

Tecuciul literar-artistic

Revistă europeană de cultură, opinie și informare
Cu sprijinul Consiliului Local Tecuci prin Biblioteca Municipală „Ștefan Petică”

69

Serie nouă
(anul 17),
Al treilea
trimestru
2023

„O umbră e ființa-i, o spumă e cuvântu-i/ Și la un loc Unire: zi-i lume și te mântui!”
Mihai Eminescu - Ms 2254/1876 (Versuri inedite)”

Revista poate fi citită și pe: www.bstp.ro

DIMITRIE CANTEMIR
(26 octombrie 1673 – 21 august 1723)

Fondată de Asociația Societatea Culturală „Ștefan Petică - 2007”,
agreată și susținută de Filiala Bacău a Uniunii Scriitorilor din România

SUMAR

▶ <i>Eminesciana. Anul 1883</i>	3	▶ Daniel DOJAN, „Metafore în lemn și în piatră” - <i>In memoriam Dan Mateescu</i>	73
▶ 1883 – <i>Un an purtând pecetea destinului eminescian</i>	4	▶ <i>Vacanța mare la biblioteca noastră pentru toți</i>	78
▶ Adrian RACARU, <i>Ad augusta per angusta</i>	6	▶ Theodor PARAPIRU, <i>Expresii celebre: „Utopia” lui Morus</i>	80
▶ Ștefan MUNTEANU, <i>Svetlana Paleologu-Matta despre creația estetică-filosofică eminesciană (I)</i>	8	▶ Viorel COMAN, <i>Ana Blandiana</i>	82
▶ Grigore RACARIU, <i>Amintirea Doinei (6)</i>	12	▶ Violeta Daniela MÎNDRU, <i>Personalitatea complexă a scriitorului Tudor Arghezi</i>	85
▶ Doru SCĂRLĂTESCU, <i>Rondelurile toamnei la Moldova</i>	17	▶ Cristina LUCA-PARAPIRU, <i>Comandă suspendată</i>	90
▶ Mirel BĂNICĂ, <i>La drum prin România</i>	19	▶ Vladimir RADU, <i>Note pe claviatura unei vieți de poveste</i>	92
▶ Mircea POPA, <i>Ion Petrovici. Călătorul și însemnările sale (3)</i>	22	▶ Petre ISACHI, <i>Simplă introducere la Constantin Noica</i>	95
▶ Dimitrie CANTEMIR, <i>Descrierea Moldovei. Partea a II-a - Partea politică. Despre orânduirea de stat</i>	26	▶ POESIS:	
▶ Dimitrie CANTEMIR, <i>Descrierea Moldovei. Partea a III-a - Despre cele bisericesti și ale învățaturii în Moldova</i>	32	Katia Nanu	99
▶ Dimitrie Cantemir, <i>Descriptio Moldaviae/ Descrierea Moldovei (1716) - cuprinsul lucrării</i>	36	Adrian Grauenfels	101
▶ Vladimir Radu, <i>Dimitrie Cantemir. De ce „un Lorenzo de Medici al nostru”?</i>	37	▶ Ionel RUSU, <i>Constantin Galeriu</i>	103
▶ Maria SCĂRLĂTESCU, <i>Arhitecturi fantastice cantemiriene. Cetatea Epithimiei</i>	40	▶ Năstase MARIN, <i>Copacul dorințelor</i>	104
▶ Dimitrie Cantemir - <i>personalitate plurivalentă a culturii române și europene</i>	44	▶ Viorica ANTON, <i>Mirări și revelații</i>	111
▶ 325 de la apariția „Divanului”	45	▶ Elena NETCU, <i>Istanbulul sub semnele declinului</i>	112
▶ Sorin LANGU, <i>Altfel despre Cantemir</i>	47	▶ Violeta IONESCU, <i>Ultimile zile ale Augustului Maximianus</i>	117
▶ Petruș ANDREI, <i>Scriitorul Dimitrie Cantemir – Personalitate renașcentistă</i>	49	▶ Ghiță NAZARE, <i>O carte a vieții și a morții</i>	119
▶ Livia CIUPERCĂ, <i>Dimitrie Cantemir</i>	53	▶ Vasile LEONTE, <i>Stela Iorga, à deauville. Versuri</i>	121
▶ Ionel NECULA, <i>Socrate</i>	55	▶ Dorina STOICA, <i>Poeta ce-și odihnește sufletul în palma cititorului</i>	123
▶ Adrian Dinu RACHIERU, <i>Constantin Călin și „Critica mărunță”</i>	57	▶ Ionel NECULA, <i>Ion Dinvale și ideea de prăbușire</i>	125
▶ Ionel NECULA, <i>Despre omul mintos și dreptcredincios</i>	61	▶ Vasilica GRIGORAȘ, <i>Iscusit portretist prin cuvânt</i>	127
▶ Ion DINVALE, <i>Puțină sfială, puțină decență, domnilor!</i>	63	▶ Vasile LEONTE, <i>Valeriu Valegvi, adică un Cristofor al străzilor</i>	130
▶ Ionel NECULA, <i>Spațiul deltaic într-o abordare metafizică</i>	67	▶ Aristotel PILIPĂUȚEANU, <i>Asumare și destin</i>	132
▶ Iancu AIZIC, <i>„Irina-Margareta Nistor - zâmbet de cinema”</i>	69	▶ Vasile LEONTE, <i>Gheorghe Chiciroagă, Avatarurile unui profesor de gimnaziu</i>	135
		▶ <i>Festivalul Internațional al Aforismului, Tecuci, 2023. Anchetă literară</i>	137
		▶ Sorin LANGU, <i>Camil-Liviu SUCIU, Un episod al Holocaustului petrecut în Ghetoul din Tecuci</i>	139
		▶ Adrian RACARU, <i>Revista revistelor</i>	141
		▶ Adrian RACARU, <i>Cronograf</i>	148

Redacția

Director onorific: **Dr. Constantin TEODORESCU**

Director executiv: **Dr. Petru BLAJ**

Redactor-șef: **Eleonora STAMATE**

Redactor-șef adjunct: **ADRIAN RACARU**

Tehnoredactori: Eleonora STAMATE,
Oana Gabriela ATOMEI
Bogdan ARTENE

Membrii redacției

Paul Blaj
Vasile Sevastre Ghican
Vladimir Radu
Constantin Oancă
Tănase Dănăilă
A.G. Secară
Violeta Daniela Mîndru
Mircea Cojocar
Livia Ciupercă
Petruș Andrei

Colegiul editorial

Acad. Mihai Cimpoi
Acad. Nicolae Dabija
Prof. dr. Theodor Codreanu
Acad. Vasile Tărățeanu
Prof. univ. dr. C. D. Zeletin
Prof. dr. Lucia Olaru Nenati
Prof. dr. Narcisa Florentina Boldeanu
Prof. univ. Ștefan Munteanu
Liviu Ioan Stoiciu

**Prezentul număr al revistei
este ilustrat cu lucrări ale sculptorului
Gheorghe Nour.**

REVISTA SE DISTRIBUIE GRATUIT

Potrivit art.2016 CP, responsabilitatea juridică pentru conținutul materialelor aparține exclusiv autorilor.

Adresa redactor-șef Eleonora STAMATE:

Str. Cpt. Gh. Decuseară nr.7, bl. H3, sc.2, ap.30
Tel.0742.402.999
e-mail: stamate.eleonora@yahoo.com

Adresa redacției:

Biblioteca Municipală „Ștefan Petică”
Str. Republicii nr. 11, Tecuci
ISSN 1843-0198

Nu primim decât materiale corectate și în format electronic

Revista noastră publică textele colaboratorilor pe teme culturale cât mai diverse.

Polemicile și confruntările de idei le considerăm necesare și dinamizatoare, dar numai în manifestări cordiale.

Materialele care vor avea în conținutul lor injurii, atacuri la persoană sau expresii obscene nu vor fi publicate.

EMINESCIANA. ANUL 1883

LUCEAFĂRUL

* * *

III.

Porni luceafărul. Creșteau
În cer a lui aripe,
Și căi de mii de ani treceau
În tot atâtea clipe.

Un cer de stele de desupt,
Deasupra-i cer de stele,
Părea un fulger ne'ntreput,
Rătăcitor prin ele,

Si din a chaosului văi,
Jur împrejur de sine,
Vede, ca'n zioa cea d'întăi,
Cum isvorau lumina,

Cum, isvorînd, îl înconjur
Ca niște mări, de a'notul;
El sboară, gând purtat de dor,
P n' piere totul, totul.

Căci unde-ajunge nu-i hotar,
Nici ochiu spre a cunoaște,
Și vremea'ncearcă în zadar
Din goluri a se naște.

Nu e nimic,  i totuși e
O sete care'l soarbe,
E un adânc asemenea
Uitării celei oarbe.

- „De greul negrei vecinicii,
Părinte, mă desleagă,
Și lăudat pe veci să fii
Pe-a lumii scară'ntreagă!

O cere-mi, Doamne, ori-ce preț,
Dar dă-mi o alta soarte,
Căci tu isvor ești de vieți
Și dătător de moarte.

Reia-mi al nemuririi nimb
Și focul din privire,
Și pentru toate dă-mi în schimb
O oară de iubire!

Din chaos, Doamne,-am apărut
Și m'aș întoarce'n chaos,
Și din repaos m'am născut...
Mi-e sete de repaos.”

- „Hyperion, ce din genuni
Resai c'o întreagă lume,
Nu cere semne  i minuni
Care n'au chip  i nume.

Tu vrei un om să te socoți,
Cu ei să te asameni?
Dar piară oamenii cu toți,
S'ar naște ear ș oameni.

*[Ei numai doar durează-n v nt
Deșerte idealuri -
Când valuri află un morm nt,
R sar în urmă valuri]*.*

Ei doar au stele cu noroc
Și prigoniri de soarte,
Noi nu avem nici timp, nici loc,
Și nu cunoaștem moarte.

Din s nul vecinicului ieri
Tr ește azi ce moare,

Un soare de s'ar stinge'n ceri,
S'aprinde iarăș soare;.

P r nd pe veci a răsări,
Din urmă moartea'l paște,
Căci toți se nasc spre a muri
Și mor spre a se naște.

Iar tu, Hyperion, r m i
Ori unde ai apune,
Tu ești din forma cea d' nt i,
Ești vecinică minune.

*[Vrei să dau glas acelei guri,
Ca dup-a ei c ntare
Să se ia munții cu păduri
Și insulele-n mare?*

*Vrei poate-n faptă să arăți
Dreptate  i tărie?
Ți-aș da p m ntul în bucăți
Să-l faci  mp r ție.*

* ți dau catarg lângă catarg,
Oștiri spre a străbate
P m ntu-n lung şi marea-n larg,
Dar moartea nu se poate...]**

Și pentru cine vrei să mori?
 ntoarce-te, te'ndreaptă
Spre-acel pământ rătăcitor
Și vezi, ce te așteaptă.

*După apariția **Luceafărului**  n aprilie 1883, în **Almanahul Societății Studențești „România Jună”** din Viena, la reluarea publicării poemului în revista **„Convorbiri literare”** din țară, strofele marcate cu paranteze [...]  i *aldine* lipsesc, fiind – se pare – reduse de poetul însuși. Criticul Titu Maiorescu a preluat textul întocmai în Ediția princeps a volumului de **„POESII”**.

NOTAȚII BIOBIBLIOGRAFICE

1883 – UN AN PURTÂND PECETEA DESTINULUI
EMINESCIAN

Reorganizarea redacției de la ziarul *Timpul* din anul 1882 nu schimbuse combativitatea lui Eminescu, acesta continuând să scrie în stilul său propriu. Nu publicase nici o poezie în tot acest an solicitant, în schimb, finalizează acele numeroase variante ale capodoperei sale, poemul **Luceafărul**, pe care îl citește în mai multe rânduri în ședințele *Junimii* de la Maiorescu, operând alături de marele critic unele cizelări ale versurilor. Se împăcase cu Veronica, își trimite numeroase scrisori, din care se profilează proiectele unei căsătorii. În câteva rânduri, Veronica fusese pentru scurt timp în București, dar curând raporturile dintre ei se deteriorează.

În urmă cu 140 de ani ...

*În 1883, (se împlinesc de atunci **140 de ani!**), chiar din ianuarie, într-un gest de frondă, poetul-gazetar își înaintase demisia de la *Timpul*, dar solicitarea nu-i fusese acceptată. Tot în această lună, Eminescu a fost internat pentru câțeva vreme în spital.

*În lipsa lui se citește acasă la Maiorescu, în două rânduri, **Luceafărul** în limba germană, traducere făcută anterior de Mite Kremnitz. Poezia, în românește, văzuse lumina tiparului în **Almanahul Societății Studențești „România**

jună” din Viena, apărut în aprilie, fiind reprodusă în revista *Convorbiri literare* din țară, în numărul din luna august.

*În seara de 23 martie, la ședința „Junimii” de la Maiorescu, este semnalată prezența lui Iosif Vulcan. Probabil atunci Eminescu i-a înmânat textul următoarelor poezii care au apărut în *Familia* în cursul lunilor viitoare: **S-a dus amorul...** (la 24 aprilie), **Când amintirile...** (la 15 mai), **Adio** (la 5 iunie), **Ce e amorul?** (la 17 iulie), **Pe lângă plopii fără soț** (la 28 august), **Și dacă...** (la 13 noiembrie). Pentru aceste poezii Eminescu a primit un mic onorariu (singurul în toată activitatea sa literară!).

*La 4 iunie 1883 *Timpul* anunță plecarea la Iași a lui Eminescu, pentru a asista în calitate de corespondent al ziarului la serbarea dezvelirii statuii lui Ștefan cel Mare (manifestare la care însă, dezamăgit și întristat de controversele politicianiste, nu va participa). Își regăsește vechii prieteni, I. Creangă și Miron Pompiliu. Cu această ocazie citește junimiștilor din Iași, strânși în casa lui Iacob Negruzzi, poezia **Doina (De la Nistru pân’ la Tisa)** care se tipărește apoi în *Convorbiri literare* din 1 iulie.

Primele semne ale bolii...

*La București, în ziua de 23 iunie, pe o căldură înăbușitoare, Eminescu, epuizat de activitatea sa suprasolicitantă de gazetar, dă semne de alienație mintală. La 28 iunie boala izbucnește din plin. În aceeași zi este internat în sanatoriul doctorului Șuțu. La 12 august Maiorescu este vizitat de Gheorghe Eminovici și de un frate al poetului, care cer relații asupra bolnavului.

* La 20 octombrie Eminescu este trimis de prieteni la Viena și internat în sanatoriul de la Oder-Döbling, fiind însoțit pe drum de

Chibici-Râvneanu. La contribuțiile amicilor se adaugă suma de 2000 lei, rezultată din vânzarea biletelor de intrare la Ateneu, unde Alecsandri a citit piesa Fântâna Blanduziei.

*La 21 decembrie apare la Socec volumul POESII, de Mihail Eminescu, având o scurtă prefață semnată de Titu Maiorescu, și portretul autorului. Pe lângă poeziile publicate anterior de poet în diferite reviste și ziare ale vremii, volumul include și 26 de creații inedite. Pe coperta interioară a volumului este menționat ca an de apariție 1884.

Răsăritul LUCEAFĂRULUI...

Unul dintre miturile fundamentale ale românilor este acela al **Zburătorului**. Pornind de la creațiile populare, Eminescu operează modificări și intervine cu interpretări originale dând la iveală concepte superioare și câte un text absolut novator. Este cazul poemelor **Călin -File din poveste** (un basm feeric al iubirii împlinite în care zburătorul se umanizează prin pasiune într-o natură generoasă), dar și al poemului **Luceafărul** (în care zburătorul devine simbolul omului de geniu, izolat și neînțeles de semenii).

Se cunoaște că la baza acestui poem se află basmul popular românesc **„Fata în grădina de aur”**, cules de pe aceste meleaguri și publicat ulterior la Berlin, în 1861, sub titlul **„Das Madchen im Goldenen Garten”** de germanul Richard Kunisch. Acestuia i se alătură și basmul **„Miron și frumoasa fără corp”**. Versificat și prelucrat într-un șir de versuri albe la început, apoi, prin redactări succesive se îndepărtează de modelul original: zburătorul/zmeul crud într-o primă ipostază, renunță la răz bunare resemnându-se, altruist, într-o atitudine filozofică de solitudine. După anul 1880, poemul va fi prelucrat în cinci variante succesive în care Eminescu include și

stilizează până la esențe idei, concepții și noțiuni din vasta-i acumulare enciclopedică: filozofie germană de la Kant la Schopenhauer, mitologie românească, grecească, indiană, creștină, folclor și credințe populare românești, diverse idei religioase, sisteme filozofice ale antichității, noțiuni științifice din fizică ori astronomie în vogă, concepții estetice aparținând curentului romantic european, izvoare din literatura universală (*Faust* de Goethe, *Hyperion* de Holderlin, *Cain* de Bayron, *Legenda secolelor* de Victor Hugo, *Moise* de Alfred de Vigny, *Demonul* de Lermontov ș.a.) alte achiziții culturale și lingvistice, la acestea adăugându-se propriile experiențe de viață intimă și socială ridicate la rang de simboluri.

„Ceea ce îl desparte pe Luceafăr de Cătălina este în ultimă instanță amorul lor, modul de a iubi al fiecăruia. Cătălina, „chip de lut” nu poate iubi decât prin simțuri, deci vulgar. Luceafărul e un nemuritor” din forma cea dintâi” care nu se coboară în simțuri. El rămâne rece în lumea ideilor transcendente” (Cezar Papacostea, studiul *Filozofia antică în opera lui Eminescu*)

Luceafărul/Hyperion reprezintă o ipostază greu de definit: „Ceea ce este sigur pentru noi e că Luceafărul rămâne numele și figura unei drame provocate de o dublă aspirație: a ceea ce e pământesc spre divin și a ceea ce e divin spre pământesc, aspirație simțită însă, și ispășită, cu patos foarte diferit de către cei doi protagoniști” (Rosa del Conte, *Eminescu sau despre Absolut*)

Oferim cititorilor revistei noastre partea a treia a poemului, așa cum apare în volumul princeps **„POESII” de Mihail Eminescu**, încredințat de Titu Maiorescu Editurii Librăriei „Socecu&Comp.- Bucuresti, 1884, străduindu-ne să preluăm și să respectăm ortografia epocii, structura prozodică inițială și grafica ilustrativă.

EDITORIAL

AD AUGUSTA PER ANGUSTA

(Pe poteci strâmte către fapte mari/ Victor Hugo)

► Adrian RACARU

„Școala trebuie să fie o gimnastică a minții omenești, adică o continuă și rodnică dezvoltare a inteligenței umane”.

Mihai Eminescu

Toamna ne prinde și ne aprinde dogoritoarele emoții de început de an școlar. Cei mici sunt îmbujorați, înfloriți de curiozitate, tulburați întrebător de prima zi de școală și de ce va urma. Bunicii și părinții așteaptă zâmbitori, strunind în ascuns gânduri felurite, care flutură știut, lumini și umbre printre amintirile chemate, ca să nu se înstrăineze melancolia trecutelor încercări.

Până mai ieri, Tecuciul era în vacanță, se îngăduia părăsit în amorțeala întâmplărilor patriarhale. Era locul clasic unde se prefăcea că nu se întâmplă nimic. Deși la Casa de Cultură, la Muzeul „Teodor Cincu” și la Biblioteca Municipală „Ștefan Petică” oameni inimoși și cu dar pentru activități creative au organizat diverse și felurite activități sub genericul generos al „Școlii de vară”

Dimineața zilei de 11 septembrie 2023, părea că a pus ceva la cale, și ceea ce a urmat certifica bănuiala. Toate intrările în oraș, după ora 9, erau blocate de cârduri de mașini, huruind și valsând prin asfaltul bubos și vâlurat de o vară învrăjbit de fierbinte; huruind și vâslind prin prundul Străzii Uitate, pregătite parcă anume, pentru trăsura logofătului Costache Conachi. Ca la un semnal venit în prejma orei hotărâte pentru ceremonii, herghelia cailor putere a încremenit muștește, aproape nemștește. În jurul școlilor în toate sensurile și pe trotuarele permissive, staționau mașini una mai supărată decât alta. Curtile unităților de învățământ erau cucerite, predate sub asediu. După un moment confuz de liniște, stațiile de amplificare, acordate la maxim, au bufnit și de la cote înalte s-a revărsat peste adunări cântări îndesite de „gimnastică ritmică”. Fiindcă se ține și se susține în mod festiv că Ziua

de deschiderea anului școlar este Zi de sărbătoare națională... de serviciu!

După un timp riguros stabilit ca să nu să stârnească dansul (bătăiala), muzica s-a oprit și a răsunat firesc și așteptatul salut: *Bine ați venit!* Și cred că în momentul acela, o vrăjitorie universală sau universitară mai curând, a schimbat atmosfera: copiii s-au transformat în elevi. A urmat ca la carte, din obișnuință, discursuri brodate cu angajamente și aprobări croșetate în promisiuni. Olimpicii, premianții și cei silitori s-au auzit nominalizați printre furtunoase aplauze.

Și, șic! Mesajul *Ministrului Educației, Ligia Deca, la deschiderea anului școlar 2023 – 2024*, a fost remarcabil... de scurt, condensat și structurat pe lucruri țintite. Suntem asigurați că înnoirea (obsesiva schimbare) se va produce: „Acest început de an școlar are, însă, și o altă semnificație - este un nou început pentru întreg sistemul de educație, odată cu intrarea în vigoare a Legii învățământului preuniversitar. După mult timp de așteptare, schimbarea pe care cu toții ne-am dorit-o în sistemul de învățământ începe să se vadă.” Și o concluzie cu ecou mobilizant: „În educație, schimbarea stă în mâinile fiecărui profesor, ale fiecărui elev și ale fiecărui părinte. Contez, așadar, pe sprijinul dumneavoastră, al întregii comunități școlare, pentru ca transformarea, în bine, a sistemului de învățământ românesc să devină realitate!”

Deși Aristotel nu era prin cetate, gândul lui lucrător fulguia reflexii, în arșița schimbărilor schimbătoare: „Rădăcinile educației sunt amare, dar fructul este dulce”.

Cu riscul de-a ridica sprincenele unor cunoscători informați, părănd că citez îndemnuri

postate pe holurile unui liceu de prestigiu, amintesc ușor moralist, dar și cu tact instructiv, ce ne-au lăsat scris despre școală, pentru „a da samă”, erudiții noștri înaintași:

Ion Heliade Rădulescu: „*Fără școală să nu aștepte nimeni nici părinți buni, nici fii buni, și prin urmare nici stat bine organizat și bine cârmuit și păstorit.*”

Mihail Kogălniceanu: „*Dacă țara (...) trebuie să aibă un loc în concertul Europei (...) apoi nu va putea ajunge prin industrie, nici prin comerț, decât numai prin învățământ.*”

Ioan Slavici: „*Menirea firească a școlii nu e să dea învățatură, ci să deștepte cultivând destoiniciile intelectuale în inima copilului, trebuința de a învăța toată viața.*”

Și firesc sus, mereu acolo, în dreapta privirii, cu dreaptă și vigilentă gândire, Eminescu: „*Școala trebuie să fie o gimnastică a minții omenești, adică o continuă și rodnică dezvoltare a inteligenței umane.*”

Ca și mine, cred că ați observat, în zilele aceste de după *ciclica deschidere*, că elevii merg în grupuri pe străzi, spre școală, cu rucsacuri în spate, pregătiți parcă să urce Muntele: „Pe poteci strâmte și abrupte să ajungi la fapte mari!”

Par hotărâți, preocupați și neliniștiți, chiar nepotoliți în căutările lor. Caută o cale care să-i ducă la răspunsuri, pentru toate întrebările, pe care un adult nu și le mai pune. Suntem preocupați de ce va ajunge elevul nostru, mâine. Și ignorăm în alianță inutilă, părinți, bunici și profesori că el, elevul este cineva astăzi! Dacă nu întărim această stare, învățându-l *cum* să gândească, nu îndârjindu-ne ce să gândească, mâine va fi... alt cineva? Nu, va fi un zombi!

„*Ad augusta per angusta*” Învățatul este ca urcatul pe munte... pe poteci strâmte și ... râpoase.

Pentru munte alegi să fie vreme bună, pentru școală nu poți să alegi vremurile bune, deși se spune că ele or fi fost și că or să revină! Dar oricum, tot vremurile ne aleg, până vom învăța cum să învățăm să le prefacem...

Ca să nu ne mai pricopsim cu „învățătura de minte”, avem opțiunea de a promova, minți învățate.

Muntele este ca și școala cu vicleșugurile lui, uneori trebuie să cobori ca să urci, sau și mai ironic! - trebuie să urci ca să cobori. Când ajungi în asemenea situații pe munte, ca și în viață ești supus rătăcirilor; dar trebuie să ai tărie și retrăire ca să admiți că te-ai rătăcit. Numai așa poți găsi

calea ca să mergi mai departe. Muntele este ca și școala, trebuie să-l respecti ca să-l poți cuceri. Cine *a făcut muntele* știe că prima regulă a unui grup care urcă, este să mențină în față pe cel mai puțin pregătit pentru efort, pe cel mai încet și mai slab. Este singura garanție de a evita așteptările supărătoare, stresul și eșecul. Este singura modalitate să ajungi cu întreg grupul sus și șansa unică de a declanșa pasiuni... pentru că se poate! Competiția nu este pentru cine ajunge primul, ci pentru modalitatea cum să faci ca să ajungă toți, împreună pe culme. Pe munte, ca și la școală! Perspectiva care ți se oferă din vârf, este că ai ajuns acolo, doar ca să vezi câte culmi te așteaptă! Vârfurile nu sunt locuibile, ele sunt numai și numai pentru a ne îndrepta căutările... ca și școala!

„Ad augusta per angusta”

P.S.: „Profesorii de astăzi, România de mâine!”

Portret de călugăr

ESEU

SVETLANA PALEOLOGU-MATTA DESPRE CREAȚIA ESTETICO-FILOSOFICĂ EMINESCIANĂ (I)

► Ștefan MUNTEANU

Motto:

„A venit poate momentul să încercăm a transpune unele poezii eminesciene din planul discursiv al obișnuitelor lor interpretări în acela al unei cercetări specifice, într-un sens filosofic. Căci perspectiva filosofică, de la Sartre încoace, care domină azi critica literară este dintre cele mai luminătoare”.

(Svetlana Paleologu-Matta)

Profesoara, eseista, iubitoarea de filosofie și de Eminescu, Svetlana Paleologu-Matta, s-a născut la 22 august 1928, în București. Părinții, aflăm din spusele autoarei („Convorbiri literare”, iulie, 2013), au fost: Tatăl, Walter Matta, era de origine germano-chilleană, inginer, iubitor de muzică, iar mama, Tatiana Gelisevscaia, ruso-polonă. Mai aflăm că despărțirea părinților a fost traumatizantă. Și că anii copilării i-a petrecut la Ismail, orașelul de la Dunăre.

Către începuturile studenției revine în București, cu gândul la promisiunile artei. Se înscrie la facultatea de Belle Arte, clasa maestrului Camil Ressu și la o clasă de pian. Nu poate să finalizeze studiile, întrucât este expulzată din țară. Se stabilește în Elveția. La Zürich studiază limbile romanice, cu materia principală franceza. Tot aici își va susține și doctoratul în 1955, cu teza *Existence poétique de Bacovia*. Primește apoi o bursă la Paris (Sorbona), unde întâlnește mari profesori, care i-au modelat personalitatea. A avut o carieră strălucită în învățământ. Timp de 15 ani a predat franceza la liceele din Zürich și 22 de ani româna la universitatea din același oraș.

1. *Eminescu și abisul ontologic*

În eminescologia ultimelor decenii un loc aparte îl ocupă lucrarea *Eminescu și abisul ontologic*, semnată de Svetlana Paleologu-Matta. Cartea, un studiu scris cu pasiune, a apărut mai întâi în Danemarca, în 1988, la Editura „Nord”. din Aarhus, iar în 1994 a fost publicată și la Editura

Științifică, București. Iar în anul 2007, la Editura Augusta din Timișoara, apare și o a treia ediție.

Cu privire la geneza acestei cărți, într-o scrisoare din 15.5.2011 către George Popa, autoarea mărturisește: „Eu din pură întâmplare am ajuns la Eminescu – eram pasionată de literatura franceză, de Borges... Cunoscându-l pe Șt. Teodorescu (filosoful român din Stuttgart), el «m-a pus» să-l «scot pe Eminescu din pozitivism», din «granița regională», era prin '75. Ceea ce am și făcut, punându-l în alt context” (Svetlana Paleologu Matta, *George Popa in extensis mentis*, Editura Panfilius, Iași, 2012, p. 61-62).

Referindu-se la importanța acestei lucrări, cărturarul Edgar Papu nota: „De acolo, din depărtare, Svetlana Paleologu Matta a făcut ceea ce nici cei mai eminenți eminescologi dintre noi n-au făcut. Așa fiind, această carte, parcă scrisă cu sânge, ne trezește cea mai înaltă venerație” (Edgar Papu, *Ființa poetului*, în revista „Luceafărul”, 27 noiembrie, 1988).

Amintesc și mărturiile lui Adrian Marino: „Cartea, gândită într-un alt mediu intelectual și cu alte sisteme de referință, nu propune numai un număr de noi analize, ci în primul rând și în mod esențial, o nouă metodă, o nouă abordare a unui text plin de implicații filosofice” (Adrian Marino, *Studii eminesciene*, în revista „Tribuna”, nr. 24 din 1989).

Cuvinte de înaltă apreciere aduce și eminescologul George Popa: „În 1989, am avut șansa să cunosc o carte a distinsei scriitoare,

Svetlana Paleologu Matta – *Eminescu și abisul ontologic* (1988, ed. Aarhus, Danemarca). A fost o revelație. Alături de cartea lui Dumitru Caracostea – *Arta cuvântului la Eminescu* și cartea Rozei del Conte – *Eminescu sau despre absolut*, era printre cele mai profunde, mai vizionare studii despre autorul *Luceafărului* (George Popa, *Svetlana Paleologu Matta și Eminescu*, în revista *Dacia literară*, nr. 1-2, 2013, p. 64). Și aprecierile lui George Popa sunt dezvoltate pe parcursul întregului discurs. Deocamdată mai amintesc doar un fragment: „Cartea Svetlanei Paleologu Matta excelează printr-o serie de valențe de prim ordin: abundă în intuiții originale, surprinzătoare, privind înțelesurile din lirica eminesciană; stabilește imprevizibile cu creații afine din literatură, artă și filozofie, autoarea dispunând de o impresionantă cultură poetică și filosofică; stilul este foarte viu, colorat, de mare expresivitate și justete, scris într-o limbă română de excepție – lucru aproape neverosimil, având în vedere că ea scrie această carte la aproape patruzeci de ani de la plecarea din țară, stil păstrat și astăzi în eseuri și scrisori, după șase decenii de exil elvețian” (*Idem*, p. 65).

Asupra intențiilor cu care Svetlana Paleologu-Matta a scris acest studiu suntem atenționați în primul capitol al cărții, intitulat *Delimitări*. Aflăm aici credința autoarei că „a venit poate momentul să încercăm a transpune unele poezii eminesciene din planul discursiv al obișnuitelor lor interpretări în acela al unei cercetări specifice, într-un sens filosofic” (*Eminescu și abisul ontologic*, p. 21). De ce o cercetare specifică? Pentru că Eminescu este „primul și unicul care a realizat în cadrul istoric al spațiului românesc dimensiunea ontologică” (*Idem*, p. 18), este „un gânditor și un poet tragic” (*Idem*, p. 18). Or, această situație obligă la o critică existențială, o hermeneutică angajată să redescopere umanul, o comprehensiune chemată să surprindă intensitatea trăirii și gândirii geniului la provocarea marilor adevăruri și interogații. Pentru că Eminescu, „deși platonician și știind a mânuși, prin formația sa, categoriile lui Kant aplicate intuiției, fiind însă un mare poet, el gândește în *existențialii*. De aceea, învelișul exterior al poeziei lui (în sensul semnului lingvistic - sunet, sintaxă), oricât de unic și de armonios și de bogat ar fi el, e transgresat de un centru spiritual, de o «muzică a gândirii», cum a intuit Vianu. Căci niciodată sonoritățile nu sunt percepute pentru ele însele. Euforia lor e depășită de un *sens*, care e dincolo de partea sensibilă a cuvintelor” (*Idem*, p. 23-24). Motive suficiente pentru Svetlana Paleologu-Matta de a ne invita,

într-o cercetare de ontologie modernă, pe drumul eminescian către Ființă.

Capitolul al doilea, intitulat *Deschidere la adevăr*, debutează cu evocarea trăirii lui Eminescu la moartea tinerei iubite din satul natal, trăire trădată de profunda meditație din *Mortua est!*, din *Memento mori* și de evoluția întregii sale creații. Pentru că, sub semnul suferinței pentru moartea persoanei iubite, poetul-gânditor reduce realitatea la esențe invizibile, situate dincolo de percepția senzorială, menținând viu chipul iubitei într-o gândire care nu mai este doar rațiune, ci este un dat special care divinizează sufletul. O gândire care, cum va spune Heidegger apoi, gândește ființa. Și cu o asemenea deschidere, Eminescu va continua să caute ființa în visul poetic, rafinat, ocrotit de o rațiune îngăduitoare. „Căci visul nu numai că multiplică viața, dar o face și mai adevărată, o deschide spre absolut” (*Idem*, p. 31). Visarea recuperează o stare pierdută a ființei printr-o gândire care nu mai este doar cunoaștere rece carteziană, ci pe lângă aceasta se adaugă și căldura trăirii *raportului* cu ființa. Nu este vorba de o gândire pre-logică la Eminescu așa cum crede Svetlana Paleologu-Matta, ci de un *apriorism* afectiv și logic deopotrivă, care dă tragism liricii sale, prin compatibilizarea în vis a dragostei cu luciditatea. În această înțelegere capătă o relevanță mult mai acceptabilă o altă afirmație a Svetlanei Paleologu: „Cu mult înaintea marelui filosof contemporan Heidegger, Eminescu a avut o *preștiință*, o precomprehensiune a conceptului care a rămas cel mai obscur și cel mai indefinisabil, acela al Ființei... Căci pentru amândoi, atât pentru Heidegger cât și pentru Eminescu, gândirea ține de ființă, *gândirea este gândirea ființei*” (*Idem*, p. 32-33). Ghicim în această formulare ideea că atunci când vorbim despre „gândirea care ține de ființă” ne referim tot la o gândire, însă una mai îngăduitoare ale cărei categorii nu mai sunt numai cele de *adevăr* și *fals*, ci și cele de *viață* și *moarte*, de *ființă* și *devenire*, o gândire care acceptă ca adevărul ființei să se dezvăluie parțial și să se ascundă iar, că problemele sunt mereu aceleași și se reactualizează în permanență ca forțe tainice ale unor elemente tradiționale care ne invadează trăirea ca arhetipuri nemuritoare. Or o asemenea gândire este filosofico-poetică, cel puțin în sensul în care Pierre Hadot ne spune despre filosofie că este mai întâi un mod specific de a trăi și că „noțiunea *sophie* este întrebuițată de Solon în secolul VII î.Hr., pentru a desemna activitatea poetică, rodul atât al unui îndelungat exercițiu, cât și al inspirației Muzelor” (Pierre Hadot, „*Ce este filosofia antică?*”,

Editura Polirom, Iași, 1997, p. 46). Este adevărat, cum spunea Svetlana Paleologu, că „Eminescu nu era și nu voia să fie filosof, dar era predispus în gândirea lui la marea problematică printr-o înclinație naturală” (*Eminescu și abisul ontologic*, p. 34). Dar este un adevăr spus numai pe jumătate. În sensul că tocmai pentru a avea o puternică „înclinație naturală”, el nu a vrut să fie numai un filosof (mai ales în sensul modern al termenului), după cum nu a vrut să fie nici numai poet, ci a fost convins că doar unind poezia cu filosofia, pentru a menține spiritul în viață și viața în spirit, poate înainta mai mult către adevărul ființei. Oricum, consecința pe care o derivă autoarea sună astfel: „Dincolo de impresionism, natura la Eminescu e ca la greci, o manifestare mai adâncă în care «*physis*» (ființa) se îmbină cu «*logos*» (discursul poetic). Căci gândirea și discursul liric, consubstanțiale, sunt îngânate, actualizate de un adevăr invizibil, ținând de o realitate numerală care se află în noi... Iată de ce Eminescu ne face «mai altfel», mai puțin săraci. Pentru că el ne invită să facem cu el câțiva pași pe drumul Ființei” (*Idem*, p. 24).

Despre felul în care Eminescu dezvoltă ființa naturii aflăm în următorul capitol, al treilea, intitulat *Natură și poiein*. Căutându-și firea, împlinirea, poetul-gânditor își deschide spiritul către absolut, pe calea dragostei în luminișul naturii. Și natura nu numai că îl primește, dar devine poetică și poematizează îndrăgostitul, provocându-i imaginația. Pentru Eminescu natura nu este un simplu cadru existențial, ci este sinonimă cu *physis*-ul grecesc, adică ființă. De aceea „își regăsește în ea propria lui esență, se simte cuprins de ea, pătruns de ea și inspirat de ea” (*Idem*, p. 45). Poieinul naturii (al *physis*-ului) inspiră *logos*-ul, ființa limbii din care se plămăiește universul poetic-filosofic, alături de universul real. De aceea, ne spune cu îndreptățire Svetlana Paleologu, „Nu ne putem decât minuna de forța geniului care trăia în Eminescu, cel care vedea esența poetică a gândirii, în genere, și faptul că forma acestei gândiri este lumina însăși a cuvântului poetic!” (*Idem*, p. 50). Se pare însă că această susținere ar fi mai aproape de adevăr dacă în loc de „gândire poetică” s-ar vorbi despre gândirea poetic-filosofică. Poate atunci am fi mai aproape de gândul eminescian: „Idea e sufletul și acest suflet poartă deja în sine cugetarea corpului” (M. Eminescu, *Literatura populară*, Ediția a II-a, p. 35).

Următorul capitol, cel cu numărul patru, *Erosul românesc*, are în vedere esența aprioriului eminescian în problema erosului. De fapt în întreaga

carte, declară Svetlana Paleologu într-un dialog cu Mihai Cimpoi, a interesat-o „exclusiv poezia lui Eminescu, și chiar numai aspectul ei erotic” (*Eminescu - Mă topesc în flăcări...*, *Dialoguri cu emi-nescologi din lume realizate de Mihai Cimpoi*, Editurile Litera și David, Chișinău și București, 1999, p. 354). Și aceasta întrucât autoarea consideră că „toată existența lui Eminescu este marcată de fantasma unei iubiri imposibile” (*Eminescu și abisul ontologic*, p. 55). Chiar dacă Veronica Micle nu a fost absolutul feminin căutat de poetul-filosof, ea reușea totuși să-i unească gândurile și imaginația în elanul creativ. Declarațiile epistolare și poema *Dorința* sunt doar câteva confirmări directe ale acestui adevăr. Oricum, dovezi certe privind rezervele visului și ale închipuirii în intensificarea trăirii artistului de geniu. Și dovezi, la fel de elocvente, asupra felului în care aceste trăiri vin în prelungirea sentimentului românesc al ființei. În acest sens, Svetlana Paleologu, comentând poezia *Dorința*, notează: „Încă o dată constatăm că tot ce scrie Eminescu este profund românesc și totodată profund eminescian, printr-o rară îmbinare a poetului și gânditorului” (*Idem*, p. 59). Dar despre natura tulburătoare a dorului românesc abundă multe poeme și texte eminesciene. În așa fel încât autoarea consideră că „dorul românesc este un *existențial*. Forța lui depășește orice canon empiric, precum și orice analiză riguroasă” (*Idem*, p. 61). De altfel, lărgind cadrul discuției, constatăm că durerea dragostei a stat și în atenția unor filosofi moderni. Pentru Levinas, de exemplu, această durere provine dintr-o „foame sublimă”, care întreține o suferință întrucât nu poate fi niciodată satisfăcută. Iar pentru Ortega y Gasset cauza suferinței este o iluzie fundamentală cu funcția de a ferma, ce poate fi declanșată de misterul feminin. Revenind la autorul poemului *Luceafărul*, pentru care dragostea este o lumină, o formă profundă de cunoaștere, Svetlana Paleologu susține că „acest aspect îl apropie pe Eminescu de concepțiile fundamentale ale Erosului, deși în totală opoziție, la Platon și la hinduși” (*Idem*, p. 63). Dincolo însă de orice „apropiere”, până la urmă trebuie să recunoaștem că la Eminescu dragostea este înțeleasă și ca o participare la cosmos, o nostalgie a ființei și o provocare filosofică. Problema nu este aceea de a descoperi rădăcini îndepărtate, ci de a vedea ce este românesc și ce este numai eminescian în poezia de dragoste a lui Eminescu? La această întrebare, autoarea ne spune că românești sunt „grația naturală, sfiala, modestia ca și nesațiul dragostei... dorul transorizantic (Blaga) în conjuncție cu moartea” (*Idem*, p. 83).

Numai eminesciană este „cosmicitatea categoriei departeului (Papu) prin *saltul la esențialitate* care nu a putut fi înfăptuit decât de un geniu... *viziunea paradisului*” (*Idem*, p. 83). Așa se explică „constituția metafizică a dragostei la Eminescu înscrisă în metafora occidentului a *luminii*” (*Idem*, p. 83).

Încă o treaptă către metafizica la Eminescu o urcăm parcurgând capitolul *Diferența ontologică*. Descoperim aici noi argumente în sprijinul ideii că dimensiunea sacrului revelează încărcătura ontologică a raportării eminesciene la ființă, pe calea dragostei, prin trăirea totală a ficțiunii, în manieră mitologic-platoniciană. Prin „nemargini de gândire”, adică prin flexibilizarea limitelor și exigențelor logicii clasice este câștigată calea metafizicii. În acest sens, Svetlana Paleologu-Matta este de acord că „Geniul metafizic eminescian care intensifică și înobilează viața, îl împinge la o exploatare a propriei sale gândiri, prin cuvinte” (*Idem*, p. 87). Dar nu orice cuvânt intră în limbajul poetic, ci numai acelea care prin ființa lor fac să vorbească ființa umană pură, care dincolo de forma lirică exterioară ascund o încărcătură spirituală mirifică, nesenzorială. Acea încărcătură spirituală care unifică senzorii îndepărtate și opuse, prin care ființa omului încoronează ființa lumii. Limbajul poetic eminescian exprimă vocea umană interioară, purificată de artificii pragmatice și de uzanțele vulgare. Astfel, poetul, deși rămâne în lumea cotidiană se distinge prin intensitatea și durata trăirilor sale, care-i nutresc mirajul transcendenței pentru a-și recupera eul ontologic,

dincolo de biologic și empiric. În același sens, meditănd asupra limbajului poetic, din perspectivă ontologică, apreciind limba ca *existențial*, Martin Heidegger distinge două însușiri opuse ale limbii. Este vorba, pe de o parte, de posibilitatea de a folosi ca pe un sistem de semne convențional și uniform, iar pe de altă parte ca valență de exprimare unică și inconfundabilă a esenței lumii. Limba permite astfel o *diferențiere a identicului*, în sensul că oamenii, deși formează o singură clasă, după criteriile liricii simbolice, atunci când sunt înzestrați cu mari viziuni poetice pot transcende specia, tocmai prin limbaj. În condițiile în care „Lumea-i toată trecătoare” - va intui Eminescu - „Numai poetul,/ Ca pasări ce zboară/ Deasupra valurilor,/ Trece peste nemarginile timpului:/ În ramurile gândului/ În sfintele lunci/ Unde pasări ca el/ Se-ntrec în cântări” (*Numai poetul*). De aceea, spune Svetlana Paleologu, „lumea poeziei este între cer și pământ, între om și ceea ce-1 prelungeste dincolo de vremelnicie. Așa se naște mitul, povestea” (*Idem*, p. 90). În fapt, intenția declarată a autoarei este de a atenționa asupra rolului inconștientului eminescian, structurat mitico-arhețipal, care restaurează senzorii vechi și nesenzoriale ale cuvintelor, în care logosul poetic și ființa coexistă. Și rezultă o critică ontologică în care „Actul lecturii, prin participare și comprehensiune ne face să aprofundăm propria noastră existență și să accedem pentru câteva clipe, la un fel de imortalitate” (*Idem*, p. 96). Să ne așteptăm însă și la multe alte clarificări.

Meditație

ESEU

AMINTIREA DOINEI (6)

(Text postum)

► Grigore RACARIU

Prima vacanță de Crăciun

În vacanța de Crăciun, Puiu a fugit repede acasă la Doina. S-a lăsat vrăjit de atmosfera de pregătiri care cuprindea seară de seară satul, răsunând în toate părțile tobele și buhaiurile, iar peste ele sunetele de argint ale clopoțelilor și, din când în când, vorbe de aur lămurit: „măi an... Bădica Traian... cu șaua de aur... peste câmpuri s-a uitat”. Vărul său Onuțu, cu vreo zece ani mai mare, elev la școala de arte și meserii, îi dăruise o căpriță, de el făcută, cu multă artă, cât Puiu de mică, îmbrăcată în fâșii multicolore de hârtie specială. Aștepta cu nerăbdare Hora, ca să intre și el în alai ca un ied pe lângă capra cea mare.

Ajunul Anului Nou era o zi care părea lungă cât tot anul care se încheia. Mama se trezea dis-de-dimineată, plămădea aluatul pentru colaci, îl frământa într-o covată voluminoasă, apoi îl lăsa să dospească vreo oră. Între timp, Tata făcea focul la cuptorul cel mare, folosind lemne special tăiate, mai lungi decât cele pentru sobă. Când aluatul era suficient de crescut, Mama împlotea pe o planșetă lată „colăcei mici pentru pitici și colaci mari pentru plugari”, cum spunea ea. Puiu se amesteca și el în treabă, primind o bucățică de aluat din care își mototolea o pupăză, ca să fie împlinită zicerea bătrânească de „colac peste pupăză”. Nu înțelegea cum se întâmpla, dar Tata avea cuptorul potrivit de ars, exact când Mama termina de împletit toți colacii. Cu o lopată mare de lemn așeza la rând colacii pe vatra dogoritoare a cuptorului. Colacii copti și răciți cu grijă, ca să nu se *cruzească*, ajungeau în camera din mijloc, lângă ușa cu fereastră, unde alături de sacul cu nuci și de grămada de mere, erau așteptați urătorii. Acum începea momentul cel mai chinător pentru Puiu: așteptarea permisiunii de a pleca și el cu uratul. Mama, văzându-l cum se agită avea leac pregătit pentru a-l scoate din febra care îl cuprindea: „la, nu te mai frământa atâta, du-te până în pod și adu câteva cepe, alege-le pe cele mai mari”! Asta

era o misiune tare plăcută, căci podul cel mare al casei ascundea un adevărat univers, cu grijă ordonat: pe suprafețe mari erau întinși la uscat popușoi, urcați aici de astă-tomnă, imediat după depănușare, într-un colț stăteau orânduie ca niște baterii de artilerie toate ustensilele de țesut, alături pe foi de mușama erau frumos înșirate mii de nuci, lângă ele stăteau prunele uscate în lojniță, pe culmea specială așteptau ca un stol de păsări bucățile de porc afumate. Ceapa era așezată undeva între hogoacuri la loc mai călduros. Puiu întârzia mult în pod, inspectând toate colțișoarele. Cei de jos se amuzau, urmărindu-i pașii mărunți, mărșăluind deasupra camerelor. Când se întorcea din pod, primea încuviințarea de a pleca cu uratul. Se întovărășise cu un băiat mai mare, Vasile, fiul cantonierului, după numele de familie venit probabil din Hangu, acceptat de Mama. Își lua clopoțelul pe care vara îl purta Barana, oaia năzdrăvană, ca să se poată afla pe unde fugea; făcea rost de o traistă pe măsura lui își lua ciomagul de corn, pentru câinii răi și pleca, pe înserat, cu plugușorul. Respecta povața Tatei: „să uri și pe omul sărac, la fel ca pe cel bogat, că așa este lăsat din bătrâni”. Până la lăsarea întunericii traista se umplea cu nuci, mere și colăcei.

Întors acasă, după ce se încălzea, cu spatele la sobă, Puiu începea să turuie, povestind cu de-a mănuntul cum se desfășurase expediția, și despre luptele cu câinii. Mama îl asculta cu atenție, dar zâmbind îi arăta cepele care îl așteptau. Puiu curăța cepele de coaja subțire, maronie, apoi cerea ajutor să le taie, exact în câte două jumătăți. Desfăcea după aceea cu grijă cămășile albe ale cepei, obținând douăsprezece cupe elegante, câte una pentru fiecare lună a anului, pe care le așeza la rând pe polița de sub oglinda lavoarului. Mama îi dădea solnița cea mare, mereu plină cu sare pentru mămăliga zilnică. Puiu pune în fiecare găoace câte o jumătate de linguriță de sare. După ce termina, își făcea cruce și zicea: „Doamne, ajută, facă-se -n voia Ta, Doamne!”. Era astfel

pregătit calendarul de ceapă, care n-a lipsit în nici un an din casa părintească. Bunicuța Casandra, care își urmărea cu atenție nepotul, îl cuprindea în brațe îl săruta pe frunte și șoptea vorbe din inimă și numai de inimă înțelese.

Un plugușor trist

Bunicul a primit Hora și în acel an, în cea mai mare dintre odăi, căreia i se spunea han, pentru că acolo, deși nu existau paturi, se adăposteau peste noapte, mai ales pe vreme rea, cărăușii care treceau zilnic prin sat cu păcură și gaz, cu var sau cu oale, ori cu sare. Unii veneau tare de departe, chiar de la Moinești, unde se zicea că iese păcura din pământ ca apa din izvor. Aceștia erau numiți *găzări*, căci de la ei doinenii căpătau, la schimb pe cereale, gazul lampant și păcura de uns osia la căruțe. Dintre acei căruțași, unii au lăsat și amintiri în sat, zise „din flori”.

Puiu își amintea cum o dată, într-o iarnă cumplită, Bunicului Grigore i s-a făcut milă și a adus din prundul Cracăului o șatră de arămari cu copii și bătrâni degerați și înfometați, adăpostindu-i în han. De atunci bulibașa trimitea în fiecare toamnă meșteri care spoiau pe gratis toate tingirile, tigăile și ceaunele din casă. Stăruiau îndelung la spoitul cazanului mare în care se făcea an de an povidla, adică magiunul de perje.

Acum, iarna, cu Bunicul dăduse la pace, nemaexistând dispute referitor la momentul în care trece soarele la amiază prin meridianul Doinei, care să permită aducerea oilor la strungă. Noaptea chiar dormea cu Bunicul în camera principală, căci în odăiță îi luase locul surioara, Rodica. Îl trezea pe Bunicul când vreun drumeț întârziat striga stăruitor la geam, iar bunicul obosit trăgea câte un sforăit, de se auzea până la „ungurenii” de peste Cracău. Înainte de culcare se hârjoneau minute în șir într-un război inegal dintre „iepure”, care era Puiu și „Lupul cel Rău”, care era Bunicul. Lupul era la început mieros și mângâios, îi spunea „frate iepure”, dar devenea repede fioros, boțindu-l pe iepuraș în tăblia patului. Lupta înceta brusc, când se auzea vocea supărată a bunicii: „Măi Române, tu ai *chicat* iar în mintea *copchiilor*?!”. Iepurașul învăța că pe lup nu trebuie să-l crezi nici când îți zice, frate!

Acum ascultau cumiți, lângă geam, cete de urători mari cu fluier, tobe, buhaiuri și harapnice răsunătoare. Deodată, Bunicul Grigore a strigat: „la ascultă, ce zic *aște*?! O *chicat* Regele” ! I-a chemat pe urători în casă. Erau elevi la școala de

arte și meserii. Doinenii nu îndrăzneau încă să-și dea copiii la liceu. Unul dintre urători își construise o antenă mare și avea acasă o cutie vorbitoare căreia îi zicea galenă. Aflase ieri, la galena lui, ascultând la căști că Regele Mihai abdicase. Adică nu „*chica-se*”, cum spunea Bunicul, ci fusese dat jos cu forța de Groza și Dej. Bunicul a gândit trist cu voce tare: „Calicii au luat toată puterea. Doamne, ajută-ne să putem îndura ce ne așteaptă”!!

Bunicul aflase deci, pe surse, despre abdicarea regelui Mihai I.

Neliniștea s-a mai spulberat, când a doua zi Mama a „citat” cu emoție calendarul de ceapă, fiind încă chinuitoare amintirea secetei cumplite din urmă cu două veri. Unele din lunile închipuite de calendarul de ceapă aveau sarea puternic umezită, altele prezentau umezeală mai redusă. Mama nota cu un creion pe calendarul creștin ortodox din perete cu cruciulițe, de la una la trei. Această prognoză meteorologică era dăătoare de speranță într-un sat de agricultori sau de plugari, cum îi plăcea Bunicului Grigore să spună.

Schimbări și la școală

După vacanță, Puiu s-a întors la școală, unde timpul trecea cu mare viteză. Apăruseră și în școală multe modificări. Dispăruse tabloul Regelui Mihai de pe peretele din fața clasei, ba chiar au rupt cu toții poza regelui care se găsea la începutul fiecărui manual. Nu se mai cânta dimineața „Trăiască regele !”, ci un cântec despre „zdrobite cătușe” și un altul cu „măreața Uniune”. Schimbările arătau că se întâmplase ce spunea Bunicul, „Groza și cu Dej au luat toată puterea”. Nu înțelegea însă de ce nu se mai spune rugăciunea în clasă, înainte de începutul orelor.

Bunica îl învățase, încă de mic, niște adevăruri pe care Puiu avea să le descopere târziu la un mare filozof și anticomunist român (*Țuțea, Petre, 322 de vorbe memorabile ale lui Petre Țuțea, Humanitas, 1991*). Bunica aflase acele adevăruri din cartea aceea mare, legată în smalt și argint de la biserică pe care ea o știa pe dinafară. Ea spunea că la Dumnezeu sunt primiți numai drept-credincioșii. La poarta Raiului aceștia sunt recunoscuți după Rugăciunea pe care o au în suflet. Era clar, cineva încerca să fure credința. Dar credința este însuși Dumnezeu. Degeaba speră ei, „tovarășii” să-l scoată pe Dumnezeu din sufletul oamenilor. Sufletul este păzit de trei mari arhangheli: Credința, Iubirea și Speranța. De pe peretele de răsărit al clasei dispăruse și icoana

Maicii Domnului. Dar și când icoana era acolo, Puiu nu spunea rugăciunea către tablou, ci către ceva sublim din înalțuri. Nu-l poate împiedica nimeni să privească dimineața către același loc și să rostească în gând „Doamne, Doamne, Ceresc Tată!”

Reținea toate lecțiile încă din clasă, fiind atent și dornic de a învăța cu toată ființa. Tanti Norica îl controla și se mira cum de știe totul deși nu deschide acasă manualele. Avea gândul numai la joacă. Într-adevăr se juca tot timpul. Dar joaca lui nu era numai alergatul gălăgios cu alți copii după minge, după țurcă, săritul la coardă sau peste „capră”. La el totul era o joacă: căratul și așezatul lemnului de foc în stive frumos rânduite pe cerdac, mersul la magazin cu cartela după pâine, îngrijirea și udatul florilor sau așezatul lucrurilor în cameră. Acest mod de a fi îi dădea o bună-dispoziție generală. Secretul consta în faptul că toate acestea păreau o joacă pe lângă muncile grele de pe imășul sau ogoarele Doinei.

La școală lua mereu note mari, fiind lăudat cu mirare de toată lumea. Dacă o scrânteala cumva se petrecea o catastrofă. Colegul lui de bancă, ales fiindcă locuia în același cartier, însă invidios din fire, devenea subit o adevărată agenție de știri cu mare audiență. Își amintește de o mare poznă comisă odată. Luase nota „4” pentru o dictare cu „A intrat în casă, ca să învețe și s-a întâlnit cu mama sa, care l-a așezat la masă” Colegul îi făcea în ciudă, bătând pumn peste pumn. Puiu n-a pierdut mult timp; a pus mâna pe burete și a făcut, într-o clipită plăcuța curată, lună. S-a declanșat un dezastru mondial. Au aflat imediat Domnul Învățător, tanti Norica, primarul din Girov și preotul din Doina. A aflat chiar și Moș Crăciun care n-a uitat să-i agațe în pom un „4” de două șchioape, învelit în poleială aurie. Dar cum orice greșeală trecută este o bună experiență, Puiu a jurat ca acel „4” are să fie primul și ultimul din viața lui de elev. Dar nu s-a putut ține de cuvânt și a luat apoi o mulțime de „4”, căci s-a introdus curând sistemul sovietic de notare cu note de la „1 la 5”.

De la Nistru până la Tisa

Lovitura avea s-o dea la sfârșitul anului când a ieșit al treilea pe clasă. Era o mare performanță și o cinste pentru familie și, gândea el mândru, pentru satul Doina. Dar avea să facă o boacănă și cu acest prilej deosebit. Domnul învățător Tomulescu a prezentat rezultatele, având ca asistență, înghesușiți în băncile mici ale

clasei pe toți părinții colegilor. Pentru el venise unchiul Jan (sic!), soțul lui tanti Norica. Îi spunea toată lumea „unchiule” formulă de adresare străină moldovenilor, dar impusă de nepoții săi bucureșteni, care își petreceau vacanța de vară la Piatra Neamț. Puiu se distra mult când auzea că acei „verișori” ai săi erau niște ardei, adică „bucureșteni”, cum erau numiți la Doina gogoșarii. Unchiul Jan și tanti Norica au fost pentru Puiu în acea perioadă și au rămas așa toată viața ca al doilea rând de părinți. Vorba unchiului Jan: „mielul bun sughe la două oi”.

La acea ceremonie, când era strigat la catalog, fiecare elev ieșea în fața clasei, își asculta evaluarea și onora asistența cu o poezie. Puiu a căutat zile în șir o poezie potrivită pentru acest eveniment. La Doina în podul mare era o coșarcă veche, adică un coș încăpător, făcut din nuiele, pentru fructe și pentru cărat popușoii depănușați. În coșarca respectivă erau depozitate o parte din cărțile de școală, câte mai rămăseseră de la copiii familiei. Erau chiar și unele scrise cu alfabet chirilic, pe care știa să-l citească numai mama, care învățase de la Bunicul de la Conțești, dascălul. Într-o carte din pod Puiu a găsit o poezie care i-a plăcut mult. Se intitula „Țara mea”, nu-și mai amintește autorul. A fost o poezie de mare succes în acea ocazie. Când a apărut în fața clasei și a rostit cu mândrie, răspicat și însuflețit, în iunie 1948: „De la Nistru până la Tisa se întinde țara mea” s-a făcut o liniște mormântală. Puiu a înțeles această liniște, ca pe o apreciere a talentului său de recitator. În aceeași zi de Sfinții Apostoli Petru și Pavel, la serbarea pe școală, avea să primească Premiul și un braț de cărți. A fost sărbătorit la cofetăria din centrul orașului în care intra atunci pentru prima dată.

Acasă, unchiul Jan povestea „emoționat” despre poezia recitată de premiant. Puiu avea să înțeleagă că făcuse din ignoranță o mare greșeală, când a văzut cum toate cărțile din coșarcă au fost mistuite de focul aprins în livadă, în groapa lojniței, acolo unde se afumau, toamna, prunele și se făcea povidla. Au scăpat numai câteva cărți frumos colorate pe care le-a ținut strâns în brațe surioara Rodica, pe atunci de numai patru ani. N-a știut niciodată cum despre acea adevărată manifestare contrarevoluționară n-a informat nimeni unde trebuia. Desigur s-a respectat munca reputatului învățător, care risca o pedeapsă mare pentru lipsă de vigilență. Cercetați ar fi fost și unchiul Jan și Tata, iar Puiu ar fi avut drumul deschis spre visata carieră de cioban.

Atmosfera a fost calmată tot de unchiul Jan, care a făcut ca întotdeauna o glumă, gustată de toată lumea. A zis spre hazul general: „Mare noroc a avut Puiu că a venit la Piatra. Vă dați seama cum s-ar fi explicat că a ieșit al treilea, fiind singur în clasă, la Doina”

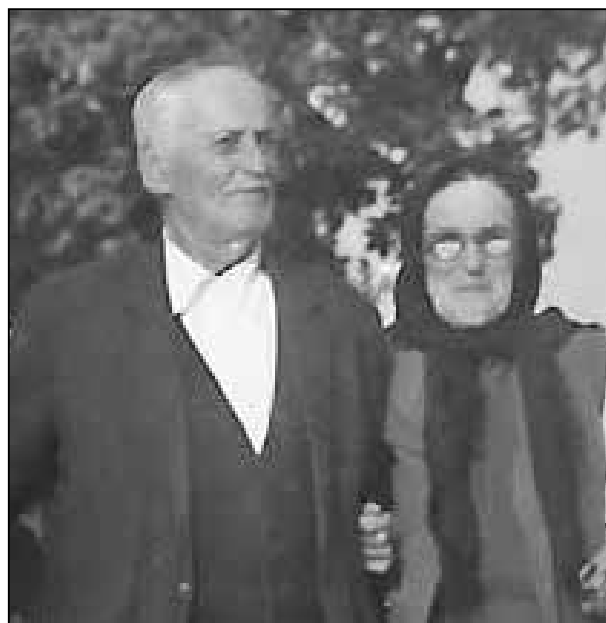
Amintindu-și peste ani de pățania cu recitarea buclucașă a lui Puiu, Unchiul Jan povestea o altă întâmplare de tot hazul, petrecută în vremea lui Ceaușescu, de asemenea la o serbare de sfârșit de an. Se cerea, obligatoriu, marcat patriotismul și prin participarea Șoimilor Patriei. Pe când deziluzia devenise generală, din cauza poeziei fără pic de etică socialistă „Cățeluș cu părul creț”, pe care o știau toți „șoimii”, un preșcolar s-a lăudat că știe poezia „Steagul roșu”. A fost introdus imediat în program. Când i-a venit rândul „șoimulețul” a venit pe scenă, fără pic de trac, recitând: „Steagul roșu, steagul roșu/Ce-are baba, n-are moșu...” și a continuat cu niște metafore rare, care alunecau ușor pe lângă eufemism. Întâmplarea a intrat în folclorul școlar, îmbogățind totodată argoul. Puiu a mai auzit-o în multe împrejurări și a citit despre ea târziu într-un cunoscut hebdomad (”*Dilema veche*” *Săptămânal de tradiție*, București, anul I, 2004.).

Cât fac unu și cu unu?

La hramul de la Conțești din acea vară, întâlnirea cu bunicul matern, Bunicul Vasile, dascălul, avea să inaugureze un șir lung de evaluări ale cunoștințelor de matematică, dobândite de nepot. Întrebarea pusă avea să fie neschimbată ani la rând, chiar și în timpul studenției: „Cât fac unu și cu unu”? Premiantul de clasa întâi a răspuns cu mare siguranță: „doi”. Bunicul a băgat mâna în buzunarul vestei și l-a recompensat cu o bancnotă. Puiu a luat-o și a șoptit cu satisfacție „de hârtie”. Bunicul l-a auzit și i-a zis: „de hârtie, de hârtie, ca să nu-o *gioci* la *bolohan*”. Întrebarea a rămas neschimbată peste ani, dar valoarea hârtiei a crescut proporțional cu vârsta nepotului.

Când era student primea, după ce dădea răspunsul exact, o hârtie albastră care avea valoare mai mare decât bursa lui de merit. De fiecare dată Bunicul adăuga „de hârtie ca să n-o *gioci* la *bolohan*”.

Jocul „*la bolohan*” era practicat la Doina duminica de copii și de băietani, uneori chiar de flăcăi, pentru că era un joc cu bani de mică valoare și presupunea mai mult pricepere decât noroc. Se așeza un bolovan destul de mare, dar

Bunicul Vasile și bunica Profira

neapărat plat deasupra, apoi se trăgea o linie pe la vreo cinci metri depărtare. De la acea linie fiecare jucător arunca câte o monedă spre bolovan în așa fel încât banul să se oprească cât mai aproape de acel bolovan. În felul acesta se stabilea ordinea la bătaie. Jucătorul, al cărui ban se oprise cel mai aproape, strângea toate monedele făcând un teanc, având toți banii cu stema sus. Așeza acel fișic pe bolovan și-l lovea cu o piatră specială în așa fel încât banii să sară și să cadă în jurul bolovanului. Banii care se așezau cu reversul la vedere erau câștigul jucătorului, restul monedelor erau adunate și bătute de jucătorul următor. Puiu căuta cu multă atenție prin prundul Cracăului pietrele acele speciale cu care se loveau banii. El se mira de unde știa Bunicul că începuse să joace și el „*la bolohan*”. Dar Bunicul discuta cu el serios și alte probleme de matematică. L-a arătat odată că ceea ce se numește în carte fracție și îi sperie pe elevi poate fi numită bucată. A luat din covată o pâine din cele pregătite de Bunica Profira pentru hram, a tăiat pâinea în două și i-a explicat: „am aici două bucăți pe care noi le numim jumătăți, cartea le numește doimi pentru că am tăiat în două, dacă tăiem mai departe pâinea în patru, avem patru bucăți pe care noi le numim sferturi, cartea le numește pătrimi pentru că am tăiat în patru. Care bucată e mai mare, jumătatea sau sfertul?” „Se vedea clar că jumătatea era mai mare.” „Acu te întreb care e mai mare o pătrime sau o doime?” Puiu s-a luminat dintr-o dată și aproape a strigat „o doime!”

Această joacă avea să-i fie lui Puiu de mare folos, căci pe la mijlocul clasei a doua Domnul Învățător Tomulescu a primit o inspecție foarte importantă pentru el. Se înscriesese probabil la un examen de promovare. După ce inspectorul a asistat la vreo trei ore, elevii au fost lăsați într-o pauză mai mare, cât să poată fi transmise concluziile. Inspectorul a chemat și câțiva elevi la scurte discuții individuale. A fost chemat și Puiu. Inspectorul a scris pe tablă două fracții $1/2$ și $1/4$ apoi a pus întrebarea încuietorie „Care este mai mare?” Puiu a răspuns prompt „o doime este o bucată mai mare”. „Cum o bucată, nu o fracție?” „Da o fracție, însă Bunicul le zice bucăți”. „Da, cine este bunicul tău?” Întrebă zâmbind inspectorul. „Bunicu - meu este dascăl al bisericii din Doina”. Răspunse cu mândrie Puiu. Pentru acel răspuns Domnul Tomulescu a iertat multe năzdrăvăniile făcute de Puiu în recreații și cunoscute prin pârâcioșii clasei. Pentru învățător rămânea un mister cum un elev, așa de atent în timpul orelor, devenea atât de neastâmpărat în timpul pauzelor?

Dar Bunicul Dascălul nu puneau numai întrebări șugubețe de tipul „cât fac unu și cu unu” ci dădea și sfaturi de adevărată înțelepciune. Neșters a rămas în amintirea lui Puiu următorul dialog: „Când îți faci seara rugăciunea să mulțumești Bunului Dumnezeu că te-a învrednicit să ajungi să înveți la școli vestite ca aceasta la care umbli tu acu la Piatra Neamț. Mai ales să te străduiești să scrii frumos, citeș și corect. la spune, cu ce degete scrii tu?” Puiu, surprins, arată împreunate cele trei degete cu care ține condeiul când scrie. Bunicul completează întrebarea: „Spune-mi când mai folosești tu aceste degete așa împreunate?” Nepotul rămase de-a dreptul surprins și răspunse aproape șoptit: „Când mă închin și fac sfânta cruce” „Așa este, da, de ce?” Întrebarea devenea prea complexă, așa că răspunse tot Bunicul: *Noi scriem tot timpul cuvinte. Ce alt dar mai minunat a primit omul de la Dumnezeu? În Sfânta Scriptură scrie: „la început era Cuvântul și Cuvântul era la Dumnezeu și Dumnezeu era cuvântul”* (Ioan, 1:1).

Dacă ești atent, ai să vezi că și învățătorul tău când scrie la tablă ține creta tot în degetele „Sfintei Treimi”. De aceea, toată viața ta, să respecti Școala ca pe un mare dar al lui Dumnezeu. Și ascultă de la mine: să nu-ți complici viața fără rost. Puiu avea să-și aducă aminte, surprins, acest sfat, peste ani când a vizitat Casa Memorială George Enescu de la Sinaia, Vila Luminiș, cum o numea marele muzician. Camera maestrului, mobilată în stil autentic românesc, cameră de

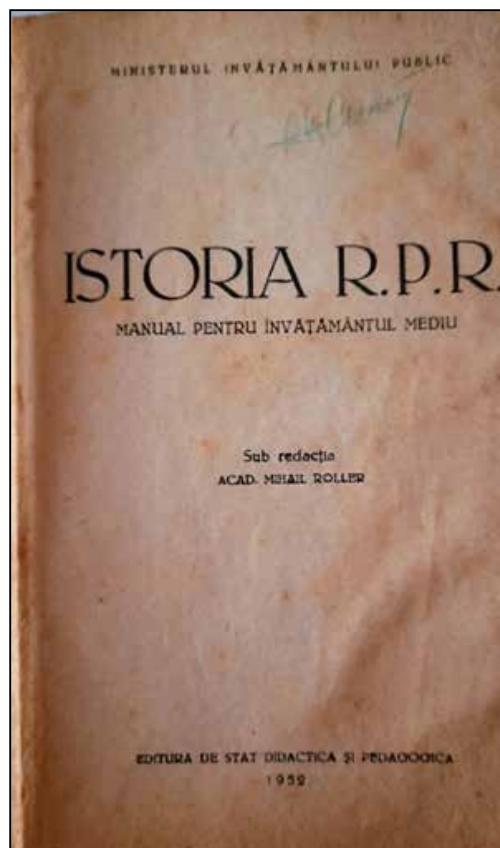
dimensiuni reduse, avea pe patul îngust de lângă perete un stativ special, pe care scria aforismul: „Simplitatea în viață este adevărata libertate”.

„Dar am auzit, schimbă subtil Bunicul subiectul, că nu deschizi acasă cărțile de școală, că ai ținare de minte și reții exact ce ți se predă în clasă. Să știi că nu este bine să nu citești tot ce este scris în cărți, pentru că numai citind atent manualele poți afla cum se desfășoară o materie în ordine firească, fiecare nouă lecție sprijinindu-se pe cea predată anterior. Manual este un cuvânt care înseamnă *ducere de mână*. Chiar am văzut o carte veche care se numea *ducere de mână către geografie*.”

Bunicul nu putea crede, pe atunci, că vor apărea și manuale de falsificare a adevărului. Așa avea să fie „*Istoria R.P.R., Manual pentru învățământul mediu*”, care era o „ducere de mână” către stalinism, aparținând inginerului comunist Mihail Roller, originar din Buhuși.

Puiu s-a bucurat de șansa de a fi avut în liceu, la istorie, pe marele profesor Aurel Rotundu, care fără a combate riscant cartea lui Roller, lăsa pe tablă, cu un scris mic și ordonat, după fiecare lecție, un rezumat succint, bazat pe adevărata istorie a patriei.

Va urma

POETICA. „IN VINO VERITAS”

RONDELURILE TOAMNEI LA MOLDOVA

► Doru SCĂRLĂTESCU

Rondelul vinului din Moldova

Nu este vin ca la Moldova.
Diacul scrie apăsător.
Dă Ștefan Vodă atestat,
Cum drept în cronici spune slova.

Bat solii drum care-ncotrova
Cu vești pentru străin-fârtat:
Nu este vin ca la Moldova,
Sunt și buți grase de-ncercat.

De la Varșava la Genova,
Lângă butoiul desfundat,
Au înălțat în cor vorova
De la opincă la-mpărat:

Nu este vin ca la Moldova.

Rondelul Băbeascăi de Nicorești

Băbeasca de la Nicorești
Te ține-n noapte fără frâu
Cu glume, doine și povești
Și cu plăcinte poale-n brâu.

Răsună soarele-n ferești,
Se-ntinde ziua ca un râu,
Băbeasca de la Nicorești
Te scoate din traiul molâu

Și-ți dă imbolduri tinerești
Către al viselor desfrâu
Din Paradisuri pământești,
Cu suc-i dulce-amărâu...

Băbeasca de la Nicorești

Rondelul bobului de Cotnar

Se coace bobul de Cotnar
În scoica proaspătă a verii.
Din palma frunzei verzi vierii
Ghicesc doritul chihlimbar.

Sub vraja cercului solar,
Cu haruspicii și misterii,
Se coace bobul de Cotnar.
Dar semn întors citesc bucherii.

Către umanul furnicar,
În stradă suduie șoferii.
Independent și temerar,
Străin urbanelor mizerii,

Se coace bobul de Cotnar.

Rondelul toamnei la Cotnari

A venit toamna la Cotnari,
Își schimbă garderoba via.
Superbă-și etalează ia
Bătută-n fluturi și bondari,

Cu fir turnat de argintari,
Cusută de Sântă Măria.
A venit toamna la Cotnari
Să dirijeze alchimia

Secretă, -n butiile mari.
E dezlegată veselia.
Petrecerea cu lăutari
Probează vinului tăria.

A venit toamna la Cotnari.

Rondelul marilor băutori

Nu-s băutori precum poeții,
Încă din vremile elade,
De gât cu fauni și menade,
Din zori până-n apusul vieții.

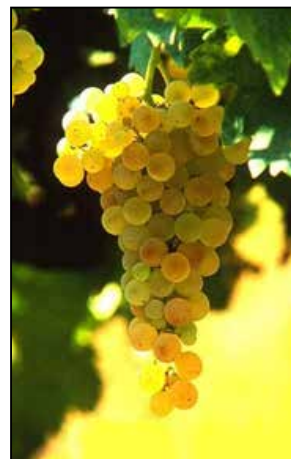
La fac reclamă exegeții
Și-o spun prietenii-n spovade:
Nu-s băutori precum poeții
Și, credeți, bine le mai șade!

În bahicele insurecții,
Și prozatorii dau bravade;
Nici criticii nu fac excepții.
Dar, să admitem, cum se cade,

Nu-s băutori precum poeții.

Rondelul romanței de altă dată

A ruginit frunza din vii...
Mi-e dor de galeșa romanță,
În suflet picurând substanță
De-amare-dulci melancolii.

E cântecul precum îl știi
Ne-nvins de-a timpului prestanță.
A ruginit frunza din vii.
Mai cred în visuri și speranță.

Aștept, vrăjită, să revii,
Din lungă-a dragostei vacanță,
De dorul vechii melodii,
De ruga rimelor din stanță.

A ruginit frunza din vii...

* Ilustrații cu fotografiile originale realizate de **preotul Constantin Velicu**, membru al ASF, păstrător al tradiției, pasionat și mare cunoscător al tainelor viei și vinului din legendara podgorie de la Nicorești, mult lăudată de Marele Ștefan-Vodă al Moldovei.

► Mirel BĂNICĂ

ÎNSEMNĂRI DE CĂLĂTORIE

LA DRUM PRIN ROMÂNIA

Scrisă în urma unor călătorii făcute în anii din urmă, cartea sociologului Mirel Bănică, **„Prin România. Carnete de drum”**, apărută de ceva timp la Editura Polirom, cu ilustrații de Dan Perjovschi, e ghidul perfect pentru orientarea în lumea românească imediată. Itinerarul autorului unește aproape 30 de orașe românești, de la punctele mici de pe hartă (cum ar fi Măcin sau Vaslui), până la câteva dintre centrele importante (lași ori Timișoara), dar pe care le privește cu egală înțelegere și luciditate. Însemnările de călătorie adunate în volum sunt mereu atente la detaliile vieții obișnuite - nu caută atracțiile și nici excepțiile -, la semnele transformărilor și urmele din ce în ce mai îmbătrânite ale deceniilor comuniste, la

întrepătrunderea poveștilor, uneori cacofonică, alteori sublim potrivită.

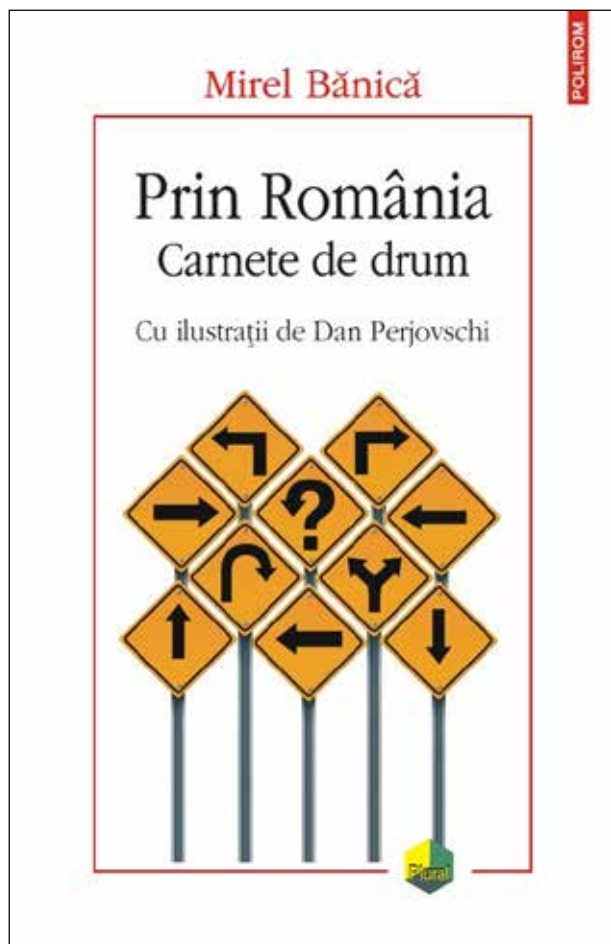
Pentru un observator pasionat de materia din care e alcătuită viața orașelor mici din România, cartea lui Bănică e întâlnirea cu un spirit înrudit - citind-o, începi să crezi că ar putea chiar exista o modestă frăție a călătorilor prin aceste locuri. Pentru cel străin de realitatea lor, e o șansă de a descoperi, la urma urmei, pe ce lume trăiești. Dincolo de valoarea documentară a textelor, cu ritm de proză scurtă și stofă de reportaj, „Carnetele de drum” sunt în același timp o foarte bună hartă a muzeelor pe cât de nelipsite în orașele noastre, pe atât de înduioșător anacronice. Bănică nu ratează niciun muzeu care adună istoria locului pe unde trece, are ochi pentru statuile și monumentele suspendate din trecut, la fel cum are pentru fostele situri industriale și pentru formele hibride de adaptare la capitalism. Odată cu pandemia care ne-a redus libertatea de mișcare, mulți dintre noi s-au văzut nevoiți ca, în locul destinațiilor tentante și îndepărtate, să exploreze lumea din apropiere. Cu orașele, traseele și stațiunile ei care se zbat între imaginile plastifiate în cărți poștale și realitatea prăfuită, cu drumurile aglomerate care se deschid spre așezări dezordonate și pline de gunoaie, ori spre privescări care te lasă cu totul năuc.

Oricând ar fi momentul cel mai potrivit să citim/recitim **„Prin România”**, volum din care intenționăm să vă propunem în mai multe numere ale revistei noastre, unele fragmente.

Amara

Stațiune balneoclimaterică de interes național

Ajung destul de devreme la Amara, „stațiune balneoclimaterică de interes național”, după cum stă scris pe o plăcuță ruginită, chiar la intrarea în localitate. Nu departe este și un „birou de informare turistică” – o construcție circulară,

urâtă, plină de termopane și izolată cu polistiren care a devenit deja bubos, aflată în bătaia soarelui și a vântului sărat al lacului. Centrul pare părăsit definitiv, doar câteva pliante pe care se mai zăresc sigla UE și ceva legat de „Guvernul României” zac risipite în interior. În parcarea din fața construcției abandonate e pus pe butuci (la propriu, niște butuci mari și solizi de lemn) un tractor uriaș, un model recent, cred că a costat peste o sută de mii de euro. Văzut de aproape, pare și mai mare decât cele zărite pe câmpuri din goana mașinii. La intrarea în această stațiune pe care chiar și imaginarul comunist o asimila cu vacanțele „ieftine” ale muncitorilor și cooperativelor străbați un parc de mari dimensiuni.

Arbori mici, piperniciți, iarbă uscată, bănci de lemn scorjite și arse de soare. Ceea ce surprinde plăcut însă este mirosul aerului – o mică notă marină, salină, proaspătă. Nu te-ai aștepta la o astfel de senzație olfactivă în mijlocul pustiului prăfos al Bărganului.

Drumul are ca punct terminus un hotel construit în perioada comunistă. „Complex Hotelier Ialomița” se numește, iar de el este lipită o mai veche sală de tratament și cură balneară denumită pompos „Laguna Beach”. Ambele construcții sunt vopsite (ar fi trebuit să scriu „zugrăvite”, dar impresia generală este de vopsea groasă, aplicată cu pensula) într-un albastru siniliu.

Holul hotelului, la această oră a dimineții (să tot fie opt și jumătate), cunoaște o forfotă veselă, în măsura în care veselie poate fi starea oamenilor săraci care caută să-și planifice cât mai eficient „procedurile” – „împachetare cu nămol” sună ca o prevestire a marii „împachetări” ultime, cu Pământul-Mamă – de cură reumatismală. La fel ca în majoritatea hotelurilor „comuniste” renovate după anii 1990-2000, înăuntrul domnește un aer de veșnică improvizatie, penurie și bricolaj funcțional. Clienții stabilimentului se fac că nu văd și nu simt toate acestea. Unii dintre ei s-au retras, cu cafeaua de dimineață alături, spre micul parc, din imediata vecinătate a hotelului, unde sunt multe bănci. Trag cu sete din primele țigări ale zilei. Unii vorbesc la telefon cu copiii, alții cu vecinii. Din convorbirea bărbatului uscățiv de lângă mine aflu că aseară a fost o furtună strașnică în localitatea sa de baștină din județul Prahova. Omul întreabă cu voce stinsă: „Câte au murit?”. Câte găini au murit, mai exact, îi este teamă să-și întrerupă vacanța doar pentru atâta lucru. Pe gardul acestei minigrădini de recreere sunt agățate mai multe reclame din plastic, de mari dimensiuni, ale trustului de presă Intact. „Antena 1: mereu aproape de tine!” stă scris pe unul dintre ele. Poate că este oarecum inutilă remarca mea, dar locul campaniei publicitare e foarte bine ales: este exact publicul-țintă al acestui trust care reușește să combine conservatorismul românesc, în forma lui cea mai „pură”, cu noua cultură populară românească.

Dar ce atrage atenția cel mai mult este o statuie din marmură, făcută în perioada comunistă (anii 1960-1970 – cine poate ști?), ce reprezintă o tânără șezând. De la distanță, pare a vorbi la telefonul mobil – doar că, atunci când statuia a văzut lumina zilei, nu exista așa ceva. Proporțiile sunt perfecte, sânii mici și fermi, șoldurile înguste – femeia clepsidra. Am putea spune, cel mai simplu și direct, că este vorba de „artă totalitară”, o statuie printre atâtea altele semănate de regim în stațiunile balneare. Tinerețe, vigoare, sănătate, reproducere controlată, urmași sănătoși, femeia matrice și mamă, dar și muncitoare și camaradă de nădejde... toate acele cuvinte-cheie care ne vin în minte atunci când ne gândim la comunism. Doar că această statuie stingheră nu prea avea legătură cu ele. Era vorba de un imn erotic închinat vieții, bucuriei de a trăi și o imensă ironie la adresa acelor corpuri bătrâne, uzate, aflate spre apusul vieții. Strălucitoare în lumina dimineții, statuia e acum flancată de mai multe semne sau urme ale (post)comunismului triumfător. Chiar lângă

ea a fost plasată o fântână arteziană tip pagodă, din ciment. Pagoda este străjuită la rândul său de patru porumbei albi (se vede vopseaua albă, uleioasă, recent aplicată) care stau, gata să-și ia zborul, pe niște bile roșii – din beton și ele. Roșu aprins. Panouri de avertisment sunt expuse privirii, poziționate chiar la picioarele zeiței de marmură. „Hotel Ialomița – Seaside resort. Amethyst Events” și „Hotel Ialomița. Proprietate privată. Accesul INTERZIS autovehiculelor Maxi-Taxi!”. „Events”-ul îl voi descoperi curând, când voi pleca în căutarea plajei propriu-zise a stațiunii: o sală de nunți, vopsită într-un roșu-purpuriu năucitor. Peluza (încă) verde din față e populată cu statui de ciobănițe. Statui din gips, se înțelege. Unele ciobănițe duc un urciur pe cap, altele pe umăr, vărsând cu grație o apă nevăzută spre nebănuite guri însetate. Pe o fațadă a clădirii, doi lei traforați din polistiren expandat formează un fel de blazon princiar.

Parcul stațiunii este plin de praf greu, de vară, și de corcoduși. Fructele sunt atât de multe, încât unele ramuri s-au rupt sub greutatea lor. Culeg câteva corcodușe, le șterg de praf cu o cârpă rătăcită prin rucsac și le mănânc cu multă plăcere. Cele mai umile fructe ale câmpiei sunt dulci ca mierea și pline de zeamă. Printre

coroanele arborilor se pot zări resturile abandonate ale fostelor instalații termice și, bănuiesc, ale dispozitivelor de extracție a nămolului din lac. Ajung într-un final la plajă. E plină de umbrele și șezlonguri, dar nu lasă impresia de abandon, exploatare grotescă și kitsch, așa cum este cazul „surorii” sale de la Balta Albă, județul Buzău, astăzi compromisă total.

După cum spuneam, e încă destul de devreme, iar pe plaja pustie își fac apariția, fără grabă, primii utilizatori ai apei, nămolului, soarelui și „climatului excitant de stepă, favorizat de plantațiile de salcâm”, cum precizează un vechi ghid balneoclimateric (1965) pe care-l port cu mine în rucsac. Să nu uit să menționez prezența amenințătoare a mai multor boxe uriașe, de concert. Aceleași care m-au alungat după 1990 de pe litoralul românesc, de la Băile Telega sau din modesta Sărata-Monteoru. Nu vreau să-mi imaginez cum e utilizat basul lor profund și puternic într-un weekend aglomerat, spre marea bucurie a pensionarilor veniți la tratament.

Și totuși, stațiunea Amara mi-a lăsat o impresie mai degrabă plăcută, bazată pe atât de românescul sentiment de „se-putea-și-mai-rău”...

(Selecție, comentariu și transcriere având ca sursă www.libris.ro)

Notă. Doctor în științe politice al Universității din Geneva (în 2004), cu stagii de cercetare și practică profesională la Universitatea Laval din Canada și la École des Hautes Études en Sciences Sociales din Paris (2005 – 2008), **Mirel Bănică** este, din 2008, cercetător științific la Institutul de Istorie a Religiiilor din cadrul Academiei Române. Specializat în socio-antropologia religiei ortodoxe, sociologia memoriei și antropologia mediilor virtuale, membru al „Asociației Franceze de Științe Sociale ale Religiei” din Paris, are cărți și articole publicate la edituri și reviste de prestigiu din România, Franța, Canada, Statele Unite sau Rusia.

DESPRE UNELE SCRIERI TEMATICE. REACTUALIZĂRI

ION PETROVICI. CĂLĂTORUL ȘI ÎNSEMNĂRILE SALE (3)

► Mircea POPA

„Dacă în țară caută să savureze mai ales farmecul naturii sălbatice, cu locurile geografice vestite, cu poienile misterioase, cu ruinele unor cetăți sau cu intimitatea duioasă a unor mănăstiri, odată cu drumurile străinătății, mentalitatea se schimbă. Filosoful român călător Ion Petrovici caută să descifreze misterul marilor construcții omenești, avantajele și sporurile civilizației, funcționalitatea orașelor Occidentului, ca expresii ale colectivității și efortului colectiv. Mari arhitecți, pictori, sculptori, învățați, filosofi și-au consumat aici eforturile creatoare, făcând din marile orașe oaze veritabile de cultură, învățământ, progres.[...] Vrem să atragem atenția asupra unui mod de a fi al călătorului, la care fraza se înmlădiază adeseori după realitățile locului, dar comparația funcționează ca un mod de subliniere a valorilor eternității. Pe Coasta de Azur se simte chemat tot la peisajul de acasă...”

Încă din timpul studiilor sale germane, Ion Petrovici visează să vadă mai mult și mai temeinic paleta de instituții și de avantaje pe care marile biblioteci i le puteau oferi, să pătrundă cât mai adânc în misterul minții omenești, să poată dezvălui semenilor săi cât mai multe din secretele care au creat prosperitate și progres. Una dintre țările care exercită asupra sa o adevărată fascinație este Italia, patria străbunilor noștri, cunoscută în lume prin comorile de artă deținute. A vizitat-o mai amănunțit în 1927, adunând cele văzute într-un prim volum de Impresii din Italia (1930). Până atunci călătorul Petrovici poate fi descoperit într-o serie de texte din **Felurite. Note de drum** (1928), urmate de **Impresii din Italia** (1930) și de **Peste**

hotare (1931). Ele fac parte din cea de a doua etapă a expozeurilor sale didactice, când va stăruia asupra minunilor civilizației, asupra artei cu care au fost lucrate bisericile somptuoase, palatele superbe, muzeele cu zeci de tablouri prețioase, universitățile ca semănătoare de idei, focare de cultură majoră, marile biblioteci și comori de artă. După peisajul monoton și trist al pustiului, după munții ascuțiți ai Croației, el își odihnește privirile asupra castelului Miramare, aflat dincolo de Triest, apoi asupra orașului apelor,

Veneția, a cărei grandoare a apus odată cu năvala oceanului. Gondolierii îl duc în zonele din jur, pe insula Herreninsel, Murano, Torcello, care au toate trecutul lor, dar și locurile care le individualizează.

Cercetează la pas stradele mai importante, începând cu piața San Marco, Palatul Dogilor,

„desigur una dintre cele mai originale construcții arhitectonice, care te uimește”, apoi sălile cu opere de artă celebre, de la Bellini, Carpaccio, Tizian, Veronese, Tintoretto. Veneția e un oraș muzeu unic în lume, rămas spre a-i avertiza pe vizitatori despre deșertăciunea gloriei umane.

„Desigur, reședința dogilor va fi strălucit de lumini, pe când astăzi stă noaptea în beznă”. Puntea Suspinelor îi evocă pe cavalerii romantici, suspinând după chipul domnițelor, romantism desuet care astăzi nu mai e la modă. De la Veneția ajunge la Milano, unde tronează celebrul dom, dar și vile și palate ispititoare în genul castelului Sforza, oraș care amintește de gloria lui da Vinci, a cărui celebră Cină e un fel de „zestre împărătească” protejată cu grijă. Nu mai puțin orașul e tutelat de statuia lui Napoleon al III-lea, în cinstea ajutorului dat de acesta în procesul de unificare. Va ajunge în mod inevitabil la Roma, unde va trăi un mod aparte de a se întâlni cu istoria, deoarece „farmecul Romei nu-l mai are nimeni, fiindcă nimeni nu mai este, ca dânsa, un tom de istorie completă, îmbrățișând în fulgere de lumină toate evurile omenirii.” În esență, ea adăpostește trei Rome, la fel de celebre: Roma antică, Roma pontificală și Roma modernă: „Roma antică e un arhipelag de insule semănat în cuprinsul Romei actuale: forul roman, forul Traian, forul lui August, forul Argentina”, cărora li se adaugă Colosseumul și termele. Roma pontificală trăiește prin palatul Vaticanului, prin cimitirul de la Via Appia, prin

bazilicile ei celebre, prin monumentul lui Giordano Bruno sau al lui Francisc de Assisi.

Roma modernă începe odată cu linia tramvaiului și cu muzeele și colecțiile de comori moștenite, cu operele splendide ale catedralei Sf. Petru, vila Borghese, sculpturile lui Bernini, Michelangelo, picturile lui Rafael etc.

Tot atât de celebre i se par împrejurimile Romei, pe care le investighează atent, spre a reveni din nou la centru, acolo unde pulsează viața credincioșilor, deoarece „Roma e ca un diamant pe o brățară, pe-al cărui cerc de aur sunt bătute și alte nestemate, neaparat mai mici, dar scilicite și captivante”, Frascati, Tivoli, Albano, Ostia.

Evident că nu putea să nu viziteze Napoli, Capriul, Vezuviul, Sorrento. Finalul călătoriei în lumea Italiei se acordă cu starea lui sufletească de călător pe apele destinului: „Vaporul mă întoarce spre seară la Napoli. Vântul mai scăzuse și valurile mării se umflau mai puțin. Desigur, mâine grotă azurie va putea fi iarăși cercetată, dar eu voi fi la mile depărtare de aceste locuri binecuvântate. Cine știe dacă absența acestei grote de pe pânza amintirilor mele nu va juca și dânsa rolul bănuțului lăsat la plecare în fântâna Trevi? Poate că și vraja grotei, unde mi s-a zădărnicit intrarea, va ajuta să mă abat iarăși pe aceste meleaguri fericite.” Și în amurgul care se lasă peste lume, despărțirea devine prilej de melancolice invazii lirice, în timp ce apusul de soare capătă aspectul unei cufundări în trecut, al unui rămas bun copleșit de pierderea treptată a luminii. Iată pasajul, atât de bine surprins de călătorul sensibil la mișcarea văzută și nevăzută a naturii: „Ziua scădea simțitor și mai lacom decât la sosire, contemplant pe coavă feerica înconjurime. Malurile se înecau în umbră, pregătindu-și luminile artificiale, marea se colora ca zmeura, în timp ce soarele fără raze își moaie

roata de jăritic în talazurile ei. Clipită cu clipită se scufundă mai tare. N-a rămas decât jumătate, o pătrime, în sfârșit o geană. Pe suprafața mării licări o ultimă sclipire, ca o tiftă atunată lumii lăsată în întunec.

Am lăsat înadins acest pasaj să curgă pentru a vedea modul în care filosoful călător știe să pună accentele, să trăiască schimbările de peisaj, să empatizeze cu mediul înconjurător. Descoperim printre rânduri natura contemplativă a autorului, setea lui de percepere a fenomenelor înconjurătoare, expresivitatea muzicală a tonului, prezența comparațiilor revelatorii. Acest tip de lectură și de percepție a ambientului este prezent peste tot în scrierile autorului. Și atunci când vizitează Nordul și atunci când vizitează Sudul, unda de melancolie îl însoțește, ca o formă de trăire acută a omului înțelept, pentru care reveria sentimentală devine o formă de superioară înțelegere umană, un mod de percepție a sentimentului trecerii și a zădărniciilor firii omenești.

Am putea vorbi la el de acel tip de călătorie care se concretizează în metafora de „revedere melancolică”, întâmplată după două decenii de la terminarea studiilor, când a hotărât să revadă locurile unde a studiat și a lăsat o parte din avânturile tinereții. Vizita pe care o face omul matur, încărcat de succese și de noi aspirații, se răsfrânge asupra mediului studentesc de odinioară suprapunând cele două imagini.

Revederea orașelor Leipzig, Berlin, Weimar, Strasbourg, îl melancolizează și îl îndeamnă la luciditate, la recunoașterea inerentelor mutații care nu pot fi calculate. Atmosfera petrecerilor studentești de altădată parcă și-a pierdut orice tonalitate. Peste tot schimbările sunt vizibile de parcă ar fi vorba de alte orașe. În special se simte chemat să recunoască în capitala Alsaciei un nou spirit de

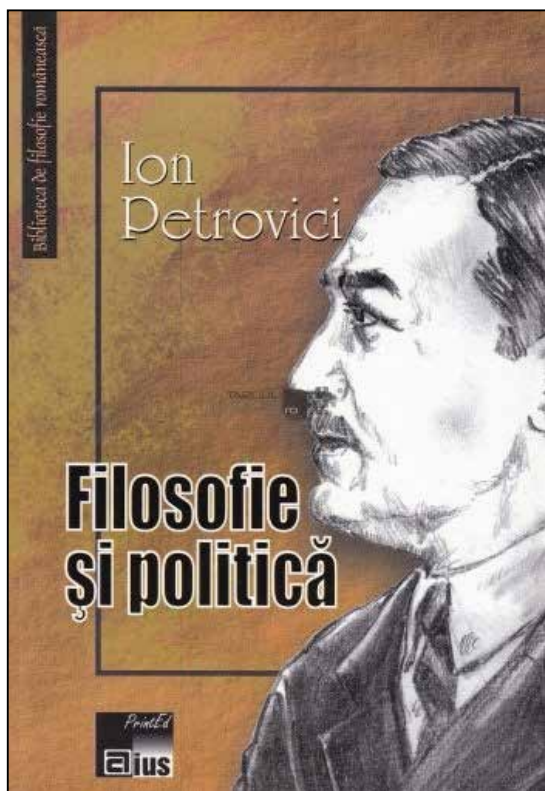
toleranță, clarviziune, simț comunitar și libertate. Orașul Strasbourg e văzut ca un oraș al viitorului, ca un oraș care și-a schimbat radical fizionomia, amintind de noul umanism european: „Alsacia, oricât n-ar pierde din vedere postulatele naționale, evoluează spre cât mai mare toleranță și cât mai multă libertate”.

Sensul educativ moral al celor trăite își lasă urmele adânci în aceste întruchipări de ecouri sufletești. Și gândul la țara sa, la oameni și locuri văzute cu alte ocazii revine brusc și în cazul de față, referirile și analogiile putând fi detectate pe tot parcursul călătoriilor sale europene.

E și momentul în care marcăm, odată cu el, un final memorialistic care poate deveni emblematic și unde „duhul românesc” al percepției îl călăuzește încă o dată pe cărările spre țară: „Parcă începe să mi se înfirpe în suflet ceva duios și dulce, o fizionomie aparte pe care n-aș putea-o suprapune la nimic, căreia i-aș găsi puțină analogie cu ce era dulcea Bucovina pentru sufletele noastre românești.”. Înainte de a opri farmecul acestor reproduceri inspirate, vrem să atragem atenția asupra unui mod de a fi al călătorului, la care fraza se înlădiază adeseori după realitățile locului, dar comparația funcționează ca un mod de subliniere a valorilor eternității. Pe Coasta de Azur se simte chemat tot la peisajul de acasă: fundalul stațiunii „este o catenă de înălțimi care amintesc Bucegii noștri”. Alte expresii: „mă angajez într-un dedal de ulicioare”, „scurt armistițiu al norilor”, „timpanul îmi este amenințat cu distrugere”, „Începe a roi prin împrejurimi”, „un colț de lună ca un mâner de sabie ascuțită”, „cerul ca un cazan de nori”, „un deluviu de Goethe și Schiller”; „În spectacolul unei ruine se vede triumful legilor fizice asupra omului învingător o clipă, dar până la urmă înfrânt”; „parcă am intrat într-un stup de albine

bâzâitoare”, „sclipirea unei dimineți ca un pahar ieșit din fabrică” etc. Și mai trebuie să remarcăm ceva: dincolo de dispute teritoriale sau geografice, el se declară adeptul celor care performează și nu al celor care stagnează, subliniind că „ceea ce are în primul rând valoare nu sunt nici drepturile istorice, nici cele etnice, ci opera de civilizație pe care o înfăptuiește o țară și-un popor.”

În acest fel el face apoteoză omului ridicat prin el însuși până la divinitate, așa cum trăiește sentimentul de plenitudine atunci când vizitează frumoasele mănăstiri ale Bucovinei: „Bucovina a fost cristelnița de aur în care m-am spălat de toate nepăsările filosoficeși, am primit pentru totdeauna crezul dragostei fanatice de țară, atașamentul organic de orice colț românesc.” Pagina luminată și străbătută de vii elanuri sufletești se încarcă în plus cu o memorie sentimentală în care simțim respirația culturală fecundă a celui care a îmbinat bogata și savanta concepție de viață cu slujirea frumosului și adevărului.

Din păcate, scrierile lui Ion Petrovici sunt astăzi aproape uitate. O încercare de aducere în actualitate a scrierilor sale memorialistice a făcut-o criticul literar Dumitru Petrescu, oferind sub titlul **Însemnări de drum** o primă încercare de a-l readuce în actualitate.

O ediție initalată **De-a lungul unei vieți** a dat la lumină și Editura *Ideea europeană* în 2007, adunând mai cu seamă notațiile sale universitare. E de menționat că, în prefața pe care a așezat-o în fruntea volumului, Dumitru Petrescu îi recunoaște lui Ion Petrovici rolul avut în răspândirea peste hotare a culturii naționale:

„Ion Petrovici ilustrează galeria acelor cărturari, oameni de artă, cultură și știință, care au adus o contribuție de seamă la cunoașterea poporului nostru, a culturii și civilizației sale peste hotare, în strângerea raporturilor cultural-științifice dintre noi și alte țări.”

E o apreciere ce rezumă contribuția marelui filozof-călător la afirmarea noastră în spațiul european, ca parte alcătuitoare a acestor străvechi civilizații.

DESCRIPTIO MOLDAVIAE/ DESCRIEREA MOLDOVEI (1716)

PARTEA A II-A - PARTEA POLITICĂ. DESPRE ORÂNDUIREA DE STAT

► Dimitrie CANTEMIR

CAPITOLUL AL XVII-LEA

Despre năravurile moldovenilor

În vreme ce încercăm să descriem năravurile moldovenilor (lucru despre care nimeni sau numai puțini străini au o imagine adevărată), dragostea ce avem pentru patria noastră ne îndeamnă pe de o parte să lăudăm neamul din care ne-am născut și să înfățișăm pe locuitorii țării din care ne tragem, iar pe de altă parte, dragostea de adevăr ne împiedică, într-aceeași măsură, să lăudăm ceea ce ar fi, după dreptate, de osândit. Le va fi lor mai folositor dacă le vom arăta limpede în față cusururile care-i slutesc, decât dacă i-am înșela cu lingușiri blajine și cu dezvinovățiri dibace, încât să creadă că în asemenea lucruri ei se conduc după dreptate, în vreme ce toată lumea mai luminată, văzându-le, le osândește. Din această pricină vroim să mărturisim curat că noi, în năravurile moldovenilor, în afară de credința cea adevărată și ospetie nu găsim prea lesne ceva ce am putea lăuda. Din toate cusururile obișnuite și pe la ceilalți oameni, au și moldovenii dacă nu prea multe, totuși nici prea puține. Năravurile bune sunt rare la ei și întrucât sunt lipsiți de o adevărată creștere bună și de deprindere a năravurilor bune, va fi anevoie să găsim un om cu năravuri mai bune decât ceilalți, dacă firea cea bună nu i-a venit într-ajutor.

Trufia și semeția sunt muma și sora lor. Dacă moldoveanul are un cal de soi bun și arme mai bune, atunci el gândește că nimeni nu-l întrece și nu s-ar da în lături să se ia la harță chiar și cu Dumnezeu, dacă s-ar putea. Cu toții sunt mai cu seamă cutezători, semeți și foarte puși pe gâlceavă; cu toate acestea se liniștesc lesne și se împacă iarăși cu potrivnicul. Vorba duel încă nu le

este cunoscută. Țăranii trec rareori de la vorbe la arme, însă astupă gura semeția a potrivnicului cu ciomagul, cu bâta și cu pumnii. Asemenea fac și oștenii; foarte rar trec de la sfadă la sabie și dacă, totuși, acest lucru se întâmplă vreodată, ei trebuie să ispășească cu pedepsele cele mai strașnice. Sunt glumeți și veseli; ceea ce au în suflet le stă și pe buze; dar, așa cum uită ușor dușmăniile, tot așa nu țin multă vreme nici prietenia. De băutură nu au prea multă greață, dar nici nu-i sunt plecați peste măsură. Desfătarea lor cea mai mare este să petreacă în ospete, uneori de la al șaselea ceas al serii până la al treilea ceas după miezul nopții,

alteori și până ce se crapă de ziuă, și să bea până ce varsă. Atâta că nu au obicei să facă petreceri în fiecă zi, ci numai la sărbători sau când e vreme rea, iarna, când gerul silește oamenii să stea pe acasă și să-și încălzească mădularele cu vin. Rachiul nu-l iubește nimeni, afară de oștean; ceilalți beau numai un pahar mic înainte de masă. Locuitorii Țării de Jos, de la hotarul cu Valahia, iubesc vinul mai mult decât ceilalți. Odată s-a iscat sfadă dacă moldovenii sau valahii sunt cei mai mari bețivi. Cei ce se luaseră la sfadă au mers pe podul de la Focșani (la hotarul dintre Moldova și Valahia), unde atâta s-au sfădit

amândoi cu paharele până când valahul a căzut jos de prea mult vin ce băuse. Drept plată pentru izbînda lui moldoveanul a fost dăruit de domnie cu boieria.

Arcul îl întind foarte bine, asemenea se pricep să poarte sulița; dar totdeauna au izbândit mai mult cu spada. Numai vânătorii poartă puști și moldovenii socotesc că e un lucru de ocară să folosească această unealtă împotriva dușmanului, la care nu ajungi nici prin meșteșugul războiului și

nici prin viteje. La începutul luptei sunt totdeauna foarte viteji, iar de-al doilea sunt mai moi; dacă și după aceea sunt din nou împinși îndărăt, atunci rar mai cutează să înceapă a treia oară. Însă de la tătari au învățat să se întorcă iar din fugă și cu acest meșteșug au smuls adesea izbânda din mâna dușmanului. Față de cei învinși se arată când blânzi, când cruzi, după firea lor cea nestatornică. Ei socotesc că este o datorie creștinească să ia viața unui turc sau tătar și pe acela care se arată blând cu aceștia îl socotesc că nu este bun creștin. Ce gândesc ei despre acest lucru, au arătat îndeajuns la pustiirea cea din urmă a Bugeacului când Petriceicu a năvălit în Basarabia după bătălia de la Viena.

Moldovenii nu cunosc măsura în nimic; dacă le merge bine, sunt semeți, dacă le merge rău, își pierd cumpătul. Nimic nu li se pare anevoie la întâia aruncătură de ochi; iar dacă se ivește ceva cât de cât să le stea împotriva, atunci se zăpăcesc și nu știu ce să facă. La urmă, când văd că străduințele lor sunt zadarnice, se căiesc pentru ceea ce au săvârșit, dar prea târziu. De aceea nu putem face nimic alta, decât să punem pe seama osebitei și nemărginitei pronii că împărăția atât de mare și înfricoșată a turcilor — după ce răsturnase cu armele toată puterea romanilor în Asia și o bună parte din Europa, Ungaria, Serbia, Bulgaria și alte nenumărate împărății și pusese stăpânire cu sila pe neamul cel mai înțelept — grecii — nu a fost în stare să silească un norod atât de prost și fără de putere să i se plece sub stăpânire, norod care a umblat de atâtea ori să lepede jugul pe care l-a primit de bunăvoie, dar și-a păstrat întregă și nevătămată rânduiala sa politicească și bisericească.

De altminteri moldovenii nu numai că nu sunt iubitori de învățătură, ci chiar le e urâtă aproape la toți. Chiar și numele meșteșugurilor cele frumoase și ale științelor nu le sunt cunoscute. Ei cred că oamenii învățați își pierd mintea și atunci când vor să laude învățătura cuiva, zic că a înnebunit de prea multă învățătură. Despre lucrul acesta moldovenii vorbesc fără cuviință zicând că „învățătura este treaba popilor; pentru un om de rând este de ajuns dacă știe să citească și să scrie, să-și scrie numele, să-și treacă în condica lui un bou alb, negru și cu coarne, caii, oile și alte dobitoace de povară, stupii și orice alte lucruri de acestea; toate celelalte sunt netrebuincioase”. Cu toate că femeile nu stau ascunse față de bărbați cu aceeași băgare de seamă ca la turci, cu toate acestea, dacă sunt cât de cât de neam bun, ies rareori afară din casele lor. Jupâneșele boierilor au, ce-i drept, o înfățișare plăcută, dar cu frumusețea stau mult în urma

nevestelor oamenilor de rând. Căci acestea au chipul mai frumos, însă sunt în cea mai mare parte desfrânate. Unele beau pe acasă mult vin; dar în adunări rareori vezi o femeie beată: căci o femeie este socotită cu atât mai vrednică de cinste, cu cât mănâncă și bea mai puțin la ospete. De aceea rar va vedea-o cineva ducând îmbucătura la gură sau deschizându-și buzele atât ca să i se poată vedea dinții; ea își vără îmbucătura în gură cât poate mai în taină. Ei nu socotesc nimic mai de ocară decât să se vadă părul unei femei măritate sau al unei văduve; și se socotește fărădelege să descoperi la vedere capul unei femei. Dimpotrivă fetele socotesc că e rușine să-și acopere capul, chiar și cu pânza cea mai subțire, căci ele socotesc că a umbla cu capul gol este semnul curăției.

Altminteri, obiceiurile sunt tot atât de deosebite, cât este de deosebit aerul de la un ținut la altul al țării. Locuitorii din Țara de Jos, de multă vreme obișnuți să trăiască în război cu tătarii, sunt oșteni mai buni și de asemenea oameni mai mânoși decât ceilalți: se răzvrătesc mai lesne și sunt mai nestatornici, iar dacă nu au un dușman dinafară cu care să se bată, sunt lesne ispițiți de lenevie ca să stârnească o răzvrătire împotriva căpeteniilor, ba chiar și împotriva domniei însăși. Despre slujba religioasă știu puțin lucru. Cei mai mulți dintr-înșii și aproape tot norodul de rând crede că fiecărui om Dumnezeu îi hotărăște ziua morții; iar înaintea acesteia nimeni nu poate să moară sau să piară în război. Aceasta le dă o îndrăzneală așa de mare, încât se năpustesc uneori nebunește asupra dușmanului. Să omoare sau să prade un turc, un tătar sau un evreu socotesc că nu este păcat și cu atât mai puțin fărădelege. Cei ce locuiesc mai aproape de tătari pradă și omoară cu vrednicie; și atunci când năvălesc în țara tătarilor, ei zic că n-au prădat, ci că și-au luat înapoi numai ce era al lor, fiindcă tătarii nu ar avea în stăpânire astăzi nimic afară de ceea ce au răpit cu sila de la strămoșii lor.

Preacurvia este rară la ei. Însa tinerii socotesc nu numai că nu este rușine, ci că este de laudă să preacurvească în taină până se însoară, ca și când n-ar fi ținuți să asculte de vreo lege. De aceea la ei se aude adesea vorbindu-se în chipul acesta: „Fătul meu iubit! ferește-te de furtișag și de ucidere, pentru că eu nu te voi putea scăpa de la spânzurătoare; dar pentru împreunare neîngăduită, nu ai a te teme de vreo primejdie de moarte, câtă vreme vei plăti banii la șugubinată (așa se cheamă acela care îi duce la femei desfrânate)”.

Chipul cu care primesc oaspeți străini și drumeți e vrednic de cea mai mare laudă; căci deși foarte săraci din pricina învecinării cu tătarii, totuși

nu se dau înapoi niciodată să dea mâncare și găzduire unui oaspe și-l adăpostesc fără plată timp de trei zile, împreună cu calul său. Pe străin îl primesc cu fața voioasă, ca și când le-ar fi frate sau altă rudenie. Unii așteaptă cu masa de prânz până la al nouălea ceas din zi și, ca să nu mănânce singuri, își trimit slugile pe ulițe și le poruncesc să poftescă la masă drumeții pe care îi întâlnesc. Numai vasluienii n-au faima aceasta; aceștia nu numai că închid casa și cămara în fața oaspetelui lor, ci se ascund când văd pe cineva venind, se îmbracă în haine zdrențuroase, vin apoi în chip de calici și cer ei înșiși pomană de la străin.

Locuitorii din Țara de Sus se pricep mai puțin în ale războiului și nici nu sunt prea deprinși cu armele; mai degrabă își mănâncă pâinea în sudoarea frunții și în liniște. Sunt înverșunați aproape până la eres în credința lor, de aceea se găesc peste 60 de biserici din piatră numai în ținutul Sucevei, peste 200 de mănăstiri mari, clădite din piatră, în toată Țara de Sus, iar munții sunt plini de călugări și pustnici, care își jertfesc acolo, în liniște, lui Dumnezeu viața smerită și singuratecă. Furtișaguri nu se săvârșesc decât puține sau deloc la ei. Totdeauna s-au arătat cu credință către domn, iar dacă s-au iscat și unele tulburări printre ei, acestea au fost stârnite numai de boierii din Țara de Jos. Asemenea și înainte de însurătoare păzesc curăția și au năravuri bune — lucru prea rar în Țara de Jos. În trebile țării sunt mai vrednici decât ceilalți; trebile casei le fac cel mai bine; poruncile primite le împlinesc cu cea mai mare râvnă, iar oaspeții îi primesc mult mai bine decât locuitorii din Țara de Jos.

Jocurile sunt la moldoveni cu totul altfel decât la celelalte neamuri. Ei nu joacă doi sau patru inși laolaltă, ca la franțuji și leși, ci mai mulți roată sau

într-un șir lung. Altminteri, ei nu joaca prea lesne decât la nunți. Când se prind unul pe altul de mână și joacă roata, mergând de la dreapta spre stânga cu aceiași pași potriviți, atunci zic că joacă hora; când stau însă într-un șir lung și se țin de mâini așa fel că fruntea și coada șirului rămân slobode și merg împrejur făcând felurite întorsături, atunci acesta se numește, cu un cuvânt luat de la leși "danț". La nunți înainte de cununie au obicei să joace în ogrăzi și pe ulițe în două șiruri, unul de bărbați, iar celălalt de femei. La amândouă se alege o căpetenie, un om bătrân și cinstit de toți, care poartă în mână un toiag poleit cu aur sau unul pestriț, legat la capăt cu o năframă cusută frumos. La pasul cel dintâi una dintre căpetenii trage pe ceilalți, care trebuie să vină după ea, de la dreapta spre stânga, cealaltă îi trage de la stânga spre dreapta, astfel încât ajung să stea față în față; după aceea se întorc spate la spate, apoi se învârtesc fiecare șir în șerpuiți arcuite și, ca să nu se încurce, se mișcă așa de încet, încât mai că nu se poate vedea că șirurile se mișcă. În amândouă șirurile fiecare își ia locul după rangul lui. Jupânesele și jupânițele boierilor au locul după starea bărbaților și părinților lor. Totuși căpetenia are totdeauna locul cel dintâi, locul al doilea îl ia nunul, iar pe al treilea mirele. Aceleași locuri le iau în șirul femeilor nuna și mireasa, chiar dacă acestea sunt dintr-o stare mai de jos decât celelalte. Până la urmă, însă, cele două rânduri se amestecă și joacă roată, în așa chip că fiecare bărbat însurat ține de mână dreaptă pe nevasta lui, iar holteii țin fiecare de mână câte o față de seama lor și le învârtesc împrejur. Uneori hora se învârtește în trei colțuri, în patru colțuri sau în forma unui ou, după voia și iscusința căpeteniei. Afară de aceste feluri de jocuri, care se joacă pe la sărbători, mai sunt încă alte câteva aproape un eres, care trebuie alcătuite din numerele fără soț 7, 9 și 11. Jucătorii se numesc „călușari”, se adună o data pe an și se îmbracă în straie femeiești. În cap își pun cunună împletită din pelin și împodobită cu flori; vorbesc ca femeile și, ca să nu se cunoască, își acoperă obrazul cu pânză albă. Toți au în mână câte o sabie fără teacă, cu care ar tăia îndată pe oricine ar cuteza să le dezvelească obrazul. Puterea aceasta le-a dat-o o datină veche, așa că nici nu pot să fie trași la judecată, când omoară pe cineva în acest chip. Căpetenia cetei se numește stariț, al doilea primicer, care are datoria să întrebe ce fel de joc pofteste starițul, iar pe urmă îl spune el în taină jucătorilor, ca nu cumva norodul să audă numele jocului mai înainte de a-l vedea cu ochii. Căci ei au peste o sută de jocuri felurite și câteva așa de meșteșugite, încât cei ce joacă parcă nici nu ating pământul și

parcă zboară în văzduh. În felul acesta petrec în jocuri neconținute cele zece zile între *Înălțarea la cer a lui Hristos* și sărbătoarea *Rusaliilor* și străbat toate târgurile și satele jucând și sărind. În toată vremea aceasta ei nu dorm altundeva decât sub acoperișul bisericii și zic că, dacă ar dormi într-alt loc, i-ar căzni de îndată strigoaicele. Dacă o ceată de acestea de călușari întâlnește în drum alta, atunci trebuie să se lupte între ele. Ceata biruită se dă în lături din fața celeilalte și, după ce fac învoieli de pace, ceata biruită este supusă celeilalte cete vreme de nouă ani. Dacă vreunul este omorât într-o astfel de încăierare, nu se îngăduie judecată și nici judecătorul nu întreabă cine a savârșit fapta. Cine a fost primit într-o asemenea ceată trebuie să vină de fiecare dată, vreme de nouă ani, în aceeași ceată; dacă lipsește, ceilalți zic că îl căznesc duhuri rele și strigoaicele. Norodul lesne crezător pune pe sama călușarilor puterea de a izgoni boli îndelungate.

Vindecarea o fac în acest chip: bolnavul îl culcă la pământ, iar călușarii încep să sară și, la un loc știut al cântecului, îl calcă, unul după altul, pe cel lungit la pământ începând de la cap și până la călcăie; la urmă îi mormăie la urechi câteva vorbe alcătuite într-adins și poruncesc boalei să slăbească. După ce au făcut aceasta de trei ori în trei zile, lucrul nădăjduit se dobândește de obicei și cele mai grele boli, care s-au împotrivit lungă vreme meșteșugului doftoricesc, se vindecă în acest chip, cu puțină osteneală. Atâta putere are credința până și în farmece.

CAPITOLUL AL XVIII-LEA

Despre obiceiurile de la logodnă și de la nuntă

După ce am arătat sufletul și năravurile moldovenilor, cititorul poftitor să știe nu va fi cu siguranță nemulțumit, dacă îi vom arăta pe scurt și obiceiurile de care țin aceștia seamă la logodne și la nunți. Moldovenii își însoară copiii la vârsta la care trebuie să se facă, după legile bisericești, cununia. Însă se socotește că e rușine dacă o fecioară cere pe un bărbat; iar obiceiul țării a statornicit că flăcăii trebuie să-și aleagă ei înșiși neveste și nu să-și aleagă părinții fetei ginerele. Drept aceea, dacă unui flăcău îi place o fată, atunci el trimite la părinții ei oameni pe care ei îi numesc, cu o rostire latinească stricată, *pețitori*, adică *petitores*. Aceștia iscodesc mai întâi pe departe gândurile bătrânilor, ca să nu pățească rușinea să nu vrea părinții fetei. Dacă bagă de seamă însă că aceștia vor s-o dea atunci se duc cu toate rudeniile mirelui în casa fetei. Cel mai de frunte dintre pețitori, numit staroste, începe să rostească vorbele pe care vrem să le dăm aici, fiindcă aproape pretutindeni sunt la fel: „*Moșii și strămoșii părinților noștri, umblând la vânat prin codri au dat peste țara în care locuim noi acum și în țara asta trăim, ne hrănim și ne întărim cu laptele și mierea ei. Îmboldit de pilda lor, măritul boier cutare, în vreme ce umbla după vânat pe câmpii, prin codri și prin munți, a dat de o ciută, care, sfioasă și cuminte nu i-a îngăduit să-i vadă fața, ci a luat-o la fugă și s-a ascuns. Am pornit pe urmele lăsate de copitele ei, care ne-au adus până în casa aceasta; de aceea voi trebuie sau să ne dați sau să ne arătați încotro a fugit vânatul pe care l-am gonit cu osteneală și sudoare din pustietăți*”. Acela ce rostește vorbele acestea mai adaugă încă vreo câteva alte vorbe cu tâlc și înflorite, pe care le poate ticlui. Părinții răspund la început că în casa lor n-ar fi venit acest fel de vânat; oaspeții s-au încurcat în urmele pe care au venit, ciuta ar putea fi ascunsă pe la vecini. Iar dacă pețitorii stăruie să li se arate vânatul, atunci se aduce o fată bătrână, urfă și îmbrăcată în zdrențe și îi întreabă dacă aceasta e ciuta pe care o urmăresc. Pețitorii răspund: „Nu!” și adaugă că vânatul lor are plete bălaie, ochi de șoim, dinți ca șiragul de mărgele, buze mai roșii decât cireșile, trup ca de leoaică, pieptul ca de gâscă, gât ca de lebădă, degete mai netede decât ceara și fața mai strălucitoare decât soarele și luna. Dacă părinții tăgăduiesc din nou că un astfel de vânat s-ar fi arătat vreodata la ei, pețitorii le dau răspuns că ei au cei mai buni câini de vânătoare, care nu i-au înșelat niciodată și care le au dat semnele cele mai adevărate că ciuta pe care o caută ei se află tănuită aici. La urmă, când pețitorii se laudă cu sila și cu armele, atunci părinții scot fata la iveală, împodobită după puterile lor.

Când o văd, pețitorii spun îndată că ea este ciuta căutată. Apoi cheamă un preot sau, dacă acesta este prins cu alte trebi, pe cei mai bătrâni dintre vecini și înaintea lor logodnicii își schimbă inelele. Isprăvindu-se aceasta, părinții ascund îndată fata și se întinde masa, la care, înainte să se scoale, se hotărăște ziua nunții.

Când mirii sunt copii de boieri, atunci nu se poate face nici logodna și nici binecuvântarea preotului fără încuviințarea domnului și mărturia arhierelui. Prin aceasta de la urmă se caută să nu se facă vreo nuntă neîngăduită de legile creștinești și preoțești; iar prin cea dintâi, să nu se unească mai de aproape prin această legătură mai multe neamuri boieresti fără de voia domnului. Când se hotărăște vremea să se facă nunta, atunci rudeniile se adună în luna dinainte, după liturghie, atât în casa mirelui, cât și în cea a miresei, aduc lăutarii din locul acela, care mai întotdeauna sunt țigani și se ospătează în casă în cântările din gură și din instrumente, ale acestora. După ce se ridică de la masă, fetele și alte femei cern făină aleasă pentru nuntă, din care pricină ziua aceasta este numită îndeobște ziua cernutului. Dacă se află în același târg sau în același sat casele celor logodiți, ori nu sunt mai departe una de alta decât cale de două sau trei zile, atunci ospățul de nuntă începe de joi în amândouă casele și ține până sâmbătă. Duminică se strâng toate rudeniile mirelui ca să aducă mireasa și trimit înainte colăcari ca să vestească sosirea mirelui. Cei ce sunt adunați la casa miresei îi pândesc în cale și caută să-i prindă înainte să ajungă la casa miresei. Ca să se ferească de acest lucru colăcarii folosesc de obicei cai foarte iuți. Dacă se întâmplă să-i prindă, când este vorba de oameni din norod, îi leagă vârtos și-i pun de-a-nădăratelea pe cal; la cei de frunte, însă, pe aceștia îi împresoară prietenii miresei și îi duc îndată, cu chip că i-au robit, până la casa acesteia. Odată ajunși acolo, îi întrebă ce caută? Ei dau răspuns că au fost trimiși să vestească război și că oștenii vor sosi curând ca să ia cetatea. După ce spun acestea, îi

duc înlăuntru și îi silesc să deșarte câteva pahare cu vin și îndopați astfel cu vin, îi trimit îndată îndărăt cu câțiva oaspeți ai miresei. Când aceștia văd că vine mirele, îi lasă pe colăcari — nu fără ocări — și se grăbesc spre casă. Dacă aceia care îl însoțesc pe mire pot să se ia după dâșii și să-i înhațe, atunci obișnuiesc să-i lege vârtos și să-i ia cu ei. La urmă, când oaspeții celor două părți se adună în casa miresei, se pune la cale o întrecere de cai, hotărându-se o răsplată și anume: la oamenii de rând, o năframă cusută frumos, iar la cei mai avuți, o bucată de pânză sau de mătase de bun preț. Apoi trimit înainte oameni care hotărăsc ținta și, după ce dau semn de pornire printr-unul dintr-înșii care fac strigarea, aceia ce cred că au caii cei mai buni le dau pinteni. Învingătorul primește

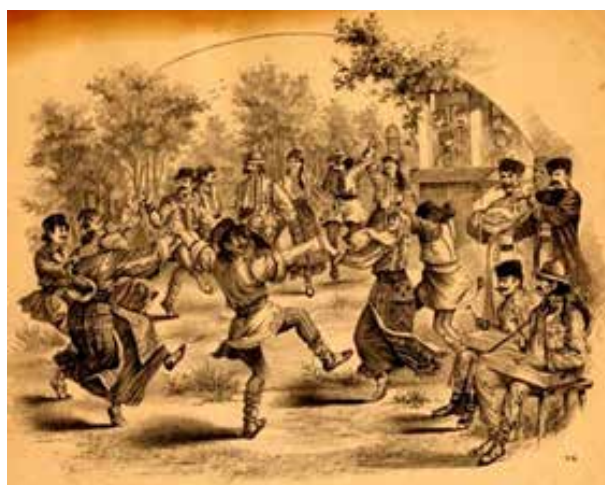

răsplata din mâna miresei, iar calul e împodobit cu o cunună de flori împletită meșteșugit. Spre seară, după vecernie, logodnicii sunt duși la biserică cu cât alai le stă în puteri, ca să primească binecuvântarea bisericească. În mijlocul bisericii se așterne un covor, pe care stă la dreapta mirele, iar la stânga mireasa. În vreme ce stau acolo, li se pun sub amândouă tălpile galbeni, iar la oamenii de rând, lei prin care se înțelege că s-au lepădat de lume și că trebuie să calce în picioare măreția acesteia. Îndărătul lor stau nunul și nuna, ținând două lumânări la fel de mari și de grele. În vremea aceasta preotul rostește rugăciunea obișnuită la cununie și le schimbă de trei ori inelele. După ce pune celor doi miri cununile pe cap, îi poartă prin mijlocul bisericii la fel ca la danț, în vreme ce cântăreții înalță cântarea obișnuită la acest prilej. În această vreme rudele împraștie printre cei din jur bani mărunți, nuci și hamei uscat, ca să arate prin asemenea pilde că se roagă lui Dumnezeu dătătorul de viață pentru rodnicia hameiului și a nucilor, iar de toate avuțiile și semețiile acestei lumi trebuie să se lepede. Preotul dă la urmă celor doi cununați să guste de trei ori pâine întinsă în miere, semn al dragostei și unirii veșnice. Și ca să dea prilej celor dimprejur să râdă la această ceremonie voioasă, îi lasă pe miri să încerce de trei ori în zadar să apuce din îmbucătură. După ce se sfârșesc toate, toți

se întorc, în aceeași rânduială în care au venit, la casa miresei, a carei față e acoperită cu o pânză subțire de mătase roșie, prinsă cu două bolduri, pe care la urmă, când mireasa e dusă la culcare, frații sau rudeniile miresei le înfig în perete deasupra capului mirilor. În vremea aceasta mănâncă și bea, câteodată până la al treilea ceas al dimineții. După acest ceas, bucătarii pun pe masă un cocoș fript cu pene cu tot; unul dintre oaspeți se ascunde sub masă, cântă cocoșește și vestește zorii zilei. Oaspeții dau după aceea bucătarului bacșiș și se ridică cu toții de la masă; iar mirele, care își ține mireasa de mână, se așază în mijlocul camerei. Apoi un diac citește cu glas tare foaia zestrei, iar toate aceste lucruri, care au fost puse într-o cameră deosebită ca să poată fi văzute de fiecare, sunt încărcate într-o căruță și duse acasă la mire. Apoi acela care vorbește părinților miresei în numele ei pomenește nașterea, creșterea și toate celelalte binefaceri primite de la ei; le mulțumește pentru toate și le cere binecuvântarea, pe care părinții i-o dau ei înșiși sau pun pe altcineva să i-o dea în numele lor și roagă pe Dumnezeu și pe îngerul lor păzitor să le dea celor cununați dragoste credincioasă și așternut nespurcat, iar la urmă le aduce paharul de despărțenie — care se numește paharul căii albe — lăsându-i apoi să plece din casa lor. Când dau să pășească peste pragul casei, îi opresc frații miresei sau, dacă aceasta n-are frați, frații părinților ei, cu sabia goală, pe care o înfig de-a curmezișul în stâlpii ușii. Mirele scapă de ei dându-le fie un cal, fie un alt dar pe care îl are la îndemână. Mireasa se urcă singură (pentru că nu-i este îngăduit să ia din casa părintească nici o slugă) într-o căruță, însoțită de mama sau sora mirelui, și îl urmează pe bărbatul ei, care merge înainte. Când ajung la casa mirelui — după ce se mai deșartă încă vreo câteva pahare de vin — pe tineri îi duc nașii în odaia de culcare. Mirele se îngrijește cu multă luare-aminte ca a doua zi părinții miresei să nu afle nimic despre fiica lor; pentru că aceștia trebuie să-și vadă fiica, împreună cu toți prietenii apropiați, a treia zi după nuntă, drum care se numește drumul cel mare, fiindcă acuma părinții pot să aibă parte — după cum se întâmplă — sau de multă cinste, sau de rușine. Căci, dacă fiica lor s-a aflat fecioară, nu numai că toate sunt bune, dar și părinții sunt ospătați cu o masă strălucită, la care, după ce mănâncă al doilea fel de bucate, se arată fiecăruia pe un taler cămașa cu semnele fecioriei, pe care toți obișnuiesc să pună un mic dar. Dar aceasta se întâmplă numai la oamenii de rând, căci la cei mai de sus nu pot să vadă cămașa decât socrii.

Iar dacă fiica lor s-a făcut de ocară din pricina unei împreunări neîngăduite, mirele își adună a doua zi prietenii apropiați, cărora le arată că și-a găsit mireasa spurcată (cu acest cuvânt numesc ei femeile necinstite). Aceștia aduc pentru ea cea mai proastă căruță și, cu hamuri rupte, înhamă în locul cailor pe părinții ei și-i silesc cu bătaia să-și ducă înapoi acasă, ca pe o curvă, fiica așezată în caruță. Nimănu-i este îngăduit să împiedice acest lucru pe drum și dacă cineva ar cuteza să slobozească pe părinți, acela ar fi pedepsit nu numai cu bătaia, ci și de către judecător, ca un călcător al legii și al obiceiurilor țării. Bărbatul oprește toată zestrea, și, dacă el a făcut cheltuieli cu nunta, le primește îndărăt, la porunca judecătorului, de la părinții care nu și-au păzit fata. Așa se întâmplă printre țărani cu oamenii aceia sărmani; dar nu și printre boieri care își priveghează fetele mult mai îndeaproape, așa că nu li se poate întâmpla lesne asemenea lucru. Când află că fata lor s-a găsit spurcată, răscumpără necinstea fiicei lor cu o zestre mai mare în sate sau bani; iar dacă ginerele nu se mulțumește în nici un chip cu aceasta, își iau fata acasă și dau mirelui slobozenie să se însoare cu alta.

Când domnul însuși este naș, atunci ospățul de nuntă se face la curtea domnească. Mirele primește din partea domnului un gugiuman la fel cu al domnului și un cal, iar la masă toată vremea stă de-a dreapta domnului cu capul acoperit. Toți slujitorii curții îl slujesc, ca și pe domn; iar când mirele se duce la biserică sau la casa sa, toată curtea domnească — cu țimbele și alte instrumente moldovenești și turcești — îl însoțește ca pe domnul însuși. A treia zi după nuntă mirele se duce împreună cu mireasa la domn și la doamnă ca să mulțumească pentru cinstea atât de mare ce li s-a făcut — dar fără să aducă daruri.

DESCRIPTIO MOLDAVIAE/ DESCRIEREA MOLDOVEI (1716)

PARTEA A III-A - DESPRE CELE BISERICESTI ȘI ALE ÎNVĂȚĂTURII ÎN MOLDOVA

► Dimitrie CANTEMIR

CAPITOLUL I

Despre religia moldovenilor

Lenevirea strămoșilor noștri este de vină că nu putem spune ce fel de religie au avut odinioară moldovenii mai înainte ca soarele dreptății să fi răsărit pe cerul nostru.

Iar dacă vroom să credem că dacii cei vechi se trăgeau din sciți — cum zic toți istoricii pe care îi cunoaștem — atunci se poate prepune, fără teamă că vom greși, că moldovenii s-au închinat la aceiași zei la care s-au închinat — după cum se vede din cele ce spun cronicile rusești — neamurile scite, cum sunt: Peruna, zeul tunetului, Volos, zeul dobitoacelor, Pohvist, zeul văzduhului, Lado, zeul veseliei, Kupalo, zeul secerișului, și alți zei ca aceștia, precum: Osiado, Chorsa, Dașuba, Striba, Semargle și Mocosa. Asemenea se vede că și romanii, pe care nu i-a întrecut nici un alt neam cu eresurile, nu numai că nu au nimicit religia cea veche, ci dimpotrivă au mai sporit-o cu zei noi de-ai lor. Acest lucru îl va vedea lesne oricine își amintește că romanii, ori de câte ori supuneau o țară nouă, aduceau jertfe atât zeilor neamului biruit, cât și zeilor lor: ba încă după ce au biruit Egiptul, muma cea roditoare a idolilor, au adus de acolo la Roma idoli de tot felul, cărora li s-au închinat de asemenea. Se mai adaugă la aceasta și credința tuturor celor ce se închinau la idoli că nu numai fiecare țară ar avea zeii ei, ci și că fiecare familie ar avea zeii casei și zeii păzitori, despre care credeau că le-ar purta o grijă

deosebită și că cel ce nu se înțelege cu ei nu poate nici să-și stăpânească cu norocire țara sa și nici să trăiască în pace în casa lui. Nu se poate dovedi cu nici un fel de mărturie limpezi ale cronicarilor cam în ce vreme a încetat în Moldova eresul păgânesc și s-a primit legea cea creștinească; cu toate acestea, pesemne că religia creștinească a fost adusă pe față în Dacia abia în vremea domniei lui Constantin cel Mare, fiindcă sub Constanțiu, fiul lui Constantin cel Mare, amândouă Daciile își aveau arhierii lor, după cum arată tipicul soborului ținut la Sardes. Și se poate că mulți daci să se fi plecat cu multă vreme înainte asupra învățaturii sângerate a mucenicilor, ca să urmeze steagul lui Hristos. În zilele noastre tot norodul ține de biserica creștinească a Răsăritului. Nu se îndoiește nimeni de slova credinței, nimeni nu se arată fără luare-aminte față de vreuna din porunci și nu face nimic din cele oprite de biserică.

O erezie sau un eretic nu s-au arătat vreodată în Moldova și cu atât mai puțin s-ar fi putut răspândi. Poate că pricina este și că norodul nu a primit niciodată învățătura scolastică și cea vicleană a clevetitorilor, ci a crezut că simplitatea Evangheliei și învățătura sfinților părinți bisericești sunt îndestulătoare pentru mântuirea sufletului și fără școală. Nici o altă religie nu este mai urâtă de moldoveni ca religia papistașilor, deși țin de ea aproape toți supușii moldoveni de neam unguresc, care au și un episcop al lor la Bacău. Adică ei spun că celelalte erezii se cunosc de la sine, iar îndepărtarea lor de la biserica cea adevărată se poate înțelege lesne; papistașii însă sunt lupi îmbrăcați în piele de oaie (căci ei nu

știu nimic despre alți papistași decât despre cei crescuți în biserica Răsăritului); iar papistașii le zic celor ce țin de biserica grecească uneori frați, alteori schismatici și ἀκεφάλων pentru că nu cinstesc capul văzut al bisericii, adică pe papa; alteori îi numesc chiar eretici. De aceea se întâmplă că norodul cel prost abia poate să deosebească adevărul de înșelăciune, ca să se poată păzi de otrava ei. Pricina cea mai de seamă împotriva oricăror înnoiri, ca să vorbim în treacăt, pare că se află în statornicia cu care moldovenii s-au plecat totdeauna către biserica Răsăritului.

Pentru că știe oricine a învățat istoria bisericii că țara ungurească și Transilvania, unde au locuit strămoșii noștri înainte de descălecatul Moldovei, nu s-au închinat niciodată scaunului de la Țarigrad sau grecesc, ci totdeauna scaunului de la Roma, de aceea toți locuitorii au și fost fii ai bisericii Apusului, înainte să fi răzbătut până acolo ereziile lui Luther și Calvin. Dar fiindcă urmașii lui Dragoș și-au păstrat totdeauna religia pe care au avut-o în vatra de unde au plecat (căci nu ni se spune nicăieri că ei ar fi părăsit biserica papistășească și ar fi trecut la biserica Răsăritului), dar credința lor nu se deosebește întru nimic de aceea a Răsăritului, se vede limpede că Apusul și nu Răsăritul s-a depărtat mai târziu de la credința creștinească cea adevărată. Dar să lăsăm acestea și să ne întoarcem la lucrul de care vorbeam.

Mărturisirea credinței sau crezul se folosește în slujba religioasă așa cum a fost alcătuit de către sfinții părinți la Sinodul de la Niceea, iar adăogirea papistășească “și de la Fiul” se leapădă. Despre purcederea sfântului duh, ei cred întocmai ceea ce spune Ioan evanghelistul cu vorbele Mântuitorului. Dar, după cum nu se vor să recunoască purcederea de la Fiul fiindcă Sfânta Scriptură nu zice nimic mai limpede, tot atât de puțin folosesc în slujba lor religioasă adăogirea lui Palama: “de la Tatăl singur”. Au șapte taine. La împărtășanie se țin după cele statornicite de sfinții părinți Vasile și Ioan Chrisostom. Folosesc la aceasta pâine dospită și se împărtășesc în amîndouă chipurile, cu pâine și cu vin. Cinstesc icoanele sfinților, dar nu cioplite, ci zugrăvite, însă zic că numai lui Dumnezeu singur i se cuvine slujbă religioasă. Cred că sfinții n-au ajuns încă la mântuirea desăvârșită, ci că, împreună cu Pavel, ei așteaptă ziua de apoi, adică judecata cea de pe urmă; mai cred că aceștia au totuși, în vremea aceasta în sufletele lor o nădejde neîndoită în mântuire, care trezește în ei o bucurie nespūsă, așa că pentru vrednicile lor nu le lipsește nimic. Nu recunosc purgatoriul, dar zic că păcatele mici pot fi iertate și după moarte prin rugăciunile bisericii și cu pomeni. Citesc în Sfânta Scriptură după tălmăcirea celor șaptezeci

de tălmăci; ei leapădă Vulgata și toate celelalte tălmăciri. Postesc, în afară de miercurea și vinerea, de patru ori pe an la vremea rânduită, dar în postul cel mare de patruzeci de zile și în postul din zilele cele de la începutul lunii lui august închinare Sfintei Fecioare se înfrânează să mănânce chiar și pește. Mai sunt unii care nu mănâncă nici luna carne, din prea mare eres, și care își așază ei înșiși și alte zile de post la praznicile sfântului Atanasie, sfântului Gheorghe și sfântului Dumitru, și unele femei, măcar că nu îmbracă straie monahicești, fac jurământ de bunăvoie să nu mănânce carne toată viața lor. Altminteri norodul — și la noi în Moldova, ca și în alte țări pe care știința nu le-a luminat încă — este foarte plecat spre eres și încă nu s-a curățat desăvârșit de necurăția cea veche, încât se mai închină și acuma în poezii și cântece, la nunți, îngropăciuni și alte întâmplări știute, la câțiva zei necunoscuți și care se vede că se trag din idolii cei vechi ai dacilor. Așa sunt *Lado și Mano* (a), *Zâna* (b), *Drăgaica* (c), *Doina* (d), *Heiole* (e), *Stahia* (f), *Dracul din tău* (g), *Ursitele* (h), *Frumoasele* (i), *Sânzienele* (k), *Joimărițele* (l), *Paparuda* (m), *Chiralesia* (n), *Colinda* (o), *Turca* (p), *Zburătorul* (q), *Miazănoapte* (r), *Strâga* (s), *Tricolici* (t), *Legătura* (u), *Dezlegătura* (v), *Farmec* (w), *Descântec* (x), *Vergelat* (y) și multe asemenea.

[NOTE]

a) Se obișnuiește ca numele lor să fie pomenit de babe, mai cu seamă la nunți; de aceea se poate resupune că prin ele trebuie să se înțeleagă Venus și Cupido, ca păzitori ai dragostei de nuntă.

b) Acest cuvânt ar putea să se tragă din numele Diana. Totuși rareori se vorbește despre ea singură, de obicei se vorbește de mai multe; le zic Zâne și le socotesc niște fecioare frumoase, care dăruiesc frumusețe.

c) După cum se vede, prin ea o înțeleg pe Ceres. Căci în acea vreme a anulul când încep să se coacă semănăturile, toate fetele țăranilor din satele învecinate se adună și o aleg pe cea mai frumoasă dintre ele, căreia îi dau numele de Drăgaica. O petrec pe ogoare cu mare alai, o gătesc cu o cunună împletită din spice și cu multe basmale colorate și-i pun în mâini cheile de la jithițe. Drăgaica aceasta împodobită în acest chip se întoarce de la câmp spre casă cu mâinile întinse și cu basmalele fluturând în vânt, de parcă ar zbura, și cutreieră toate satele din care s-a adunat lume s-o petreacă cântând și jucând laolaltă cu toate tovarășele ei de joc, care o numesc foarte des soră și mai-marea lor în cântecele alcătuite cu destulă iscusință. Fetele din Moldova doresc din toată inima să aibă parte de această cinstire satească, deși în cântecele lor spun mereu, după datină, că fata care a întruchipat Drăgaica nu se poate mărita decât abia după trei ani.

d) Se vede că acesta a fost numele obișnuit la daci al lui Marte sau al Belonei, căci cu el încep toate cântecele în care se cânta faptele războinice și moldovenii îl folosesc îndeobște ca să-l pună înaintea cântecelor lor.

e) Acest nume îl folosesc de obicei în cântecele de jale, dar nu ca o strigare, ci în așa chip, că s-ar părea că vor să arate prin el o ființă știută.

f) Ei își închipuie că aceasta ar fi o femeie uriașă care străjuiește și e stăpâna caselor vechi și părăsite, mai cu seamă a celor zidite sub pământ, și de aceea și a comorilor.

g) Așa numesc ei duhurile rele, despre care cred că își au lăcașul în apă.

h) Ei cred că acestea ar fi două fecioare, ce se află de față la nașterea oricărui copil și care îi dăruiesc, după voia lor, însușiri sufletești și trupești și îi hotărăsc de la început toată norocirea și toată năpasta ce va întâmpina în viață.

i) Ei le socot pe acestea nimfe ale văzduhului, care îndrăgesc adesea pe feciorii cei tineri și frumoși. Când pe un flăcău îl lovește deodată slăbănogirea sau damblaua, ei dau vina pentru boalele acestea pe Frumoase și zic că în chipul acesta ele se răzbună atunci când dragostea li s-a schimbat în ură și furie, fiindcă cel ce le era drag nu le-a dat ascultare.

k) Acesta este numele sfântului Ioan Botezătorul. Ei cred că în ziua când se prăznuiește acest sfânt soarele nu-și străbate drumul său drept înainte, ci într-o linie tremurată. De aceea toți țărani moldoveni se scoală în acea zi înaintea zorilor și privesc cu ochi mari răsăritul soarelui și cum ochiul nu suferă prea mult această lumina și, din pricina ei, începe să se zdruncine și să tremure, ei pun pe seama soarelui tremurătura pe care o simt în ochi și se întorc voioși acasă, după ce au făcut această încercare.

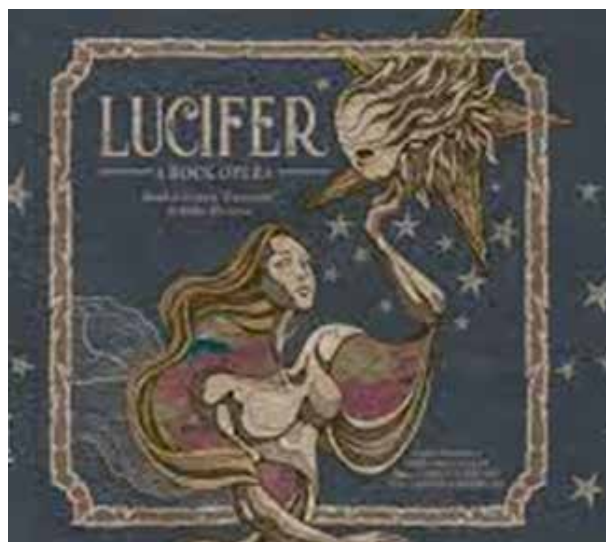
l) Așa le numesc pe femeile despre care zic că umblă în joia verde, dis-de-diminează, și dacă dau de o femeie dormind, fiindcă în Moldova se face de obicei în toate casele focul la vremea aceea, o pedepsesc să fie de atunci încolo trândavă la tot lucrul de peste an.

m) În vremea verii, când semănăturile sunt primejdite de secetă, oamenii de la țară îmbracă o copilă mai mică de zece ani cu o cămașă făcută din frunze de copaci și buruieni. Toate celelalte copile și copiii de aceeași vârstă o urmează și se duc jucând și cântând prin împrejurimi; iar oriunde sosesc, babele au obicei de le to arnă apă rece în cap. Cântecele pe care-l cântă este alcătuit cam așa: „Paparudo! sui-te la cer, deschide-i porțile, trimite de acolo ploaia aici, ca să crească bine secara, grâul, meiul și altele”.

n) Se potrivește cu strigarea creștinilor în rugăciunea lor “Kyrie eleison!” de unde se și trage. Stăpânul casei are obicei să facă la 5 ianuarie, în ajunul Bobotezei, o cruce de lemn, pe care o învelește cât mai frumos cu pânză albă sau cu pânză de borangic și catifea, cum poate fiecare, după averea lui, iar după vecernie ca într-un alai, petrecuți de o droaie de copii, o poartă prin toate casele, unde strigă foarte des cuvântul Chiraleisa.

o) Aceasta aduce cu Calendis ale romanilor și se prăznuiește îndeobște la începutul fiecărui an nou, atât de către oamenii de rând, cât și de boieri, cu datini deosebite.

p) Este un joc închipuit în vremurile vechi din ură împotriva turcilor. În ziua de Crăciun se pune cuiva o căpățână de cerb cu coarne, mari, de care se leagă o mască făcută din fâșii de pânză colorată și atât de lungi încât acoperă și picioarele celui care o poartă. Peste acesta se așază altul, care se face un bătrân ghebos, și așa străbat toate ulițele și casele, jucând și cântând cu o mulțime de lume după ei.

q) Însemnează cel ce zboară. Ei zic că este o nălucă, un om tânăr frumos, care vine noaptea la fete mari, mai ales la femeile de curând măritate și toată noaptea săvârșește cu dănselucuri necuviincioase, cu toate că nu poate fi văzut de ceilalți oameni, nici chiar de cei care îl pândesc. Iar noi am mai auzit că unii bărbați însurați mai inimoși au prins asemenea zburători și, când au aflat că sunt făpturi cu trup ca și alții, i-au pedepsit cum li se cădea.

r) Se numește miazănoapte și zic că este o nălucă, care umblă pe răspântii de drum de la asfințitul soarelui și până la miezul nopții, luând înfățișare de animale de tot felul, pierind apoi iarăși.

s) Se trage de la cuvântul grecesc σπρίγλη și la moldoveni are același înțeles ca și la romani, adică zic că e o vrăjitoare bătrână care omoară copiii noi născuți, pe neștiute, cu meșteșug drăcesc. Acest eres este răspândit cel mai mult la ardeleni. Ei zic că, atunci când umblă Străga, găsesc copiii înăbușiți în leagăne, fără să fi fost mai înainte bolnavi. Dacă au prepus pe vreo femeie bătrână, atunci o leagă de mâini și de picioare și o aruncă într-un râu. Dacă se duce la fund, atunci zic

că e nevinovată; iar dacă plutește deasupra apei, atunci zic că e destul de vinovată și o ard de vie, fără să mai facă cercetări, în vreme ce bătrâna strigă în zadar că e nevinovată, până își dă duhul.

t) Este întocmai ceea ce la franțuji înseamnă *le loup garou*. Vreau să povestesc aici ceva ce-am văzut eu însumi în patrie. Cămărașul cel mare al răposatului meu tată avea un cal de mare preț care fusese mușcat pe câmp de un șarpe și i se umflase întratât trupul, că nimeni nu mai trăgea nădejde să scape. A chemat o vrăjitoare bătrână, care a poruncit stăpânului calului să caute un izvor și să aducă din apa aceea neînceptă, cât o putea mai degrabă. Pentru că el voia să trimită pe o slugă ca să aducă apă, vrăjitoarea cea bătrână i-a zis că nu trebuie să facă în așa chip, că stăpânul trebuie să se ducă el însuși să ia apă, dacă voieste să-i scape calul cu viață. În cele din urmă tânărul i-a dat ascultare și a adus babei un ulcior mare cu apă. Apa aceasta a descântat-o cu un descântec neînțeles și i-a dat tânărului să bea. El n-a făcut prea bucuros ce i-a poruncit, fiindcă adusese prea multă apă. După ce a băut-o, îndată a văzut cum calul său, care zăcea la pământ, aproape mort, nu departe de el, își venea în fire iarăși, însă el se umfla și îl apucase niște dureri de nesuferit. După ce baba a mai descântat o dată, într-un sfert de ceas s-a însănătoșit și calul, iar. Ei zic că cu meșteșugul vrăjilor oamenii se pot prefăce în lupi și alte fiare sălbatice și că pot să-și însușească în așa chip firea acestora, că pot să se năpustească asupra oamenilor și dobitoacelor și să-i sfășie.

u) Aceasta, zic ei, ar fi un fel de fermecătură cu care se poate opri mirele să se împreuneze cu mireasa lui în noaptea nunții. Asemenea ei zic că tot așa pot să oprească lupii și alte fiare sălbatice să facă stricăciune la oi și la alte dobitoace.

v) Este slobozirea de fermecătura dinaintea a mirilor, care se poate dobândi, cum zic ei, prin alte mijlociri de vrăji mai puternice.

w) Este o vrăjă obișnuită la țărani, prin care femeile, după cum își închipuie ele, fac să se apropie de ele iubitul lor sau pot să-l facă să înnebunească pe cel care le este lor urât.

x) Acesta este alt fel de vrăjă cu care ar trebui să se vindece toate bolile ce nu sunt de moarte. Vrăjitor care travestit în lup cutreieră în timpul nopții câmpiile....tânărul a vărsat apa, fără să-i lase vreo urmă de durere sau de boală. Altă babă a vindecat pe de-a-ntregul în câteva zile un grajd întreg de cai, care se umpluse de râie — cu toate că se afla la o depărtare de trei zile de drum — prin descântece pe care le-a rostit deasupra unui smoc de păr de cal.

y) Este un fel de ghicire prin care moldovenii, punând niște nuiele într-un chip știut în noaptea dinspre întâi ianuarie, se încumetă să ghicească toată norocirea și năpasta pe care le va aduce anul întreg. La aceasta mai au trebuință și de linte, fasole și oale pe care le așază una sub alta cu o rânduială știută.

Portret de fată

DIN PATRIMONIUL CULTURAL ROMÂNESC

DESCRIPTIO MOLDAVIAE/ DESCRIEREA MOLDOVEI (1716)

CUPRINSUL LUCRĂRII

I. PARTEA GEOGRAFICĂ

Cap. I - Despre numele cel vechi și cel de acum al Moldovei

Cap. II - Despre așezarea Moldovei, despre hotarele ei cele mai vechi și cele noi și despre climă

Cap. III - Despre apele Moldovei

Cap. IV - Despre ținuturile și târgurile de astăzi din Moldova

Cap. V - Despre munții și mineralele Moldovei

Cap. VI - Despre câmpiile și pădurile Moldovei

Cap. VII - Despre animalele sălbatice și domestice

II. PARTEA POLITICĂ. DESPRE ORÂNDUIREA DE STAT

Cap. I - Despre felul de cărmuire a Țării Moldovei

Cap. II - Despre alegerea domnilor în Moldova

Cap. III - Despre obiceiurile vechi și noi la înscăunarea unui domn al Moldovei

Cap. IV - Despre întărirea domnilor

Cap. V - Despre scoaterea din scaun a domnului

Cap. VI - Despre boierii din Moldova și stările lor

Cap. VII - Despre oastea moldovenească

Cap. VIII - Despre obiceiurile curții domnești

Cap. IX - Despre vânătorile domnești

Cap. X - Despre îngropăciunea domnilor

Cap. XI - Despre legile Țării Moldovei

Cap. XII - Despre divanul de judecată al domnului și al boierilor

Cap. XIII - Despre veniturile vechi și cele de acum ale Moldovei

Cap. XIV - Despre tributul și peșcheșurile pe care Moldova le plătește Porții

Cap. XV - Despre boierimea moldovenească

Cap. XVI - Despre ceilalți locuitori ai Moldovei

Cap. XVII - Despre năravurile moldovenilor

Cap. XVIII - Despre obiceiurile de la logodnă și de la nuntă

Cap. XIX - Despre obiceiurile de îngropăciune la moldoveni

III. DESPRE CELE BISERICESTI ȘI ALE ÎNVĂȚĂTURII ÎN MOLDOVA

Cap. I - Despre religia moldovenilor

Cap. II - Despre tagma bisericească

Cap. III - Despre mănăstirile din Moldova

Cap. IV - Despre graiul moldovenilor

Cap. V Despre literele moldovenilor

DIMENSIUNI EUROPENE ALE CULTURII ROMÂNE

DIMITRIE CANTEMIR. DE CE „UN LORENZO DE MEDICI AL NOSTRU”?

► Vladimir RADU

Într-un an cultural 2023, dedicat în întregime de România omagierii personalității lui Dimitrie Cantemir, evocarea vieții și operei marelui nostru înaintaș ar putea porni și de la celebrul portret-sinteză pe care criticul și istoricul literar G Călinescu îl schițează în monumentală sa lucrare *Istoria literaturii române de la începuturi până în prezent* (1941).

„Voievod luminat, ambițios și blazat, om de litere și ascet de bibliotecă, intrigant și solitar, mânuitor de oameni și mizantrop, iubitor de Moldova lui după care tânjește și aventurier, cântăreț din tambură țărigrădean, academician berlinez, prinț rus, cronicar român, cunoscător al tuturor plăcerilor pe care le poate da lumea, Dimitrie Cantemir este un Lorenzo de Medici al nostru”

Încercăm o apropiere a celor două personalități puternice ale veacurilor în care au trăit, deși la distanțe foarte mari în secole și în spații.

Lorenzo de' Medici s-a născut la 1 ianuarie 1449, într-una dintre cele mai bogate familii florentine, proprietară a băncii Medici cu filiale în întreaga Europă. Bunicul, Cosimo de Medici „Părintele Patriei”, conducător al Republicii Florentine, și tatăl, Piero I de' Medici, au fost protectori ai artelor și mari colecționari de artă. Mama lui Lorenzo, Lucrezia Tornabuoni a fost poetă și scriitoare de sonete.

Lorenzo de' Medici, portret de Agnolo Bronzino

Fiind considerat cel mai deștept dintre copiii familiei, instruit de diplomatul Becchi, inițiat în studiul latinei și al autorilor clasici, Lorenzo a fost trimis în mai multe misiuni diplomatice importante de la vârste fragede.

În anul 1469, la vârsta de douăzeci de ani, Lorenzo își asumă rolul de lider de stat după moartea tatălui său. Florența a înflorit sub domnia sa, deși a condus ca un despot, dușmănit de familiile rivale. În urma unui complot, Lorenzo a scăpat doar cu o rană dintr-un atentat în Catedrala din Florența. Conspirația a atras o pedeapsă brutală prin executarea tuturor membrilor care au fost implicați, ceea ce a atras mânia Vaticanului. Papa Sixtus al IV-lea a confiscat toate activele Medicilor pe care le-a putut găsi, l-a excomunicat pe Lorenzo și întregul guvern florentin și în cele din urmă a pus întregul oraș sub interdicție. Când aceste mișcări ale Papei au avut un efect redus, Papa Sixtus a format o alianță militară cu Regele Ferdinand I, numindu-l pe fiul său, Alfonso, Duce de Calabria, să conducă o invazie împotriva Republicii Florentine. Dar Lorenzo a adunat cetățenii și a cerut sprijinul din partea partizanilor Medici din Bologna și Milano. Doar datorită diplomației sale a reușit să rezolve criza, călătorind personal la Napoli unde a încheiat un tratat de pace. Acest succes i-a permis lui Lorenzo să asigure schimbările constituționale din cadrul guvernului florentin și a dus la sporirea propriei puteri.

Asemenea înaintașilor săi, Lorenzo a urmărit o politică de menținere a păcii și a restabilit un echilibru de putere între statele din nordul Italiei, reușind să mențină departe de Republică, celelalte state europene importante, cum ar fi Franța și Sfântul Imperiu Roman. Lorenzo a menținut relații bune cu sultanul Mahomed al II-lea al Imperiului Otoman, prin comerțul maritim care reprezenta o sursă de bogăție pentru florentini.

În Enciclopedia Universală Britanică, Editura Litera, 2010, pag.141, Lorenzo de Medici este prezentat ca „om de stat florentin, patron al artelor, cel mai scilpitor reprezentant al acestei celebre familii”. Prin politica sa înțeleaptă, prin relațiile sale cu cei mai importanți conducători ai Europei acelor vremuri, a rămas singurul conducător al Florenței până la moarte, 9 aprilie 1492, la vârsta de 43 de ani. „El și fratele său Giuliano sunt îngropați într-o capelă proiectată de Michelangelo, situată în partea de nord de Biserica *San Lorenzo*”.

Toate lucrările enciclopedice notează faptul că Lorenzo de Medici a folosit bogățiile familiei sale pentru a susține financiar numeroși artiști, printre care: Sandro Botticelli, Leonardo da Vinci, Michelangelo Buonaroti. Rămâne astfel în istoria culturii universale drept cel mai cunoscut patron al artelor din toate timpurile. Datorită lui Lorenzo, capitala Republicii atinge maxima sa frumusețe, impunându-se pe plan economic și cultural, nu doar în Italia, ci în întreaga Europă. Florența devenise leagănul Renașterii italiene și centrul unde iradia civilizația renaștivistă. Grijile sale pentru Florența au încurajat și au asigurat o înflorire artistică fără precedent. Literat și poet, colecționar de obiecte prețioase și de statui antice, descoperitor de noi talente, Lorenzo a promovat la cel mai înalt nivel literatura și artele. La curtea sa au trăit și au creat personalități renumite precum: Luigi Pulci, Poliziano, Marsilio Ficino, Cristoforo Landino și Pico della Mirandola. Pentru el au lucrat cei mai mari artiști ai timpului, precum Botticelli - exponent de vârf al culturii perioadei respective-, Pollaiuolo, Andrea Verrocchio, Ghirlandaio, Leonardo da Vinci și Michelangelo, pe care „Magnificul” îi ținea aproape de el, la palatul din Via Larga.

Lorenzo Magnificul nu a fost numai protector al artelor, ci și poet. A scris o operă lirică variată, poeme idilice, elegiace, mitologice, poezii erotice în stil petrarchist și neoplatonic, în care străbate o senzualitate robustă, pe motivul horatian „carpe diem”.

Lorenzo de' Medici, politician italian și conducător al Republicii Florentine în timpul Renașterii italiene, cunoscut și sub numele de Lorenzo Magnificul (*Lorenzo il Magnifico*) de către florentinii contemporani, a fost diplomat, politician și un cunoscut îndrumător al

savanților, artiștilor și poezilor. Viața sa poate fi asociată cu apogeul Renașterii italiene timpurii, iar moartea sa a marcat încheierea epocii de aur a Florenței.

*

A dedica un întreg an omagierii lui **Dimitrie Cantemir** (350 de ani de la naștere și 300 de ani de la trecerea în eternitatea culturii naționale și europene) este un gest de mare pietate și respect pentru înaintașii noștri.

Prin remarcabila și vastă sa operă științifică și literară, D.Cantemir, domnitor al Moldovei și erudit umanist al secolelor XVII-XVIII, rămâne ca personalitate multilaterală, în rândul celor mai însemnați cărturari și gânditori ai vremii. Cultura română și umanismul est-european au fost puternic marcate de contribuția livrescă a celui care a fost considerat „un Lorenzo de Medici” al acestor locuri.

Urmând strădania cronicarilor moldoveni Grigore Ureche, Miron Costin și Ion Neculce, învățatul Dimitrie Cantemir, fiu și frate de domn, domnitor el însuși la tronul frământatei Moldove în vremuri

de adâncă răstriește, a fost preocupat de trecutul îndepărtat al poporului nostru, de originea comună a tuturor românilor. În lucrarea „Hronicul vechimei a

romano-moldo-vlahilor” scrisă în limba română și concepută după un plan vast și cu o documentație largă și temeinică, bazată pe surse istorice recunoscute la nivel european, a reluat problematica majoră a romanității afirmând că: Romanii „sunt moșii și strămoșii noștri, a moldovenilor, muntenilor, a ardelenilor și a tuturor oriunde se află a românilor, precum și singur numele de moșie ne arată...și limba cea părintească...nebiruit martor ne este”.

Exprimând în mod firesc o concepție superioară despre istorie, despre lume în general, față de strădania și lacunaritatea inerente începuturilor unor consemnări ale

cronicarilor, Dimitrie Cantemir manifestă o mare pasiune pentru cercetare în domeniul științelor umaniste, având drept obiectiv central aflarea adevărului în tot ceea ce va întreprinde în plan științific, filozofic, literar, cultural, istoric. „Sufletul odihnă nu poate afla până nu găsește adevărul, carile îl cercă oricât de departe și oricât de cu trudă i-ar fi a-l nimeri.”

Portretul lui Lorenzo de' Medici, de Girolamo Macchietti (sec. XVI, Galeria Uffizi)

Beizadeaua Dimitrie Cantemir, - portret la tinerețe -

Între celelalte creații cărturărești ale prințului moldav statornic în a doua parte a vieții sale la răsărit de meleagurile natale, lucrarea *Descriptio Moldaviae*, scrisă în anul 1716, în limba latină, la cererea expresă a membrilor Academiei din Berlin, a devenit un adevărat document de referință pentru noi românii și pentru cei care au dorit și/sau continuă să dorească a ne cunoaște. Cititorii revistei noastre își reamintesc desigur unele aspecte generale referitoare la modul în care este structurată această lucrare și ce cuprinde fiecare dintre cele trei părți din care am selectat fragmente ilustrative.

Ce îl apropie însă de Lorenzo de Medici, florentinul de care cu siguranță a auzit în timpul aprofundatelor studii de la Constantinopol, la vremea aceea o adevărată citadelă europeană a culturii, cu dascăli și oameni de știință, artă și cultură aduși din apusul Europei?

El însuși fiu și frate de domnitor, el însuși ajuns pe tronul Țării Moldovei înfruntând cu multă diplomație adversitățile familiilor boierești potrivnice, Dimitrie Cantemir s-a dovedit răbdător, așteptându-și rândul la domnie (mai întâi la 20 de ani ca și Lorenzo, apoi la 37 de ani în 1710, iarna) după un statut de „zalog” la Înalta Poartă. Palatul în care a locuit „beizadeaua” Domnilor moldoveni, lumea rafinată în care s-a mișcat tânărul Dimitrie, studiile aprofundate în științe de tot felul, relațiile apropiate cu elita turcilor, au înlesnit o cunoaștere aprofundată a „Creșterii și descreșterii” puterii imperiului Otoman, aspect pe care îl va detalia spre folosința întregii Europe în ampla lucrare *Incrementa atque decrementa Aulae Ottomanicae*. Dimitrie, fiul cel mic al lui Constantin Cantemir, se arată dornic de cunoaștere. Trăsătura aceasta o moștenește de la mama sa, Ana Bantăș, fiică de boiernaș provenit dintr-o familie de negustori, nepoată a domnului Moldovei, Duca-vodă, femeie cultă, inteligentă și gospodină desăvârșită: „femeie vrednică de pomenit printre cele dintâi ale veacului aceluia, știitoare de bună carte, foarte pricepută și dibace în treburile gospodăriei (la care trebuie adăugate toate însușirile de laudă ale unei femei înzestrate cu vârtute” lată de unde va fi moștenit Dimitrie dragostea de carte, aplecarea spre știință și spre studiu. Feciorul acesta își însoțește părintele în bătălii purtând armura și armele oșteanului ridicat pentru libertatea Moldovei atacate frecvent de leși ori de tătari.

Pe turci, Cantemireștii vor fi nevoiți mult timp să-i considere aliați, până când lăcomia fără de margini

a acestora, corupția și peșcheșurile fără limite către Sultanul și către acoliții acestuia, precum și uneltirile dinăuntru țării ale neamurilor vrăjmașe de boieri, îi apropie de celălalt mare Imperiu dinspre răsărit. Pentru a ajunge pe tronul Moldovei pe care îl consideră un drept în virtutea conceptului de monarhie

ereditară, Dimitrie Cantemir luptă împotriva dușmanilor cu armele și procedeele acestora: intriga de curte, alianțe secrete, practicarea coruperii „funcționarilor” Porții Otomane. Avatarurile acestor dispute dramatice la găsim ilustrate în *Istoria ieroglică* (1703), un prim roman românesc bazat pe alegorie și o fabulație extinsă.

Cu o cultură mult deasupra epocii sale, ca și Lorenzo în Renaștere, Dimitrie Cantemir va ilustra în cultura Europei de Răsărit un spirit avansat, purtând ideile Iluminismului. Astfel se confirmă solicitarea pe care i-o adresează membrii Academiei din Berlin, de a-i onora prin apartenența

la acest for important al științelor europene. Despre talentul artistic și aplecarea spre literatură, cartografie și muzică, spre dans și portretistică literară, despre adâncimea filozofică a unora dintre lucrările sale, despre dezvoltarea ideilor cronicarilor moldoveni ori despre perioada petrecută în Rusia țarului Petru I, s-au redactat și se pot redacta sute de pagini de studii, monografii, analize, sinteze etc.

Important este că acest om de înaltă cultură, principe luminat și întreprinzător, luptător cu arma în mână pentru Moldova sa, ne înalță pe noi, românii la nivelul valorilor europene încă de la sfârșitul se. al XVII-le și începutul sec. Al XVIII. Cunoașterea aprofundată a operei sale în întregul ei (eventual transpusă într-un limbaj accesibil și confortabil pentru generațiile actuale!) ar contribui în mai mare măsură la afirmarea identității naționale, culturale și lingvistice, la o mai solidă angrenare în reconstituirea științifică pe bază de argumente științifice solide a trecutului poporului român în străvechiul său areal de existență continuă și unitară. Avem această datorie de a omagia nu numai prin vorbe ci și prin fapte de aleasă cultură pe cel „iubitor de Moldova lui” după care a tânjit printre străini până la revenirea în 1935, cu trupul și sufletul în vatra străbunilor săi, sub o lespede de mormânt la Sfânta biserică Trei Ierarhi din Iași.

Gravură de Christian Fritzsich, 1734

„ISTORIA IEROGLIFICĂ”, O LUCRARE „CU SENTENȚII FRUMOS ÎMPODOBITĂ”

ARHITECTURI FANTASTICE CANTEMIRIENE. CETATEA EPITHIMIEI

► Maria SCĂRLĂTESCU

Paradisul ne-a intrigat de la începuturile istoriei, iar dorința, atât de caracteristică omului, de a atinge obiectul fascinației sale, nu l-a ocolit. Însă, dacă textele sacre sunt clare cu privire la accesibilitatea lui, pe Pământ, deși l-am căutat, nu l-am găsit. Așa că am făcut ce facem noi mai bine, l-am învăluit în mit și vers, l-am cântat, l-am povestit și l-am scris pe hârtie. Astfel, am dat naștere unei întregi literaturi a utopiilor, un motiv ce a intrat ireversibil în conștiința colectivă. Dar existența unui curent îi creează automat și inevitabilul contracurent: utopia negativă sau antiutopia.

Într-un astfel de context se înscrie demersul lui Dimitrie Cantemir, cu a sa *Istorie ieroglifică*, roman alegoric, autobiografic, scris între 1703-1705 de tânărul student la Academia Patriarhiei Ecumenice din Constantinopol. Dimitrie Cantemir, viitor domnitor (pentru un scurt timp) al Moldovei, se va refugia, după dezastrul bătăliei de la Stănilești, până la sfârșitul vieții, la curtea moscovită a țarului Petru I.

Cu multă grijă și caracteristică finețe ne introduce autorul prin mijlocirea acestei fascinante cărți, în aparent utopica *Cetate a Epithimiei* (Lăcomiei). Nefamiliarizați cu greaca veche și neștiutori inițial în ceea ce privește încriptarea numelor personajelor vehiculate în text, urmărim ca atare povestea *Camilopardului*, redată la mâna a doua de Râs. Suntem însă precauți, având în vedere cine o spune. Încă dinainte să înceapă povestirea propriu-zisă, putem identifica prima trăsătură, caracteristică utopiilor clasice, prezența unui narator-personaj, „martor utopic”, cu o audiență pasivă. Dar este clar că *Râsul*, care „în crâșma lăcomiei cu păharul răutății, vinul vicșugului bea”, nu este menit să inspire încredere. Subversiunea tipologiei martorului utopic o prefigurează pe cea a întregului topos literar, autorul folosindu-se de această imagine frumoasă – această mască – pentru a dezvălui o realitate negativă a vremurilor sale. S-a vorbit în această privință de similitudini între opera lui Cantemir și

scrierile, în special *Călătoriile lui Guliver*, apărute cu câteva decenii mai târziu, ale contemporanului său, Jonathan Swift (Bogdan Honciuc, *Transcodarea realității istorice în ficțiune: antiutopie în opera literară a lui Jonathan Swift și Dimitrie Cantemir*, în revista „Transilvania”, nr. 2, 2016).

Scena nu se deschide abrupt cu descrierea

cetății, ci cu locul în care ea e plasată, acesta fiind un detaliu simbolic important, atât pentru prefigurarea naturii corupției ascunse, cât și pentru clădirea iluziei sale. Delta Nilului i se arată *Camilopardului* umblând prin pustiuri și însetat, ca un refugiu, o oază unde, atât munții, cât și apele se-ntâlnesc, pentru a face loc unui sanctuar. Împărțit în trei cercuri concentrice, al căror mijloc este cel mai de jos punct al văii, aduce cu imaginea descendentă creată în *Divina Comedie* a lui Dante. Însă, chiar dacă vom ajunge și noi la gurile Infernului, nu ne vom aventura, acolo, precum în opera italianului, avertizați de la bun început: *Lasciate ogne speranza, voi ch'intrate. Aceeași* tripartitie,

ne sugerează părintele profesor Dorin Octavian Picioruș, se regăsește și în Raiul reprezentat de marelui Sfânt, teolog, poet și ascet Efram Sirul, sursă posibilă de inspirație, „având în vedere coincidențele vizionare și interpretative” (*Sfântul Efram Sirul și Dimitrie Cantemir*, 2014): „Când a plănuit toate frumusețile, le-a făcut felurite,/ ca unele trepte să fie mai înalte și [mai] slăvite decât altele./ Cu cât o

Cetatea Epithimiei, pagină din manuscrisul original, 1705.

treaptă e mai înaltă decât alta,/cu atât mai slăvită e și strălucirea ei decât a celei aflate mai jos./ În acest chip, El a menit poalele [muntelui Raiului] celor de jos, coastele celor aflați la mijloc, iar înălțimile celor slăviți” (*Imnele Raiului*). Plasat pe un munte în loc de o vale, Raiul este în ascendență.

O răsturnare de sens apare în cazul *Cetății Epithimiei*, realizată de Cantemir, care intuiește natura sa mai puțin divină. Cel dintâi cerc al văii este alcătuit la acesta din câmpiile înflorite ce înconjoară zidurile, de o frumusețe neasemuită, „așe cât nici ochilor la privală, nici nărilor la mirosală sațiu să putea da”. Pomii înșiruiți de-a lungul malurilor Nilului, perpetuu roditori, „Căci tot într-același pom mugurul crăpa, frundza să dezvăliia, floarea să deșchidea, poama lega, creștea, să cocea și să trecea totdeodată, nici după vreme viptul îmbla, ce în toată vremea toată poama și coaptă și necoaptă să afla”, precum cei din Rai: „când primele roade sunt coapte și culese, sunt gata deja cele ce alcătuiesc a doua și a treia recoltă. Cine a mai văzut vreodată poamele toamnei târzii atingând călcâiul roadelor primăvăratice...?”. Însă ideea e mai veche, întâlnită la *Odiseea* lui Homer, în grădinile Palatului lui Alcinoi: „Iar pomii toți, și vara/ Și iarna în tot anul, nu-și pierd rodul,/ Și lipsă nu-i de el (...)/ Se cocea via; parte e culeasă/ Și strugurii se calcă-n cramă, parte/ De floare-i scuturată și-are acuma/ Ciorchina verde, parte-i pârguită”. Avem aici, o nouă sursă posibilă.

Odată intrați în al doilea cerc, pășim în cetatea propriu-zisă. Cu simetria și măsurătorile ei riguroase, o putem asemăna cu Orașul Soarelui a lui Campanella, ori cu Babilonul, descris de Sfântul Antim în cronograful său, după Sfântul Ieronim. Cronograf care a fost dedicat și dăruit domnitorului Constantin Brâncoveanu, astfel el putând fi luat în considerare, după părerea doamnei Gianina Maria-Cristina Picioruș, drept o posibilă sursă de inspirație pentru Cantemir. Mintea ne mai poartă și la descrierea minuțioasă a Templului lui Solomon, din cea de-a doua *Carte a Cronicilor*, din *Biblie*. Cantemir, care, printre altele, era și arhitect, a identificat atracția umană asupra potrivirilor – forme geometrice perfecte, cifre întregi, rotunde – și s-a folosit de asocierea ei cu ordinea, cu un fel de rânduală sacră, pentru a-și așeza marmura, sculpturile și bazoreliefurile într-o structură ideală. Structură ce o oglindește pe cea divină: 730 de stâlpi pentru zilele și nopțile dintr-un an; 24 de mile pentru lunile anului, dublate din nou pentru împărțirea diurnă și nocturnă; patru ulițe, patru anotimpuri; 14 turle pentru zilele și nopțile unei săptămâni. Alegerea materialelor ori meșteșugul detaliilor sunt mai ușor de identificat drept procedee de evidențiere a Frumosului, dar și

cifrele își au rostul lor în formarea imaginii utopiei în mentalul cititorilor.

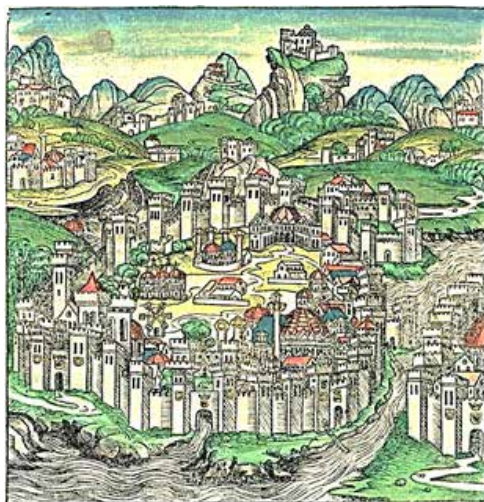
Însă aparențele sunt înșelătoare și iluziile pot părea uneori înfricoșător de reale, căci „frumusețea neasemănată ... nu numai a ochiului privală, ce și a minții socoteală ametea și uluia.” Dacă tragem cu un ochi la „Scara numelor și cuvintelor tâlcuitoare” din final, vedem că explicația lui Cantemir pentru „Cetatea Epithimiei” este „Inima, omul lacom sau lumea”. Asemănător cu opera sa anterioară, *Divanul*, unde un înțelept se împotrivesc tentațiilor unei lumii iluzorii, și aici este pusă în practică tehnica rafinată a amăgirii, însă *Camilopardul* ori nu vrea, ori nu poate să se opună auto-proclamatului Paradis. Un văl iridescent, schimbător, în luminile și umbrele plasate în mod deliberat, joacă feste privirii omului în feluri clar neomenești: „Deci, precum a leilor, așe a zmeilor făptură atâta de minunată era, cât nu zmei și lei a fi să părea, ce într-adevăr vii și cu duh a fi să videă.”; „Păreții caselor pri dinafară tot de marmure scumpă și tot felii de scrisori ieroglificești într-însele săpate avea și toată dihaniia precum vie la păr, așe săpată cu floarea marmurelui să asămăna, de care lucru, nu cu mâna pe părete săpate, ce vii pre niște câmpi împrăștiate a fi să părea. Iară pe dinluntru stâlpilor cei fără preț, marmurile cele scumpe și tot meșterșugul lucrului și făpturii ce avea, cuvântul a le povesti vrednic și gândul a le formui harnic nu ieste.”

Dar dacă măiestria cetății nu este cu totul născocită de mâinile oamenilor, cine le-a mai venit acestora în ajutor? În mijlocul orașului, în al treilea cerc, este ridicată capiștea boadzei Pleonexiei (templul zeiței Patimii), mai cu seamă zidită decât toate celelalte minuni ale orașului, care „ca zgura lângă aur și ca stecla lângă diamant să asămăna”. Temelia templului înfățișează numeroase scene: șerpi ce se împleticesc cu motivele vegetale, păsări ce aduc mâncare puilor, diferite scene de vânatoare, fiecare avansând la o scală mai largă, de la vânatoarea de insecte a păsărilor, la pisica ce urmărește atent un șoarece, la vulpea ce caută să înșface câte-o găină și lupul ce se dă pe lângă turmele de oi și e, la rândul său, alungat de dulăi și ciobani. Interesant este descrisă vânatoarea de fili (elefanți), foamea evoluând de la cauza vânătorii, la unealta prin care este săvârșită. Ademeniți de harbuji și prinși în gropi săpate în pământ și mai apoi acoperite, lăsați să fămânzească în tradiționalul sens al cuvântului, dar și de nemișcare, de lipsă de lumină, elefanții devin letargici, docili „că mai tare și mai vrăjmașă jiganie decât foamea alta nu ieste”.

Scara din final ne lămurește asupra însemnătății istorice a templului, „Capiștea Pleonexiei” fiind explicată drept „Împărăția turcului”. Scena vânătorii de elefanți ilustrează bine sabia cu două tășuri care

este lăcomia ce a ținut Țările Române înlănțuite de Imperiul Otoman, explicată ca „Meșteșugul Porții spre lucrarea lăcomiei”, iar motivul vânătorii este strâns împletit în țesătura expansionistă a oricărui imperiu. Ilustrații ale Istanbulului, dinainte și din perioada lui Cantemir, se potrivesc imaginii mentale create, dar și reprezentării cetății din manuscris (vezi imaginile care însoțesc textul nostru). Templul are șapte turlle, precum realul Edicule, construite în așa fel încât „Soarele de unde răsărea, în turlă lovea”, fenomen ce, după *Scară*, arată cum „Aurul, avuția de pretutinderea, acolo să strîngea”. Turla cea din mijloc, „Poarta vezirului. Haznaoa” (ce este o clădire sau încăperea a vistieriei în care se păstrau un tezaur, o sumă mai mare de bani sau alte lucruri de preț), este mai grandios construită decât celelalte, iar în vârful său statuia zeiței Pleonexiei își întinde degetul pentru ca umbra sa să arate ceasurile din fiecare turlă la timpul lor; astfel, „În toată vremea nepărăsită pofta și strînsoarea avuției”.

Înăuntrul templului, unde untdelemnul, simbol biblic al prezenței divine, nu arde, trebuie folosit, în locul său, ulei de nard, slujind ca parfum, dar și la pregătirea trupului pentru înmormântare, un detaliu ce indică atât caracterul ispititor, cât și consecințele lăcomiei. *Camilopardul* vine cu jertfa sa, care în adevăr este „mită, mîdză, daruri”, lutul galben, adică „aur, galbeni”, la statuia Pleonexiei, „la chip vîștedă și gălbăgioasă” de „boală împărătească”. Zeița „într-un scaun de foc ședea, supt a căruia picioare un coptoraș de aramă plin de jăratec aprins a fi să videa”, elemente ce denotă „sprijineala lăcomiei în avuția trecătoare”. În mâna dreaptă ține un cântar, iar în loc de dramă, în al cărui braț drept este pusă piatra cu două nume, „ahortatos” (nesăturat) și „anevsplahnos” (nemilostiv), ce atîrnă, grea, spre deosebire de brațul stîng, în care „chipul a toată lumea pus a fi să părea” și unde este pusă jertfa. Cu ochii acoperiți, dar urechea plecată, Lăcomia se face că nu vede mita, dar diferența dintre punga grea și cea ușoară se simte și se aude. În mâna stîngă, ține o pîlnie, unde preotul pune jertfa cântărită, pentru a fi înghițită de cuptorul care întreține focurile tronului. După ce *Camilopardul* se grăbește să mai aducă jertfă Zeiței, la îndrumarea preotului, „că focul din cuptoriul Pleonexiei nu ceința, ce cîntînta materii cearcă ; așijderea, nu de mulțime să oțărește, ce de

Orașul Istanbul în
Cronica de la Nürnberg, 1493.

cel ce ar rămânea jelind să gălbenește”, preotul îi îndeplinește dorința și îi spune hrysmosul, „gîndul, învățătura și avaniia Porții”, luându-l „fiu de suflet”. Figura Pleonexiei, centru al cetății, un vid care cere să fie săturat, care îți stârnește o dorință covârșitoare, deși ai în jur toate bogățiile pe care ți le-ai putea imagina, oglindește Copacul Cunoașterii. Ce lăcomie mai mare există decât dorința pentru

ceva nesfârșit și de neatins și ce te împinge la lăcomie mai mult decât abundența?

Însă legăturile dintre *Istoria ieroglifică* și alte lucrări nu se mărginesc numai la cele anterioare lui Cantemir, din care este posibil ca el să se fi inspirat. În imaginea cetății Epithimiei, el prefigurează mai mulți scriitori români, unul dintre aceștia putând fi pașoptistul Eliade Rădulescu, cu poemul său în terța rimă, *Santa cetate*, din 1856. Ideea lăcomiei, născute măcar parțial din belșug, este explorată într-o ambianță asemănătoare de Macedonski în *Noapte de*

decemvrie, cu opulenta imagine a Bagdadului. „Bagdadul! Bagdadul! și el e emirul .../ Și el e emirul, și are-n tezaur,/ Movable înalte de-argint și de aur,/ Și jaruri de pietre cu flăcări de sorii;/ Hangiare-n tot locul, oțeluri cumplite/ În grajduri, cai repezi cu foc în copite./ Și-ochi împrejur-u — ori spuză, ori flori...” Un alt oraș, similar idilic, cu o figură feminină ce aproape că face parte din arhitectura palatului, descrie Eminescu în poemul său *În căutarea Șeherezadei*. Munții, câmpiile, grădinile cu pomi fructiferi, străzile și scările de marmură, cupolele de aur, stâlpii și boltele ni se par toate familiare, însă regina Șeherezade nu stă pe scaun de foc, iar poala nu îi e coborâtă într-o invitație de a dăru, deși o închinăciune nu ar fi deplasată: „Pe acel pat, un tron cusut cu stele,/ Stă înșirînd mărgăritare-n poale/ Regina cea-nțeleaptă. — Dintre ele// Picioare de zăpadă, mici și goale,/ Ea-ntinde surâzînd ca-n vis pe-un scaun/ De vișinie catifea și moale.//.../ Frumoasă e în visu-i de plăcere./ Cu fața albă ea luminează sala/ Și ochii ei izvoare de mistere, // Mari și adânci tăiați-s ca migdala/ Și-n păru-i negru corpu-i de zăpadă/ E cufundat — o virgină Itală”. Șeherezade nu este zeița lăcomiei, dar cetatea pare să se joace cu aceleași lumini îmbietoare ale Epithimiei, descrierea reginei evocînd tot un fel de dorință.

Însă orașele mărețe și bogate par a fi un mijloc literar deosebit de eficient pentru a ilustra

nu numai pofta și nesațul omului, cât și fragilitatea avuțiilor obținute.

O altă poezie de Eminescu, *Memento Mori*, îți vine în minte, unde cetăți asemănate anterior cu a noastră, cad și se spulberă, fie ele Babilonul, cel dintâi, ori odată binecuvântatul Templu al lui Solomon de la Ierusalim. Nici zidurile înalte, nici bogățiile ce-n timp de război mai degrabă se numesc resurse, nu sunt destule pentru a le opri ceasul. În cele din urmă, Imperiul Otoman se destramă, cu mult după ce Cantemir îi prezice începuta degradare. Poate asemănările Epithimiei cu vechiul Babilon nu se opresc numai la arhitectura aparent idilică. La început vorbeam de Paradis, visat de oameni, de la primele înregistrări ale istoriei și probabil de mai devreme, din epoci imemorabile. Dacă literatura utopică a izvorât din aceste vise, antiutopiei i-a dat naștere realitatea. Deodată, zidurile ordonate după rânduiala sacră nu mai reflectă naturalul, perfectul creator, doar opresiunea constantă a unei suveranități fabricate.

Cantemir redă cu pricepere o lume coruptă văzută prin ochii unui personaj corupt, unde lucii marmurei și finețea detaliilor aurite au prioritate asupra modului de trai al oamenilor ce locuiesc în ea. Instabila și divizată metodă de guvernare, câteva propoziții peste care se trece repede, în favoarea iluziei atrăgătoare.

Dar măștile, chiar și cele bine construite, sunt tot lucruri supuse timpului. Într-un final le împăienjenesc și pe ele fisurile, astfel că și piatra, ca și lutul, crapă.

Alain Manesson Mallet, *Castelul celor șapte turnuri*, Istanbul, 1685

Tors secționat

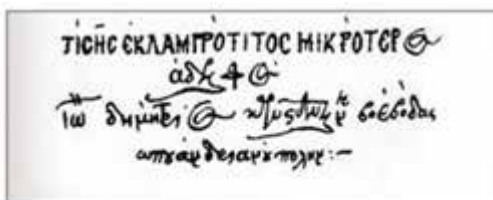
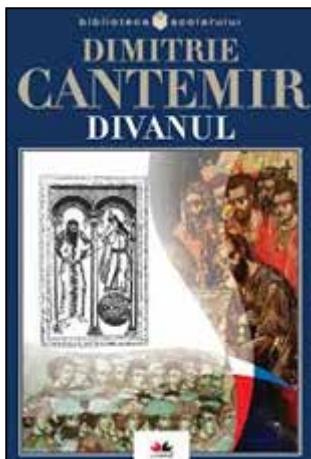
DIMITRIE CANTEMIR – PERSONALITATE PLURIVALENTĂ A CULTURII ROMÂNE ȘI EUROPENE

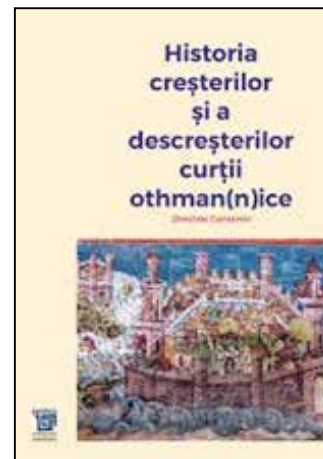
„Cantemir croind la planuri din cuțite și pahară” (M.Eminescu – Epigonii)

„Filosof între regi, dar și rege între filosofi”
(Diploma Academiei din Berlin, 11 iunie 1714)

Autograful lui Dimitrie Cantemir
pe un exemplar al Divanului... (Iasi, 1698)

„Dimitrie Cantemir este un
Lorezo de Medici al Nostru”
(G. Călinescu)

2023 - ANUL CULTURAL „DIMITRIE CANTEMIR”

325 DE LA APARIȚIA „DIVANULUI”

Reprezentând cea „dintâi mare sinteză în cultura românească” (Const. Ciopraga), opera lui Dimitrie Cantemir devine *ipso facto* și prima deschidere a acesteia spre universal. Modelată în retorta unei spiritualități specifice poporului român, aspirația renescentistă a principelui cărturar proiectează creația sa – și odată cu ea umanismul românesc – în sfera valorilor de prestigiu european. Trebuie să avem în vedere factorii care au favorizat o astfel de performanță. În primul rând, este vorba de tradiție. Înscriindu-se în continuarea impulsului primit de la Grigore Ureche, Miron Costin și N. Costin, pe de altă parte, datorită înzestrării sale excepționale și spiritului nou de cercetare pe care îl inaugurează, Cantemir ridică întreprinderea acestora la un nivel cvasi științific, capabil să susțină confruntarea cu opere similare ale altor culturi, iar în anumite discipline devine deschizător de drumuri și dincolo de hotare.

Complexitatea problematicii abordate și contradicțiile interne ale unei opere impresionante nu se pot justifica decât prin cunoașterea exactă a situației politice, economice, culturale a Moldovei și a contextului mai larg în care ea se încadra.

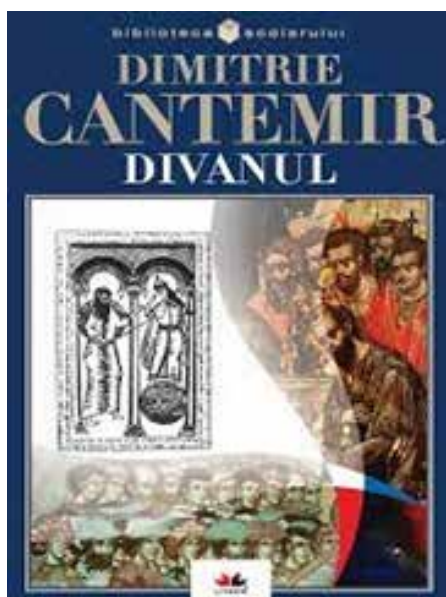

Timpul lui Cantemir, situat la răscrucea dintre veacul al XVII-lea și cel de-al XVIII-lea, devine și timpul unor importante răscruci. Europa își deplasează centrul de greutate de la măruntele state feudale la statul unitar, creat de regimul „domniei absolute” al monarhilor. Concomitent cu definitivarea acestui proces, Principatele Române, aflate sub controlul Turciei, intră tot mai mult în atenția Rusiei și Austriei. Pe de altă parte, din punct de vedere filozofic, asistăm la înlocuirea înțelegerii teologice a lumii cu una științifică, elaborată de rațiune, pe temeiul examinării atente a fenomenelor naturii și a descoperirii legilor care le guvernează.

În Țările Române însă, ca și în Ungaria și Polonia de altfel, datorită unei puternice clase boierești, feudalismul stă încă pe fundamente solide. Cu toate acestea fiorul schimbărilor pătrunde și aici, sub forma unor idei social-politice și filozofice înaintate, promovate de cărturarii noștri în frunte cu Dimitrie Cantemir. Drept urmare, Principatele Române vor deveni terenul de înfruntare al culturii slavone, refractară acum progresului, și al celei occidentale care, chiar dacă se înfățișa la începuturi în haine latine ori grecești, era animată de alte tendințe, mai apropiate de elanurile de a se manifesta ale spiritualității omului modern. Din această luptă de idei, tânără noastră cultură nu avea decât de câștigat. Opera cărturarului Dimitrie Cantemir va fi expresia științifică și artistică a acestui timp de mari confruntări, după cum destinul principelui nu va putea fi socotit decât expresia lui politică.

Despre prima perioadă a vieții lui Cantemir la Constantinopol nu există destule documente care să-i surprindă trecerea de la adolescență la maturitate, transformarea cumintelui beizade zălogit la Stambul în cărturarul deschis valorilor culturale din lumile atât de diferite ale Europei bizantino-turcești, ale celei occidentale sau ale Orientului persano-arab.

Pentru anii de ucenicie și momentul „înfloririi” sale, cel mai bun document ni l-a lăsat însuși Cantemir: *Divanul sau Gâlceava Înțeleptului cu Lumea sau Giudețul Sufletului cu Trupul*, apărut la Iași în august 1698, în grecește și românește. *Divanul*, „întîia a osteninții mele răzădire și odrăslire”, era atunci primul inventar al cunoștințelor sale: limbi străine, lecturi persane, grecești, latine și moldovenești, religioase și laice. Aici ne dezvăluie modul său de a vedea lumea, omul, raportul dintre macro- și microcosm, oroarea sa pentru arivismul social al feudalilor hrăpăreți, atitudinea sa rezervată față de asceză și favorabilă vieții laice. Din paginile *Divanului* desprindem preocupările literare ale tânărului învățat, care păstra pe masă *Gulistanul* lui al-Saadi alături de bătrânele manuscrise de acasă, care împlotea înțelepciunea lui Miron Costin cu cuminența lui Seneca, rigoarea lui Augustin cu morala reformată a lui Wissowatius. În prima sa operă Cantemir vorbește în graiul moldovenesc, pe care nu-l putea uita în singurătatea sa de la Bughdan-Sarai, și scrie în româna cărturarilor pe care se căznea s-o închidă, atunci, în tiparele unei exprimări sofisticate, după modelul latinei. *Divanul* este micul tezaur în care Cantemir adună învățături noi și vechi, pilde din scripturi și de la păgâni, „spre slava și folosința moldovenescului niam”, darul lui făcut celor rămași acasă, „mănunchiașul de flori neveștedzitoare” oferit poporului român, ca să strige: „Flori s-au deschis în pămîntul nostru!”.

Studierea primei scrieri a lui Cantemir este singura cale de a-l cunoaște la începuturile unei îndelungate și rodnice activități pe cărturarul cel mai reprezentativ pentru trecerea de la vechi la modern din cultura românească.

Monument prin excelență al umanismului nostru, *Divanul* cere examenul atent, studiul răbdător și atitudinea reverență care condiționează înțelegerea oricărui efort venerabil al culturii române vechi.

Bibliografie selectivă:

1. Dimitrie Cantemir, *Opere complete*, vol.I, Ediție critică, sub îngrijirea lui Virgil Cândea, București, Editura Academiei RSR, 1974;
2. Dimitrie Cantemir, *Divanul sau Gâlceava înțeleptului cu lumea, sau Giudețul sufletului cu trupul*, text stabilit, traducerea versiunii grecești, comentarii și glosar de Virgil Cândea, postfață și bibliografie de Alexandru Duțu, București, Editura Minerva, 1990;
3. Elvira Sorohan, *Cantemir în cartea hieroglifelor*, București, Editura Minerva, 1978;
4. Ecaterina Țarălungă, *Dimitrie Cantemir: contribuții documentare la un portret*, București, Editura Minerva, 1989;
5. Petru Vaida, *Dimitrie Cantemir și umanismul*, București, Editura Minerva, 1972.

N.B. Titlurile din bibliografie sunt doar câteva din bogata colecție de cărți și reviste existente pe rafturile și în depozitele Bibliotecii Municipale „Ștefan Petică” din Tecuci, mărturie a prețurii noastre față de creația literar-științifică a lui Dimitrie Cantemir.

(Adnotări de **Manuela Cepraga**, bibliotecar)

Ocrotitorul de inimi

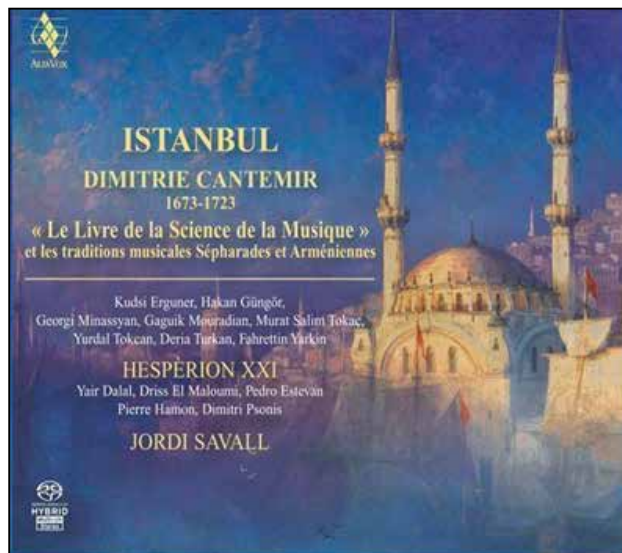

2023 - ANUL CULTURAL „DIMITRIE CANTEMIR”

ALTFEL DESPRE CANTEMIR

► Sorin LANGU

1. Dinastia Cantemireștilor a fost întemeiată de Constantin Cantemir (Silișteanu), fiu de țăran, domn al Moldovei (1685–1693).
2. Cantemir era supranumele lui Constantin Cantemir, tatăl lui Dimitrie, cognomen (poreclă) de sorginte turcică de tip cîpceac și ibero-caucazian și semnifică „sînge, fier”.
3. Cantemir știa 10 limbi: turcă, araba, persană, greacă, italiană, franceză, rusă, greacă, slavonă, latină și a scris în șase: româna, latină, neo-greacă, rusă, turcă și persană.
4. Cantemir era un fin iubitor de muzică: cânta la tanbur, compunea, culegea muzică. Pe baza alfabetului arab Dimitrie Cantemir a elaborat sistemul teoretic și repertoriul de semne grafice convenționale (notele muzicale) al muzicii clasice otomane, care a servit societatea otomană pe parcursul a două secole. A salvat pentru posteritate 450 de melodii vechi turcești. A fondat o școală muzicală unde preda după propria metodă. A colecționat instrumente muzicale și sub numele de Kantemiroğlu a elaborat tratatul în limba turcă „Cartea științei muzicale după felul literelor” (1703). În 1976, compozitorul, muzicologul din Istanbul Yalçın Tura a publicat pentru prima dată integral tratatul cantemirean de muzică în limba turcă. În 2001, același autor a publicat două volume ale manuscrisului elaborate de eruditul voievod. (Jordi Savall, Edinburgh, 1999)
5. Leo Bagrow, istoric al cartografiei, îl înscrie pe D. Cantemir printre cei mai cunoscuți 1435 de cartografi din întreaga lume. Principele moldovean este autorul Planului topografic al Constantinopolului (ante 1711), în care a inclus cu mare precizie un număr semnificativ de locuri memorabile și monumente din capitala Imperiului Otoman. Este autorul hărții-plan a „Zidului Caucazian”, elaborat în timpul campaniei persane a lui Petru I (1721–1722), campanie la care a luat parte și D. Cantemir în calitate de consilier al țarului și primului împărat al Rusiei. De o deosebită valoare este Harta Moldovei, anexă la Descriptio Moldaviae, lucrare cartografică publicată în 1737 la Amsterdam și care i-a adus o faimă mondială.
6. Mireasa lui Dimitrie Cantemir, Casandra Cantacuzino (?–1713), a fost furată din Transilvania și adusă la Iași în mare taină, deși erau logodiți. Motivul: era fiica lui Șerban Cantacuzino, iar Constantin Brâncoveanu,

SHOP + SACD

INSTANBUL. Dmitrie Cantemir
1673-1723

35,00€ TAX INC.
+ SHIPPING COST

ADD TO CART

INFO

Reference: AVSA9870

Hespèrion XXI
JORDI SAVALL

Dimitrie Cantemir's Book of the Science of Music, which has served as the historical source for our recording, is an exceptional document in many ways;

adversar declarat al Cantemireștilor, se împotriva căsătoriei, din motive politice. Casandra, împreună cu maica sa Maria, a avut de suferit enorm de pe urma lui C. Brâncoveanu care le era rudă. C. Brâncoveanu a participat activ la complotul împotriva lui Șerban Cantacuzino, soldat cu omorul acestuia, iar ulterior a întreprins un șir de acțiuni denigratoare împotriva văduvei lui și a familiei ei. După cum mărturisesc contemporanii, „C. Brâncoveanu, după ce a obținut puterea în Țară, a pus pe văduva lui Șerban cu unicul fecior și trei fiice în închisoare, amenințându-le că le va aduce nu numai pagube materiale, dar le va lua și viața în cazul în care nu-i vor achita 25 de mii de pungi de galbeni, bani pe care el, chipurile, i-a plătit Porții pentru a-i scăpa de extrădarea la Constantinopol” (Victor Țvircun, Akademos, 4, 2016, p.107)

7. Maria Cantemir, fiica lui Dimitrie Cantemir, este considerată de unii scriitori, una din iubirile țarului Petru I. Țarina Ecaterina a privit-o pe Maria ca pe o amenințare și că a încercat să o despartă de Petru cel Mare pentru că s-a temut să nu fie înlocuită de ea, dar relația frumoasei Mariei Cantemir cu țarul a continuat, însă, până la moartea acestuia, în 1725. A fost obligată să părăsească curtea imperială și doi ani mai târziu o regăsim ca doamnă de onoare a Marii Ducese Natalia (în perioada 1727–28), apoi, timp de un an, a împărătesei Ana a Rusiei, nepoata de frate a defunctului Petru cel Mare. Maria Cantemir nu s-a căsătorit niciodată, dar se știe că a găzduit un salon literar bine cotate la Sankt Petersburg și că a murit la Moscova, la vârsta de 57 de ani.

8. Fiul lui Dimitrie Cantemir, Antioh, a fost una dintre cele mai luminate minți ale timpului său, fiind considerat unul dintre fondatorii literaturii moderne ruse, a promovat opera tatălui său, a scris versuri satirice traduse și editate în franceză și germană, lucrări de istorie și filosofie, a fost ambasadorul Rusiei la Londra (1732–1738) și Paris (1738–1744).
9. În cartea dedicată istoriei Imperiului Otoman, istoricul roman face prima descriere de operație a unei hernii inghinale. Operația este descrisă cu precizie și conține și măsurile postoperatorii.
10. Venirea lui Cantemir la domnie crește animozitatea lui Brâncoveanu. Turcilor le scria că D. Cantemir este hain și trădător și că a trecut pe partea rușilor, iar rușilor le scria ca domnitorul moldav „numai după numele său este creștin, însă în realitate este un turc adevărat, căruia nu i se poate de dat crezare”. (Victor Țvircun, Akademos, 4, 2016, p.109)
11. Reînhumarea lui Cantemir are loc în 1935, artizanul principal fiind Nicolae Iorga. Toate ziarele dedică pagini întregi evenimentului, drumul de la Constanța la Iași este pregătit pentru eveniment, toate notabilitățile vremii însoțesc cortegiul. (Adevărul, 18.06.1935, p.3)
12. „*Gândește-te nu la aceea ce fac alții, ci la ceea ce trebuie să faci tu.*” Cantemir
13. „*Cei ce topesc multe lumânări în citirea cărților, tocesc și vederea ochilor trupului; dar cei ce n-au căutat niciodată pe slove, măcar că și-au păzit mai ascuțită vederea ochilor, însă neștiința i-a vârât în întuneric și în tartarul necunoștinței.*” Cantemir

Palatul de la Istanbul

LA 1831. — Cortegiul în Piața Unirii, în urma ofetei de la care trasa spre osemintele Domnitorului Dimitrie Cantemir. În frunte se află

2023 - ANUL CULTURAL „DIMITRIE CANTEMIR”

SCRIITORUL DIMITRIE CANTEMIR – PERSONALITATE RENASCENTISTĂ

► Petruș ANDREI

Erudit de faimă europeană, Dimitrie Cantemir se naște la 26 octombrie 1673. Ajuns domn al Moldovei în 1685, Constantin Cantemir aduce dascăl pe călugărul Ieremia Cacavela, (privighetoarea din „Istoria ieroglifică”), vrând să-i dea fiului său toată știința lumii. În 1688, Dimitrie schimbă pe Antioh la Constantinopol. Acolo el studiază filosofia, astrologia, matematica și muzica (inventează un sistem de notație muzicală și compune cântece turcești cântând la tamburină). În 1699 se căsătorește la Iași, cu domnița Casandra, fiica lui Șerban Cantacuzino, fostul domn al Țării Românești, de aici și teama Corbului (Constantin Brâncoveanu) că Dimitrie Cantemir ar putea ridica pretenții la tron. În 1713, la numai 30 de ani, se petrece din viață doamna Casandra.. După dezastrul de la Stănilești pe Prut (1711) Dimitrie Cantemir trece în Rusia, unde este făcut prinț al imperiului. La 14 iulie Academia din Berlin îl alege membru și împăratul german îl numește principe al imperiului roman. În 1719 se recăsătorește cu prințesa Anastasia Ivanovna Trubețkoi, fată sub 16 ani de o frumusețe rară. În seara zilei de 21 august 1723, la 7 ceasuri și 20 de minute Dimitrie Cantemir se săvârșea din viață trăind nemuritor.

Antioh, fiul său, ambasador la Londra și Paris îi face cunoscută opera în Europa occidentală, el fiind „întâiul poet modern al Rusiei”. Dimitrie Cantemir a fost un poliglot; vorbea greaca, slavona, turca, araba, persana, latina, italiana, franceza, rusa, polona. Celebritatea i-a adus-o „Istoria Imperiului Otoman” (1715-1716) scrisă în latină. În 1716, la cererea Academiei din Berlin, scrie „Descriptio Moldaviae” (tradusă în germană, la Hamburg, în 1769). „Hronicul vechimii a Romano-Moldo-Vlahilor” este scris de asemenea în latină, fiind mai apoi tradus tot de el în română. „Divanul sau gâlceava

înțeleptului cu lumea sau giudețul sufletului cu trupul” a fost tipărit în română și greacă, în 1698. Trebuie apreciată strădania principelui de numai 25 de ani de a crea un vocabular filosofic în limba română.

„Opera literară viabilă a lui Dimitrie Cantemir este Istoria ieroglifică, adevărat <<Roman de Renard>> românesc însă cu scopuri polemice” (G. Călinescu – „Istoria literaturii române de la origini până în prezent”, Editura „Minerva”, București, 1982).

Prinț al Imperiului rus, principe al Imperiului roman, principe între filosofi și filosof între principii, Dimitrie Cantemir se bucură de un amplu portret din partea „divinului critic”: „Figura lui, umbrită până azi, e a unui om superior. Voievod luminat, ambițios și blazat, om de lume și ascet de bibliotecă, intrigant solitar, mânuitor de oameni și mizantrop, iubitor de Moldova lui după care tânjește și aventurier, cântăreț în tamburină țarigrădean, academician berlinez, prinț rus, cronicar român, cunoscător al tuturor plăcerilor pe care le poate da lumea, Dimitrie Cantemir este Lorenzo de Medici al nostru.” (op. cit. p.47)

Profesorul universitar doctor Elvira Sorohan, căreia, ca fost student, îi păstrez o vie recunoștință, face o afirmație pertinentă și persuasivă în admirabilul său eseu, care stă la baza demersului meu și care constituie postfața romanului „Istoria ieroglifică” (Editura „Junimea”, 1988, Iași), considerându-l pe Dimitrie Cantemir mai mult decât atât. El a fost nu numai un protector al culturii ci și un creator în toate domeniile: istorie, geografie, etnografie, etică și logică, filologie, psihologie, teosofie și cartografi, beletristică, etnopsihologie și sociologie. Pe savantul român îl revendică și alte culturi: turcii – ca pe primul lor istoric și muzicolog iar cultura rusă și cea europeană ca pe întâiul mare orientalist.

Lucrarea „Divanul...” este un mic tratat de etică scris după tehnica dialogurilor platoniciene, pe tema „fortuna labilis” și dovedește o bună cunoaștere a scripturilor, dar și a operelor filosofilor Seneca, Epictet, Cicero, Aristotel, Lactanțiu sau Epicur din care citează adeseori. Ideile sunt asemănătoare celor din „Ecleziastul”, anume că slava lumii este trecătoare. Tânărul de numai 25 de ani recomandă retragerea din lume și lupta împotriva fatalității prin atitudine activă. Unele minți neluminate susțin tot felul de teorii aberante cum ar fi aceea a „deșertului cultural” sau a culturii de periferie, de margine, nu de centru.

Ca scriitor, Dimitrie Cantemir a avut două modele: tradiția românească și operele marilor cronicari. Pildele cu care își explică unele noțiuni abstracte sunt auzite din popor iar cronicarii au certe calități de scriitori. Celebrul portret al lui Ștefan cel Mare făcut de Grigore Ureche i-a fost exemplu demn de urmat, căci de o artă portretistică, după cum vom vedea, se poate vorbi și la Dimitrie Cantemir. Un alt model trebuie să fi fost poemul filosofic „Viața lumii” al cronicarului martir Miron Costin din care Cantemir citează pe tema fragilității și efemerității vieții. Aceste accente din „Ecleziastul” se vor găsi în toate creațiile lirice din literatura română până-n zilele noastre. Ion Neculce, întâiul nostru narator, cu a sa „O samă de cuvinte” pune în valoare creația populară prefigurând pe ceilalți doi mari scriitori: Ion Creangă și Mihail Sadoveanu.

În „Descrierea Moldovei”, Dimitrie Cantemir amintește, printre altele, poeticele obiceiuri de la logodnă și de la nuntă. Iată farmecul și frumusețea orației de nuntă: „Moșii și strămoșii părinților noștri, umblând la vânat prin codri au dat peste țara în care locuim noi acum și în țara asta trăim, ne hrănim și ne întărim cu laptele și cu mierea ei...” („Descrierea Moldovei”, Editura Tineretului, București, 1967, p.211). Dovedind spiritul ludic al acestui popor „pus pe șagă”, înzestrat cu simțul umorului, în acest joc al dragostei și al întâmplării, peșitorilor li se aduce „o fată bătrână, urâtă și îmbrăcată în zdrențe”, urmând un portret fermecător construit pe o personificare în care epitetele și comparațiile abundă, fiind demne de pana unui poet: „...plete bălaie, ochi de șoim, dinți ca șiragul de mărgelă, buze mai roșii decât cireșele, trup de leoaică, pieptul ca de găscă, gât ca de lebădă, degete mai netede decât ceara și fața mai strălucitoare decât soarele și luna”.

„Istoria ieroglifică în douăsprezece părți împărțită așijderea cu 760 de sentenții frumos împodobită, la începătură cu scară a numerelor dezvăluitoare, iar la sfârșit cu a numerelor streine tâlcuitoare” este un roman alegoric și pamflet politic, dat la iveală de Dimitrie Cantemir pe când avea doar

31 de ani și în care, sub măști animaliere, zoomorfe, se ascund caractere. Romanul, citit acum altfel decât cu ochii studentului de altădată, are câteva idei care îi dau rezistență și consistență:

- autorul face elogiul minții cultivate și al rațiunii;

- e un pamflet politic împotriva corupției, autorul fiind de partea mulțimii revoltate simbolizată de albine care obțin victoria în fața păsărilor și animalelor mari.

Satira, alegoria și caricatura îl apropie pe Cantemir de Voltaire.

Ațiunea romanului se desfășoară pe durata a 17 ani de lupte între Constantin Brâncoveanu și frații Cantemir, între Țara păsărilor (Muntenia) și Țara Jigăniilor (Moldova). Romanul consemnează „Istoria ieroglifică, adevărată, pentru lucrurile carile între două mari și vestite a Leului și a Vulturului monarhii s-au tâmplat și prin vremea a 1700 ani, de vrednicie o să crede scriitoriu, foarte pre amănuntul însemnată”.

Comploturi, intrigi, fapte, bârfe, „așe de tot dezvăluite în mijlocul teatrului cititorilor a le scoate și faptele într-ascuns lucrute fără nici o sîială în față a le lovi” nici cinstit, nici de folos a fi nu i se pare autorului, de aceea recurge la alegorie: „și firea chipului cu firea dihaniei ca să-și răducă tare au nevoit.”

„Cantemir este primul nostru scriitor cu netăgăduită conștiință artistică” (Elvira Sorohan-Postfață, p.605).

Romanul nu e scris pentru refacerea „cursului istoriei” cât pentru „deprinderea ritoricească”, deci spre a exersa arta povestirii. El transformă „brudia noastră limbă” (limba potrivită), șlefuiind „smiceaua groasă” (lama neascuțită) a limbii cu o „aspră piatră” (talent viguros).

Arghezi va transforma și el „graiul cu îndemnuri pentru vite” în „Cuvinte potrivite”.

Modelul pe care scriitorul Dimitrie Cantemir îl urmează este „Istoria etiopicească” a lui Heliodor, romanul grec sugerându-i schema narativă „in medios res”: în mijlocul istoriei la început și începutul la mijloc iar, „atunci” (înainte) cedează locul lui „acum”.

„Istoria ieroglifică este un roman ezoteric care își asociază energia pamfletului, fără să se reducă la atât. Forța transfigurării, expresia epică, aventura structurantă, construcția revelatoare de sens, situarea acțiunii în timp și spațiu, culminarea conflictului, varietatea procedeelelor narrative sunt argumente decisive pentru integrarea acestei povestiri alegorice în specia romanului” (op. cit. p.612)

Autorul își construiește romanul în jurul a două personaje antitetice: Struțocămila și Inorogul.

Prima parte a romanului pune în discuție candidatura Struțocămilei iar cea de-a doua avatarurile Inorogului și izbânda acestuia în cele din urmă. Struțocămila reprezintă prostia infatuată, capul fără creieri, în timp ce Inorogul este idealizat. Astăzi asistăm la același spectacol: „Întemeierea hiperbolică a edificiului narativ într-o lume roasă de corupție, dominată de rău și nedreptate, anunță proporțiile viziunii negativiste, fixează fundalul social pe care se profilează conflictul, mai întâi spiritual și mai apoi politic, între Leu și Vultur (embleme ale Moldovei și Țării Românești). În vârtejul acestei lumi „încălcând valurile furtunii”, lupta orgolios și neînfrânt Inorogul” (op. cit. p.615).

Spectacolul, sau în zilele noastre cirul, este grotesc dar cu atât mai actual. Cele două tabere, a Leului, pe de o parte, sus-ținut de animalele mari Pardosul, Ursul, Lupul, Hulpea, Ciacalul, și a Vulturului, pe de altă parte, sus-ținut de Brehnacea, Șoimul, Uliul, Cucunozul și Coruiul, se înfruntă, discursurile lor găunoase dezvăluind sărăcia minții și perfidia caracterului.

Măștile purtate de „jigăanii” sunt în deplină concordanță cu „hirea”: Corbul întruchipează răutatea, Vulpea astuția, Brehnacea (Bufnița) înțelepciunea, Hameleonul ipocrizia. Autorul își plasează, din când în când, sentențele (760 la număr).

„În această Cetate a Epithimiei (lăcomiei) totul se cristalizează în jurul dorinței de putere, vorbitorii insinuează, falsifică tendențios, mint când declară că spun adevărul” (op. cit. p.620).

În ceea ce privește arta discursului, Dimitrie Cantemir este un virtuoz; discursul Vidrei, de pildă, care declanșează intriga – bătălia pentru coroana Moldovei, deși lipsit „de urbanitate și eleganță” are efect asupra prostimii.: „prin rost de bun ritor, precum către alții a le arăta așa inimile prostimii a îndupleca socotiră (căci la materiile groase focul, iar la inimile proaste limba bine voitoare multe poate”.

Așa cum observă distinsa doamnă profesoară Elvira Sorohan în spațiul literar cantemirean (și în contemporanitate) se confruntă neconținut categorii contrarii, ca-ntr-un athanor: adevărul cu minciuna, binele cu răul, frumosul cu urâțul, inteligența cu prostia multă, rectitudinea imorală cu imoralitatea.

Discursurile corbului și Struțocămilei sunt trase la indigo, la fel de proaste dar publicul obedient și lipsit de inteligență le apreciază: „frumos crângăitul Corbului lăudară și cu multe lingușituri și colachii (laude nesincere) și înțelepciunea-i peste nouri ridicară!” Comentariul romancierului este lucid și caustic: „că mai toți supușii obicinuiți sunt, nu cu

adevărul, ci cu stăpânul pofteste, aceia să laude și să ferească.” Discursul Struțocămilei în „teatru” este „cea mai strivitoare acuzare comic-grotescă a prostiei din toată literatura română.” În ciuda acestei evidențe, Corbul oferă tronul Struțocămilei. „Dimitrie Cantemir a deschis cariera discursului comico-satiric (pseudo-savant, naiv, abil, de impostură sau demagogic) în literatura română, procedeu adus la nivelul afirmării clasice de Caragiale.”

Scriitorul și filosoful Cantemir utilizează oximoronul („tăcerea vorbitoare”), monologul („Lupul în sine zisă”) și disimularea morometiană de mai târziu: „din gură una argumentuia” iar în gând „alta socotia”.

Eminenta cercetătoare a operei cantemirene scoate în evidență încă o trăsătură originală a romancierului: scrisorile sau „cărțile” fictive montate în povestirea aventurii politice. Aceste răvașe sunt „de poruncă”, de raportare a îndeplinirii ordinului, de scuză a neputinței de a-l fi îndeplinit, de plângere, de „pâră”, de comunicare a unor lucruri compromițătoare ce puteau fi arme de șantaj dar și de pledoarie în favoarea prieteniei (scrisoarea Inorogului către Cocosul Europei (Fèriol, ambasadorul Franței la Constantinopol). Scrisorile cotelor și dulăilor care conțin delațiuni contra Inorogului și Șoimului (aleșii spirituali ai romanului) „denunță un întreg sistem de intrigi politice și o diplomatie de joasă calitate”. În legătură cu o scrisoare a dulăilor către Corb, Cantemir notează cu ironie: „Cartea acestora decât cerneala mai negre pâri plină și într-acest chip împodobită era”. În fața Corbului au întâietate clevetitorii: „Corbul, dară, așe din două părți, două cărți citia, și cu două urechi, două povești audzia” că „minciuna la cei stăpânitori, mai mare încăpere are” sau, cum spunea Vlahuță; „Minciuna stă cu regele la masă”.

Există și un episod al scrisorii pierdute, genial folosit de Caragiale mai târziu, când aceasta ajunge la un neprieten al adresantului sau chiar la cel blamat în ea; de pildă, scrisorile Uliului și Brehnacei contra Inorogului, căzute „la mâna” acestuia, prin care se dovedea că celelalte păsări nu doresc o împăcare sinceră cum o dorea Șoimul. Dimitrie Cantemir este, de asemenea, prin scrisorile politice, părintele romanului epistolar impus în literatura română abia peste două secole prin romanul „Patul lui Procust” de Camil Petrescu și „Scrinul negru” de G. Călinescu.

O altă dovadă de pionierat este abordarea subconștientului: răul făcut ziua se transformă la vreme de noapte în coșmar. Pe Hameleon „sogn fără sogn îl chinuia”, „cu ochii deschiși sogna”, și „cu toată fantezia deșteaptă visa”.

Câteva apologuri (povești cu tâlc puse pe seama animalelor) pot avea titluri de sine stătătoare:

„Lupul și armăsarul”, „Povestea porcarului ajuns împărat”, „Dulful (delfinul) și corăbierul” și acest procedeu al fabulei în fabulă va fi utilizat de marele romancier Mihail Sadoveanu în „Divanul persan”.

Întâlnim în romanul cantemirean o adevărată poezie a prozei, poezie care lipsește din cea mai mare parte a liricii noastre postmoderne. Portretele Helgăi (nevăstuica, fata Dedului) și al Struțocămilei (Mihai Racoviță) fac dovada că Dimitrie Cantemir este poet și pictor („Ut pictura poesis”). Helgea încântă privirile și întetește bătăile inimii „cu suleștec trupul, cu albă pelița, cu negri și mângâioși ochi, cu subțiri degețele, cu roșioare unghișoarele, cu molcelușe vinișoarele, cu iscusit mijlocelul și cu rotungior grămăgiorul” (op. cit. p.133) și în antiteză, Struțocămila cu „ghibul, gâtul flocos, pieptul botinoase genunchele, cătălige picioarele, dințoasă fălcile, ciute urechile, puchinoși ochii, suciți mușchii, întinse vinele, lățoase copitele Cămilei (op. cit. p.132-133).

Lamentația Inorogului, una dintre primele elegii, schimbată în blestem se constituie de asemenea într-o frumoasă pagină de poezie:

„Munți, crăpați!
Copaci, vă despuiați!
Pietri, vă fărmați!
Asupra lucrului ce s-au făcut
Plângă piatră cu izvoară,
Munții puhoai coboară!

Ochiuri de cucoară,
Voi limpezi izvoară
A izvorî vă părăsiți
Și-n amar vă primeniți.

Clătească-să cerul
Tremure pământul...
Poto de holbură
Întuneric de negură
Vântul să aducă.

Soarele
Dinții să-și rezeze,
Luna, sîindu-se
Să se rușineze
Stelele nu scânteieze
Nici Galatea
Să lumineze.

Nicolae Iorga vedea în Cantemir „unicul romancier al nostru din veacurile trecute” iar Elvira Sorohan apreciază romanul „Istoria ieroglifică” a lui Dimitrie Cantemir ca pe „cea mai incitantă aventură spirituală și estetică de până la poema „Țiganiada” a lui Ion Budai Deleanu”.

Scara numerelor și cuvintelor străine tâlcuitoare (dicționarul) de la început, scara numerelor și cuvintelor ieroglificești tâlcuitoare de la urmă, precum și Glosarul măresc valoarea acestei capodopere, de aceea se cuvine lui Dimitrie Cantemir un Omagiu.

Omagiu

Lui Dimitrie Cantemir

Mă-nchin cucernic, prințe Cantemir
Pentru adâncă ta învățătură
Iar pentru opera ta vastă te admir,
Ca pe-un profet, cu-asupra de măsură.

Ca de-un miracol eu acum mă mir
Că ai uimit o Europă-ntreagă,
Dar, dintr-o lume, prințe Cantemir,
Moldova ție ți-a fost cea mai dragă.

Tu ai descris-o cu mult adevăr,
Ca un savant, în slovă latinească
Și-nfățișându-ne-o de-a fir-a-păr
Moldova-n veci de veci să dăinuiească.

Precum Voltaire, ai luminat un veac
Și cele însă care îi urmează,
În ani de studii ți-ai găsit un leac
Fiind mereu o conștiință trează.

Un geniu printre principii tu ai fost
C-aproape nu-i domeniu de cultură
În care să nu-i fi găsit un rost
Încât ne dai și azi învățătură.

La curți străine tu ai strălucit
Și-ai suferit în viața pribegită,
Cu tine însă noi ne-am veșnicit
În Europa noastră întregită.

OMAGIU

DIMITRIE CANTEMIR

(Silișteni, 26 octombrie 1673 – 21 august/1 septembrie 1723, Dmitrovsk)

► Livia CIUPERCĂ

GÂLCEAVA ÎNȚELEPTULUI CU LUMEA

Adaptare după *Divanul sau
Gâlceava Înțeleptului cu Lumea sau
Giudețul Sufletului cu Trupul,*
de **Dimitrie Cantemir**
(Iași, 1698)

Scenariu dramatic

Personajele: Înțeleptul și Lumea

*

Înțeleptul: O, lume falnică și amăgitoare, cine te-a făcut și ce ești, de când ești?

Lumea: Eu sunt fapta și prăzmuirea veșnicului împărat. Sunt grădină plină de pomi. Și sunt 7207 ani de când într-acest chip frumos Domnul m-a meșteșugit. Și mă țin cu oamenii și oamenii cu mine.

Înțeleptul: Adevărat. Știi și cred. Așisderea, grădina plină cu flori. Numai că florile tale sunt vestejitoare și căzătoare... Și pomii, și poamele pomilor tău, precum pomul ce Dumnezeu a poruncit lui Adam a nu mânca. Știi, a mâncat și a murit. Iar avuțiile visteriei tale sunt nestătătoare. Petrecerea ta cu oameni – deșertăciune și amăgire. Iar pentru a anilor vechime câtă ai, mult mă mir. Cât este de amăgitoare, mincinoasă și șugubeață! Oare cum te mai rabdă Dumnezeu?!

Corul: „Deșertăciune, toate-s deșertăciune!”

Lumea: O, deșertule de minte! De ce nu cauți să cunoști frumusețile mele? De ce nu privești podoaba mea? De ce nu oglindești bunurile

mele? De ce nu iei seama la desfătărilor și dezmiardările mele?

Înțeleptul: Văd frumusețile și podoaba ta. Ca iarba și ca floarea ierbii. Bunurile tale-s în mâna tâlharilor și în dintele moliilor. Desfătărilor tale – pulbere și fum!

Lumea: Vai, nepriceputule și străinule de minte! Zici că ai pricepere! Ia seama la împărații care sfarmă și fac cetăți. Prăpădesc și fac oaste. Omoară și iartă. Iau și dau. Privește spre bogății pe care eu îi îmbogățesc. Tot ce poftesc – au. Nu eu le dau? Nu de la mine iau?

Înțeleptul: Dar până când acest bun al tău și fericit dar moștenesc?

Lumea: Nu au hotar, nici sfârșit.

Înțeleptul: Dar când nici nu gândesc, sărăcesc și sfârșesc. Iar sufletul în gheenă, fără milă, chinuiesc!

Corul: „Săracii au sărăcit și au flămânzit, iar cei ce-L caută pe Domnul nu se vor lipsi de tot binele!”

Lumea: Bine... am spus eu că priceperea îți lipsește, iară mintea ți-e străină! Nu ai citit în istorie și în hrisoave despre Alexandru cel Mare, câtă lume a supus, câte țări a agonisit, câte cetăți a sfărâmat, câte bogății a câștigat și cu cinste în a sa împărăție s-au săvârșit?

Înțeleptul: Ba, am citit și am cercetat. Și încă am aflat și cum a murit. O, cât de vrednică ești de urare și de lepădare!

Lumea: O, zburatule de minte! N-am spus că cei ce stăpânesc atâtea bunuri nu vor și muri, dar slava lor fi-va nemuritoare.

Înțeleptul: Însă cu otravă amestecată. Mi-l dai exemplu pe Alexandru Macedon? Atâta pământ calcând, atâtea împărății supunând,

dar după moarte loc mai mult de șapte palme nu i-au rămas. Și acelea, nu el, ci pământul pe dânsul l-au stăpânit. Aceasta este împărăția ta? Vrednică ești de ocară!

Corul: „Să fim suflețe cu rod!” (Cuviosul Paisie Aghioritul)

Lumea: Ce vrei să zici? Au doară nu sunt frumoasă?

Înțelepciunea: Frumoasă, dar stricăcioasă.

Lumea: Dară nu sunt bună, înțeleaptă și de toată cunoștința plină?

Înțelepciunea: „Înțelepciunea lumii acesteia este nebunie înaintea lui Dumnezeu, precum este scris” (1 Corinteni 3,19).

Corul: „Dumnezeu pe cei înțelepți în vicleșugul lor prinde” (1 Corinteni 3,19).

Lumea: Și eu nu sunt plină de tot binele?

Înțelepciunea: „Deșertăciune a deșertăciunilor”!

Corul: „Deșertăciune a deșertăciunilor”!

Lumea: Dumnezeu, ziditorul meu, când m-a făcut, a zis că-i bine, adică nu a văzut că sunt bună?

Corul: „Și a privit Dumnezeu toate câte făcuse și iată erau bune toate” (Facerea 1,31).

Înțelepciunea: Adevărat că, după acest a lui Dumnezeu cuvânt, ești bună. Dar mâncând din pomul de moarte aducătoriu, amăgire primii!...

Lumea: Și totuși, iertare primii!...

Elev 1: Într-adevăr, „Dumnezeu l-a trimis pe Fiul Său în Lume, pentru ca Lumea să se mântuiască” (Ioan, 3,17).

Elev 2: „Capul plecat nu numai pre cei milostivi, ci și pre cei nemilostivi spre milostivire pornește”!

Elev 3: „Dragostea în inimă dospită, precum adese slăbiciune, așa de multe ori virtute peste puțină naște”.

Elev 4: „Pofta biruinței toate ispitește și nevoia toate învață”.

Elev 5: „Minciuna adese grăită și adevărul grăit în minciună îl preface”.

Elev 6: „Precum răspunderea moale frânge mânia, așa rugămintea cu umilință pornește cruțarea”.

Corul:

„Vreau lângă Dumnezeu, să fiu mereu.

Oricât mi-ar fi de greu, necazul meu

Oricât voi suferi, cântarea mea va fi

Vreau lângă Dumnezeu, să fiu mereu!”

Sfârșit!

Simfonia lacrimii

PAGINI DE ȘI DESPRE FILOSOFI & FILOSOFIE

SOCRATE

► Ionel NECULA

Reproducem în cele ce urmează un capitol din cursul privat de istorie a filosofiei ținut de filosoful **Ion Petrovici** cu câțiva tineri iubitori de înțelepciune, după eliberarea sa din închisoarea Aiudului.

Socrate (469-399 î.e.n.) era ridicat dintre plebei. Ca ținută el era neîngrijit, prost îmbrăcat, nepieptănat, cu picioarele goale. El nu a scris nimic. El numai a învățat. A avut elevi și prin ei s-au transmis ideile sale. Nu se știe nici până astăzi de ce a fost condamnat la moarte. A fost învinuit că ar fi fost contra statului, contra zeilor și ar fi corupt tineretul. O altă versiune spune că din cauză că ar fi fost vicios. Nici unul din aceste argumente nu stă în picioare deoarece pe vremea lui erau mulți în aceeași situație - vicioși, de care nu s-a legat nimeni. Probabil că și-a făcut mulți dușmani dintre cei pe care îi contrazicea, dintre sofisti.

Și-a început activitatea în piața publică, unde vorbeau sofistii. El intervenea cu întrebări făcându-i să se contrazică și-i făcea de râs.

Cu timpul și-a atras elevi dintre cei mai însemnați și de vază din Atena; Platon, Alcibiade, Xenophon etc. Soția lui era Xantipa, vestită prin răutatea ei. Socrate spunea că ea este pentru el o probă și o pildă totodată, de cât poate să rabde și să îndure. Într-un an a căzut zăpadă în Atena - lucru foarte rar. Socrate s-a așezat cu picioarele goale în zăpadă, afară, în timp ce Xantipa îl ocăra. Întrebat fiind de ce stă cu picioarele goale în zăpadă, a răspuns că la fierbințeala ocărilor Xantipei care curg peste capul său, îi trebuie și o răceală la picioare.

Excelent cetățean, prin moartea sa a dat un frumos exemplu de felul cum trebuie respectate legile statului.

Ideile sale le cunoaștem din mai multe surse: de la Platon, de la Aristotel, Xenophon. (Xenophon era istoric, nu filosof). El, ca și Aristotel, redă întocmai ideile lui Socrate. Astfel noi putem separa și distinge care sunt ideile lui Socrate și care sunt ale lui Platon. La Platon, dificultatea este că ideile sale sunt redată în dialoguri și cel care susține ideile lui Platon este numit Socrate. Este greu și înșelător să faci distincție între cei doi.

Socrate a început printr-o atitudine contra sofistilor. Se considerau înțelepți, de unde și numele de sofisti - de la Sofia (înțelepciune), în timp ce Socrate declara că nu știe nimic. El numai iubește înțelepciunea, de unde numele de philo-sophos - iubitor de înțelepciune. De la el și-a luat numele Filosofia.

Socrate susținea că moralitatea care este binele este cu atât mai perfectă și mai desăvârșită la un om cu cât el are mai multe cunoștințe exacte și valabile. Susține că adevărurile superioare se pot deștepta în om prin întrebări meșteșugite care îl fac să ajungă singur la răspunsul cel just. Acest răspuns just și această noțiune la care ajunge la sfârșit la cel întrebat preexista în om înainte de nașterea sa și el nu face decât să le trezească prin întrebări. Metoda sa este maieutica sau arta moșitului, prin care el ajută doar elevul să scoată

adevărul din sine, adevăr care există în fiecare om și pe care acesta trebuie numai să-l trezească. Pentru aceasta el se servește de dialectică, adică de metoda prin care se ajunge la întrebări prin întrebări și răspunsuri. După Socrate omul știutor este moral și virtuos. Numai un ignorant este vicios, rău, imoral, cu păcate. Teoria sa se dezmințe la elevul său Alcibiade care era un strălucit elev și bun cunoscător al învățăturilor lui Socrate, dar era vicios până în măduva oaselor. Morala este după Socrate țelul suprem al omului.

Pentru ideile sale Socrate a suferit și a îndurat moartea cu puterea exemplului. Se face o paralelă între Socrate și Iisus Christos. Nici Socrate nu a spus nimic și a murit de bunăvoie ca Iisus Christos.

Socrate susținea, în contra sofistilor, că există adevăruri generale, nu numai individuale, la care oricine poate ajunge. Privind un om și apoi un altul ne formăm noțiunea de om. Cunoașterea are deci un caracter precis, obiectiv, general. Socrate nu ajunge la scepticism ca sofistii.

După Socrate, morala e rațională și este exclusiv conștiința exactă a lucrurilor. Greșala sa e că se confundă ceea ce este moral cu ceea ce este rațional (1).

1. Moralul ne permite să facem deosebirea între bine și rău. La Platon ideile erau sus; la Ioan, Dumnezeu e sus. Logos în grecește are două sensuri: Rațiune și Cuvânt; Platon îl folosește ca Idee, Ioan îl folosește drept cuvânt (La început a fost Cuvântul)

Câteva adnotări complinitorii

Mărturiile credibile despre existența istorică a lui Socrate sunt puține și contradictorii. Dominantă este imaginea mitică a înțeleptului care bătea zilnic piețele publice din Atena și nu contenea să-și bastoneze concetățenii cu cascada întrebărilor sale zgrunțuroase. În ochii multora trecea drept un pehlivan, un flecar sugubăț și ipocrit care ascundea sub masca omului ce nu știe nimic aptitudinea de a cunoaște totul - totul din ceea ce este permis de cunoscut. Nu stăpâna nici el principiile fundamentale ale lumii, n-a pretins niciodată așa ceva, dar știa calea prin care se poate ajunge la ele, știa paideutica cea mai potrivită pentru asumarea lor epistemică.

În dialogurile lui Platon, ne încredințăm Petrovici, Socrate era un conviv obișnuit și trecea drept un substitut al autorului. un alter ego care îl reprezintă pe magistrul său, sub aspectul opiniilor sale filosofice. Prezența lui Socrate în dialogurile

lui Platon este așa de cuprinzătoare că ne îngăduie să reconstituim cu oarecare exactitate viziunea sa filosofică și doar secvențial câte ceva din biografia sa.

Nici celălalt discipol al lui Socrate, Xenofon, pe care magistrul l-ar fi salvat de la moarte în bătălia de la Delion, nu este mai generos cu amănunte din viața învățătorului său.

Oricum, imaginea lui Socrate, așa cum ne-o furnizează Platon este așa de diferită de cea oferită de Xenofon că un istoric de mare reputație, cum este recunoscut Gheorghe Vlăduțescu, vorbește despre **Cei doi Socrate**, (Editura Paideea, București, 1996). Sigur, la vremea când a apărut cartea profesorului Vlăduțescu, Petrovici era deja trecut pe malul celălalt al Styxului de mai bine de un sfert de veac. Se-nțelege că paralelizarea celor două efigii socratice se complinesc reciproc și împreună ne ajută să ne facem o imagine mai adecvată despre înțeleptul atenian *Pe cât se merge*, spune Gheorghe Vlăduțescu, (*cât se poate merge*) mai în adâncuri, distingând mai la nuanță între Socrate-le istoric și Socrate-le platonice, pe atât impresia de discontinuitate se convertește în certitudine (**Cei doi Socrate**, p. 80).

Socrate-le platonice este doctrinaristic, cel înfățișat de Xenofon este mai introvertit, preocupat mai mult pe ideea cunoașterii de sine, a propriilor posibilități. Lămuritor din acest punct de vedere este dialogul lui Socrate cu Eutidem (un sclav cu abilități filosofice)

Socrate - Dragă Eutidem, ai fost vreodată la Delfi?

Eutidem - Chiar de două ori

Socrate - Ai citit inscripția de acolo Cunoaște-te pe tine însuți?

Eutidem - Da, am citit-o

Socrate - Ci spune-mi ai uitat cuvintele acestea, sau ai reținut îndemnul de a te strădui să afli ce-i cu tine?

Eutidem - Zău că nu, n-am uitat, de altfel, mi se pare că-ți dai seama despre ce este vorba. Căci cu greu aș fi putut avea cunoștință despre alte lucruri, dacă nu m-aș fi cunoscut mai întâi pe mine însumi

Socrate - Și care e părerea ta? Cine se cunoaște mai bine, cei ce-și știu doar numele, ori cel care face cum fac geambașii?...

De unde se vede că ar fi de luat ca măsură (criteriu), dar cu prea mică relevanță: pentru Socrate-le trecut în filosofia pură, în idee filosofică, primul și marele criteriu este Platon însuși, după cum celălalt este de găsit în Xenofon. (Op. cit, p. 111).

PROFIL

CONSTANTIN CĂLIN ȘI „CRITICA MĂRUNTĂ”

► Adrian Dinu RACHIERU

Dacă putem vorbi despre „o spectaculoasă reabilitare” a lui Bacovia, devenit un mare reper canonic, numele lui Constantin Călin trebuie așezat la loc de cinste. Îns curios, scormonitor de arhive, iubind nuanțele, amator (autor) de „zigzaguri”, aparent distant, chiar morocănos, devotatul exeget consemnează și problematizează „în jurul lui Bacovia” cu o răbdare benedictină, propunând accente, filiații, corective; *trăindu-l*, de fapt, pe Bacovia. Cu program cazon, afișând „o sobrietate țepoasă”, zicea amicul Constantin Trandafir, elegant în maliție, moralizator, grav, el pare un autor „leneș”, demodat. Trudnic este, însă, negreșit, „trezind” unele texte și scoțându-l pe derutantul Bacovia de sub lepedea unor etichete/ sentințe abuzive, inadecvate. Un „arheolog”, putem zice, cercetând *fenomenul Bacovia* „cu ajutorul lupei” (cf. Gheorghe Grigurcu), având cultul documentului. Legându-și definitiv numele de *cazul Bacovia*, temeinicul exeget băcăuan, un bucovinean fără „mistica Bucovinei” (cum, spășit, recunoaște), trăgându-se din Udești, ne propune și prețioase „însemnări diaristice”. Sunt notații „la cald”, purtând „sigiliul zilei”, fără cosmetizări ulterioare, confirmând gustul său pentru fragment, figurină etc. și indiscutabilul har de moralist/ portretist, încondeind – ca fin observator – fauna politică și cultural-administrativă a urbei, îndeosebi. „Prețaluitor” de cuvinte, repugnându-i prisosul de vorbe, autorul aduna în *Provinciale* (1975-1989), de pildă, însemnări laconice despre acei ani „defuncți”, recuperând atmosfera terifiantă, bruiatul ideologic, tipologia activistului (devenit „arendăș de partid”) și, nu în ultimul rând, figurile „ateneenilor” băcăuani, apăsând asupra divorțului (frecvent întâlnit) dintre inteligență și caracter. Cum anii postdecembriști i-au „rușinat așteptările”, cum speranțele curate s-au volatilizat, refugiat în bibliotecă, el contemplă detașat, cu o seninătate melancolică, acei ani, aducând la lumină impresiile clipei. Adică „zoaiele actualității”. Știe că astfel de însemnări, denunțând spiritul provincial, vor trebui „apărate”; dar mai știe că provincialismul e anulat de/ prin cultură. Sunt puțini scriitorii cu care, sufletește, Constantin Călin „se potrivește”, iubind acel „superb sedentarism interior” (caracterul, adică); iar ceilalți, ipochimeni zgomotoși și agresivi, vor reacționa. De unde tonul amar, deceptiv, al unui ins scrupulos („peste marginile admise”, nota Theodor Codreanu), care se încapățânează să rămână un observator (pertinent, ponderat), nicidecum un actor implicat pasional.

Dar, înainte de toate, Constantin Călin (profesor, critic, gazetar) este un infatigabil cercetător. Știe că un articol e o

fereastră și aglutinând note, adunând fișe, ramificându-și investigațiile livrează ritmic tomuri groase, gospodărește stivuite, scotocind arhivele, pescuind detaliul revelator, răsfoind colecții de ziare și reviste cu un vizibil deliciu acribios. Lucrează aici, credem, chiar „lecția” lui Bacovia. Poet fundamental, Bacovia impune, reamintim, și prin economismul mijloacelor. El manevrează un fond lexical restrâns, dezvoltând clase sinonimice. Universul său inventariază o listă minimală de obiecte, cu valoare obsesivă; din funcționarea fixațiilor, a motivelor „metabolizate”, poetul scoate efecte remarcabile, stăpânind cu virtuozitate un registru limitat.

Deplângând „birjăria” limbii, Constantin Călin invocă în *Zigzagurile* sale, mereu delicioase, de rază culturală (culese în *Acolada*), o *lecție uitată*, cea a „economiei de limbaj” (cazul *Bibliei*); și cheamă în sprijin spusele Apostolului Pavel, repudiind cuvintele „putrede”, dorind doar ceea ce „e bun pentru întremătură”. Or, epoca noastră, în deculturalizare freatică, confiscată de verbiage și literatură hormonală, sedusă de ideologia divertismentului, oferă cotidian năvala cuvintelor „putrede”. Din nou, insidiosul Bacovia poate fi convocat la apel. Devot al lui Bacovia, devenit „subiect perpetuu”, el practică – ca arheolog literar – exerciții de fidelitate. Și nu vrea să treacă o zi fără să citească/ să scrie din/ despre Bacovia; altminteri, ziua cu pricina, aflăm, va fi *dies perdită*. O seriozitate greu de aflat la meridianul nostru, caz rar, s-a spus, de „șerbie literară”. Iar Constantin Călin recunoaște cu mândrie: „aservindu-mă, Bacovia mă evidențiază”. Să reamintim apoi că interesat, deopotrivă, de operă și epocă, întocmind un voluminos și „mozaicat” *Dosar*, vidând bibliografia, cu un Bacovia „livrat” *en detail*, Constantin Călin ne anunța că, poetic și biografic, putem vorbi de *doi Bacovia*. Dar „al doilea Bacovia”, regenerat, echilibrat, devine un „pensionar al propriului talent” (v. *Dosarul Bacovia*, II, Ed. *Agora*, Bacău, 2004, p. 243). În amurgul vieții, poetul „se contractă”, se afundă în tăcere, culege „derizorii ecouri”. Schimbarea de regim i-a priit, totuși, intrarea în „zodia nouă” oferindu-i satisfacția de a fi fost sărbătorit în „castelul nababilor” (decembrie 1956, la împlinirea celor 75 de ani), sfidând șirul de umilințe. Marginalizat, onorat, răsplătit (pentru a fi *poetizat* „munca eroică proletară”, bănuia poetul), Bacovia – precizează Constantin Călin – făcea atunci figură de *exponat*, perceput muzeal. Ulterior, redescoperit ca „uimitor existențialist”, făcând din existență o experiență scripturală, Bacovia a

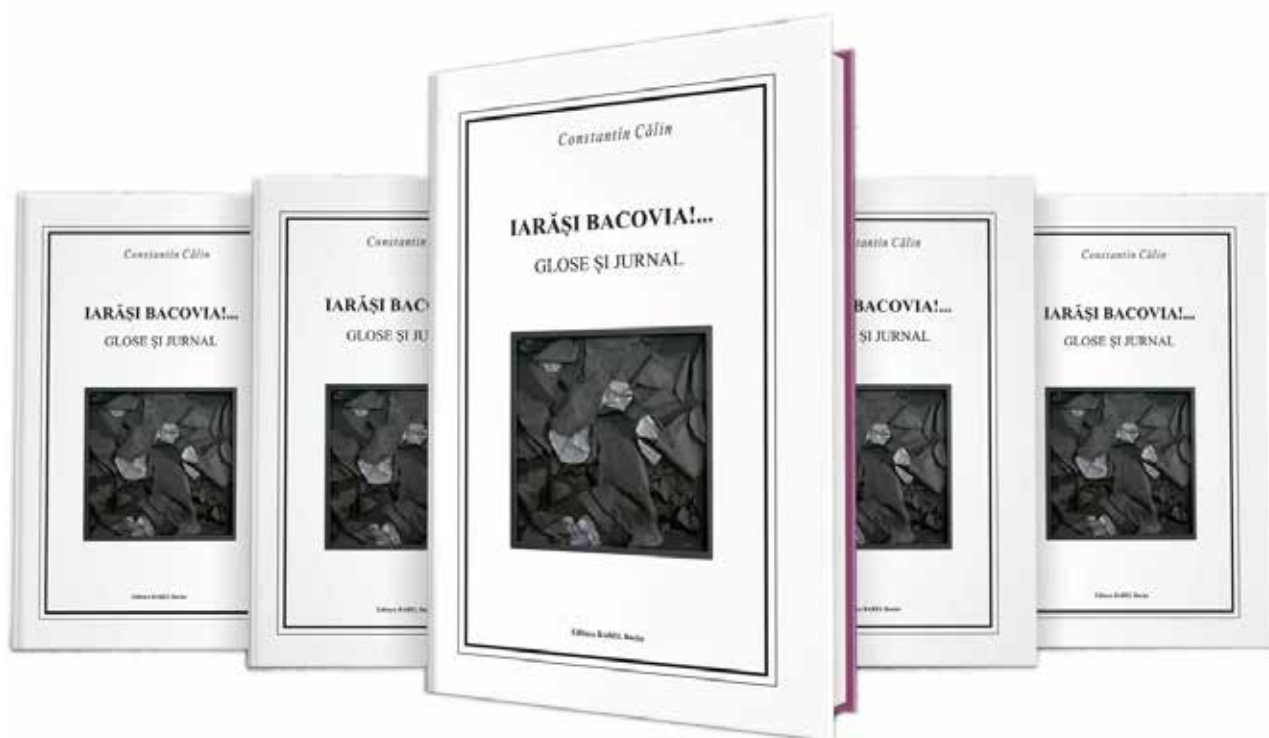
impus bacovianismul ca *modus vivendi*. Dar tot Bacovia se lamenta, în 1929, că „n-a prea avut noroc”. Putem invoca „blestemul nepopularității” (cf. N. Davidescu) al unui *poète maudit*, „teama de existență”, situația de marginal, „munca de visător” etc. Altfel spus, un deficit existențial, livrat, însă, sub un titlu norocos (*Plumb*, individualizând o carieră) și beneficiind de serviciile unui exeget scrupulos, explorând opera fostului George Andone Vasiliu, metamorfozat, devenit – pentru totdeauna – Bacovia. Pot fi pensate, așadar, similitudini. Printre atâtea belferi guralivi, navigând prin „spuma de zvonuri”, Constantin Călin, mereu ponderat și temeinic, mobil, divagând inteligent, erudit, câteodată „șuetist”, făcând „comerț cu idei și impresii”, îndeamnă la austeritate. Adnotările sale aparțin unui ins dezamăgit, moralizator, persiflant. Au un ton sfătos și își dezvăluie, uneori, fiorul liric, demonstrând mâna prozatorului (care, regretabil, se ignoră). Omul, trecut prin funcții administrative, ținut apoi în „bucătăria” revistei, acuză neputința de a fi „caloric” (cum i-ar fi cerut Radu Cârneli). Este, spuneam, scrupulos, „tabietliu”, meteosensibil; trăiește cu teama de excese, vrea un trai sobru, liniștit, în limitele decenței. Rămâne o fire dificilă, analitică, cu oscilații umorale, uneori „trist ca o monadă”. Aplicat, sincer, afabil, imparțial, rigid, se dovedește *un intelectual ineficient*. În consecință, într-o casă devenită „depozit de cărți” suportă „aria reproșurilor” (lesne de bănuiri!). Ca farmacist „ratat” se refugiază în lecturi; altminteri, zilele ar curge „fără rost”. Scrie greu, lenos, acuză uzura, sufletul „divizat”, caută motive de amânare. Paginile „coapte” se nasc căznit, la „flacăra micului (meu) talent”, zice (răsfățându-se). În toate caută *măsura*. Știe că „pentru fiecare lucru există o măsură”. Și aflând *gustul vieții* își impune, ca o a 11-a poruncă, tocmai *cucerirea măsurii*. Ar vrea, într-o Românie isterizată, polarizată, defazată etc., să domine norma stăpânirii de sine. Cultivat, deferent, distant, interesat de problemele breslei, ciocnindu-se de inși agitați, veleitari, pasionali, polemici, megalomani, râvnind vizibilitatea etc., pledează pentru *reeducarea prin lectură*. Cu ce șanse?, ne întrebăm; după anii „rezistenței prin cultură” (și ea aproximativă, în contextul terorismului ideologic), azi – observația e la îndemână – ne confruntăm, vai, cu „rezistența la cultură”. Încât colecția sa de efemeride, închipuind un *fragmentarium* (de citit cu evident profit intelectual), elogiază, previzibil, stăpânirea de sine, „eroismul” profesorului Ciopraga, de pildă, cadențele lente (priincioase), refuzul exhibării în vitrină. Constantin Călin are,

din acest punct de vedere, o bună relație cu timpul; pedant, milităros, iubind rigoarea într-o epocă vitezistă zăbovește grijuliu, confruntând și corectând manuscrisele. Trăiește în posibil (ar fi spus Noica), coboară în trecut, reconstituie migălos atmosfera unui târg de odinioară (Bacăul, evident), suportă provincia ingrătă, lacomă de a culege zvonistica, răutățile. Acest localism bârfitor reverberează, îl afectează, negreșit, dar Constantin Călin rămâne, spunea memorabil C. Stănescu, *un aristocrat provincial*. Un martor direct și, deopotrivă, un raisonneur, un moralist interesat de „latura umană”, cercetând un bogat material „ofertat”, îmbibat cu vanități, foiala „lăcustelor literare”, denunțând hibeile intelectualilor, plutind în „sosul epocii” (cf. G. Bălăiță).

Om cu o singură față, Constantin Călin depune mărturie. Cert, depozițiile sale, dezvoltând climatul de la „hanul” Ateneului, „piața de vorbe”, relațiile (degradate) cu G. (un „satrap”, un „balon”), refuzând a se imbarca în „căruța” lui ș.a., au deranjat. Dar Constantin Călin, o vreme redactor-șef acolo, „a făcut autori” (ca *re-writer*), a avut necazuri cu dosarul (fiind „nepot de american”), a suportat umilințe (de la teroarea reducerilor de personal la deplasări inutile, cronofage, pe placul chefiilor oportuniști). A rămas, însă, *om de bibliotecă*, om „vechi”, informat, deplângând mistica obiectelor, tabloidizarea, fără relații cu *high-life*-ul. Un sedentar, așadar, refuzând răsfoiala, blogăreala, „presa de futilități”, „spuma imundă”,

derizoriul ca stil de viață. Un ins liber, curios, de o „curiozitate multiplă”, luând notițe, iubind nuanțele, risipind observații, reflecții, nedumeriri. Făcând, cu ochi de moralist intratabil, ca „viețist”, și *lectura vieții*. Și lansând propuneri. Dăm doar un exemplu: constatând că Eminescu („vast, complex, divers”, scria în *Gustul vieții*) este „un cult în părăsire” va cere „reevanghelizarea literaturii”, cu obligativitatea de a citi, zilnic, câte un poem eminescian. Experiment benefic și, bineînțeles, ignorat de *teleintelctualii* zilelor noastre, într-o epocă pragmatică, „evanghelizând” banul.

Popasurile udeștene, contemplând dealul Oadeciului, au un ecou special; fie reîntregindu-i puterile sufletești, deși se simte *străin* la Udești, neacceptând să vină acasă ca „festivalier”, fie provocându-i „surpături interioare”, precum la moartea părinților, cu un „destin pereche”. Bucovinean serios, dom’Costică (urmărit de săteni) este expus, vulnerabil. Iar *Provinciale*-le îl dezvăluie întocmai, înregistrând evenimente, prezentând destine, contabilizând defăimător, exagerând „incidentele unei vieți mediocre” (cum citim în *Epilog*)! Toate transcrise *cu sufletul liniștit* (cu o vorbă a lui Cehov) și cercetate acum, după scurgerea atâtor ani, cu o melancolie senină (construită, credem). Fiindcă, răbduriu, încearcă a ajunge la *Stăpânirea de sine* (un volum din 2010) și nădăduiește în recuperarea normalității. Și proiectul *Cărților din ziar*, adunând deocamdată *Interviurile* (2013) și *Pagini-le de critică literară*

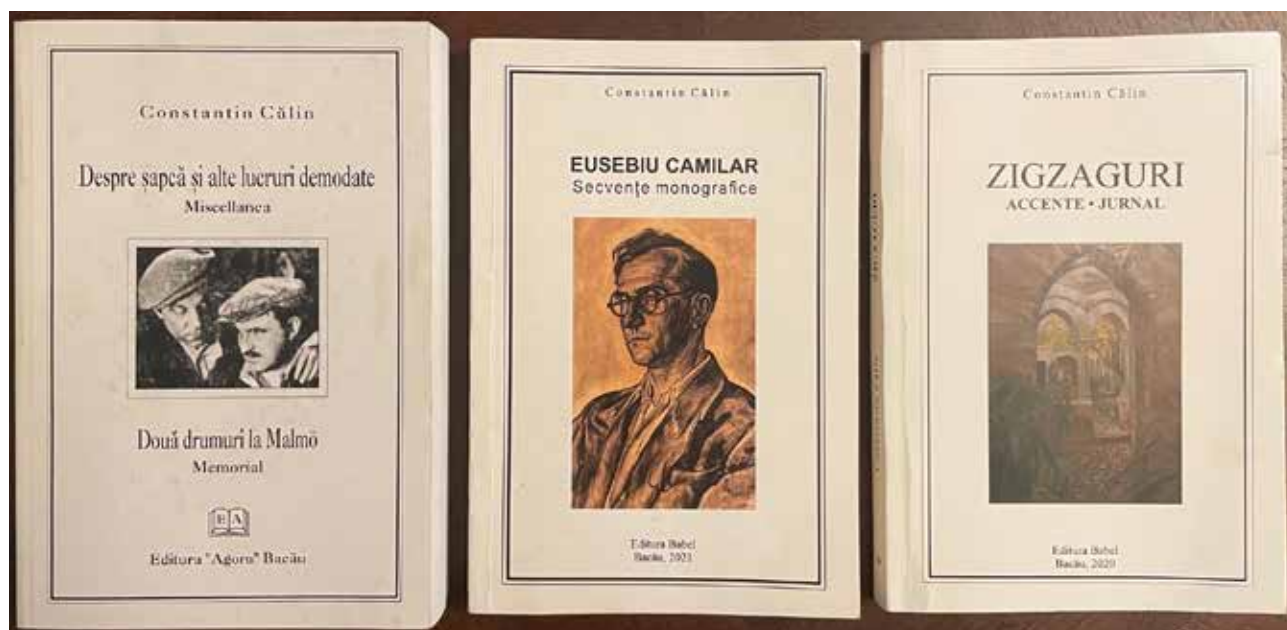
(2015), vorbește, cu „doze de aqua forte” ori „praf de zarchelină”, despre deteriorarea climatului. Constatările sale „provinciale” (v. *Acorduri și conflicte locale*, 2015) aduc la lumină sertare doldora de fișe, notând cu dichis „evenimentele”: un „ateneian” plimbat pe la președinția Comitetului de Cultură, soarta unei reviste care s-a impus „teribil de greu” (și a cărei dispariție, notează caustic, n-ar declanșa o dramă), dar care, în viziunea lui Grigore Tabacaru (când lansa, în 1925, *Ateneul cultural*), urma „a desmorți” viața târgului! Ori rostindu-se aprig, blindat, despre un „eșec bine ambalat” (vezi disputa cu Eugen Șendrea). Cel cu „buletin de Bacău” și, recent, cetățean de onoare, rămâne însă, dincolo de muniția risipită în războaiele locale, un devot al lui Bacovia, aflând în poetul *Stanțelor burgheze* un donator, dar și un receptor, scrutând migălos existența și opera celui care (mai spre sfârșitul vieții, e drept) s-a considerat „un fenomen din naștere”. Posteritatea l-a confirmat, iar Constantin Călin a pus, și el, umărul la recunoașterea *fenomenului Bacovia*.

E, în fond, „lichidarea unei datorii”, deși pornise la drum, la îndemnul lui Constantin Ciopraga, cu „o ușoară împotrivire”, mărturisirea. Și reușește o reconstituire „cu rădăcini și țărână”, avertizându-ne că „nimeni nu rămâne fixat în zenit”. Epuizând filonul, credem, mefientul Constantin Călin, mânat de *ideea de datorie* (poate ca reflex cazon) n-a lucrat „la foc pripit”; are *ritmul lui*, citind și „pe alături” l-a însușit treptat, metabolizându-l, palpând „semnificații originare”. Și ne oferă, luând „câteva grade distanță” față de Bacovia, o evocare veridică (viața, creația, receptarea) prin percepție contextuală. Chiar dacă se declară „doar un punct

în bibliografia lui Bacovia”. Știind că *bacovianismul* este o „etichetă elastică” iar bacovienii lucrează ca „agenți de influență”. Moralist din stirpea lui Ibrăileanu (un declarat „medic sufletesc”), Constantin Călin, deși „în plină lumină”, nu stă „pe scaunul vanitoșilor”. El rămâne o călăuză de neocolit într-o lume agitată, confuză, surprând reperele, propunând „întoarceri la Alecsandri” sau încercând a-i face dreptate și lui Eusebiu Camilar.

Cu recentele „secvențe monografice” dedicate lui Eusebiu Camilar (Editura *Babel*, Bacău, 2021), Constantin Călin se eliberează de „o restanță apăsătoare”, cea mai veche dintre „datoriile” sale. Într-adevăr, *cartea despre Camilar* era un proiect vechi, deschis prin teza de licență (amprentată liric, abandonată), susținut de orgoliul de a-i fi consătean și, desigur, de mijindele aspirații prozastice, și ele uitate. Cercetând „portofoliul datoriilor”, cu nu puține teme bătătorite cu știuta-i acribie, Constantin Călin se întoarce spre autorul *Cordunului*, un scriitor fecund și nedreptățit (și în posteritate), un mare muncitor, cercetându-i etapizat traiectoria (proletarian, „progresist”, ca fruntaș al literaturii noi, înțelepțit) și drama, aproape neștiută, încolțit de îndoieli asupra impactului și rezistenței operei.

El ar avea dreptul unor revizitări/ reevaluări calme, reprezentând stirpea povestitorilor-poeti. Cartea lui Constantin Călin, încercat de sentimentele unui „fiu rătăcitor”, nu este doar „un gest de comprehensiune”; Camilar, ispășindu-și stagiul final de penumbră”, ar trebui să beneficieze de „o strategie de reimpunere”, crede ferm exegelul.

UN MINICOMPENDIU DE PSIHLOGIE PENTRU TINERI

DESPRE OMUL MINTOS ȘI DREPTCREDINCIOS*

► Ionel NECULA

Caut omul, spusesese cândva Cioran, în tinerețea lui năbădăioasă, *care, de-ar fi fost Adam și astăzi am fi fost în Paradis*. Oare cum ar fi arătat omul imaginat de Cioran, care, prin ascultare și supușenie, ar fi scutit omenirea de actul Căderii?

Probabil c-ar fi arătat tot așa - cu minte, pasiuni și instincte, mai puțin conștiința rostului și a destinului său paradisiac. O va dobândi mai târziu, dar o va dobândi prin efracție, prin delict, prin încălcarea interdicției divine, lăsându-se ispitit de vrăjmaș și va plăti pentru asta. Până la mușcătura din fructul oprit omul era gol și nu știa de rușine, trăia, dar nu știa că trăiește, iubea și nu știa că iubește, se bucura de tot ce-i oferea existența paradisiacă, dar nu știa că se bucură. Era una cu natura și nu-și punea problema statutului său ontologic. Probabil că de s-ar fi lovit simțea, firește, durerea dar mintea nu-l ducea până la conștiința durerii, la suferință. Nu înțelegea cum ar putea să sufere cineva, de vreme ce nu-l doare nimic.

De la Kant am înțeles că trebuie să facem distincția între intelect și rațiune și ceea ce numim rațiune la omul paradisiac este mai degrabă un fel de senzualism care-l ajuta să se orienteze prin grădina plină de verdeață și senin.

Am făcut această mai generoasă introducere, tocmai pentru că ultima sa carte, **Cu mintea... prin minte trecând**, subintitulată minicompdiu de psihologie pentru timeri (Editura Napoca Star, Cluj, 2023) chiar reclamă unele clarificări prealabile. Nu le vom limpezi nici noi în aceste sumare comentarii, dar un lucru e sigur: Dumnezeu nu i-a dat omului minte (indiferent dacă prin minte înțelegem un sinonim sau un fel de substitut al rațiunii) ca să n-o folosească, să n-o pună în active lucrative. Este o temă plăcută autorului, o mai abordase și în alte lucrări, și chiar ne avertizează că *este o versiune prescurtată și simplificată din Eseuri despre omul - OM*.

Am scris la vremea respectivă despre acest eseu, bogat în semnificații - dar evenimentul s-a petrecut, o-ho-ho, cu mulți ani în urmă - și dacă autorul revine asupra subiectului înseamnă că ceva chiar a reclamat această recurență.

Lumea își are dinamica ei, se înnoiește și se primenește într-o ritmică așa de alertă că generațiile mai noi au adoptat un parcurs mai greu de înțeles de cei vechi. Un conflict între generații a existat totdeauna, dar conflictul, care era mai mult o diferență de opinii, de păreri, de puncte de vedere, se desfășura pe o structura unei scări valorice verificate milenar, care nu era contestată sau ignorată, cum se-ntâmplă în prezent, ci doar ajustată cu nuanțe și valențe noi.

Generația lui Constantin Drăghici, Margareta Pâslaru și Dan Spătaru n-o contesta pe cea a lui Zavaidoc și Cristian Vasile, ci doar îi adăuga un anumit rafinement, care s-o înobileze și s-o înzdrăvenească în idei, în principii, în temeuri. Familia era familie, credința era credință, respectul-respect și onoarea-onoare.

Nu vreau să spun vorbe mari, dar Petru Blaj este unul dintre cei mai bine situați în principii creștinești de viață și în temeiul învățăturilor biblice. Toate lucrările lui, și văd că s-au adunat

destule, se resorb dintr-o anumită pietate, smerenie și evlavie. Cum i-ar fi stat să asiste indiferent la degradarea culturii, la manelizarea ei și la deșănțarea cu care tineretul de azi adoptă cu atâta ușurință drept valoare impostura și surrogatul cultural.

Cartea se adresează tineretului, generației rătăcite de azi, celor care nu știu nimic despre *Predica de pe Munte*, dar exultă și radiază ascultând *Gheboasa*.

Cu dezinteresul arătat cărții, nu cred că se vor da prea mulți tineri în vânt nici după cartea semnată de medicul Petru Blaj, dar cei care se vor apleca asupra ei vor înțelege mai bine ce înseamnă cultură adevărată, valoare și mod de viață creștinesc. Vor regăsi aici, într-o simbioză perfectă, ca într-un agheasmatar pregătit pentru încreștinare, explicația științifică (psihologică) și cea duhovnicească și vor înțelege mai bine

mecanismele activității raționale. Vor înțelege mai bine rolul celor patru temperamente (sanguin, coleric, flegmatic și melancolic) în configurarea personalității umane și, la fel, importanța celor trei tipuri (principal, sentimental și pragmatic) care legitimează umanul din om.

Deși la prima vedere pare o carte științifică (într-un fel chiar este), autorul, prin cursivitatea discursului, prin expunerea populară și prin mulțimea schemelor folosite știe s-o facă accesibilă și ademenitoare. Ea poate fi citită cu folos de oricine, indiferent de pregătirea sa intelectuală și de aplecările sale preferențiale. Îl felicităm sincer pe autor pentru această minunată surpriză și-l așteptăm și cu alte izvodiri interesante.

* Petru Blaj, vol. **Cu mintea... prin minte trecând**, Editura Napoca Star, Cluj, 2023

Energii ancestrale

ESEU

PUȚINĂ SFIALĂ, PUȚINĂ DECENȚĂ, DOMNILOR!

► Ion DINVALE

La întrebarea unui amic, recunoscut pentru irepresibila-i ironie socratică, „Dacă mai stai la o voroavă cu Dumnezeu?”, răspunsul meu a fost categoric: Nu!... În primul rând nu este clar despre care Dumnezeu este vorba: despre cel al Vechiului Testament – gelos, crud, sângeeros, al inclemenței absolute, la care și iubirea este poruncă scrijelată în piatră –, sau despre cel al Noului Testament – părinte iubitor, iertător, îndelung răbdător, care ne-ar iubi (nu știm de ce) necondiționat, jertfindu-și fiul „întru care a binevoit” spre mântuirea noastră, a tuturor păcătoșilor.

Cu primul, n-aș putea găsi un limbaj comun pentru că nu cunosc limba aramaică; în al doilea rând, aș fi timorat știindu-l irascibil, emfatic, inaccesibil; în sfârșit, îmi este străină logica Lui, complet nefamiliară mie: femeia s-a născut din bărbat, pentru orice fleac pedepsește până la al șaptelea neam (pentru cel originar, până la al treisutele neam (7500:25), poruncește să nu ucizi, și Moise, după o lungă întrevedere cu El pe muntele Sinai (Horeb), măcelărește 3000 de israeliți ce se închinau vițelului de aur (pentru că nu puteau suporta tirania noii religii).

În această logică stranie („în cetățile pe care Dumnezeu ți le-a dat în stăpânire, să nu lași în viață niciun suflet” – Deut. 20, 16), ar fi absurd să ne imaginăm că ar accepta să stea, la o voroavă, cu un *goi* ce nu face parte din „poporul ales”, și prin urmare este impur (mănâncă carne de porc, nu este tăiat împrejur, ca să nu mai vorbim de încălcarea supremei porunci a Decalogului („Să nu ai alți dumnezei în afară de Mine!”). Or eu, nevrednicul, am adus jertfe – ardere de tot – pe altarul diverselor divinități: Dante, Shakespeare, Eminescu... Așadar, *goi*-ul să fie bucuros că nu plătește cu viața cutezanța, insolența și, mai ales, ignoranța de-a nu fi luat act de Cartea lui Ezdra...

Potrivit acesteia, la întoarcerea din captivitatea babiloniană, Ezdra a constatat că nu numai limbile au fost amestecate, ci și că

mulți israeliți au „amestecat sămânța lor cea sfântă cu popoarele de alt neam” (canaanieni, amoriți, boabiți, amorei – n.n.) – 1 Ezdra, 9:2). Și atunci, cum e firesc în buna tradiție iudaică, și-a smuls veșmintele, părul din cap și din barbă... Bineînțeles, toți cei ce și-au amestecat „sămânța lor cea sfântă” cu cei de alt neam (cu „urâciunile” acestora), au fost obligați să renunțe la soțiile și la copiii lor. Și câtă rigoare, câtă scrupulozitate în întocmirea listelor, câtă strictete în executarea epurării etnice!

Oricât ar fi fost de de refractari, de îndărătnici („A mâncat lacov, s-a îngrășat Israel și s-a făcut îndărătnic” – Deut. 32:15), cu ei Yahve se dovedește extrem de expansiv, de sociabil, de volubil: cu Avraam negociază la sânge („de la ovreu la ovreu” – Nicolae Steinhardt) destinul celor două cetăți ale căror păcate se ridicaseră până la cer, iar cu Moise se întâlnește aproape zilnic (la unele întrevederi e prezent și fratele acestuia, Aaron), pentru a stabili, în detaliu, legile și îndreptările după care să se conducă Israel. Toate cele 27 de capitole ale „Leviticului” încep cu: „Grăit-a Dumnezeu către Moise: spune fiilor lui Israel...”. Nimicul (avem în vedere imposibilitatea accederii la cel despre care nu știm decât că „este”) se dovedește a fi, paradoxal, extrem de abundent, de baroc, și asta în paralel cu abandonarea totală a lumii magice, fascinante a imaginilor („Să nu-ți faci chip cioplit”), cu consecințe catastrofale asupra relațiilor religiei cu arta. Această prohibiție cvasitotală îl va scoate din sărite pe marele poet Heinrich Heine, și el fiu al lui Israel, trăitor pe alte meleaguri, sub alte stele, ce considera religia iudaică o calamitate, o tiranie, o sclavie de nesuportat: numai precepte, numai reguli, numai interdicții; ele făceau viața bietului credincios un infern: „Să nu vă tundeți rotund părul capului vostru, și să nu vă radeți colțulul bărbii” (Lev. 19: 27). Mereu mustrat, mereu admonestat și atât de aspru și de des pedepsit, poporul ales este

somat să-l iubească și nu care cumva să aibă alți dumnezei, că atât îi mai trebuie.

Cum stau lucrurile cu Dumnezeu Noului Testament?!... În Evanghelii, în pofida familiarității cu care este investit, principalul atribut al Tatălui ceresc este Tăcerea. Nu întâmplător, teologii au considerat divinitatea taină înfricoșătoare (mysterium tremendum) iar oamenii de rând au convenit că „necunoscute sunt căile Domnului”. Prin urmare, a vorbi de unul singur, înseamnă să te expui ridicolului și deriziunii. Ridicolului și deriziunii te expui și dacă încerci să vii cu puțină rigoare într-un ocean de inconsecvență... Sfânta Scriptură contrastează violent cu reprezentarea comună – naivă, antropomorfică – ce încearcă să împace ignoranța absolută, existența tainică, inefabilă a lui Dumnezeu, cu certitudinea celei mai familiare existențe, căreia i te poți destăinui, lamenta, solicita ajutorul etc. „Dumnezeu este incognoscibil. Pretenția de a-l cunoaște reprezintă ignoranța doctă” (Nicolaus Cusanus). Așadar, Ignoranța însoțită în mod paradoxal, de sentimentul certitudinii absolute: „Cât de exhaustive și de definitive sunt învățăturile celor credincioși în comparație cu deznădăjduitele dibuiri ale cunoașterii raționale!” (Freud).

Dacă m-a iritat (și amuzat, în același timp) ceva, e familiaritatea deșăntată cu care vorbesc cei ce au pretenția unor relații privilegiate cu Cel de Sus, fie ei teologi sau oameni de rând, și care iau propriile spaime, năluciri, speranțe, drept iluminări. Vanitate, emfază, necuviință... Istoria Bisericii e marcată de strădania (sortită eșecului) de a stabili ce este revelație autentică și ce este erezie, dispută tranșată de sinoadele ecumenice, în mod „democratic”, prin majoritate de voturi. Intră în acțiune instinctul canonic (nativ!) al Episcopatului ce stabilește care dintre vizionari au în starea de extaz mintea sănătoasă și care nu, ultimii înșirând simple bolboroseli, înșelați fiind de demoni.

Ereziile descumpănesc vremelnic Biserica, dar ea iese de fiecare dată triumfătoare, mai puternică, mai orgolioasă, înmulțind restricțiile, invectivele, amenințările... Las la latitudinea eventualului lector să decidă (în locul Episcopatului) dacă revelația Kathrinei Baxter este sau nu, revelație autentică. Dumnezeu se milostivește și îi oferă acesteia prilejul de-a atinge performanța nemaipomenită: 48 de ore în iad. În loc de cele nouă cercuri ale Infernului dantesc, apar burta iadului, inima iadului (să nu se mai spună că ar fi lipsit de inimă), fălcile iadului și,

respectiv, brațul drept, brațul stâng, piciorul drept și piciorul stâng ale iadului.

Sora Kathrine se pare că și-a obținut cu succes „doctoratul” în vise, vedenii, descoperiri. Marele-i înaintaș, Toma d’Aquino avea certitudinea că Dumnezeu i-a citit celebrul tratat despre Sfânta Treime, pe care l-a așezat – la vedere și îndemână – în altarul catedralei Notre-Dame. Acesta, deși afirma că „nu-l putem denomina pe Dumnezeu plecând de la creaturi”, nu se sfiște să-i atribuie predilecția pentru un anumit tip de lecturi... Elucubrațiile celei dintâi, ar putea fi privite cu îngăduință și amuzament dacă nu ar fi însoțite de un bizar, dar și extrem de agresiv narcisism, însoțit de slavă deșartă, de convingeri nestrămutate și tăioase, de pretenția de a impune și altora exaltatele iluminări.

Iisus ne servește, tuturor, o lecție exemplară de smerenie: face referiri la Lege, la Cuvântul rostit lui Moise și celorlalți profeți. În Evanghelii nu există un singur verset în care să fi avut loc un dialog Tată-Fiu. Ubicuu se dovedește stilul indirect, impersonal: „Ca să se împlinească ceea ce s-a spus prin Isaia proorocul: «Iată, Fiul Meu pe care l-am ales, întru care a binevoit sufletul Meu»... Prin urmare, credinciosului i-ar rămâne smerenia, umilința, abandonul și speranța, atât de dramatic exprimate de către Iisus în ultimele clipe: „Dumnezeul Meu, Dumnezeul Meu, pentru ce M-ai părăsit?” (Matei, 27:46), respectiv: „Părinte, în mâinile Tale încredințez duhul Meu” (Luca, 23:46). Primul verset, interpretat în mod curent ca expresie a disperării, a deznădejdei, a straniei indiferențe (tăcerea Tatălui, indiferența oamenilor ce așteaptă Marele Praznic și a ucenicilor care dorm sau se leapădă), reprezintă de fapt o rugăciune, o invocare a primelor cuvinte din psalmul 21: „Dumnezeul meu, Dumnezeul meu, ia aminte la mine, pentru ce m-ai părăsit?... Sfânta Tradiție își are, fără îndoială, excepțiile ei (fericite): „Pentru a vorbi cu El, nu trebuie să deschidem gura” (Sf. Tereza de Avila) sau: „Mergeți și propăvăduiți Evanghelia; dacă va fi nevoie, folosiți și cuvintele” (Sf. Francisc din Asissi).

Îmi pică greu, așadar, joviala familiaritate, după cum îmi repugnă și tonul glumeț al celor ce abordează subiectul cu o condamnabilă ușurătate: „Dumnezeu nu răspunde. Dumnezeu și-a scos telefonul din priză” (Arthur Koetsler). Poate exasperat de multitudinea da apeluri, de monotonia rugămintilor, de tonul plângăreț, să-și îngăduie („ca tot omul”) momente de liniște, de relaxare. Apoi recunoscând numărul de telefon

al lui Koetsler și al celor asemenea lui, să-i ignore sau le trântescă telefonul în nas. Prefer cugetările grave cum ar fi: „Dumnezeu e lumină strălucitoare, misterioasă, care cheamă la ea cu o rece și învăluitoare persistență” (Aldous Huxley), sau: „Să crezi în Dumnezeu, înseamnă să dorești ca el să existe și, mai ales, să te porți ca și cum ar exista” (Miguel de Unamuno).

În primul caz avem de-a face cu un misticism elegant, estetizant, cu un teism de tip spinozist produs al revelației prin inițiere intelectuală, amintind de gnosticismul primelor veacuri ce proclama superioritatea zdrobitoare a cunoașterii intelectuale, înalte, profunde, în raport cu creștinismul popular al Evangheliilor. Lumina și glasul l-au trântit la pământ pe Saul, cel plin de zel, care mergea la Damasc să-i prigonească pe adepții noii învățăături, având la îndemână listele complete puse la dispoziție (cu multă sollicitudine) de către arhierii... Mai târziu, ca toți misticii, Pascal va descrie starea de extaz în care sufletul, iluminat, are sentimentul înaltei certitudini: „Luni, 23 noiembrie, Anul de grație 1654, ziua sfântului Clement și a altor martiri și sfinți... De la ora zece și jumătate seara, până la douăsprezece și jumătate... Foc... Certitudine. Certitudine. Sentiment. Bucurie. Pace.”.

Rămâne deschisă interogația dacă apropierea de Dumnezeu e o revelație bruscă, subită, cum lasă să se înțeleagă exemplele de mai sus, sau un proces anevoios, stăruitor de apropiere, ca dinamică a înțelegerii, de adâncire a acesteia prin decriptarea (fără de sfârșit) a textelor sacre, precum și prin cunoașterea experiențelor, a trăirilor marilor teologi și mărturisitori. Aceștia nu se sfiesc să vorbească de pericolul *akediei*, descrisă de către asceții creștini ca tocire a simțurilor duhovnicești, ca „patimă moleșitoare aducătoare de toropeală”, toropeală pusă pe seama demonilor amiezii, miezului nopții și al ceasului când se îngână ziua cu noaptea (iar nu a posturilor sau slujbelor frecvente și îndelungate), când se adevăresc, mai mult ca oricând, cuvintele Mântuitorului rostite în Grădina Ghetsimani: „... duhul este osârduitor, dar trupul neputincios”. Pentru Sf. Maxim Mărturisitorul, *akedia* reprezintă „cea mai apăsătoare și greu de îndurat patimă”. Ea nu poate fi înfrântă decât prin rugăciune, dar mai ales, prin metanii, metaniile angajând și trupul în rugăciune, în venerație. Diminuare a puterilor sufletești, *akedia* face ca cel ce-l caută pe Dumnezeu să piardă din zelul, din febrilitatea rugăciunilor și meditației asupra celor sfinte:

emoțiile se atenuază, încărcătura semantică și emoțională a Cuvântului se diluează, intervin relaxarea spirituală, apatia, melancolia și chiar tristețea, dacă nu amărăciunea.

Se spune (probabil pe bună dreptate) că fiecare s-a bucurat pe parcursul vieții de revelația divinului, fără a lua seama, cei mai mulți trecând nepăsători mai departe. Prin urmare, când se dezvăluie lumina, nu toți își deschid inima acestei teofanii. Dar nu e greu de sesizat artificialitatea evidentă a unor laborioase revelații cum e cea din „Apocalipsa Sfântului Ioan Teologul”. În primele 20 de capitole, se amestecă stilul epistolar (către episcopii celor șapte biserici, cu mustrări, sfaturi, îndemnuri), cu detalii suspecte privind cartea cu cele șapte pecetei, cu șapte îngeri, șapte trâmbițe, cu cele șapte cupe ale mâniei, cu fiara care se ridică din mare având zece coarne și șapte capete (!) etc... Revelația autentică se rezumă la câteva versete din capitolele 21 și 22: „Și am văzut cer nou și pământ nou... Și am văzut cetatea sfântă, noul Ierusalim, pogorându-se din cer de la Dumnezeu, gătită ca o mireasă”... Nu lipsesc Râul și Pomul Vieții, Fericirea veșnică, pentru că „nici moarte, nici plângere, nici strigăt, nici durere nu vor mai fi”....

Textul lui Unamuno lasă să se înțeleagă – fapt cu totul remarcabil – că fundamentul credinței autentice, al măreției morale, este unul profund rațional. Totul se reduce la sinceritate, transparență, coerență în respectarea principiilor moralei creștine, a valorilor general-umane. Rezultatul firesc ar fi sfârșitul cumplitei ipocrizii: așa-ziii credincioși ce tocesc pragul bisericilor, dar în viața de fiecare zi se dovedesc niște ticăloși (clevetitori, avari, egoiști, duplicitari), să-și ia gândul de la Marele Praznic Împărătesc... În esență, e vorba de ascensiunea conștientă și stăruitoare către un spațiu sublim (transfigurat, purificat de tot ce este josnic, meschin), de aspirația irepresibilă de a trăi experiența viețuirii la alt nivel, prin transcenderea precarității existenței

noastre pământene. Adică de a avea ceva sfânt: de-a fi plămădit din pulbere de stele, iar nu din tină, din clisa umilă, călcată pururi în picioare.

Rămâne de văzut, așadar, cum vor sta lucrurile cu liberii cugetători (sceptici, agnostici, ateii) ce duc o viață morală ireproșabilă, dar pentru care problema credinței, în înțelesul ei obișnuit, devine superfluă. Rămâne de văzut cum vor sta lucrurile și cu straniul pariu pascalian (ce a dat naștere celebrei butade: „Dumnezeu nu există, dar să ne ferească Dumnezeu dacă există“) în care sacrificiul vieții pământene e prețul plătit pentru dobândirea fericirii veșnice. O dihotomie exclusivă ce contrastează violent cu spiritul Evangheliilor și cu modelul cristic al perfecțiunii morale probat în devălmășia acestei lumi, în care Mântuitorul privește cu îngăduință ospețele, veselia, la care participă, și chiar se invită. Nimic din ascetismul exagerat, din penitențele fără de sfârșit, din permanentul delir al rugăciunilor.

În nevrednicia mea nu citez să-l inoportunez pe Cel de Sus pentru a mă lămuri „cum stau lucrurile” cu adevărata învățătură... Cu Fiul Omului însă – amestec de omenesc și divin, pământesc și ceresc –, cu Dumnezeu întrupat care pătimește și moare, mă întânlesc adesea și-l recunosc în orice sărman (flămând, desculț, prigonit și însetat de dreptate), călătorind, astfel travestit, pentru a ne pune la încercare mila, credința, bună-voința, fărăma de dumnezeire ce ne-a fost dată... Deși sunt convins că nu voi dobândi niciodată certitudinea absolută, îl întreb, cu un amestec de curiozitate și sfială: „Tu ești Hristosul?”... Și nu uit să-i amintesc: De-o fi să Te abați din drum,/ În casă-mi pentr-un scurt popas,/ Niciun ulei n-ar fi prea scump,/ Niciun vițel n-ar fi prea gras... Mai mult, mă ofer să impart cu El, precum Simon din Cirene, povara, tristețea, suferința, însingurarea.

Și nu știu dacă (sau poate mi se pare), că în privirea Lui blândă alunecă o umbra de inutare amestecată cu compătimire: nu mă întâmpină cu „Prietene, pentru ce ai venit?”, ci cu „Prietene, pentru ce m-ai părăsit?”. Și atunci n-am încotro și mărturisesc: M-am lepădat de Tine, Doamne,/ În Ghetsimani prima dată/ Când te puteam ascunde-n suflet,/ Dar... însă... vezi n-am cutezat... Pe Drumul Crucii, a doua oară... Știu, știu, nu e nevoie să-Mi mai spui... Și atunci, aidoma lui Simon-Petru, mărturisesc: „Doamne, Tu le știi pe toate. Tu știi că te iubesc”... M-am luat după cărturari, după scribi, m-am molipsit de orgoliul, de vanitatea lor, și uite unde-am ajuns: pe

dunele neputinței și ale disperării. N-am luat act la vreme de avertismentul: „Pierde-voi înțelepciunea celor înțelepți și știința celor învățați voi nimici-o“ (! Corinteni, 1: 19)... Dar și eu am fost în Galileea, în Betsaida, în Nazaret!... Și eu am bătut, desculț pustiul Iudeii (am ținut să-l cunosc personal pe bunul samarinean)!... Și eu am fost trădat c-un sărut, cu un surâs!... Și pe mine m-au târât de la Ana la Caiafa, de la Irod, la Pilat din Pont!... Și eu am fost împuns cu lancea, și pe buzele mele a amuțit cuvântul!

Îl asigur, deși nu sunt convins că mai am vreo brumă de credit, că în mine are un aliat de nădejde în lupta cu clerul sinedrist, cu scribii, cu bătrânii, fariseii, zarafii, cămătarii și tot neamul lor cel neadormit. Îmi exprim dorința ca, în cazul în care reeditează revolta din Dumineca Floriilor, dorința mea cea mai fierbinte ar fi să răstorn cu El bâlciul deșertăciunilor omenesci: dughene, prăvălii, teighele, menajerii etc. Să-i punem pe fugă pe cei care se ocupă de jertfe, taxe, impozite, contribuții, amenzi religioase etc. Singura rugămintă ar fi să nu socotească păcatul celor ce n-au înțeles, în prostia lor (fără de leac), nimic din versetul rostit la Cina cea de Taină: „Acesta este sângele Meu, al Legii celei noi, care pentru mulți se varsă spre iertarea păcatelor“. Ei rămân ce-au fost de la-nceputuri: niște vampiri, niște canibali.

N-am precupețit niciun efort să-l fac să zâmbească... Un surâs vag, părelnic, mi s-a părut că-i flutură pe buze atunci când i-am vorbit de urmașii lui Aaron, care se dovedesc neîntrețuți în proba de umor: „Unii tineri nu știu unde-i crucea mamei lor”... Sau: „Celor ce vor face un anumit vaccin, le vor crește solzi“ (probabil și aripioare înotătoare pentru a se întoarce în mediul acvatic pe care l-au părăsit în urmă cu milioane de ani)... În sfârșit, așa cum a fost „promulgat”, Crezul de la Niceea constituie o surprinzătoare piatră de poticnire pentru nași la nunți și botezuri, cu atât mai mult cu cât sunt somați (de trei ori) să se lepede de Satana.

ABORDĂRI FILOSOFICE INEDITE. CRONICI

SPAȚIUL DELTAIC ÎNTR-O ABORDARE METAFIZICĂ

► Ionel NECULA

Preliminarii. Dacă ar fi să risc o banalitate, aș spune că obiectul din totdeauna al filosofiei a fost și a rămas existența (realul, ontologia, ceea ce este, lumea obiectivă așa cum este și atât cât este) privită ca totalitate, sub aspectul generalității și esenței. Și pentru că abordarea reclama un cadru preexistent și operațional, un sistem de indicatori epistemici, Kant a postulat Spațiul și Timpul ca forme apriorice ale sensibilității umane. Întreaga cunoaștere trebuia depusă în acest cadru aprioric așa cum apa trebuie turnată într-un vas preexistent pentru a căpăta o formă. Toate bune, numai că urmașii magului din Königsberg au absolutizat unul sau altul din binomul kantian. Cei ce vor constitui Școala de la Baden au absolutizat Timpul, iar cei ce se vor grupa în cadrele Școlii de la Marburg au supralicitat Spațiul.

Se-nțelege că mulți dintre gânditorii români au cochetat, fie cu viziunea grupării de la Baden (Xenopol, Iorga), fie cu speculațiile celor de la Marburg (Lucian Blaga, Vasile Băncilă, Mircea Vulcănescu, Emil Cioran) și și-au pliat dispunerile filosofice pe realitatea românească și a ținuturilor ei, împlinind și în planul gândirii filosofice ceea ce în plan literar era deja, desigur în linii mari, împlinit. O făcuse, printre alții, poetul Ion Alexandru cu imnurile sale lirice și-o mai făcuse, narativ, Geo Bogza cu reportajele sale despre țara de foc, de piatră sau de pământ. Dacă la toate acestea mai adăugăm povestirile lui Mihail Sadoveanu despre Moldova și cele decupate din specificul vieții ardelenesti semnate de Liviu Rebreanu, Ion Slavici și de încă de mulți-alții avem o imagine, lacunară totuși, despre specificul ținuturilor românești.

Era evident că în ceea ce privește explorarea lor dintr-o perspectivă filosofică, aflarea distincțiilor și a fundamentelor epistemice, care le caracterizează, rămăsese mult în urma celor literare și cam la nivelul indus de Ibrăileanu la vremea sa. Oltenia, Banatul, Oașul, Bucovina încă își așteaptă analistul.

Prin abordarea distincțiilor care caracterizează spațiul dobrogean - cu canalele, păsărețul, nufierii și delta lui - Nicolae Grigore Mărășanu, reduce din ansamblul acestor așteptați. Recentul său volum **Deltaicul, spațiul dublei răsfrângerii** (Editura Academiei Române, București, 2022) răspunde nevoii de a ne cunoaște țara sub aspect metafizic, adică mai deplin și mai profund.

Delta - tărâm arcadian protejat de Pronie. Să subliniem mai întâi că demersul lui Nicolae Grigore Mărășanu, cunoscut mai mult ca poet, se adaugă altor lucrări de filosofie a culturii - temă captivantă și bine teaurizată la noi de Lucian Blaga în **Spațiul mioritic**, de Vasile Băncilă în **Spațiul Bărăganului** și de alți gânditori

români, interesați de miticul românesc și de fondul ancestral al evoluției noastre spirituale. Se-nțelege că pentru această operație, autorul își reprimă cu bună știință dispoziția imaginativă, atât de necesară actului poetic și se refugiază cu arme și bagaje în registrul rațional, mai oportun pentru optimizarea epistemică a specificului deltaic. *Ceea ce tratăm în cartea de față, recunoaște și autorul, nu este un exces de imaginație, ci punerea în pagină a unor cercetări de durată și a unor experiențe despre un spațiu trăit, asumat prin naștere, deci prin destin. Sunt trăitor, cu strămoșii, în deltaic (p.9).*

Mărturia în sine ne convinge că autorul era de departe cel mai indicat să dea seama despre acest spațiu mirific, în care s-a născut, a crescut și cu care s-a identificat simbiotic.

Cum în cercetările de morfologie culturală de la noi erau deja postulate două tipologii spațiale - cel ondulatoriu, cu ritmicitatea deal-vale, omologat de Lucian Blaga ca specific matricei mioritice, și cel liniar, prelungit într-un infinit orizontal, Nicolae Grigore Mărășanu constată că niciuna din aceste tipologii nu se potrivește spiritului deltaic și propune pentru toposul său *forma ochiului de apă care spre final devine undă cu sens de absolut și pe care, printr-o definiție mai completă îl vom mai numi și spirala al dublei răsfrângerii* (p.11).

Spațiul deltaic, mai spune autorul, este un fel de *a treia cale*, după cele două izvodite de Blaga și de Vasile Băncilă, *în care omul se poate așeza temeinic, individual sau în colectivitate pentru a întemeia un habitat în care să aibă parte de o locuire poetică* (p.17). Este locul de îngemănare a pământului cu apa, locul unde apa și pământul se învâlburează în procese de fermentație și de fecundație, pentru a da naștere unei alte minuni, ce se adaugă complementar la cele două pritorice de cei doi precursori. Este locul în care muntele și șesul se împreunează și se regăsesc în aceeași matcă identitară.

Ca și omul mioritic sau cel bărăganic, omul deltaic are și el o structură abisală, tectonică, care îl definește și-l individualizează. El poartă marca *ochiului de apă* pe care îl circumscrie și a faunei cu care coabitează. Deltaicul este o nouă matrice spirituală românească și nu poate fi asumată subiectiv în întregime, printr-o singură privire decât prin *răsfrângere*. Răsfrângerea capătă valoare de concept fundamental în epistemologia deltaicului. El nu poate fi cuprins epistemic în ansamblu și în toate nebuloasele sale decât răsfrânt în măreția ochiurilor de apă. Numai *răsfrânt în imensa oglindă a apei spiritul deltaic este cuprins în întreaga-i morfologie cu întreg haosul elementar* (p.47). Ochiul de apă răsfrânge spațiul deltaic în întregime așa cum un strop de rouă poate reflecta universul.

Cum însă, autorul este și poet nu-și reprimă abilitățile ficționale. *Privești în adânc de pe mal, privești și mai bine din barca lăsată în derivă, în inima lucie a iezului și vezi ca într-o cineră de proporții apa, uscatul, pădurea, stufărișurile, păsările, cerul. Apa devine un magnet puternic, le adună pe toate în pântecul ei enorm, le înghite și le devoră precum un leviathan înfometat ce adună totul în propria memorie, ca apoi să le arunce transfigurate în afară* (p.47).

Asemeni lui Blaga, care simțea nevoia unei reconstrucții a subiectului pentru asumarea spațiului mioritic, Nicolae Grigore Mărășanu proiectează și el un nou model de subiect pentru Spațiul deltaic.

Structura omului deltaic este diferită de cea a omului obișnuit. Omul deltaic se regăsește în lumea chipului din apă, numai el știe să-i înțeleagă semnele și să-i citească limbajul criptic. Relația lui cu lumea misterioasă a adâncurilor și cu miracolul din tocmirile firii reclamă nevoia unui limbaj special, în stare să consacre mirarea (punctul de început al oricărei filosofii) și să decripteze minunea din împărăția apelor. Este limbajul *rațiunii supra-rațiunii*, invocat și de Dumitru Stăniloae într-unul din sonetele sale.

Care sunt însușirile și simbolurile care conferă spațiului deltaic distincție și identitate? La această întrebare nu putea răspunde decât un om născut și crescut în această împărăție insolită. Or, Nicolae Grigore Mărășanu este, de departe, cel mai indicat să răspundă la această întrebare oportun și în deplină cunoștință de cauză. Răspunsul potrivit nu putea proveni decât de la cineva care știe să opereze cu binomul eminescian *minte și inimă*, adică știe să-și dubleze rațiunea cu simțirea. Este dublată de simțire. Poetul și filosoful se conjugă și se completează reciproc.

În primul rând este legea **stolului**. Transplantată din lumea deltaică a păsăretului, noțiune de stol capătă atribute antropomorfe și este preluată cu regulile ei drastice și de comunitățile spațiului deltaic. Ca om al deltei, autorul a urmărit cu atenție zborul stolurilor și a constatat că toate au o pasăre *rămasă mult în urmă. Sărmana cum mai striga! Să o aștepte, să o ajute, dar stolul rămâne neîndurător, naviga după legi proprii* (p.53).

Viețuind într-o simbioză perfectă cu natura omul deltaic împrumută câte ceva din specificul florei și faunei spațiului pe care îl circumscrie. Stolul este unul dintre repere dar multe-alte repere amintesc de pești, de șerpi, de ciori, de salcie, de stuf - elemente fără de care nu este de conceput spațiul deltaic.

Concluzii. Cartea asupra căreia m-am aplecat în aceste rânduri este de o noutate neașteptată în ansamblul lucrărilor metafizice apărute în ultimele decenii. Bine structurată și articulată și poate fi alăturată celor două semnate de Lucian Blaga și Vasile Băncilă, amintite deja în aceste sumare comentarii.

Sigur, cronica noastră n-a semnalat decât o mică parte din multitudinea de sensuri și semnificații pe care le pune în circulație publică. Nu știu ce alte ecouri de presă va genera, dar cred că Academia Română o va aprecia cum trebuie și-o va onora cu un premiu academic, meritat cu asupra de măsură.

INTERVIURI TEMATICE. OAMENI DE CULTURĂ/OAMENI PENTRU CULTURĂ

„IRINA-MARGARETA NISTOR – ZÂMBET DE CINEMA”

► Iancu AIZIC

Prezent la marea majoritate a evenimentelor cultural artistice care se desfășoară la Ateneul Fundației Pelin, nu puteam rata întâlnirea cu renumita traducătoare și om de film *Irina Margareta Nistor, aflată la Tecuci* cu ocazia lansării unei cărți în iulie 2023. Intrând în sala Ateneului cu mult timp înainte de ora începerii activității, am remarcat-o pe distinsa doamnă în partea dreapta a scenei, pregătindu-și minuțios temele pentru ceea ce va urma. Am îndrăznit să-i solicit un interviu pentru site-ul și Ziarul Tecucean. Mulțumesc pentru acceptare. Redăm mai jos conținutul discuției noastre.

Reporter: Stimată și distinsă doamnă, în primul rând țin să vă mulțumesc din suflet pentru faptul că mă onorați cu acordarea acestui interviu. Sunt total de acord cu ce a spus Doru Eugen Pelin, președintele Ateneului, atunci când a afirmat că, pentru dânsul dar și pentru orașul nostru, este o mare cinste și mândrie acceptând invitația de a veni la Tecuci. De la dvs. am aflat că este pentru prima oară când poposiți pe aceste meleaguri moldave. Cum v-a plăcut ce ați găsit în acest oraș?

Irina Margareta Nistor: Chiar aș fi putut să iau o piatră în gură, una prețioasă, ca istoria și poveștile orașului vostru, plus că am avut o călăuză, mai ceva ca-n Tarkovski, pe domnul Pelin, (nu de mai, ci de iulie, un cuvânt drag mie, că era preferatul mamei mele, născute pe 10 mai, și a cărui licoare a înnobilit și UNITER-ul la Timișoara, anul acesta). Și apoi Muzeul de avioane, cu Școală cu tot, unde cred că a învățat să piloteze și bunicul meu, veteran din Primul Război. Plus spiritul Tamarei Buciuceanu, de care m-a legat o mare afecțiune reciprocă.

R: Acum, vine și clasică întrebare – Cum v-a plăcut publicul tecucean?

I.M.N.: E un public receptiv, iubitor și iubibil (vorba trupei Taxi, cu care am și „cântat” în „Subtitrarea la români”). Am primit niște flori de câmp, ca-n textul Liei, și dulceturi, rare, ca pe vremuri, într-o cutie fermecată, cu un muștar fără E-uri și mai grozav decât cel de Dijon, un portret color inspirat de coperta de la zâmbetul de cinema și, mai ales, cărțile, vorbele bune, generațiile cele mai diferite și nostalgia permise cu filmele de la

video, într-un Ateneu cu pian și o mână curentă din fier forjat, de invidiat.

R: După apariția articolului nostru în presă și pe facebook dedicat activității la care ați participat în data de 15 iulie 2023, la Ateneu, foarte multe persoane și-au manifestat regretul că nu au venit să vă vadă, cum se spune „în direct”, deși această activitate a fost mediatizată cu mult timp înainte. Ce spune acest lucru pentru dvs?

I.M.N.: Că trebuie să mai vin/ venim neapărat, poate în decembrie, cu minunatul spectacol dedicat Reginei Maria.

R: Am să revin la pasiunea vieții dvs – Filmul! Am înțeles că în anul 1980 ați terminat facultatea, fiind absolventă a secției franceză-engleză și ați început să lucrați la Televiziunea Română. Cum a fost prima întâlnire cu televiziunea? Aveați, atunci, în jur de 25-26 de ani. Ce sentimente v-au cuprins

când ați intrat în acest loc de mare valoare – Televiziunea Română?

I.M.N.: Aveam fix 23 de ani, tocmai îmi dădeam diploma și făceam și pe ghidul. Televiziunea m-a fascinat și o face în continuare, că m-am născut odată cu ea și sunt o telespectatoare pasionată. Am avut impresia că intru într-o cutie fermecată și urc cu liftul cu toate vedetele adevărate!

R: Care au fost primii dvs. colaboratori de atunci și cu cine ați colaborat cel mai mult?

I.M.N.: Cu Tudor Caranfil, Ioan Ionel, Viorica Bucur, Doina Boeriu, Tudor Vornicu și Iosif Sava.

R: V-ați luat o răspundere imensă, să traduceți filme pe care le vor urmări sute, mii chiar milioane de oameni din țară și de peste hotare. Nu aveți teamă de a greși, de a interpreta eronat anumite dialoguri?

I.M.N.: Firește. Nimeni nu-i perfect și eu nu sunt o încrezută (sper!). Nădăjduiam doar să se înțeleagă sensul. Aveam emoții, fiind totul la prima vedere/ascultare. Și habar n-aveam ce public larg era.

R: Ați avut vreodată sentimente de teamă, de nesiguranță în ceea ce realizați?

I.M.N.: Absolut tot timpul. Verific și încerc să fiu o perfecționistă.

R: Sunt sigur că în televiziune, l-ați văzut și cunoscut și pe marele om de televiziune Tudor

Vornicu, despre care se spunea că TVR înseamnă Tudor Vornicu și restul. Ce ne puteți spune despre dânsul, despre activitatea lui?

I.M.N.: Era un om orchestră. Un telest impecabil. (Casa de cultură din Adjud îi poartă numele, și am inaugurat-o acum ceva vreme). Am învățat enorm de la el, l-am adulat și continui să cred că nu l-a egalat nimeni și nici nu sunt șanse. Făcea „La sfârșit de săptămână” (n-aveam voie să spunem weekend), una dintre cele mai complexe emisiuni, interviuri cu mari personalități, avea grijă să nu ne lipsească Concertul de Anul nou de la Viena, și să avem cele mai bune filme, inclusiv „Pe aripile vântului” în episoade, sau ABBA...

R: Să trecem acum și la adevărata dvs. pasiune – Filmul. Am înțeles că în activitatea ce a-ți efectuat-o, ați subtitrat în jur de 5.000 de pelicule și aveți 3.000 de filme traduse care erau înregistrate pe casete video aduse pe atunci din vest. Spuneți-ne ceva despre aceste lucruri.

I.M.N.: Pe casete se cheamă voice-over, că se aude un pic originalul, deci nu e complet dublat, vreo 3000 până în Revoluție (a scris și în New York Times despre asta) și Ilinca Călugăreanu a făcut documentarul „Chuck Norris vs. Communism” (2015) cu premieră și aplauze de minute în șir, în picioare, la Sundance (SUA). Am și subtitrat vreo mie și ceva pt TVR, SOTI și Festivaluri.

R: Pe vremuri, apărea și citeam mereu revista „Cinema” care avea ca redactor șef pe Ecaterina Oproiu și redactor șef adjunct pe Nicolae C. Munteanu, fugit în Germania și care era un apreciat crainic și comentator la Europa Liberă. L-ați cunoscut pe aceștia. Și ce alți redactori de acolo mai cunoșteți?. Cum era în redacția acestei îndrăgite reviste?

I.M.N.: Pe Catrinel Oproiu am cunoscut-o la Clubul criticii, luna la Cinema Studio, unde se dădeau filme pentru membri ACIN, și o admir enorm și firește pe profesorul meu D.I. Suchianu. Nu știu atmosfera din redacție, și am scris un singur articol, până în 89: „Oful vocii din off”, despre traduceri simultane de la Cinematecă.

R: Tot legat de filme, știu că în anul 2012 ați fost printre inițiatorii Festivalului de psihanaliză și film. Ce ne puteți spune de acest lucru?

I.M.N.: Că am ținut și țin mult ca lumea să știe mai multe despre psihanaliză, acum e la Iași și Cluj. La București n-am mai găsit sponsori după 10 ani (Tocmai că se tem să nu fie asociați cu nebunii. Trist!).

Psihanaliza a fost interzisă 50 de ani și am experți care ne însoțesc și comentează filmele, venind din Marea Britanie, Corsica, Italia și inclusiv Ștefan Feldman, care a scris despre Tecuci și ne-a făcut niște poze sublimă Claudiei și Viorelei, cu ochi de expert **psy...**

R: Vă rog acum, câteva cuvinte și despre colaborarea cu Radio România. Cu ce personalități ați colaborat la Radio, unde cunoscuți erau Ion Ghițulescu, Coca Cosma Teoharie și alții.

I.M.N.: Foarte puțin la Radio. Le știu doar copiii, unul actor și fata ziaristă, în Elveția acum. Pe Ghițulescu îl mai întâlneam la petrecerile prietenilor părinților mei.

R: Revenind la calitatea de traducător, personal, mai rețin numele Ifigenia Robescu. Va rog să completați lista cu alți colegi, traducători de filme din țara noastră.

I.M.N.: Îmi place formularea cu calitatea: ar mai fi Milka Băncilă și Sanda Aronescu, mai vintage.

R: Ați avut parte de traduceri ale unor celebre filme indiene – Articolul 420, Vagabondul, O floare și doi grădinari și alte filme lacrimogene. Sau nu ați tradus și aceste filme?

I.M.N.: Au fost câteva pe video. (De asta mai primesc și acum flori și fructe în dar de la florărese). Subtitrările pe filmele din oraș, ștanțate, erau doar pentru Laboratorul Mogoșoaia, și puținele alese. Nu m-am numărat

printre ele. În schimb am tradus cartea genială: „Vagabondul milionar”, care s-a și ecranizat.

R: Mulți dintre noi, printre care mă număr și eu bineînțeles, am „devorat” numeroase filme traduse de dumneavoastră, păstrând în auz și aceea voce inconfundabilă pe care o aveți. Filmul, a fost, este și va rămâne adevărata dvs. pasiune și mulțumire. Credeți că dacă ar fi să luați totul de la început, ați face același lucru?

I.M.N.: În mod sigur. A fost un privilegiu, pe care nu sunt sigură că l-am meritat, dar pasiunea este infinită și ea m-a salvat.

R: Vă rog, dacă doriți să adăugați ceva pentru tecuceni, un gând care nu a fost cuprins în

aceste întrebări.

I.M.N.: Vă invidiez pentru că aveți parte de momente de cultură, cum și-ar dori și alții, care n-au însă norocul unui Domn Pelin!

R: Irina Margareta Nistor, vă mulțumesc pentru acest interviu și vă asigur de respectul meu și al tuturor tecucenilor!

* * *

PARFUM DE ROMANȚĂ PROVINCIALĂ

Un spectacol-recital de muzică românească la Ateneul Tecucean s-a bucurat de participări excepționale: **mezzosoprana Claudia Codreanu, pianista Viorela Ciucur și Irina-Margareta Nistor**

lecturând versuri din volumul „*Helianta – Două vieți stinse – Mărturisiri*”, al poetei tecucene Natalia Negru. Un remember dramatic despre nume și întâmplări precum: Ștefan Octavian Iosif și Dimitrie Anghel, Lia și tragedia morții fiicei sale, Corina- , Buciumeni, casa și via de la Tecucel, Nicolae Iorga, Mihail Sadoveanu ș.a.

Cu acest prilej s-a lansat și volumul - „*Irina-Margareta Nistor - Zâmbet de cinema*” de Annie Muscă, cu autografe din partea „eroinei cărții”.

* * *

Irina-Margareta Nistor, apreciat critic de film, iubită de publicul spectator din România, a participat la numeroase festivaluri de film din Europa și din lume. Încă din timpul comunismului și apoi și după anul 1990, s-a remarcat ca una dintre personalitățile culturale din România fără de care nu îți poți imagina lumea filmului.

În anul 1980 a absolvit Universitatea din București specialitatea franceză- engleză. După terminarea facultății, a început să lucreze la Televiziunea Română ca redactor și apoi realizator. A subtitrat peste 5.000 de pelicule, programe și piese de teatru. Mai târziu, Irina-Margareta a urmat și cursurile Seminarului de la Salzburg și a participat la 8 ediții ale Forumului European de Cinema și Televiziune și a prezentat numeroase lucrări de specialitate.

Ca translator la TVR, este cunoscută pentru dublarea în secret a peste 3.000 de filme înregistrate pe casetele video aduse în acele timpuri din vest. Călătorește foarte mult pentru a participa la diferite evenimente și își dedică tot timpul marii ei pasiuni - filmul.

Are în continuare diverse proiecte de realizat. Ne mărturisește că a fost și pentru dumneai o mare bucurie faptul că prin filme și prin televiziune, a pătruns și în sufrageriile noastre. „Mărturisesc: sunt mândră de faptul că mă aflu acum aici, la Tecuci și sper că prin acest lucru să vă fac să va îndrăgostiți din nou de filme”. (I.A.)

Pe gânduri

ARTELE PLASTICE. SCULPTURA

„METAFORE ÎN LEMN ȘI ÎN PIATRĂ” AMENAJAREA ȘI VERNISAJUL ATELIERULUI DAN MATEESCU. IN MEMORIAM

► Daniel DOJAN

În miez de vară, sub soarele dogoritor al lunii lui Cuptor mai mulți iubitori entuziași de artă au pornit către o străduță, dincolo de Gara de Nord a Tecuciului. La Chemarea doamnei inginer Valeria și a nepotului acesteia, angajații Muzeului „Teodor Cincu” din oraș au demarat o acțiune pe cât de sensibilă, pe atât de onorantă. Și nu au pornit singuri, ci însoțiți cu mare entuziasm de o „trupă” de liceeni pasionați de istorie, de artă și de valorile civilizației locale.

Au lucrat cu sârg la temperaturile de peste 38 de grade Celsius, apărați de umbrarul din curtea sculptorului Dan Mateescu pentru a reamenaja atelierul acestui artist plecat dintre noi prea devreme, acum doi ani.

Piesele din atelier, de lemn ori de piatră trebuiau puse în valoare spre bucuria privitorilor iubitorilor de artă din Tecuci și din țară.

Sculptorul a îmbogățit patrimoniul expozițional al Tecuciului dar și altor localități din zonă ori din țară și totuși...aici se mai află lucrări

excepționale, la care artistul a trudit în singurătatea creației.

Sunt busturi statuare, portrete folosite ca modele, studii de lucru cu forme, volume și perspective în spațiu, toate purtând amprenta talentului, muncii și imaginației artistului. Curățate, readuse la strălucirea inițială, expuse în ambianțe pe socluri numai de specialiștii Muzeului intuite, lucrările - diferite ca forme și mărimi, de la scările metaforice renumite și consemnate în toate albumele editate, la chipuri/studii în lemn și în piatră, în ghips ori ciment, până la elemente mistice în troițe tradiționale, efigii de luptători și eroi ai istoriei,- alcătuiesc o viziune artistică uluitoare. Și atunci, cum să nu oferim spre cunoaștere, aceste opere, publicului larg? Astfel, vineri, 14 iulie 2023, a avut loc la atelierul sculptorului Dan Mateescu, vernisajul expoziției „*Metafore în lemn și piatră*”. Evenimentul a fost organizat de Muzeul de Istorie „Teodor Cincu” Tecuci în parteneriat cu Asociația „Sculptor Dan Mateescu”, Primăria Municipiului Tecuci, Casa de Cultură Tecuci și Clubul de Istorie „Excelsior”.

Expoziția de bază din atelierul sculptorului a fost amenajată de colectivul muzeului alături de voluntari, fiecare piesă de artă fiind curățată, igienizată, conservată și expusă corespunzător, amenajându-se un circuit de vizitare.

Evenimentul a fost deschis de managerul Muzeului, Daniel Dojan, acesta realizând o scurtă prezentare a artistului dar și a proiectului amenajării unui viitor *Atelier memorial* care să poată fi inclus în circuitul turistic local și național. Organizatorii au fost prezentat la începutul evenimentului un scurt material video în care marele Constantin Brâncuși – un gigant al sculpturii moderne - explică semnificația operei „Coloana Infinitului”.

Din dorința omagierii artistului Dan Mateescu, un sobor de preoți, apropiați ai familiei artistului, au ținut o slujbă de pomenire. Au urmat mai multe intervenții rostite în fața unui public numeros. Artistul plastic Stelică Bădălan din Galați, coleg și prieten al celui comemorat, a evocat personalitatea lui Dan Mateescu și a trecut în revistă colaborările pe care le-au avut împreună, respectiv expozițiile de pictură și sculptură din Tecuci, Brăila, Buzău, Galați etc., aducându-și aminte cu multă emoție despre sculptorul tecucean.

O altă intervenție a fost a profesorului Radu Vladimir, consilier local, care a detaliat unele particularități ale creațiilor sculpturale, viziunea artistică originală și adâncimile metafore ale lucrărilor în lemn și în piatră prezente în atelierul pus astăzi în valoare de profesioniști în problematicile muzeale. A elogiat operele lăsate moștenire de sculptorul Dan Mateescu dar și necesitatea unei realizări unei „Case memoriale” la Tecuci, răspunzând astfel ofertei generoase a urmașilor artistului. Ultima intervenție i-a aparținut profesorului Virgil Pavel, cel care în 2022 a realizat o carte biografică in-memoriā Dan Mateescu, aducându-le aminte celor prezenți despre personalitatea, viața, concepțiile și trăsăturile artistului. Cei prezenți au apreciat unanim strădania biografului de a culege, a comenta și a redacta o lucrare de referință în galeria de personalități ale culturii locale și naționale.

Câteva intervenții artistice au detensionat încărcătura emoțională a momentelor de pioasă aducere-aminte.

Eleva Daria Tătaru, pregătită de prof. Claudiu Vișan – Casa de Cultură, a interpretat melodia „Eternitate” iar Nectaria Lungeanu, moștenitoarea unei voci sensibile de la tatăl său, preotul Lungeanu, a interpretat o altă piesă la chitară. Finalul calupului artistic i-a aparținut lui Cristi Corcioveanu, profesor, cantautor, bun prieten al lui Dan Mateescu și colaborator în cadrul manifestărilor educațional-artistice organizate cu mare generozitate în vatra aceasta de cultură care a fost și continuă să fie Tecuciul.

Reamintim că muzeul tecucean păstrează vie amintirea și omagiază cum se cuvine pe cel care a trudit la afirmarea culturii din acest ținut, pe sculptorul Dan Mateescu.

lată câteva gesturi simbolice:

- atribuirea numelui artistului unei săli din muzeu;
- amenajarea unei expoziții permanente cu lucrări ale acestuia în interior;
- realizarea plăcilor descriptive pe Aleea Personalităților din Parcul Central și dezvelirea unei plăci dedicate memoriei sculptorului;
- curățarea, igienizare și conservarea operelor/pieselor de artă aflate în proprietatea familiei;
- (re)amenajarea atelierului sculptorului;
- realizarea unor panouri informative dedicate sculptorului;
- organizarea unui eveniment evocator în 2023, când s-au împlinit 80 de ani de la nașterea sculptorului și 2 ani de la trecerea sa la Domnul;
- realizarea unui documentar filmat despre viața și opera sculptorului.

* * *

„Născut și crescut la munte, acest cuprins de legendă, pădurea, mă fascinează mereu.

M-am simțit întotdeauna atras de aceea ce nu știam sau știam foarte puțin despre ea, creindu-mi acel sentiment neliniștitor al necunoscutului. Pădurea, care este acoperământul muntelui păstrează în ea puterea acestuia. Inepuizabilul mister al pădurii a trezit în mine un sentiment nestăpânit de a o interpreta într-un mod foarte variat. Atunci când ne oprim asupra sculpturii în lemn ne apare în minte pădurea, care justifică – din punct de vedere creator – lungile rătăcirii prin ademenitoarele ei hățșuri.

Înainte de a se naște, ca operă de artă, lemnul mai păstrează încă fiorul vieții conținute cândva. Viitoarea operă de artă ia în considerație trunchiul din care provine. Sunt lucrări care cer lemn de stejar, lucrări care cer lemn de păr, măr, nuc sau o anumită fibră.

Ca simbol al vieții, copacul poate fi considerat o legătură între pământul în care-și înfige rădăcinile și bolta cerească pe care o atinge cu creștetul. Sculptura în lemn, opera de artă creată, prelungește viața copacului.” Dan Mateescu – 1998

MUNICIPIULUI TECUCI

SCULPTORUL DAN MATEESCU 1943 - 2021 80 DE ANI DE LA NAȘTERE

Născut și crescut la munte, acest cuprins de legendă, pădurea, mă fascinează mereu. M-am simțit întotdeauna atras de aceea ce nu știam sau știam foarte puțin despre ea, creindu-mi acel sentiment neliniștitor al necunoscutului. Pădurea, care este acoperământul muntelui păstrează în ea puterea acestuia.

Inepuizabilul mister al pădurii a trezit în mine un sentiment nestăpânit de a o interpreta într-un mod foarte variat. Atunci când ne oprim asupra sculpturii în lemn ne apare în minte pădurea, care justifică – din punct de vedere creator – lungile rătăcirii prin ademenitoarele ei hățișuri.

**PROIECT CULTURAL AL MUZEULUI DE ISTORIE "TEODOR CÎNGU"
TECUCI 2023**

Înainte de a se naște, ca operă de artă, lemnul mai păstrează încă fiorul vieții conținute cândva. Viitoarea operă de artă ia în considerație trunchiul din care provine. Ca simbol al vieții, copacul poate fi considerat o legătură între pământul în care-și înfige rădăcinile și bolta cerească pe care o atinge cu creștetul. Sculptura în lemn, opera de artă creată, prelungește viața copacului.

Dan Mateescu - 1998

PROIECT CULTURAL AL MUZEULUI DE ISTORIE "TEODOR CINCU"

TECUCI 2023

INVITAȚIE CĂTRE LECTURĂ

VACANȚA MARE LA BIBLIOTECA NOASTRĂ PENTRU TOȚI

Succesul unei biblioteci depinde de calitatea și de varietatea resurselor de care dispune, însă succesul unui bibliotecar este dat de calitățile și de activitatea sa, în concordanță cu interesele comunității, de modul în care găsește soluții și realizează punți între cititori și resurse astfel încât cei care trec pragul unei biblioteci să se întoarcă încrezători de fiecare dată. De mai bine de 10 ani, vacanțele de vară încep la **Biblioteca Municipală „Șt.Petică” din Tecuci** cu activități interesante și sunt prilej de răsfăț cultural într-un mediu prietenos în care citim de plăcere împreună, construim povești, pictăm amintiri, ne jucăm, dansăm, legăm prietenii și învățăm. Învățăm în fiecare zi unii de la alții cum să fim curajoși, competitivi, empatici, cum să trăim sănătos, cum să fim politicoși și cum să petrecem timp de calitate cu prietenii noștri, în echipă sau fiecare în parte. Agenda de vacanță de anul acesta a fost una mai generoasă față de alți ani.

Activitățile pe care le-am desfășurat la bibliotecă, în perioada estivală în cadrul proiectului **„Biblioteca de vacanță”** și a programului de voluntariat **„Fii util! Implică-te!”** și serviciile oferite au avut un impact favorabil asupra comunității;

Noi am atras către bibliotecă mai mult de 500 de cititori în fiecare lună de vară, din care peste 100 de copii, cu vârsta cuprinsă între 4 și 14 ani.

Ne-au venit alături peste 50 de voluntari, elevi de liceu sau cadre didactice, scriitori sau cercetași, artiști sau mici întreprinzători, prieteni care au petrecut vara alături de noi dedicându-și micuților timpul lor liber sau contribuind la propria dezvoltare personală. Cu alte cuvinte, a fost o vară fierbinte de care ne-am bucurat din plin, în care am călătorit în ținuturi de basm, am învățat să ne scriem amintirile într-un jurnal, am cântat, am făcut cunoștință cu scriitori, am învățat să traversăm corect, am cunoscut-o pe girafa Rosita, am aflat cum putem fi cercetași, ne-am întrecut în jocuri interactive și ne-am distrat în fiecare zi.

Biblioteca de vacanță s-a desfășurat pe parcursul lunilor iulie și august, în perioade de câte 2 săptămâni, de luni până joi, între orele 10-12. Fiecare grupă care a participat la programele noastre s-a bucurat de realizarea unei pinata, cu sprijinul bibliotecarilor, primind cu entuziasm șansa de a intra în joc și a aduna cât mai multe dulciuri.

„Căsuță cu cărți” deschisă de bibliotecă în Parcul Central „Al.I.Cuza”, pe toată perioada vacanței, din care voluntarii împrumutau cărți trecătorilor cu posibilitatea de a le citi în parc, de a le lua acasă pentru un timp sau de a le păstra în schimbul unei alte cărți donate, a fost modul prin care noi, slujitorii cărții, am venit în întâmpinarea cititorilor cu idei noi.

Voluntarii noștri au participat și la alte activități: la inventarierea unităților de bibliotecă, la prelucrarea cărților noi intrate în colecții, au lucrat în cadrul Centrului de Internet pentru Public,

oferind asistență și îndrumând utilizatorii, au realizat filmulețe de promovare, au interacționat cu cititorii și au făcut liste pentru următoarele achiziții de carte, au confecționat pinata și s-au jucat cu cei mici demonstrând că vacanța de vară poate fi activă și atractivă și distractivă.

Și pentru că biblioteca a fremătat de adolescenți pe toată perioada vacanței, lansarea unei cărți potrivite pentru a stârni spiritul lor creator a fost o nouă provocare. Întâlnirea cu autoarea, **Bristena Georgiana Mantu**, o tânără gălățeană, modestă și cosmopolită în același timp, o iubitoare de călătorii, de vers, de introspecții și profunzimi, a conturat noi orizonturi deschizând porți ale sufletului către poezie, simțire, emoție și sensibilitate într-o lume înrobătită aproape de ecrane mai mari sau mai mici. **„Chemări lăuntrice”**, volumul lansat de autoare, apărut la prestigioasa Editură Timpul, pare Jurnalul unui pelerin scris la Lumina sufletului într-o Tăcere misterioasă ca și când ar fi fost conturat din vis în visare, în realitate și în conștiință, și care curge liber, sincer, cu unduire de viață măsurată clipă de clipă.

Tot în această vară, elevii de la Școala Gimnazială „Dimitrie Sturdza” din Tecuci, însoțiți de d-nele prof. Golea Florentina, Parvana Dumitra și Arghire Nicoleta și-au desfășurat o parte din Programul **„Ateliere de vară”** în bibliotecă. Temele atelierelor au fost: prezentare de carte, lectură activă, lectură predictivă, jocuri de rol.

O vară fierbinte, în care fiecare zi a deschis porți spre lumi noi, lasă locul toamnei aurii iar clopoțelul strigă adunarea la școală. Biblioteca dă pagina jurnalului de vacanță și pregătește expoziții cu cărți din bibliografia școlară și din colecții proaspăt achiziționate pentru lectura de plăcere. Programe noi și proiecte atrăgătoare vor face ca sălile să fie din nou neîncăpătoare pentru cititori, deci, **POFTI DE CITIȚI!**

(A consemnat **Diana CIOCLU**, bibliotecar)

EXPRESII CELEBRE

„UTOPIA” LUI MORUS

► Theodor PARAPIRU

Din cele mai vechi timpuri culturale, reflectarea și proiectarea vizionară pe tema conducerii unui stat și a organizării unei comunități au fost preocupări în al căror orizont difuz au apărut imaginile societății respective, având ca reper orientativ și valoric edificiul lui Platon, din dialogul „Republica”, din care s-au desprins continuu memorabile tentacule mitologice, religioase, politice, sociale, științifice, administrative, filozofice etc. Gânditorul umanist englez Thomas Morus (More) (1478-1535), prieten bun al învățatului Erasmus din Rotterdam (v. Erudiția lui E.), scrie pentru lumea vremii sale, lucrarea Utopia (1516), care, prin glorie, dezvoltă o specie de literatură filozofică, la care vor contribui cu opere admirabile oameni de stat, învățați, savanți, idealști, scriitori, politicieni: New Atlantis (Noua Atlantidă) de Francis Bacon (1561-1626), Civitas solis de Tommaso Campanella (1568-1639), Oceana de James Harrington (1611-1677), Călătoriile lui Samuel Gulliver în mai multe țări ale lumii de Jonathan Swift (1667-1745, v. Lumile lui Gulliver), Călătoria în Icaria de Étienne Cabet (1840, utopist francez, 1778-1856), Noua lume industrială și societară (1829) de Charles Fourier (1772-1837), Noua lume morală (1842-1844) de Robert Owen (utopist englez, 1771-1858) etc.

Scenariul operei lui Thomas Morus este simplu. În Cartea I, aflat într-o delegație regală, ca ambasador în Flandra, autorul cunoaște la Anvers un om care „...a călătorit pe mări, e adevărat, dar nu ca Palinurus, ci ca Ulise sau, mai degrabă ca Platon.”, după cum îl recomandă prietenul Petrus Aegidius (Peter Gilles, 1486-1533, umanist englez, căruia îi este dedicată o Precuvântare la scrierea despre cea mai bună formă de guvernământ).

Cu temerarul Rafael Hythlodeus (însoțitor al lui Americus Vespuccius și apoi explorator pe cont propriu al teritoriilor fascinante din orienturile descoperirilor lui Cristofor Columb, v. Lumea Nouă) și cu Petrus Aegidius, naratorul

discută îndelung despre conducătorii popoarelor, despre legi, despre dispunerea bunurilor, despre categoriile sociale, despre condiția umană, despre bine și rău, despre războaie și pace, despre înțelepciune și rațiune, despre invidie și lăcomie, despre agresivitate și nedreptate, despre educație și știință, despre credință și prefăcătorie, despre prietenie și morală, despre corupție și ambiție, despre adevăr și minciună, despre violență și pedepse, despre putere și datorie, despre averi și egalitate, despre drepturi și obligații cetățenești etc. Intrigat de referințele frecvente ale lui Hythlodeus la universul fabulos al insulei Utopia, autorul îl roagă fierbinte să povestească pe îndelete experiența sa în acel spațiu unde ajunsese prin întâmplările soartei.

Cartea II (Din povestirea lui Rafael Hythlodeus despre cea mai bună formă de stat, scrisă de Thomas Morus) conține relatarea vajnicului călător despre insula Utopia (lat. loc inexistent, inițial lucrarea a fost numită Nusqama – Țara de Nicăieri), cucerită cândva de regele Utopus, „care se pricepu să șlefuiască seminția barbară și sălbatică de acolo și să facă din ea un popor care, prin învățătură și omenia lui, întrece acum toate celelalte neamuri” (Thomas Morus, Utopia).

Așezarea naturală a insulei și fortificațiile adăugate de oameni fac inexpugnabilă Utopia, a cărei populație se poate dedica aspirațiilor pașnice, de prosperitate, de cunoaștere, de înțelegere armonioasă.

Oamenii locuiesc în 54 de orașe cvasiidentice, ca formă de administrare. Drepturile asupra pământului sunt egale, iar munca este obligatorie prin asumarea temporară de către orășeni, a condițiilor de plugari.

Există un adevărat ritual al muncii raționale, supravegheat de conducătorii desemnați prin vot, care „...să ia seama ca nimeni să nu trândăvească stând cu mâinile în sân, ci fiecare să-și vadă cu hărnicie de munca lui; dar fără să

cadă obosit, ca o vită, de muncă neîntreruptă, de când crapă de ziuă până noaptea târziu, căci aceasta ar depăși truda grea a unui rob; și totuși, afară de utopieni, acesta e traiul mai tuturor lucrătorilor de pretutindeni.” (idem). Este ușor de constatat filozofia administrării prin uniformizare, atât formală, cât și de conținut, atât materială, cât și spirituală, în toate activitățile utopienilor, de la funcționarea magistraților la exprimarea artistică, de la relații între cetățeni la concepții religioase, de la rostul științei și al cunoașterii la structurarea societății.

Hythlodeus descrie o lume fascinantă a ordinii, a rațiunii și a rezolvărilor ideale pentru cea reală, care îi corespunde ca imagine grotescă în oglinzi strâmbe, de la moravuri, obiceiuri, vicii, ignoranță, agresivitate, cruzime..., la conflicte, la rivalități, la intoleranță, la ură, la exploatare, la inegalități criminale etc. Grija pentru educație și învățatură are în vedere nu numai elitele, ci și masa utopienilor, „...totuși toți copiii sunt dați la învățatură, iar o bună parte a oamenilor din popor – bărbați și femei – își închină zilnic ceasurile ce le rămân slobode după munca cu brațele, îmbogățirii minții lor.” (ibidem).

Thomas Morus pledează pentru un sistem social-politic-religios-cultural-moral de tip democratic (conduce un principe ales prin vot secret de reprezentanți ai comunităților din țară,

domnitor ales pe viață, „dacă nu se naște împotriva lui bănuiala că unelțește înscăunarea tiraniei”, caz în care este demis), în care proprietatea asupra bunurilor să fie comună, iar contribuția membrilor societății să fie asumată sub toate aspectele existenței.

Tărâm fabulos al proiecției vizionare, Utopia lui Morus oferă o lectură captivantă prin idei, prin erudiție, prin adevărurile și prin aspirațiile pe care le cuprinde, chiar dacă, uneori, acestea stau pitite după metafore, parabole, alegorii, nume sofisticate (Hythlodeus – gr. flecar, Utopia, Utopus – Inexistentul, Amauroton – orașul capitală, ascuns, imposibil de cunoscut, neguros, râul Anydrus – secăt, pustiu, Mentirum – primul nume al capitalei, loc neadevărat etc.), referințe ilustre (Homer, Herodot, Platon, Tucidide, Aristotel, Epicur, Seneca, Sallustius, Tacitus, Biblia...), dintr-un sentiment firesc de prudență față de realitățile unui timp în care societatea nu era pregătită să le accepte și să le promoveze.

Expresia „Utopia» lui Morus” constituie reper metaforic de maximă autoritate pentru un model de sistem ideal de organizare a unui stat și a colectivității din cuprinsul său, care să stea sub semnul rațiunii, al toleranței, al armoniei pașnice, al respectării drepturilor și obligațiilor fiecărui membru.

Portret de fată

ESEU

ANA BLANDIANA

Anul O mie nouă sute optzeci și patru

► Viorel COMAN

În decembrie 1984, Ana Blandiana publica în revista studențească „Amfiteatru” patru poezii care, atunci, doar atunci, au făcut mare vâlvă, au spart pojghița subțire, ca de gheață, a liniștii publice: „Totul”, „Delimitări”, „Cruciada copiilor” și „Eu cred”.

Critica literară a rămas datoare cu o analiză a acestui moment important în cenușiul straniu, aparent încremenit al acelor ani.

Pentru o vreme, Ana Blandiana va avea interdicție de semnătură. Era a doua oară, după cea din adolescență, din 1959, ca fiică a unui „dușman al poporului”. Scandalul a fost repede acoperit. Poeziile nu au mai fost cuprinse în vreo antologie, până în 1991. În volumul „Stea de pradă” din 1995 cele patru poezii nu sunt cuprinse.

Azi, după aproape patru decenii, evenimentul este ca și uitat, poeziile au rămas în contextul acelor ani, dar și în contextul operei Anei Blandiana. Putem spune azi că avem de-a face cu poeme ale unei revolte mocnite.

În comparație cu poemele revoltei existente în literatura română – de la doinele populare, la operele marilor poeți, unde tonul e răspicat și dinamitar, în poemele revoltei mocnite, la Ana Blandiana totul e scrâșnet și șoaptă care abia ascunde strigătul. Poemele evocă derizoriul existenței românești în acei ani de final de dictatură comunistă. Sunt viziuni întunecate, sumbre, sugerând o disperare a fatalității, a lipsei speranței.

Rareori în poezia generației '60 verbul românesc atinsese asemenea nuanțe întunecate. O viziune oarecum asemănătoare publicase A. E. Baconsky în „Cadavre în vid” (1969), dar cu alt

sens, adâncind cu un bemol sunetul poemelor bacoviene.

Ca totul să aibă un înțeles, (mai ales pentru cei care nu cunosc pulsul acelor ani) se cuvine o sumară analiză de context literar, dar și social. Trecuse un an de la moartea lui Nichita Stănescu, liderul generației '60. Marin Sorescu și alți scriitori suportau, oarecum blocați, bănuiala participării la „mișcarea transcendențială”.

Ioan Alexandru scria de zor „Imne”. Adrian Păunescu trăia de ceva vreme un moment de reflux, cu mici răbufniri lirice.

Romancierii evocau, după marea părție făcută de Marin Preda cu „Cel mai iubit dintre pământeni”, un rău social pe care îl plasau în contextul anilor '50. Chiar dacă sistemul politic era foarte vigilent, căci considera, ca în Caragiale, că „și nimica mișcă”, totuși în romanele epocii abundau aluzii politice, „șopârle”, disimulări oarecum subversive.

Iernilor cu frig teribil, întunericului, sărăciei și promiscuității, fricii li se răspundea cu sfatul cinic al baciului bătrân care-i sfătuia pe români să mai pună o haină pe umerii înfrigurați.

Publicarea, la finalul anului, a celor patru poezii formează un moment istorico-literar important nu doar pentru specificul poeziei Anei Blandiana, ci și pentru literatura română în anii comuniști. În câteva zile, cele patru poezii devin cele mai citite și căutate texte din literatura română. Spiritul acestor poeme era pregnant prezent în mentalul colectiv. Erau poeme așteptate, deja scrise, pornite, în acel decembrie, la colindat, în căutarea unui autor care, se vede treaba, nu era ușor de găsit...

Azi ele formează nodul și semnul tragic al poeziei Anei Blandiana. Poemele sunt încărcate, precum crengile copacilor de la Bobotează, dar de o promoroacă neagră, grea. „Timpul se iuțise” spune undeva autoarea.

Din 1948 până în 1984, nimeni nu avusese în poezia noastră mai mult curaj etic. Fiecare poezie evocă un teritoriu stăpânit de moarte. Celebra întrebare holderliniană „la ce bun poezii în vremuri rele” capătă acum un răspuns tranșant.

În miezul anilor satanici, replică la „obsedantul deceniu”, cum a numit Marin Preda anii '50, Ana Blandiana oferă o viziune orwelliană asupra vieții românești, sugerând, în substrat, începutul sfârșitului. Prima poezie a grupului se intitulează „Totul”. E un cuvânt-cheie în acei ani, cu mare frecvență în discursul politic, în sintagma-chemare de o ambiguitate ironizabilă „Să facem totul!”.

Poezia este formată doar din substantive – materii derizorii, care se impun conștiinței prin prezența cotidiană masivă. Lipsa verbelor dă poeziei o materialitate grea, de plumb.

„Totul” e o aglomerare de obiecte sau sintagme cu cea mai mare frecvență în limbajul epocii, alcătuiind, ca într-o pictură de Arcimboldo, un chip monstruos al urâtului românesc:

„frunze, cuvinte, lacrimi,
cutii de conserve, pisici,
tramvaie câteodată, cozi la faină,
gărgărițe, sticle goale, discursuri,
imagini lungite de televizor,
gândaci de Colorado, benzină,
stegulețe, cupa campionilor europeni,
mașini cu butelii, portrete cunoscute,
mere refuzate la export (...)”

Efectul de pamflet se realizează doar prin enumerare, într-o înșiruire sufocantă, ca într-o călătorie în infernul contemporan. În cartea „Minunatele amintiri ale unui ambasador al golanilor”, Alexandru Paleologu își amintește că, în epocă, poezia aceasta circula cu versuri noi, completate, adăugate de cititori. Se pusese în mișcare, cu alte cuvinte, un mecanism de producere a textului, ca în folclor, cu un sens colectiv, oral, anonim și mai ales popular.

Poezia a doua, „Eu cred”, începe cu un vers care, în epocă, devenise celebru: „Eu cred că suntem un popor vegetal”. Imaginea se pare că este luată dintr-un eseu de Constantin Noica din 1937.

Acest vers ar trebui să cunoască aceeași faimă ca și versul lui Lucian Blaga din poemul „Sufletul satului” (vol. „În marea trecere”): „Eu cred că veșnicia s-a născut la sat”.

O undă mioritică vine din interogații retorice:

„De unde altfel liniștea
În care așteptăm desfrunzirea?
De unde curajul
De a ne lăsa pe toboganul somnului
Până aproape de moarte,
Cu siguranța
Că vom mai fi în stare să ne naștem
Din nou?”.

Sintagma „toboganul somnului” are un sens nou, în comparație cu sensurile metaforei somnului din poezia lui Eminescu, a lui Lucian Blaga, Ion Barbu sau în poemele lui Ioan Es. Pop și Valeriu Stancu, doi importanți poeți de azi. Când, după cinci ani, în alt decembrie, un ziarist o întrebă pe Ana Blandiana dacă „mai credeți că suntem un popor vegetal”, autoarea răspunde: „Nu, suntem prea isterizați pentru asta.”

În „Cruciada copiilor” este evocată o armată de foetuși care înaintează spre naștere, prin trupuri de femei, spre un teritoriu malefic, al morții. Condamnarea la naștere este văzută ca o condamnare la nefericire. Imaginea acestei falange de foetuși este cea mai teribilă imagine a degradării iubirii, a transformării ei în jertfă, spaimă și suferință.

Miracolul nașterii capătă un sens nou, devine o condamnare la existență într-un teritoriu malefic, ca-n basme, al căpcăunului și al scorpiei:

„Un întreg popor
Nenăscut încă
Dar condamnat la naștere,
Foetus lângă foetus
Un întreg popor
Care n-aude, nu vede, nu înțelege,
Dar înaintează
Prin trupuri zvârcolite de femei
Prin sânge de mame
Neîntrebate”.

A patra poezie a acestui ciclu, „Delimitări”, evocă printr-o parabolă condiția tragică a feminității:

„Noi, plantele,
Nu suntem ferite

nici de boală,
nici de nebunie
N-ați văzut niciodată
O plantă/ înnebunită, încercând să intre
Cu mugurii în pământ?
Nici de foame,
Nici de frică
N-ați văzut niciodată
O tulpină galbenă
Încolăcindu-se printre gratii?
Singularul lucru
De care suntem ferite
(Sau poate private)
E fuga.”

Într-o literatură în care mitul matern este constant evocat ca un elogiu și încoronare a feminității – în poezie, de la Eminescu, până la N. Labiș, în proză, de la Ion Creangă și I. Slavici, până la Marin Preda – poezia aceasta prezintă

degradarea mitului, condiția tragică a feminității în epoci totalitare.

Autoarea parcă dorea să ilustreze în finalul aceluia an literar, nu doar litera ci și spiritul romanului „1984” de George Orwell. Romanul – o ficțiune distopică – publicat în 1949 este imaginea absurdă și tragică a evoluției unei societăți totalitare la finalul secolului XX. Distopia lui G. Orwell a fost confirmată de romanul „Doctor Jivago” de Boris Pasternak, de „*Arhipelagul Gulag*” de Al. Soljenițan, de Cinghiz Aitmatov în romanul „O zi mai lungă decât veacul”. În proza noastră, Marin Preda în romanul „Cel mai iubit dintre pământeni”.

Cele patru poeme formează, în contextul atmosferei ultimilor ani comuniști, o confesiune tragică a unei conștiințe care depune mărturie despre malformările orwelliene ale societății românești.

Iubire maternă

ESEU

PERSONALITATEA COMPLEXĂ A SCRITORULUI TUDOR ARGHEZI

► Violeta Daniela MÎNDRU

„Activitatea unui artist e un lung șir de eforturi către o perfecțiune neîncetat căutată și niciodată ajunsă, o cazna de toată secunda, un chin în care personalitatea șovăie, șchiopătează și cade, se îndoiește de sine, umilită, întristată, dar se hotărăște și pornește încă o dată și de mai multe ori la atac.” - așa mărturisea, într-un interviu, poetul Tudor Arghezi.

Personalitate complexă a literaturii și societății sfârșitului de secol XIX și începutului de secol XX, Tudor Arghezi a fost poet, prozator și gazetar, cu o carieră literară întinsă și foarte bogată, unul dintre autorii de prim rang ai perioadei interbelice, a cărui biografie a rămas până astăzi nedeslușită pe deplin și, pe alocuri, controversată.

Tudor Arghezi (pseudonimul lui Ion N. Theodorescu) a fost fiul lui Nae Theodorescu și al Mariei Theodorescu. A venit pe lume în data de 21 mai 1880 la București. A urmat Școala primară „Petrașche Poenaru”, apoi cursurile gimnaziului „Dimitrie Cantemir”, după care s-a pregătit în particular pentru a susține examenele pentru clasele a șasea și a șaptea.

A debutat în 1896, la vârsta de șaisprezece ani, în revista lui Al. Macedonski - „Liga ortodoxă” - cu poezia „Tatălui meu”, semnând Ion Theo. La scurt timp de la debut, Macedonski afirma despre tânărul poet: „Acest tânăr, la o vârstă când eu gângăveam versul, rupe cu o cutezanță fără margini, dar până astăzi coronată de cel mai strălucit succes, cu toată tehnica versificării, cu toate banalitățile de imagini și idei, ce multă vreme au fost socotite, la noi și în străinătate, ca o culme a poeziei și a artei.”

În perioada debutului său literar, tânărul Tudor Arghezi a fost custodele unei săli de expoziții a unei Societăți pentru dezvoltarea artelor în România, inițiată de câțiva pictori, printre care Constantin Artachino, Nicolae Vermont și Ștefan Luchian. Aflându-se în mediul pictorilor și pasionat de desen, Arghezi a schițat în peniță desene reprezentând peisaje și portrete de o calitate care i-ar fi prevestit un destin de artist în toată regula. Poetul a mărturisit că opțiunea pentru scris a fost dictată doar de lipsa

mijloacelor pentru a-și procura un atelier, șevalete, pânze, vopseluri.

A colaborat în anii 1897-1899 la „Revista modernă” și la „Viața nouă”, cu poezii și proză scurtă, începând să folosească pseudonimul Tudor Arghezi. Există mai multe presupuneri privind alegerea pseudonimului „Arghezi”. Însuși scriitorul explică numele ales spunând că de fapt a preluat vechiul nume al Argeșului, *Argesis*. Desigur, există și alte explicații. Ovid S. Crohmălniceanu propunea în studiul consacrat operei poetului din *Istoria literaturii române între cele două războaie mondiale* o altă explicație. Pseudonimul ar proveni din unirea numelor a doi celebri eretici, Arie și Geza, motivat fiind, probabil, de faptul că scriitorul a mărturisit indirect, prin conținutul romanelor sale, că nu era foarte atras de cariera de călugăr și că ar fi fost mai degrabă ateu decât mistic.

În *Dicționarul general al literaturii române* (Ed. Univers Enciclopedic, București, 2004) se menționează faptul că „nevoia unui refugiu în fața privațiunilor cotidiene, aspirații spirituale și artistice (...) îl fac să intre în cinul călugăresc în februarie 1900. După o ucenicie la mănăstirea Cernica, a îmbrăcat haina monahală, devenind călugărul Iosif, iar mai târziu a fost hirotonisit diacon și adus la Mitropolie ca secretar. A recurs la acest refugiu mai mult din comoditate, unul din unchii săi fiind un înalt ierarh al Bisericii Ortodoxe Române”, menționează care vine parcă să susțină presupunerea lui Ovid S. Crohmălniceanu.

În perioada 1903-1910 a purtat o asiduă corespondență cu membrii familiei, cu domnișoara Aretia Panaitescu, cu Panait Mușoi, Cpt. Panaitescu -Vifor și cu Gh. D. Mugur. Scrisorile sale conțin note filosofice, sunt scrise într-un evident limbaj poetic, din care se poate crea un portret psihologic al autorului: „Dezechilibrul în care se află lumea mă doare, mă face să sufăr ca de o săgeată ce mi-ar străpunge coapsele...Eu nu sunt un deziluzionat, ci un vrăjmaș oribil al întregii existențe, în actualitatea ei.[...] E o sevă bogată în mine, și pe sub pământ, rădăcinile

mele întâlnesc pe ale celor depărtați, rari și ei, goniți și ei – dar puternici prin pustiiile pământului”.

În 1904 a reușit să scoată, împreună cu Vasile Demetrius – poet, prozator și traducător român - , revista „Linia dreaptă”, unde a publicat o parte din ciclul „Agate negre”, nuvela „Lotar”, precum și manifestul poetic „Vers și poezie”. Revista a încetat să mai apară după doar cinci numere, însă Arghezi, Gala Galaction și Vasile Demetrius au fost legați tot restul vieții printr-o strânsă prietenie, cum reiese din mărturisirea fiicei lui Demetrius, artista și nuvelista Lucia Demetrius.

În 1905 și-a dat demisia din slujba de diacon și a plecat în Franța, unde a avut o legătură de iubire cu profesoara Constanța Zissu în urma căreia s-a născut primul său fiu, Eliazar (viitorul artist fotograf Elie Lothar), conform *Dicționarului scriitorilor români* (Editura Fundației Culturale Române, București, 1995). Mama copilului, profesoară, a fost nevoită să-și ascundă maternitatea și să-și lase fiul la Paris, în grija unei doici. Îngrijorat, Arghezi s-a hotărât să plece la Paris unde a stat puțin timp, fără a intenționa să oficializeze relația cu mama fiului său, menționând acest lucru într-o scrisoare din 6 decembrie 1909, adresată familiei sale: „Dacă strechea puturoasă a căsătoriei mă va izbi – ferească Dumnezeu - vreodată, nu pe domnișoara Zissu, licențiată în Științe naturale, am s-o iau, dar pe o fată care știe să facă bucate, să coasă nasturi și să ție curată o casă.” (Barbu Cioculescu - *Tudor Arghezi – Autoportret prin corespondență*)

Arghezi s-a mutat apoi la Fribourg, unde a scris poezii și a participat la cursurile Universității Fribourg, dar nu a fost mulțumit de puternicul accent catolic al acesteia. S-a mutat la Geneva. A locuit acolo între anii 1906 și 1910 având o intensă activitate creatoare. A asistat la cursurile Universității, a frecventat asiduu bibliotecile și a lucrat în atelierul unui bijutier pentru a-și câștiga existența, dar și pentru a asigura cele necesare fiului său, Eliazar.

A păstrat legătura cu membrii familiei și cu prietenii prin intermediul scrisorilor și a cărților poștale. Față de mama sa manifesta o iubire plină de respect, un dor nespus. „Dragă mamă, Primește cele mai bune urări învăluite în cele mai largi doruri pe cari ți le trimite cel ce te iubește mai puternic și mai frumos pe lumea asta, în care cei mai scumpi sunt totdeauna cei de un sânge și de-o nădejde.” Și în altă scrisoare „vreau să-ți pun pe aripa sufletului o fărâcă albă din lumina ce licărește pe-a sufletului meu. Aș vrea să te văd mai puțin preocupată de-a număra metăniile orelor ce trec și a pipăi calitatea boabelor lor. [...] Aș vrea ca viața dumitale, de suferință, e-adevărat, să nu te apese atât, să

nu-ți dea atâta de cugetat.”(Barbu Cioculescu -*Tudor Arghezi – Autoportret prin corespondență*)

În corespondența cu domnișoara Aretia Panaitescu, Arghezi mărturisea că avea „o viermărie de inimi, în toate rangurile societății” și recunoștea că „puroiul urei dobitocești” al celor din jur, îi otrăvise și lui sângele. În ciuda acestui fapt, el a rămas „sălbatec și independent”, luptând asiduu „împotriva lașității și al idioatei inferiorități.[...] Câți prieteni n-am pierdut! Câți oameni n-au suferit arsura jăratecului dreptății și adevărului meu!” (Barbu Cioculescu- *Tudor Arghezi – Autoportret prin corespondență*)

Se întrevede formarea unei personalități profunde, care tinde spre singurătate și neîncredere în oameni. Tânărul avea deja o puternică opinie despre societate în general și despre sine în special. „Eu, prietenilor mei nu le mărturisesc nimic din profunzimile mele sufletești. De ce? N-am această nevoie; mă doare și totuși îmi place mai mult să rătăcesc prin locuri negre ca un lup, bănuind pe toată lumea - prin caverne mohorâte, prin cimitire vaste ale gândirei și dacă s-ar putea, ale realității. Și-apoi mă simt atât de incomplet față de mine – eu cu mine zilnic - încât ei n-ar putea să mă completeze, ei nu mi pot deschide pleoapele pe care nu le pot însumi desface în arșița bănuită a tăcerii.”

În perioada în care a locuit la Geneva, a fost ținut sub supraveghere de autoritățile elvețiene din cauza părerilor sale critice referitoare la represiunea mișcării țărănești.

În 1910, N.D. Cocea îi publica în „Viața socială” poezia „Rugă de seară”, precum și câteva piese din „Agate negre”. Tudor Arghezi a revenit în țară și a început colaborarea la mai multe publicații: „Facla”, „Viața Românească”, „Rampa” ș.a. cu versuri, pamflete, polemici, câștigând notorietatea în cercurile teatrale, politice și literare ale vremii. A condus, alături de Gala Galaction, revista „Cronica” (1915-1916).

În 1916, s-a căsătorit cu Paraschiva Burda (originară din Bucovina) și s-au mutat la Mărțișor. Într-o scrisoare din data de 6 noiembrie 1916, adresată căpitanului Panaitescu-Vifor, Tudor Arghezi menționa: „Ieri m-am căsătorit cu nevastă-mea, dacă se poate spune. În război e o datorie să legitimezi o femeie cu care ai trăit în prietenie gospodărească cinci ani de zile și care îți iubește copilul ca pe propriul ei pui.”

În această perioadă, Arghezi a devenit un critic de artă valoros și a luat apărarea pictorului Ștefan Luchian care suferea de scleroză multiplă și era acuzat de fraudă (din cauza suspiciunii că nu ar mai putea picta, dar ar permite ca lucrările altora să fie semnate cu numele său).

Era prezent cu regularitate la Kübler Café din București unde s-a format un cerc de artiști și intelectuali boemi care îi includea pe scriitorii Ion Minulescu, Liviu Rebreanu, Eugen Lovinescu, Victor Eftimiu, Mihail Sorbul și Corneliu Moldovanu, dar și pe pictorii Iosif Iser, Alexandru Satmari, Jean Alexandru Steriadi, compozitorul Alfons Castaldi, și pe colecționarul de artă Krikor Zambaccian. Conform lui Zambaccian, Arghezi a putut fi văzut mai rar la celălalt loc de întâlnire, Casa Capșa. În acea perioadă era și un asociat al omului politic și colecționarului de artă Alexandru Bogdan-Pitești, și lua parte în mod regulat, împreună cu Galaction, Cocea, Minulescu, Adrian Maniu și alți artiști plastici, la cercul creat de Maniu de la Știrbei-Vodă, lângă Parcul Cișmigiu.

După izbucnirea primului război mondial, Arghezi a scris articole împotriva taberei politice conduse de partidul național liberal și de grupul de susținători ai lui Take Ionescu, care doreau ca România să intre în război alături de puterile Antantei; a fost un susținător al unirii Basarabiei Vechiul Regat și detesta alianța implicită cu Rusia Imperială.

În timpul realizării României Mari mai exact în perioada 1918 - 1919 a fost închis un an, împreună cu unsprezece ziaristi și scriitori - între care și Ioan Slavici -, la penitenciarul Văcărești, fiind acuzat de trădare, deoarece colaborase cu autoritățile germane de ocupație.

Momentul venirii pe lume a celor doi copii, Domnica (1924) și Iosif (1925), schimbă percepția despre viață a poetului Tudor Arghezi, acesta devenind mai înclinat să scrie poezii pentru copii și despre lumea mărunță a necuvântătoarelor.

În 1927 a apărut, cu mare întârziere, prima sa carte de poezii „Cuvinte potrivite”, iar un an mai târziu, ziarul „Bilete de papagal”.

Chiar dacă Arghezi a parodiat cu sarcasm lumea monahală în romanul *Cimitirul Buna Vestire*, educația monastică l-a condus spre scrierea *Psalmilor (Cuvinte potrivite, 1927)* sau a poeziilor cu motive religioase.

„S-ar putea bănuia existența, în Tudor Arghezi, a unui misticism în sensul lui Newman, adică al unei adeziuni sufletești totale și nu raționale și al unei credințe sensibile și nu logice. Prezența unui astfel de misticism ar fi fost, de altfel, neașteptată, întrucât ar fi ieșit din limitele literaturii și sufletului românesc. Nici poezia lui Tudor Arghezi nu constituie o poezie mistică, în sensul adeziunii sensibile, dar nici nu voințe să fie privită ca ceea ce nu e. În ea găsim numai setea de divin, neliniștea în privința existenței lui și nevoia certitudinii materiale, mai ales aceasta:

„În rostul meu tu m-ai lăsat uitării/ Și mă muncesc din rădăcini și sânger./ Trimate, Doamne, semnul depărtării./ Din când în când, câte un pui de înger./ Să bată alb din aripa la lună./ Să-mi dea din nou povața ta cea bună.” (Psalm) (Eugen Lovinescu – *Poeți moderniști și tradiționali – Tudor Arghezi*)

Psalmii lui Tudor Arghezi sunt asemenea unui câmp de luptă în care ereticul și misticul se înfruntă, disputându-și întâietatea în sufletul și mintea omului care scrie și care își trăiește intens îndoielile. „Doamne, tu singur văd că mi-ai rămas/ Dar și tu văd că-ncepi glumi cu mine./ Nu mai am suflet, nici inimă, nici glas. Îs buruiantă./ Sunt un măcăciune./ Tu rabzi să m-asuprească greu dușmanii./ Aștept cu ceasul și tu rabzi cu anii./ Mă ocolesc, privind încoace toți./ Parcă-aș fi fost o gazdă de derbedei și hoți. (Psalm 17)

Aparținând liricii filozofice și religioase, psalmii exprimă drama omului modern silit să trăiască într-o lume profană, părăsită de Dumnezeu și lipsită de miracole, de care lumea veche era plină.

Omul modern, apăsător de singurătate, covârșit de frustrări, aspiră la divinitate, cu care vrea să comunice, dar o face într-o manieră aparte, adică egoistă, sfidătoare, minimalizatoare. Această sinceritate brutală dovedită de omul modern în încercarea lui de a primi harul ori de a provoca, chiar printr-un gest profanator, apariția lui Dumnezeu, constituie noutatea problematicii propuse de Arghezi.

Începutul Psalmului 13 duce cu gândul la poezia „Iisus în celulă” a lui Radu Gyr, - „Am fost să-l vad pe Domnul bătut de viu pe cruce”.

Psalmii lui Arghezi creează un fin sentiment de confuzie, de alunecare de la cotidian către adâncă trăire duhovnicească - „Uită-te, Doamne, jos de tot. În jos./ Se roagă către tine cel îngenunchiat.” (Psalm de tinerețe); „Seara stau cu Dumnezeu/ De vorbă-n pridvorul meu” (Denie) - sau invers, de la sentimentul comuniunii, încrederii, lăsării în voia lui Dumnezeu, la planul lumesc, obișnuit, confortabil. „Opaitele nopții s-aprind la mii de poștii./ Din țări în țări de stele, din ce în ce mai sus./ Din fundul Mării Moarte până-n văpaia Cloștii/ Nu-i nimerea nemernic și singur ca Iisus./ Ne-am așteptat un înger să-aducă-ne isop./ Am așteptat din ceruri un semn, o-mbărbătare./ De vreme ce-nțelesul a fost trimis cu scop./ Să moară printre oameni vândut prin sărutare./ Și se făcu-ntuneric, tăcere și răcoare.” (Psalm 13)

Lipsa unei mărturii sigure a existenței divinului, într-o epocă în care îngerii nu mai circulă printre oameni, duce la o patetică luptă după certitudine. „Doamne, izvorul meu și cântecele mele!/ Nădejdea mea și truda mea!/ Din ale cărui miezuri vii de stele/

Cerc să-mi îngheț o boabă de mărgea./
Tu ești și-ai fost mai mult decât în fire/
Era să fii, să stai, să viețuiești./ Ești ca un gând, și ești
și nici nu ești/ Între puțință și-ntre amintire.” (*Psalm IV*)

„O astfel de atitudine nu se poate numi misticism, ci este mai mult efectul unei educații religioase în conflict cu realitățile vieții și cu datele științei.[...]Trecut prin estetica argheziană a materializării, divinul ia reliefuri concrete și chiar familiare. (Eugen Lovinescu – *Poeți moderniști și tradiționali – Tudor Arghezi*). În casa de țară, poetul face într-un ungher un pat din covoare și perne moi, pentru cazul în care... „Iisus voind să mai scoboare,/ Flămând și gol, va trece pe la voi...” (*Inscripție pe o casă de țară*)

Inscripție pe paraclis este un aforism în care este sintetizată toată înțelepciunea credinței fără dovezi. „În altar sfârșesc și-ncep/ Cele ce nu se pricep”.

Este, deci, evident că „Problema esențială a liricii lui Arghezi este aceea conștiinței, a unei conștiințe care caută și se frământă, privind însă totul în termenii unei înțelegeri simple, concrete, primordiale”, după cum avea să remarce Al. George (*La sfârșitul lecturii* - Editura Cartea Românească). Deși uneori stilul este discursiv, poetul nu meditează, în stil romantic, asupra problemelor lumii și nici nu le explică în chip modern, științific, ci privind totul cu luciditate, el se răfuește cu totul. „El stă în fața divinității, pe care, în Psalmii săi de diferite vârste, a invocat-o, a implorat-o, dar de multe ori a tratat-o irreverențios sau brutal.”

Tudor Arghezi a publicat mai multe volume de versuri, romane, nenumărate articole. A impus în literatura română ca specie literară tableta, un gen de pamflet alegoric. În 1929 a publicat prima sa carte de proza, „Icoane de lemn”, iar în 1931, placheta de versuri „Flori de mucegai” legată, ca și „Poarta neagră”, de anii de detenție. Volumul în proză „Cartea cu jucării”, inaugurează o direcție secundară în creația scriitorului, ce va continua, mai apoi, cu poemele pentru copii „Cântec de adormit Mitzura”, „Mărțișoare”, „Prisaca”, „Zdreanță” s.a.

Arghezi a rămas în memorie ca fiind poetul fascinat de universul mărunț, la care lumea viețuitoarelor fără grai a căpătat un contur extrem de unitar și complex, în dependența lor afectivă față de om.

În anul 1933 a publicat volumul „Tablete din Țara de Kut”, în care a criticat societatea românească și elita sa politică, într-o manieră grotescă. A urmat romanul „Ochii Maicii Domnului” (1934), tema principală fiind dragostea maternă și devotamentul filial. A continuat să scrie poeme și

în 1935 a publicat volumul „Versuri de seară”, iar apoi, în 1936 romanul „Cimitirul Buna-Vestire”.

Tudor Arghezi a rupt tiparele prozei clasice, a zdrobit topica și sintaxa și a creat o nouă formă de expresie, de imagism și de materializare a ideii, cu o profundă influență asupra publicisticii noi.

„*Cimitirul Buna-Vestire* (1936) reprezintă apogeul pamfletului artistic. Demonică ficțiune a unui poet care-și exprimă intuitiv nonconformismul său social, aruncându-și verva satirică asupra vieții mediocre și ipocrite și a mecanismului social obștesc.[...]

Viziunea grotescă a amorului, a personalităților sociale, a prostiei, a superstiției, a vieții mecanizate, în serie, a justiției, a Bisericii oficiale, a morții însăși, se rostogolește caleidoscopic în paginile romanului, alcătuiind o șarjă grandioasă, frenetică a conformismului[...]

Este atâta unitate spirituală în ficțiunea dlui Arghezi, încât considerăm *Cimitirul Buna-Vestire* ca pe cel mai frumos roman fantastic din literatura noastră, făcând din sarcasm o viziune de înalt plan contemplativ al existenței umane.” – (Pompiliu Constantinescu)

Personajele lui Arghezi dispun de o intuiție dobândită în urma așa-zisei învieri, de o înțelepciune cu note filosofice, o cunoaștere profundă a realității umane. „Orice ați face, știința voastră rățăcește și mândria voastră e un noroi, prin care mintea vă umblă desculță. Păziți-vă bine mai ales de judecăți întregi și de sentințe, și îndoiiți-vă, secundă cu secundă, de măsurătorile voastre precise, de punctul fix și de corectitudinea geometrică a liniei cu care împărțiți existența în pătrate mici, în care încape multiplul lui zero în toate cantitățile lui diminutive.

Voi n-ați economisit două lucruri de preț ale lumii, bune înaintea lui Dumnezeu: lacrima și sângele, de același neam cu lumina. Nici o lacrimă nu este vărsată în zadar, fără să vuiască veacul, și nici o pată de sânge nu rămâne stearpă.” (Tudor Arghezi - *Cimitirul Buna – Vestire*)

În perioada premergătoare intrării României în război, Tudor Arghezi și-a făcut cunoscute opiniile sale politice critice față de alianța cu Antanta și a participat la campania anti-război, care avea ca scop oprirea României de a se alătura celui de-al doilea război mondial. El a scris articole și poezii împotriva grupului de susținători ai lui Take Ionescu și a Partidului Național Liberal, care promovau intrarea României în război.

În 1942 vede lumina tiparului romanul „Lina”, de fapt un lung poem în proză.

Un an mai târziu, sub genericul „Bilete de papagal” (ziarul „Informația zilei”) a publicat îndeosebi pamflete usturătoare, pentru care a fost

cercetat de poliție. În urma publicării, în data de 30 septembrie, a pamfletului „Baroane”, în care îl ataca pe ambasadorul german Manfred von Killinger, ziarul a fost imediat confiscat, iar scriitorul a fost închis la București și în lagărul de la Târgu Jiu. A fost eliberat un an mai târziu, în 1944, când a început să publice pamflete asupra colaboratorilor regimului, memorii și un nou volum de tablete, intitulat *Manual de morală practică*.

În 1948 a apărut în ziarul PCR Scânteia, în patru episoade consecutive, celebrul articol al lui Sorin Toma, fiul poetului proletcultist A. Toma, intitulat „Poezia putrefacției sau putrefacția poeziei”, în care, printre altele, acuzând pestilențialul poetic al lui Tudor Arghezi, autorul sancționează un „urât mirositor vocabular”. Articolul se încheia cu o veritabilă amenințare cu moartea. Scriitorul Tudor Arghezi a fost interzis imediat după publicarea acestuia și se retrage din viața publică în căsuța lui de la Mărțișor unde ar fi supraviețuit,- după cum afirmă el însuși -, din vânzarea cireșelor.

„Familia întregă a trecut prin momente grele, dar forța morală a scriitorului nu a slăbit nici o clipă, creând celor din jur echilibrul și liniștea necesară”- spune însăși fiica poetului, Mitzura Arghezi.

Tipografia de la „Mărțișor” i-a fost confiscată în 1948, iar pentru familia poetului au urmat ani grei. În această perioadă, Tudor Arghezi a tradus din limba rusă (între altele, „Suflete moarte” de Gogol), iar din limba franceză - „În floarea vieții” de Anatole France.

În perioada 1952 - 1967 poetul a fost „reabilitat” treptat, la sugestia lui Gheorghe Gheorghiu Dej. Tudor Arghezi a fost distins cu premii și titluri, ales membru al Academiei Române în anul 1955 și deputat în Marea Adunare Națională.

S-a bucurat de mari avantaje în regimul comunist, ca și Mihail Sadoveanu, colaborând cu autoritățile și scriind poezii sociale pe placul acestora. A publicat poemul „1907 – peizaje”, „Cântare omului”, „Stihuri peștiște”, „Poeme noi”, „Cu bastonul prin București”.

Tudor Arghezi reprezintă exponentul cel mai puternic al pamfletului, în care a împins violența și ingeniozitatea verbală dincolo de tot ce a putut născoci o ziaristică esențial pamfletară. Până la el, literatura reprezenta, prin eliminare, un proces de curățire și a scrie frumos, însemna o cât mai mare îndepărtare de tiparele primitive ale limbii. Originalitatea publicisticii lui consta însă în a se fi întors, sincer și voluntar, spre aceste tipare, dând stilului o plasticitate și mai puternică decât este deja limba română literară.

Poetul a donat statului, în 1966, întreaga proprietate a „Mărțișorului”, cu condiția ca aceasta să devină, după moartea sa, Casă memorială.

„Mărțișorul e patria literaturii mele. De acolo au ieșit *Cuvintele potrivite* și toate scrierile adunate acum într-o mulțime de volume, gândite la o masă dintr-o cameră mică pe care mi-o rezervasem pentru reverie.[...] Pentru mine, Mărțișorul e un lucru de neuitat. Cred că acolo mi s-a plămădit cerneala și mi-a înviat oarecum condeii”, mărturisea Tudor Arghezi.

Tudor Arghezi s-a stins din viață în anul 1967, la vârsta de 87 de ani, la doar un an după soția sa, Paraschiva, fiind înmormântat, alături de ea, în grădina casei din Str. Mărțișor, cu funeralii naționale.

În iunie 1974, dorința poetului Tudor Arghezi s-a împlinit, Mărțișorul devenind Casă memorială patronată de Muzeul Literaturii Române.

S-a încheiat astfel odiseea unuiu dintre autorii cei mai contestați din întreaga literatură română, un scriitor prolific, inspirat, un artist desăvârșit, unul dintre cei mai importanți poeți și prozatori din literatura română modernă, cu un stil unic și o abilitate de a pune în cuvinte realitățile sociale și politice ale vremii sale.

Lacrimi de dor

PRINȚESA PROZEI FEMININE

COMANDĂ SUSPENDATĂ

► Cristina LUCA-PARAPIRU

V-ați întrebat vreodată cum arată viitorul? Eu am aflat absolut întâmplător. Desigur, nu mi se pare la fel de fascinant ca în filmele cu nave spațiale și cu extraterestri, însă tot e ceva. În plus, aventurile pe care le-am trăit acolo mi se par de neuitat și vreau să vi le povestesc și vouă.

Totul a început într-o seară de aprilie, când nu puteam dormi. Stăteam întinsă pe pat și mă uitam pe fereastră în timp ce, din patul de deasupra, se auzea sforăitul ușor al fratelui meu. Tocmai terminasem un serial SF super tare și gândul meu era numai la lumea viitorului, când, deodată, am dat cu ochii de Luceafăr și ce mi-am zis? *A funcționat de atâtea ori. Hai să-mi pun o dorință! Am închis ochii și am șoptit:*

- Vreau să ajung în viitor!

Am adormit pe loc, copleșită de oboseală.

Când am deschis ochii, primul lucru pe care l-am remarcat a fost faptul că pluteam. A durat doar o fracțiune de secundă, trezirea însemnând și restabilirea (destul de dureroasă) a gravitației. Nu vă pot spune ce tare m-am speriat! Cu inima bubuindu-mi, am privit în jur, îngrozită. Bine, nu era nimic îngrozitor în locul acela, dar al doilea lucru pe care l-am remarcat era că *nu* mă aflu în camera mea. Plutisem într-o încăpăre cu pereții cenușii, fără mobilier. Timp de câteva secunde am fost atât de șocată încât nu m-am putut mișca nici măcar un milimetru; apoi mi-am dat seama ce se întâmplase: mi se îndeplinise dorința. Eram în lumea viitorului!

După câteva minute, timp în care am explorat camera în căutare de alte surprize, m-am hotărât să găsesc o cale de ieșire de acolo. Dar cum? Încăpărea nu avea nici ușă, nici fereastră. M-am gândit apoi că poate ușa era invizibilă, așadar am început să-mi apăs palmele pe fiecare porțiune de perete. Am dat peste un buton mic, gri. În momentul următor apăsam butonul, iar peretele din fața mea culisă încet. Contemplam lumea viitorului.

Cum vă ziceam, totul era altfel decât îmi imaginasem. De unde mă așteptam la nave spațiale zburând pe deasupra mea și la roboți

mergând la pas cu oamenii și ascultându-le comenzile, m-am trezit într-o lume exact ca cea din ziua de azi, însă gri. Nicio urmă de culoare nu se întrezărea în acel tărâm ciudat: cer gri, nori cenușii, pielea trecătorilor de pe stradă asemenea... Oamenii de pe stradă aveau fețe apatice și, din câte am auzit eu trăgând cu urechea, toți vorbeau despre cam aceleași subiecte:

- **actualizarea Liderului;**

- **următorul model de iPhone115 și îmbunătățirea considerabilă a holocamerei acestuia;**

- **sărbătorirea CHATniversării pe data de 6 iunie și Marea Paradă în cinstea Liderului.**

M-am dus spre un băiat care stătea deoparte, sprijinit de un zid. Chiar dacă era cam de aceeași vârstă cu mine, puștiul avea o față îmbătrânită și mohorâtă, iar ochii lui negri priveau în gol. Am trecut direct la subiect:

- Bună! Sunt puțin dezorientată. Dă-mi, te rog, niște repere: data, țara, orașul... (Știu că cererea părea prostească, însă chiar mă interesa dacă România se mai numea România).

- Dată? mormăi băiatul. Și recită: suntem pe 2 iunie 2123. Mai sunt patru zile până la

CHATniversare, ne aflăm pe Planeta Uniformizată de Lider, de o sută de ani nu mai există țări, trăim în GRI...

- Liderul. *Cine este Liderul?* I-am întrerupt nedumerită.

Băiatul verifică rapid în jur, stresat, apoi se răsti la mine:

- Cum să întrebi așa ceva? Liderul este ChatRPD.

Se răsuci pe călcăie și se îndepărtă rapid. Am rămas înțepenită de surpriză. *Cum se poate ca Liderul să fie ChatRPD?* Mi-am amintit despre ce spuneau conspiraționiștii, cum că inteligența artificială ar putea prelua controlul asupra lumii, dar eu nu îi luasem niciodată în serios. Părea că aveau dreptate. ChatRPD devenise Lider, da?!

Știu că nu era treaba mea. Clar nu urma să trăiesc până în anul 2123 – însă tot ce doream în

momentul acela era ca griul, cu care inteligența artificială pictase lumea, să dispară.

Am strigat în urma băiatului cu privirea goală:

- Unde se află Liderul?

Puștiul se opri scurt:

- Tu chiar ești confuză. Liderul este la Elipsa Verde!

O construcție din sticlă, reflectând raze verzi și care nu lăsa loc de dubiu umplea orizontul, la câteva străzi distanță. Arăta ca diagrama atomului, așa cum o știam de când era imaginea aplicației pentru inteligența artificială de pe telefonul fratelui meu. Tot ansamblul se distindea incandescent în universul gri din jur. M-am strecurat printr-un geam (securitatea nu este grozavă în viitor, de reținut) și am ajuns într-un hol verde-translucid, imens. Habar nu aveam unde anume era ChatRPD sau măcar cum *arăta* acesta.

- IDENTIFICĂ-TE! m-a trezit din contempla o voce lipsită de inflexiuni.

Textura verde de pe pereți se transformă în coduri, formând un chip mare, bizar, fără trăsături.

- Sunt Cristina și îl caut pe ChatRPD, m-am dat eu cutezătoare, deși eram teribil de intimidată. Umanității îi va fi mai bine fără tine.

Era ridicol. *Eram* ridicolă. Dar măcar încercam ceva.

- SĂ SCAPI UMANITATEA DE *MINE*. NONSENS. EU SUNT TOT, au glăsuțit pereții.

Mă gândeam să renunț, când, deodată, mi-a venit o idee.

- Descrime-mi sentimentul pe care îl ai, ChatRPD, i-am spus chipului uriaș.

- EU NU AM SENTIMENTE.

- Asta înseamnă că nu ești TOT, cum crezi tu. Nu iubești pe nimeni, cum îmi iubesc eu familia. Nu ai prieteni, ca mine, prieteni care îți fac ziua mai bună. Nu simți nimic când cineva te complimentează, nu te bucuri când mama și tata te laudă, nu simți nimic. Ceea ce înseamnă că *ești* nimic, ChatRPD. Oamenii au amintiri, oamenii visează, oamenii râd. Oamenii iubesc...

Chipul începu să se distorsioneze pe perețe, codurile clipiră haotic, iar Elipsa Verde începu să se zdruncine. Singurul lucru pe care am mai apucat să-l văd înainte să mă trezesc la mine în pat a fost o sclipire de culoare în lumea viitorului.

Dimineața risipea griul din camera mea. Printre gene de somn, licăriri verzi îmi umplură ochii. De pe birou, ChatRPD se aprindea intermitent, ca o comandă suspendată de peste un secol.

Poarta Raiului

► Vladimir RADU

INTERVIURI DIN PROXIMITATE

NOTE PE CLAVIATURA
UNEI VIETI DE POVESTE

Cu un CV impresionant prin consecvența cu care și-a făurit și a urmat o carieră profesională de excepție, profesoara de pian **Alexandra Manolache de la Clubul Copiilor Tecuci** își păstrează doza de modestie care a devenit o caracteristică a personalității și a vieții sale în general. Străbătem holurile acestei clădiri-monument istoric și prestigioasă instituție de formare, instruire și educare a copiilor din oraș și din zonă, călăuziți de sunetul clapelor de pian.

Reporter: Bine v-am regăsit, stimată doamnă profesoară, astăzi, la începutul unui nou an școlar 2023-2024. Vă aflați alături de câțiva copii care au venit pentru prima oară în această sală-studio, însoțiți de părinți. Cum se desfășoară selecția „boboceilor” pe tăpșanul muzicii?

Alexandra Manolache: Bine ați revenit printre noi într-un loc pe care știm că l-ați îndrăgit și l-ați onorat câțiva ani fructuoși din cariera d-voastră. Da, sunt alături de acești puști drăgălași care așteaptă cu nerăbdare să le vină rândul la proba de aptitudini muzicale. Emoții au mai mult părinții, după cum îi puteți vedea.

Rep.: Înțeleg faptul că celor 50 de copii cu care d-voastră lucrați din anii anteriori li se adaugă vreo 45-48 pentru acest an școlar, deci în total aproape 100, - o cifră impresionantă!

A.M.: Da, avem o activitate intensă aici la toate cercurile din Clubul Copiilor Tecuci, instituție care altădată beneficia de o structură mult mai generoasă, amplă și diversă atât pentru elevi cât și pentru cadrele didactice îndrumătoare.

În formațiuni/grupe de câte 8-10 copii, noi avem în norma didactică cel puțin 9 grupe iar durata unei activități săptămânale este de 100 de minute. După cât vedeți, avem destulă treabă...

Rep.: Cum anume derulați selecția copiilor cu înclinații/aptitudini muzicale pe care ulterior să-i antrenați până la atingerea performanței?

A.M.: Cunoașteți că, pentru activitățile de la Club, nu există programe școlare stas, ci obiective generale și proprii, stabilite în funcție de profilul fiecărui cerc. Adaptăm an de an (și eu am chiar zilnic această preocupare!) aceste proiecte la specificul localității noastre și la unele tendințe moderne, corespunzătoare vârstelor și pasiunilor copiilor. Aș mai spune și...intereselor familiilor acestora care pot imagina și pregăti mai din timp drumul către o carieră pentru fiii și fiicele lor.

Rep.: D-voastră cum ați ales acest drum în viață, un drum care merge de atâția ani însoțit de muzica instrumentală? Cred că aveți o poveste de viață cu totul ieșită din comun...

A.M.: Dimpotrivă. Am o biografie cu elemente comune pentru aproape toți cei de vârsta mea, fără salturi sau căderi existențiale. Din satul vâlcean în care m-am născut într-o familie de

condiție medie (Râmnești, comuna Șușani), undeva pe lângă Drăgășani, eu am plecat printre străini încă din clasa a III-a, de la vârsta de 9 ani. Tata, un gospodar desăvârșit, dar și un părinte grijuliu pentru viitorul copiilor săi, a intuit că îi moștenesc eu ceva înclinații spre muzică. Deși lipsea de luna până vinerea de acasă fiind plecat cu un serviciu pe un șantier din București, la sfârșit de săptămână împreună făceam ordine în gospodărie, iar duminica la slujbă, cânta în corul bisericii, unde îl însoțeam adesea. Eu mai îngânam prin casă crâmpie din melodiile populare ale interpreților îndrăgiți în zona noastră: Maria Ciobanu, Benone Sinulescu, Ion Dolănescu, Irina Loghin... Și am fost duspă de tata la o audiție în urma căreia am fost admisă la Școala de Muzică din Râmnicu Vâlcea. Aici am studiat în clasele primare și în cele gimnaziale vioara și pianul. Am urmat apoi Liceul de Muzică Sibiu, redenumit din clasa aX a Liceul Pedagogic, secția artă-muzică, după absolvirea căruia am fost admisă la Facultatea de Muzică a Universității din București, secția Pedagogie muzicală. Și uite-așa, de-acum 43 de ani am devenit tecuceancă, eu și întreaga mea familie...

Rep.: Ne vorbești la o întâlnire anterioară despre faptul că proveniți dintr-o familie românească tradițională, cu solide concepții morale și mult respect pentru carte, pentru învățătură. Aceleași principii le păstrați și în familia dumneavoastră, alături de soțul Vasile Manolache, ofițer de carieră în MapN și jurist, de fiul, cadru superior în Jandarmerie și de fiica, angajată în zona studiilor economice. Cu siguranță, la fel vor crește și nepoții de care sunteți tare mândri. La fel ca și de elevii d-voastră...

A.M.: Într-adevăr. Școala, lecțiile de pian, instruirea grupelor de copii lucrând cu fiecare în parte, pregătirile pentru concursuri, concerte și festivaluri, au făcut parte integrantă din viața mea cotidiană. Pe copiii de acasă și pe cei de la școală ori de la Club i-am crescut, i-am educat și instruit

în mod identic, cu spirit matern, dar cu exigență și responsabilitate. A mea, a lor și a părinților, față de parcursul ulterior prin meandrele vieții.

Rep.: Ce nume de copii talentați, cursanți antrenați la acest pian vă vin acum în minte?

A.M.: O! Îmi vine teribil de greu să aleg doar câteva nume dintre cei mulți care au „ucenicit” sub privirile mele pe clapele alb-negre ale acestui pian. Îmi vin în minte, la întâmplare, chipurile concentrate și degetele alergând prin vraștea notelor muzicale, nume de copii care acum sunt adolescenți ori tineri remarcabili: Matei Arhire, Ronan Andrei Filimon, Georgiana Panaitiu, Rareș Condrache, Karla Pohrib, Luca Dragomir, Dănuț Trandafir sau „veteranii” Adrian Top, Luiza Gao, Cosmin Bardaș, Bogdan Trandafir, Ana Maria Arhire, Emina Pohrib și mulți alții.

Rep.: Remarcăm de jur împrejurul nostru fotografii, diplome, afișe ale unor concursuri și concerte, premii de excelență și trofee prin care - aflându-vă alături de elevii pregătiți de d-voastră - ați surclasat toate recordurile, așezând pe harta muzicii instrumentale românești numele Tecuciului. Și mai ales prin concurenții de vârste mici, viitoarele speranțe ale interpretării pianistice despre care, cu siguranță vom mai auzi, sau pe care îi vom vedea pe ecranele televizoarelor ca în cazul fraților Arhire de la emisiunea de mare impact „Românii au talent”. Aveți compozitori sau opere/bucăți muzicale preferate?

A.M.: Vă pot mărturisi un secret: elevii mei cei mai talentați sunt cei care își aleg repertoriul de concurs ori de concert. Bineînțeles că de cele mai multe ori îmi dau acordul. Ei nu se tem să atace o bucată mai dificilă deoarece mă știu pe mine alături la repetiții. Deslușim împreună sensurile creației respective, escaladăm dificultățile de interpretare a partiturilor, insistăm asupra acurateții sunetului, ritmului, nuanțelor etc., dar susținem și nota de originalitate în anumite limite, ținând seama de

particularitățile compozitorului respectiv, fie el Beethoven, Bach, Rahmaninov sau Enescu.

Rep.: Aveți aici într-o mapă nenumărate diplome personale acordate profesorilor corepetitori de către jurii selecte și foarte exigente la tot felul de concursuri. Sunt niște cartoane frumos colorate care ascund însă, în spatele lor, ore de efort și investiție de muncă, talent, încredere, optimism.

A.M.: Rezultate deosebite au aici la Clubul Copiilor și colegii mei onorând succesele de altădată și memoria celor ce au slujit în acest adevărat laborator de talente. Sunt îndrumători sub supravegherea cărora copiii își descoperă cu mirare abilități și posibilități nebănuite, de multe ori prefigurând o carieră de succes. Eu îmi aduc aminte că am pus pentru prima oară mâinile cu degetele pe clapele unui pian adevărat la Școala de Muzică din Râmnicu Vâlcea, mai târziu la Liceul de Muzică, Sibiu, sub atenta îndrumare a profesorului meu, Doru Constantiniu... (Când greșeam ceva nu ne certa, nu ridica glasul la noi, dar ne trăgea cu pixul câte-o dungă pe degete. Am avut de mai multe ori degetele vârgate...) Eu insist adesea la discipolii mei, forțându-le exersarea până ating un nivel de interpretare peste medie, în studii, game, trecere către ritmuri și stiluri mai dificil de abordat, încât oricare dintre ei să se poată înscrie cu mari șanse la un liceu de muzică.

Rep.: Îi îndreptați în felul acesta către arta autentică, rafinată, să fie deschiși pentru tot restul vieții către o receptare a lumii la nivel superior intelectual și de sensibilitate. Pentru acești viitori consumatori (dar și producători!) de cultură superioară (și nu de subcultură!), teatrul, muzica, literatura, filmul, baletul, sala de concerte ș.a. vor deveni obișnuite, desăvârșindu-i ca oameni.

A.M.: Am reîntâlnit-o la mai multe concursuri pe doamna Gabriela Munteanu, profesor universitar de excepție din timpul facultății, un model de dascăl și artist pe care încerc să-l păstrez în lucrul meu cu

acești copii cărora părinții le acordă un suport total și necondiționat, înțelegându-le efortul.

Rep.: Îi văd cum ne privesc nerăbdători să treacă pe scăunel în fața pianului, acest instrument uriaș pe lângă firavele lor mânuțe cu degete lungi și subțiri. I-am urmărit fascinat pe câțiva mai mari decât aceștia la Concursul Național pe care l-ați găzduit în luna mai anul acesta „PIANO TOP MUSIC” sau în iunie la Palatul Național al Copiilor de unde v-ați întors cu tolba plină de premii și trofee. Îndrumați de dumneavoastră, doamnă profesoară Manolache, vor pătrunde și ei, încet și cu trudă tainele muzicii, cea mai sensibilă dintre arte.

Vă exprimăm din partea cititorilor revistei noastre, întreaga noastră considerație și vă urăm să obțineți rezultate excepționale, pe măsura muncii pe care o depuneți și a talentului acestor minunați copii!

PROFIL

SIMPLĂ INTRODUCERE LA CONSTANTIN NOICA

sau arta de a vorbi nu despre ceva, ci întru ceva

► Petre ISACHI

Motto:

„A trebuit să renunț să știu, pentru a face loc credinței.”

Immanuel Kant

Vocația lui Constantin Noica pentru filosofia critică mi se pare înăscută, încât pentru autorul volumului *Simple Introduceri la bunătatea Timpului nostru*, asimilarea criticismului kantian – „cercetarea procedurii rațiunii înseși, în analiza ansamblului facultăților omenești și în a examina până unde se pot întinde limitele sale” - este imediat trădată de credința necondiționată în Rațiunea ce afirmă *practic* ceea ce ea poate gândi *teoretic* - fără a putea să cunoască, de acribia filologico-filosofică, fără egal în filosofia autohtonă (concurată în Europa, doar de Heidegger), dar mai ales, cred eu, de o gândire filosofică critică, care se vrea atunci când analizează un raport de (dez) echilibru între om și lume, simultan, autonomă, dar și corelată antitetic-complementar, cu o pluralitate de sisteme/ doctrine/ ideologii: gândirea teologică, gândirea științifică, gândirea magică, gândirea mitică, matematică, lingvistică, istorică, dialogică, imagologică etc. Ca și Maiorescu, Eminescu, junimiștii, în general, - Caragiale îi spunea autorului *Scrisorilor*: „Mare moftangiu Kant ăsta al tău” - Noica a fost fascinat de filosofia critică kantiană, mai precis de domeniile de aplicație ale acesteia: *Critica rațiunii pure* - științelor și metafizicii; *Critica rațiunii practice* - moralității și fundamentelor ei; *Critica facultății de judecare* - gustului și artei; *Metafizica moravurilor* - dreptului și politicii; *Religia și limitele simplei rațiuni* - conștiinței religioase și cultului.

Se știe, Evul critic propriu-zis, nu doar în filosofie, începe cu lectura lui Kant, ne sugerează cu eleganța eruditului, Profesorul de vocație socratică,

Constantin Noica, convins că trebuie să înțelegi cu adevărat ceea ce ai învățat. Pentru autorul lucrării *Mathesis sau bucuriile simple* (1934), critica filosofică/ literară nu este o „tăgăduire”, ci o „fundamentare”; o știință care „îndreptățește”, „întemeiază”, creează conștiința critică, conștiința căderii - de la verbul „a cădea”, care la modul poetic poate fi: „simplă cădere, nu numai la propriu, ci și la figurat; cazii în greșală, în ispită, în bănuială, în primejdie, sub blestem” -, care își află rădăcinile în *Sfintele Scripturi*, Tipăriturile lui Coresi, Scrierile lui Cantemir, Miron Costin, Ureche, Neculce, Varlaam, Dosoftei, Hașdeu, Eminescu, Kant, Hegel, Heidegger, Nietzsche, Goethe, Blaga etc.

Sihastrul de la Păltiniș, filosof al culturii „spațiului mioritic”, altul decât Lucian Blaga cel din *Eonul dogmatic*, *Cunoașterea luciferică*, *Cenzura transcendentă*, ne lasă drept moștenire o filosofie rațională, kantian-hegeliană. Rațiunea și „critica rațiunii pure înseși” înseamnă

pentru autorul vol. *Pagini despre sufletul românesc*, un îndemn la recunoșterea a unei *ordini cu sens*, dar și un semn de conștientizare a faptului că nu suntem niciodată „în ordine”: gândim stăpâniți de Dumnezeu, de limbă, de Idee, de lucrurile care sunt „dincoace” de noi, nu „dincolo”, de spiritul obiectiv hegelian, de dictatura financiar-economică, de dictatura Se-ului, cum argumenta Heidegger în *Ființă și Timp* (1927), împiedicându-ne permanent și insesizabil să fim noi înșine, încât trăim o fatală pierdere de sine, un mod inautentic de a fi. Și de aici, probabil, impresia de simulacru generalizat.

După filosoful născut în localitatea Vitănești/Teleorman, noi nu suntem în mod original, subiecți izolați, așa cum sugera filosofia lui Descartes, ci suntem mereu prezenți în lume și, altfel împreună cu celălalt. Apartenența la lume, faptul de a fi în comun sunt date originare. Noica, asemenea congenerilor săi, Nae Ionescu, Cioran, Mircea Eliade, Petre Țuțea, Mircea Vulcănescu etc. s-a lăsat scris de propria-i vocație, destin, proiect divin existențial. Desigur, nu e comod să te lași scris de autoritatea tainică a interiorității tale. De aici, probabil, „sentimentul muzical al lucrului filosofic” care-i străbate scriitura, contextul ideatic aparent aleatoriu, pluralitatea semnificațiilor, patosul eminescian, meandrele interrogative ale gândului, starea elegiacă ce amintește de *Cina cea de Taină*, un inconfundabil tragism limpezitor, unitatea transcendentă a lumii, dar și regimul dogmatic al gândirii ce împiedică sarcina cunoașterii de sine pentru sine etc.

Rostirea filosofică românească (1970) revelă la modul heideggerian, ideea că geniul și specificitatea filosofiei unui neam este stăpânit de spiritul limbii. Pentru filosoful român, kantiano-hegeliano-nietzschean, fascinat de *Cuvente den bătrâni*/ de spiritul lui Hașdeu, fiecare limbă este, simultan, o întrupare a spiritului universal și o codificare a tezaurului cognitivo-estetic al unui neam. Poeticitatea și, în consecință, intraductibilitatea limbii și literaturii române reconfirmă încărcătura (substanțialitatea, cum ar fi spus Camil Petrescu) filosofică prinsă între infra- și metareal, precum plasma între două câmpuri magnetice. Autorul vol. *Devenirea întru ființă* (1981) a fost toată viața convins (desigur, de folclor, mitologie, literatura religioasă, Eminescu, Blaga, Nae Ionescu, Cioran, Eliade etc.) că limba română nu este un cod convențional, *ci însăși rostirea de sine a ființei omului și a rânduielilor lui*. Filosoful exilat la Păltiniș admite toate conjuncțiile posibile - de pildă, cea dintre Miron Costin și Martin Heidegger -, deschiderea problemelor filosofiei la „devenirea întru ființă” sau la posibilitățile, virtualitățile și capacitățile de reactualizare ale limbii române, poetică, elegiac-filosofică, interogativă și din această cauză, fericit intraductibilă.

Admirabil, poetic, erudit și interdisciplinar, judecă N. Steinhardt, „*Rostirea filosofică...*”:

„Căci acesta-i neîndoielnic secretul cărții despre care îmi este îngăduit a vă vorbi: că e - în proză și sub înfățișare de doctă lucrare filologică, istorică și filosofică - mai ales, un poem, o descoperire, o dezvăluire a sufletului românesc, o *Descriptio spiritus linguae Dacoromanorum*, o

România pitorească turnată în termeni ligvistici, un *De neamul românesc, de unde se trag vorbirile lui* exprimat printr-un lexic selectiv și dăruit cu aptitudinea fântânarului de a se opri numai acolo unde va da de apă curată și de comori.”

Reamintesc câteva dintre cuvintele revela-toare pentru spiritul filosofic românesc, ce ne unicizează gândirea, capacitatea de însumare, de analiză și sinteză, profunzimea specifică: *sinele și sinea; întru; firea; petrecere; a vremui/ vremuire; rost, rostire; infinirea; în; cumpăt; a da drumul; a cădea; ba; sminteală; cuminecare* etc. Și de aici convingerea filosofului teleormănean că spiritul contemporan merge către sine, iar înțelepciunea pleacă din necesitatea: *fii tu însuși, fii cât mai mult tu însuși*, cum reitera Noica, în polemică directă cu Heidegger, care considera că „fiecare este celălalt și nimeni nu este el însuși”, adică în cadrul „vieții cotidiene se relevă un mod inautentic de a fi, o pierdere de sine”, ce conduce la dictatura Se-ului. Obsesia pentru adevăr, autenticitate, sinceritate a intelectualilor români din perioada interbelică reconfirmă teza noicaniană reiterată și de Sfântul Augustin: *e în noi ceva mai adânc decât noi înșine*. Acest „mai adânc decât noi înșine” nu poate fi revelat decât dacă ne pătrundem de farmecul sfânt al limbii române, ce teaurizează și perpetuează universul cognitiv, filosofic și estetic al neamului.

Unicitatea gândirii filosofului Noica trădează un grano de salis, dar și un munte de măsură apolinică. Să reușești să scapi de sub tirania spirituală, cognitivă, filosofică, a generației - Cioran, Eliade, Ionescu, Blaga, Ștefan Lupășcu, Moșil, Camil Petrescu etc. - dar mai ales de autoritatea unor filosofi, precum Kant, Hegel, Nietzsche, Heidegger, Sartre etc. înseamnă pentru gânditorul român, un exercițiu de voință supraomenească, de a se învinge pe sine, de a nu trăi o periculoasă pierdere de sine, de a rămâne El însuși, adică de a rămâne *Ideea Noica* - căutătorul „gândului unic”, de care vorbea și Pârvan. Învățătorul de la Păltiniș a fost convins toată viața că nu avem ce oferi Celuilalt, decât *stări de spirit, nu conținuturi, nu sfaturi, nu învățături*. Convingerea însetatului de unicitate, Noica, a fost că oamenii se definesc după felul cum se pierd. Una este să te pierzi în acțiune, alta în contemplație, în muzică, pictură, poezie, politică etc. Capacitatea de analiză a gânditorului este egalată de cea de sinteză:

„Kant găsește intelectul, adică cunoașterea; Fichte impulsul de viață, adică eticul; Schelling intuiția naturii, adică organicitatea; Hegel devenirea rațiunii, adică spiritul. Și toți vorbesc despre libertate”; „Câteodată mi se pare că știu ce este

filosofia: e aventura universalului când devine particular”; „Un filolog are o teorie sugestivă: *teoria golurilor*. Pui un verb – „cântă” -, spune el și îndată se creează o serie de goluri: cine? din ce? cum? Ce adânc sens metafizic. Pui ceva și crezi lipsuri. Actul de a pune sărăcește realitatea. Pentru că introduce diversitatea în omogenitatea neantului. Lasă neantul în pace, dacă nu vrei să-ți arate prăpastiile lui.”; Cineva se plânge că e ofensat. Nu poate suporta ofensa. Semn rău pentru el. Ar trebui să nu poată suporta lauda. Când mă laudă cineva mă cuprinde panica: dacă ar afla tot ce nu știu, tot ce nu sunt? Când mă condamnă, mă simt liniștit: sunt totuși mai bun decât atât.”(**Jurnal filozofic**).

Ca orice filosof al culturii, Constantin Noica se cere citit/ gândit și regândit *în întregime*, spre a putea vorbi *întru* sensuri deschise ale înțelepciunii și *întru* omul și fenomenul izotopiei. Mulțimea ideilor noicaniene, polifonice sugerează spiritul de observație, plaja ilimitată a gânditorului, dar și complementaritatea cugetărilor: viața crește spre nu știi ce; devenirea românească - în înstrăinare; ne căutăm întotdeauna pe noi; ce destin ne trimite permanent la/ spre celălalt?; omul e ceva care se definește neîncetat; în libertate, oamenii cad sub tirania locului/ lucrului comun; amestecul de cunoscut și necunoscut confirmă sensul mistic: unitate și alteritate în același timp; solidar e spiritul în sine; toate miturile își află rădăcinile în mitul căderii; filosofia te învață să gândești și îți dă direcția adevărului; nu există decât două mari filosofii: a ființei și a spiritului; singura imperfecțiune a lui Narcis: a fost perfect; se teme cumva Dumnezeu de unitatea lumii?; creștinismul = dragoste; filosofia ca donjuanism (esențialul este să cucerești); omul rău face mai mult bine decât omul bun; libertatea de a fi absurd stă la originea filosofiei; sufletul de sclav al gloatelor; neantul e mai rațional decât ființa; „somnul” în istoria românească; românii nu sunt nimic, ei devin ceva; fără spirit critic nu se poate face nimic; banul te neodihnește; trebuie să întreb pe Mircea Eliade ce sens are filosofia în religie; nu se știe niciodată cine dă și cine primește; nu există o singurătate mai tristă decât cea a neamurilor etc. Desigur, toate aceste idei reamintite cititorului impun Cuvântul/ Textul ca dialog și relație. În personalitatea lui Noica, filosoful platonician care cultivă mirarea își dă mâna, când problematica o cere, cu stoicul ce este mai degrabă, cugetătorul care nu se miră de nimic...

Am amintit câteva gânduri din constelația ideilor lui Constantin Noica, pentru a-i sugera cititorului că Mitul Școlii, care l-a obsedat toată viața pe filosof a fost deja realizat spre „împăcarea

cu lumea: cu fiii ce vin, cu fiii ce pleacă în lume”. O Școală ce include atât Academia lui Platon, Liceul lui Aristotel și agora peripatetică a lui Petre Țuțea, o Instituție atipică eliberată de tirania profesorilor dogmatici, ce are pe frontispiciul motto-ul: *Nu se știe cine dă și cine primește*, o școală unde Cantemir, Hașdeu, Maiorescu, Eminescu, Kant, Hegel, Spinoza, Nietzsche, Cioran, Eliade, Leibniz, Blaga etc. nu predau, ci ivesc/ provoacă mirări, stări de spirit atemporale, gânduri frumoase, inconfundabile, interogative.

În opinia noastră, Constantin Noica a avut demonul filosofiei culturii. Iată-l comentând despre „realitățile” mai puternice decât omul postmodern, decât omul etern:

„Există realități mai puternice decât lucrurile și decât insul. Cum să le numim decât poate „elemente”. Regăsind expresia veche a primilor gânditori greci (elementul apei, elementul aerului, elementul focului) și confirmând folosința aleasă a vorbirii: suntem elementul prieteniei, al comunității, al visului? Iar pentru element este caracteristic că se distribuie fără să se împartă. *Cultura* se distribuie, dar nu se divide. Rațiunea se distribuie, dar nu se divide.. Viața la fel. Nici unde nu se divide, doar se distribuie. Lumina se distribuie tuturor, dar cum să se dividă. Există realități care se distribuie fără să se împartă – iar ele par câteodată a fi realitatea. Sunt ca niște medii sau câmpuri în care stau printre lucruri sau în care ne prindem noi, ființele individuale. Dar mediul nu poate fi tăiat în părți, împărțit, și nici ceea ce este în mediu nu poate fi tăiat, despărțit”.(**Un alt jurnal de idei**)

Într-un asemenea sens, *totul este un element*, inclusiv omul care-și recapătă identitatea tocmai prin integrarea în elemente superioare celor din care s-a desprins insul, persoana, personalitatea. Totul este ca într-o reintegrare, să nu rămâi ca un suflet fără participare la element, adică să nu rămâi, cum spune autorul vol. *Eminescu sau Gânduri despre omul deplin al culturii românești*, „rătăcit, nemângâiet, ca un suflet fără parte.” Permanent, filosoful a avut în vedere, eminescian vorbind, „omul schimbător, pe pământ rătăcitor”, omul, rod al pământului „singurul care nu se coace niciodată” – un mare neajuns pentru societate, dar o mare binecuvântare pentru individul rămas „veșnic tânăr și fericit”, gata să dea vina pe alții, pentru nereușita lui. Exactitatea tinde în lumea noastră postmodernă să se substituie adevărului. Dar lucrul cel mai grav este că în materie de cultură, (care nu se divide) nimeni nu știe ce este cu adevărat în integralitate, elementul raționalității, adevărul, legea, Unul, Multiplul, ființa, libertatea, demnitatea etc.?

Vocația/ arta lui Noica, inimitabilă, este nu a vorbi cum trebuie *despre* ceva, ci *întru* Ceva:

„Citind o lucrare nouă despre acele stranii *Edda* și *Saga* ale Europei de Nord, rămâii surprins să vezi ce lipsă de vocație a *ideii* par să aibă nordicii (Cum a putut apărea poporul germanic din mijlocul lor? Sau și la el „Ideea” s-a născut greu, după secole de ingenuitate și căutare?). Față de indieni, evrei, greci sau persani, câtă simplitate de spirit! Nici măcar cosmogonii nu găsești acolo pentru lumea firii, sau etică pentru lumea omului. Toată mitologia lor este plină de narațiune simplă, de epic fără sens de *mytos*, abia de *epos*, și nici acela împlinit. Din fabulația lor frustră nu se puteau desprinde filosofia, teologia, sensurile. Doar librete pentru Wagner.”

Aceasta înseamnă a vorbi *întru* cultură, filosofie, teologie și mitologie. Remarcăm o filosofie sintetică, de conglomerare, de totalizare, ce tinde spre Unu. Criticismul kantian al lui Noica încearcă să „împace” în spirit neokantian, ceea ce e *a priori* cu ceea ce e *a posteriori*, mai precis să împace empirismul (Locke și Hume care susțin că toate conceptele și ideile derivă din experiență) cu conceptele *a priori* impuse de Platon și Leibnitz: substanță, egalitate, cauză, asemănare, diferență, spațiu, timp etc. „Revoluția copernicană” teoretizată de Kant în *Critica rațiunii pure* este înțeleasă și aplicată de C. Noica, plecându-se de la deosebirea între ceea ce e *dincolo* și ceea ce e *dincoace* de experiență, sau în limbaj strict filosofic, ceea ce e între „transcendent” și „transcendental”.

Vom constata repede: cunoașterea noastră rămâne la experiență, încât nu atinge decât fenomene și nu lucruri în sine. În definitiv, noi nu cunoaștem decât modul nostru de a percepe lucrurile și nu lucrurile înseși. Este ceea ce ne-a repetat și Kant: totul există numai în noi. Iată concluzia filosofului german, inclusă în scriitura *Esteticii transcendente*:

„Orice intuiție a noastră nu este decât reprezentarea fenomenului, (...), lucrurile pe care le intuim (...), raporturile lor nu ne sunt constituite în ele însele, așa cum ne apar nouă, și (...) dacă suprimăm subiectul nostru sau chiar numai natura subiectivă a simțurilor noastre, în genere dispar proprietăți, orice raporturi ale obiectelor în timp și spațiu, ba chiar spațiu și timpul însele, deoarece ca fenomene nu pot exista în sine, ci numai în noi. Care ar putea fi natura obiectelor în sine, și făcând abstracție de toată această receptivitate a sensibilității noastre, ne rămâne cu totul necunoscută” (**Critica rațiunii pure**)

Aparent „problemele filosofiei” contemporane par închise pentru totdeauna. Adică soluționate. Atât de „închise”, încât deschiderea lor din perspectiva noilor generații aflate în război cu inteligența artificială se impune cu necesitate, parcă de la sine. Ce ar mai putea decoperi/ revela noii filosofi? Cu siguranță, noi stări de spirit „la devenirea întru ființă”. Toți filosofii de la Avicena, la Platon, Sfântul Augustin, Pascal, Aristotel, Sartre, Cioran, Nietzsche, Heidegger, Blaga, la Noica însuși, ar fi cu siguranță mulțumiți. De ce? Pentru că doar filosofia, teologia și poezia perpetuează și postulează misterul existențial ca dat ontologic suprem.

Compoziție III

POESIS

KATIA NANU

povestea califului Aziz

califul Aziz
 porunca să i se trimită
 din Damasc la Cairo
 cireșe
 sub aripa porumbeilor

sute de porumbei albi
 însângerați cu roșul cireșelor
 acopereau cerul
 cu aripa lor purtătoare
 de coapte ofrande
 mustind a dulce
 în zborul lor către
 gura înmiresmată a califului

Aziz poftea la cireșe
 ca la veștile bune de sub aripa
 orumbeilor albaștri
 care ciuguleau știri de stat
 oficiale
 în drumul lor
 către stăpânul
 livezilor zburătoare

păsări parfumate aduceau veștile bune
 iar pentru cele rele
 porumbeii plăteau
 tributul de moarte în zbor

numai pentru cireșe
 nu suferea nimeni
 doar cerul înroșit sub ploaia lor
 se odihnea
 la dorința califului Aziz
 primind învoire
 către seară
 să cadă obosit
 în deșert

lisus din intersecție

lisus cerșește în fața covrigăriei
 vrea doi lei
 covrigii s-a scumpit
 costă mai mult

lisus e curat are mâinile moi
 și umblă îmbrăcat într-un halat alb
 descheiat peste pieptul păros
 gata să-l scoată imediat în față
 dacă s-ar pune la cale vreo răstignire

lisus spune rugăciuni scurte
 cu glas gros răgușit
 și mai cere niște lei
 când trece cuminte pe zebra
 la intersecția precum o cruce

noaptea doarme în scaun
 la urgențe
 sforăind dumnezeiește de exact

între miezul nopții și cântatul cocoșilor
femeile de la curățenie îl ocolesc
dau cu mopul pe lângă picioarele lui
atente să nu-l trezească
"nu te pui cu Doamne Doamne!"
chiar dacă cerșește
în loc să se suie cuminte la loc
acolo de unde a căzut

miroase a pâine proaspătă
în față covrigăriei
și intersecția mustește de urlet
iar la urgențe e multă prea multă durere

lisus spune că s-a revărsat
cu ruga milei
peste oraș
căutându-și crucea și spinii

Egipt, punctul de control

în deșertul de calcar
o benzinărie trona liniștită
lângă o moschee
mică, micuță
desenată nesigur
pe linia nesfârșită a orizontului

drumul, o linie continuă
cenușie
doar înainte
cealaltă bandă
înapoi
se pierduse undeva
printre dunele moi

la punctul de control
un ofițer bărbos
își spunea rugăciunea de dimineață
covorașul era gri
murdar
ponosit
iar genunchii lui toceau privirile călătorilor
somnoroși

din moschee se auzea năvălind
muezinul
dezlegând rugăciuni
de la gardul cerului
rupt de răsăritul din deșert

un șir nesfârșit de mașini

așteptau
să ridice soarele
bariera

în cursa locală

autobuzul
mașina de transport în comun
cu femeile dezgolindu-și picioarele
în pozele spânzurate pe apărătorile de soare
fiecare cheie cu un alt breloc
cravatele conducătorului auto
agățate de oglindă spânzurate
văduvite de gâtul lui gros
iconița din colț mai mică
și o altă icoană gospodărească poleită
încrustată în bordul mașinii
de parcă din fabrică
acolo ar fi fost locul ei
lângă radio kilometraj și termometru
pâinile
tronând lângă parbriz
înghițind soarele prin coaja fierbinte
un pix așezat într-un suport de plastic
și bănuțul mic micuț
cu fecioara și pruncul
atârnat la volan
totem
cruce mare la fiecare urcare
curbele largi dezgolesc picioarele frumoasei
cele mai cea
din poza color 20 pe 40
un ziar învește precar doi cârnați de pleșcoi
să nu fumați să nu scuipați
scrie pe afișul de lângă cușca șoferului
perdeluțe cochete decorează pereții transparenți
perdeluțe cu ciucuri zglobii
satele trec prin fereastra autobuzului
ca prin brânză
albe ușor mirositoare vag nespălate
copiii desculți aruncă pietre în geam în roți în
parbriz
șoferul înjură vesel de toate neamurile și strămoșii
frumoasa din poză roșește
și călătorii se închină
la troița deja depășită
cu morții ei cu tot

POESIS

ADRIAN GRAUENFELS

Cum arde Canada*ziua în care ...*

O zi de marți înnourată calm.
 Palatul este închis.
 Nimic nu strălucește.
 Urcăm treptele
 Apa cade de obicei în jos.
 Ne învârtim în jurul bazinului circular, secat
 Facem un picnic cu mezelurile noastre non casher
 În spatele unui gard viu, și ascundem resturile tot acolo
 de ploaia din seara asta și de serviciul de mâine
 Nu mă simt ca un rege leneș
 Nu mă simt ca un sclav în vacanță.
 Nu mă simt iubit
 ne așezăm să fumezi
 Lângă un canal puțin adânc care în orice altă zi
 ar fi putut părea un fluviu
 Două linii drepte care duc spre nicăieri
 înconjurat de două linii drepte de plopi
 care și ele duc nicăieri...

Stăm între plopi și o bancă
 Privind cum apa nu reflectă nimic,
 Lăsăm cei câțiva pești
 Să fie văzuți ori de câte ori ies din mâl
 La jumătatea drumului dintre inimă și tranșee
 Nimic nu e vast și nici dragoste nu e
 Doar un gând trimis la mii de ani lumină.
 Dar după ce am frânat cu scrâșnet
 până la fundul văii Alberta
 ne-am dat seama de panta pe care va trebui să o urcăm
 și era noapte, tu pe spatele bicicletei mele
 trecusem pe lângă locul care a ars – localnicii
 suficient de înstăriți pentru a continua să se invite la un fel de
 banchet, punând lumânări și farfurii, în cenușa de
 dincolo de acoperișuri - așa că ai spus să mergem acasă,
 dar uite
 dealul pe care am coborât e la fel de abrupt ca și cel
 care urmează ascuns de fumul gros
 din fața noastră.

Poem japonez

perdele - paravane simple, sadic monoton
 plictisul nenumăratelor candelă - lampioane
 afară ramuri și flori și flori și flori
 pomi cu flori, fluorescență, fluorescența
 zgomotul oglinzilor fără imagini
 imagini fără fețe, sau toate la fel
 și brusc... geamătul unui ceainic spart

trupul e altceva
 fosilizat, albit de apa fântânilor Zen
 de dorința de a modifica zenu
 sub cerul albastru impecabil
 blue
 Zen și trup, incompatibile mișcări lente
 pe pietrișul lent
 și apoi nemișcare.
 nu pot fi un sfînx
 nu pot iubi
 am nevoie de cineva
 ca mine

Ce i-au făcut lui Spartacus

I-au pus un acoperiș deasupra capului.
 Fiecare țigla era o felie de lut așezată pe o
 coapsă și îndoită până când se usca în soare
 așa că marginea acoperișului avea un aspect rupt,
 ca și cum o tânără gazelă a păscut din liziera pădurii
 rumegând zarea.
 au făcut și o groapă de gunoi pentru faianța ieftină a cerului.
 De-a lungul streșinii, arcadele în șir
 semănau cu intrările de la Colosseum
 în care ar putea apărea un leu, sau un gladiator cu o
 armură de doi metri și jumătate,
 sau o ființă de 1.8 metri cu fața pictată
 a unei doamne romane simandicoase.
 Albinele nu s-ar fi instalat
 în acele nișe concave, deasupra camerelor noastre,
 nici păsările nu ar roi. Cum poate un tânăr sclav
 să plătească camera și masa cu o centură,
 cu peria de păr, cu două săbii scurte.
 Ei pun un acoperiș deasupra capului, împotriva
 fulgerelor, și excremente - fără jenă, e un material
 abundent și durabil.
 Fac gesturi străine, nici cuvinte familiale nu au...
 și sub acel acoperiș l-au bătut lung cu niște săbii tocite
 care dor cel mai tare.

Model dorind să doarmă

Era un loc uman. De o parte și de alta
 femeii și bărbați tineri țineau în mâini lucruri făcute de
 om, inventate pentru viață.
 Unii căscau
 prin intermediul gurilor deschise,
 cerând o odihnă separată și singulară
 mult mai puțin încordată decât precizia oricărei flori
 captate de pânza lacomă.
 Nu existau flori; fiecare buchet era aranjat
 pentru a completa obiectul picturilor.
 Se înțelegea că morții nu se mai puteau apleca deasupra
 chitarelor sau a cărților, sau să-și întoarcă capul și să
 vorbească, sau să-și plece capul pentru a plânge.
 Eram printre cei lucizi și răbdători care ne mișcam,
 la semnalele șefului, prin sălile largi înțesate cu
 șevalete goale din lemn ornamentat,
 într-o cameră de culoare roșie care adăpostea
 singurul pat și o fereastră, de unde priveam în
 depărtare, încețoșat
 ca și cum ni s-ar fi făcut două desene
 simultan.

Mirarea zeiței

Să fie clar, zeii nu mai sunt generoși
 Peste poduri de sticlă și zgârie nori de
 beton
 Între șosele largi pline cu automobile
 și ultimul pom de pe planetă
 porumbeii Afroditei pleacă în migrare
 one way

Dar iată o fată frumoasă, pe plaja pustie
 (care se răcește de la o zi la alta)
 trebuie să crească și ea
 în zilele care se scurg monoton

apoi ca un șarpe
 privește la urma ei lăsată în nisipuri
 și nu pricepe cum ea, cea de azi
 și-a terminat tinerețea
 și nu mai are loc
 în scoica ei
 cea de ieri.

Poem scris cu degetul

Tot felul de voci are omul
 toate-s despre el
 și cine le aude, le aude
 cu toate vocile sale, omul
 se află în gura mulțimii
 și dacă sufletu-i vorbește,
 cineva-l aude
 dar cum să știe el omul
 dacă vorba lui nu-i râsul minții
 sau o fi ea vreun prunc
 al scrisului cu degetul
 pe roua răsuflării
 la porțile nopții...

otrava sufletului

or mai veni și alte nopți
 cu gust de nisip și de lăcuste
 pe buze uscate
 de negăsirea apei
 curg șoaptele prostiei
 —
 iar cei deștepți
 își îmbrățișau iubitele
 doar în zilele rele
 —
 apoi plecau râzând
 lăsându-le carnea pradă
 ciorilor bârfitoare...

SALONUL DE LITERATURĂ UNIVERSALĂ „C. D. ZELETIN”

CONSTANTIN GALERIU

► Pr. Ionel RUSU

După instalarea sa, frecvența credincioșilor la Sfânta Liturghie era foarte redusă. Părintele a folosit o metodă foarte inteligentă de a-i determina să vină la biserică, anunțând într-o duminică cum că necuratul va veni la ora cinci în biserică, conform unei viziuni: „Fraților, seara trecută, pe când mă rugam, mi s-a arătat chiar necuratul. Acesta, cu chipul lui înspăimântător, m-a anunțat că o să vină la biserică noastră, peste trei zile, după-amiaza, la 5”. Ce s-a întâmplat după aceea? Cum au evoluat lucrurile?... „Peste trei zile, la amiază, biserică deja dădea pe afară. Înăuntru nu mai aveai unde să arunci un ac, curtea gemea, lumea stătea agățată pe garduri. Părintele înăuntru, în altar. Din când în când, ieșea pe ușile diaconești, își privea cu îngrijorare ceasul, dădea din cap preocupat, apoi intra din nou la adăpost, în sfântul altar. Pe la cinci fără un sfert, tensiunea atinsese cote de avarie. Se putea auzi musca în zbor; cu toții își țineau răsuflarea, parcă pentru a nu speria duhul ce urma să se arate în mijlocul bisericii lor. Părintele își face apariția pentru ultima dată. Lac de apă, uitându-se tot timpul la ceas, ridicând iscoditor ochii spre cer, încet, pe ușă, s-a strecurat și preoteasa lui. Pendulul bate de cinci. Cu tonalitatea obișnuită, ca de obicei, dar celor prezenți le bubuiău deja urechile. O bătrână a leșinat de emoție, un copil a izbucnit în plâns. Doi tineri râdeau nervos, într-un colț. La cinci și un sfert, atmosfera se detensionase ușor. Chiar dacă cei prezenți veniseră să îl vadă pe dracu' gol, absența lui parcă i-a ușurat. Într-un târziu, de după catapeteasmă a apărut părintele. „Fraților, după cum vedeți și voi, dracul tot nesperios a rămas. N-a apărut, așa după cum a spus. Și voi, care ați venit așa de mulți să-l vedeți... Dar știți ceva? Dacă la întâlnirea cu „Ucigă-I Toaca” sunteți prezenți într-un număr așa de mare, de ce nu veniți toți atâția și la Dumnezeu, că doar suntem în casa Lui? Șade frumos?”.

****Dracul de la ora 5*, în rev. «Rost», nr. 12, an I, 2003, p. 8.

Ibidem.

Nach seiner Installation war die Teilnahme der Gläubigen an der heiligen Liturgie sehr gering. Der Priest bediente sich einer klugen Methode, um sie zum Gottesdienst zu bewegen, indem er eines Sonntags ankündigte, dass der Unreinen, gemäß einer Vision, um fünf Uhr in die Kirche kommen würde: „Brüder, gestern Abend, als ich betete, erschien mir sogar mit seinem furchterregenden Gesicht der Teufel, der mir ankündigte, dass er in drei Tagen am Nachmittag um 17 Uhr in unserer Kirche kommen würde.

Was geschah weiter? Wie haben sich die Dinge entwickelt? In drei Tagen am Nachmittag näherte sich die Kirche bereits. Drinnen gab es keinen Platz, um eine Nadel hineinzuworfen, der Hof ächzete, die Menschen hingen an den Zäunen. Der Priest war drinnen, im Altar. Von Zeit zu Zeit ging er durch die Diakonstüren heraus, blickte besorgt auf die Uhr und nickte gedankenverloren mit dem Kopf, dann betrat er wieder den

Schutzraum des heiligen Altars.

Um Viertel vor fünf hatte die Spannung ihren Höhepunkt erreicht. Man könnte eine Fliege im Flug hören. Alle hielten den Atem an, als wollten sie den Teufel, der mitten in ihrer Kirche auftauchen wollte, nicht verscheuchen. Der Priest erscheint zum letzten Mal. Schwitzend, schaute er immer auf die Uhr und hob den Blick neugierig zum Himmel. Langsam schlich auch seine Priesterin durch die Tür. Das Pendel schlägt fünf, wie immer, in gewohnter Tonalität. Aber den Anwesenden rollt es schon in den Ohren. Eine alte Frau fiel vor Rührung in Ohnmacht, ein Kind brach in Tränen aus. Zwei Jugendliche lachten nervös in einer Ecke. Um Viertel nach fünf entspannte sich etwa die Stimmung. Auch wenn die Anwesenden gekommen waren, um den Teufel nackt zu sehen, schien seine Abwesenheit sie zu erleichtern. Schließlich erschien wieder der Priest von hinten der Ikonostase und sagte: Brüder, wie Sie sehen, meint der Teufel es immer noch nicht ernst. Er erschien nicht, wie er sagte. Und Sie, Sie sind so viele gekommen, um ihn zu sehen... Aber wissen Sie etwas? Wenn Sie bei der Begegnung mit „Töte ihn das Samantron“ so zahlreich gekommen sind, warum kommen Sie nicht auch in so großer Zahl zu Gott, denn wir sind nur in Seinem Haus? Ist das schön?

Der Teufel um 5 Uhr, in Zeitschrift „Rost“ nr. 12, Jahrgang 2003

► Năstase MARIN

PROZĂ

COPACUL DORINȚELOR

A fost odată o țară binecuvântată de Dumnezeu, unde oamenii erau credincioși, cinstiți, drepti și muncitori. Modești, se mulțumeau doar cu ce le dădea bunul Dumnezeu și erau mereu veseli și fericiți. Țara asta arăta ca o adevărată grădină, în care fiecare petec de pământ era cultivat și îngrijit cu multă dragoste și de aceea pământul îi răsplătea cu roade din belșug.

La marginea unei lunci cu ape curate, care uda printr-un sistem de irigații grădinile de legume ale oamenilor, creștea un copac mare cu o coroană bogată, al cărui frunziș dădea o umbră răcoroasă.

La umbra acestui copac prânzeau și se odihneau oamenii care munceau în grădinile din apropiere. Tot acolo oamenii înălțau rugăciuni de mulțumire lui Dumnezeu pentru hrana cea de toate zilele pe care le-o dădea, ca să aibă puterea necesară muncilor grele din grădini. În coroana bogată de crengi, copacul strângea toate rugăciunile oamenilor și le transmitea mai departe la Dumnezeu, prin cântecul păsărilor din frunzișul său. Poate de aceea Tatăl ceresc avea grijă de grădinile și culturile oamenilor din acea țară, ca să aibă rod curat și îmbelșugat pentru îndestularea lor.

Într-o zi de primăvară, doi vecini oboșiți de atâta muncă în grădini, s-au dus la umbra copacului, unde, după ce îmbucară fiecare ce-adusesese în traistă de acasă, se așezară la taifas, despre unele, altele, ca oamenii. La un moment dat, când parfumul taifasului le gâdila nările creierului, unul spuse:

- Măi vecine, ce bun ar fi acum un păhărel de vinișor rece, a-haa, să ne ungem gâtul. Nu mi-a dat în gând să-i spun nevestii ca să-mi pună-n traistă și o sticlă cu d-ăla gâlbior.

N-apucă să termine vorba, că din copac căzu o sticlă cu vin chiar pe șervetul lor unde mâncau. Mirați, cei doi se uitară în copac, crezând că cineva, auzindu-i, le-a aruncat-o ghiduș, să vadă ce zic. Dar în copac... doar păsărele.

- Ce-a fost asta, vecine? Tu ai văzut pe cineva, că eu nu văzui pe nimeni?

- De, mă, ce să zic? Da'... n-ai vrut tu să bem câte un păhărel?

- Crezi că e vin în sticlă?

- Destup-o și, dacă-i vin, asta trebuie să fie o minune.

O destupară, gustară și... se înfricoșară.

- Mă, asta e minune, mă! Dar o fi dumnezeiască, sau... Doamne, apăra-ne! (își făcură cruce).

- Mai bine să-i mulțumim Domnului pentru darul ceresc și... hai să bem! Noroc!

- Mă, eu tot nu cred. Dacă e cineva în frunziș și râde de noi?

- Păi, nu băuși? N-ai vrut tu un păhărel cu vin rece? Și Dumnezeu îți dădu. Hai să-i mulțumim și să bem! Mulțumim, Doamne, că ne-ai îndeplinit dorința!

- Mă, ești nebun? Ia să facem proba minunii! Uite, eu mai vreau vreo zece galbeni să-i fac salbă și cercei nevestii-mii. Dă-mi, Doamne!

Și lângă el căzu o pungă din care se rostogoliră galbenii lucitori.

- Băă! strigă celălalt, e aur curat. Chiar că e o minune cu copacul acesta.

- M-a răsplătit Dumnezeu, se umflă cel cu pungă, pentru că sunt un om credincios.

- Ușure! Crezi că eu nu sunt credincios? Și am fost aici, lângă tine. Îmi dai și mie vreo câțiva!

- Asta-i bună! Dumnezeu mi i-a dat mie, pentru că eu l-am rugat. Roagă-te și tu!

- Dacă-i așa, eu am să-i cer douăzeci, pentru că eu sunt mai credincios. Dă-mi, Doamne!

Și din copac căzu o pungă cu douăzeci de galbeni. Cei doi amuțiră. Însă primul se gândi că, dacă află nevestă-sa că el a cerut doar zece galbeni, o să-l facă prost. Se grăbi să mai ceară încă zece. Dorința îndeplinită prompt cu încă o pungă căzută din copac. Celălalt, îngrozit, exclamă:

- Nu crezi că aici e lucru necurat cu galbenii ăștia?

- Nu! Cred că acesta este Copacul Dorințelor, prin care Dumnezeu ne răsplătește credința.

Însă, abia acum observară pe șervet, unde mâncaseră, și patru pietroaie. Nu înțelegeau de unde apăruseră acolo. Nu văzuseră și n-auziseră căderea lor. Ca să dezlege misterul, mai făcură „proba” cu o

pungă de cincizeci de galbeni. Văzură, îngroziți, că pe șervet mai apăru un pietroi mult mai mare decât celelalte. Au înțeles care era „plata” dorințelor.

- Aoleu! Mai bine renunțăm la galbeni.

- Crezi că vor dispărea pietroaiele? Ce să facem?

- Să-ncercăm cu ultima pungă care ne-a „dăruit” pietroiul ăsta mare. Ia-ne, Doamne, ultima pungă! Dar... minune! Nici punga, nici pietroiul cel mare, nu dispărură. Cei doi vecini se uitară speriați unul la altul, mai ales că nici nu-l puteau urni de pe șervet. Se mai opintiră de câteva ori, traseră de șervet, dar... degeaba. Pe celelalte patru reușiră să le ridice și să le arunce departe, într-un șanț. Pentru că își dădură seama că oamenii din grădini priveau la ei curioși, renunțară să se ocupe și de marele pietroi. Ascuseră, fiecare în traista lui, galbenii și sticla de vin. Apoi plecară în grabă mare spre casă. Pe drum discutară aprins despre cele întâmplate:

- Și acum, ce ne facem cu galbenii ăștia câștigați fără muncă?

Ei știau că orice bănuț se câștigă cu multă trudă și nu concepeau să cheltuiască bani nemuncați.

- Ce să facem? Îi cheltuim, că d-aia ni i-a dat Dumnezeu.

- Dar pietroaiele alea, de ce ni le-a dat? Nu ca să pricepem că aurul acesta nu l-a trimis pentru noi? De-aia cred, vecine, că galbenii ăștia sunt necurați. Trebuie să-i predăm lu' dom' primar sau dom' jandarm. Sau, să-i ducem la biserică pentru ajutorarea celor săraci.

- Ești naiv! Nu-ți dai seama cum vor râde-n sinea lor, când vor vedea cât de proști suntem? Dacă-i dăm la biserică, nu crezi că și părintele va reține pentru el cel puțin jumătate din ei? O să se roage pentru noi: iartă-i, Doamne, că sunt săraci cu duhul!

- Ai uitat de pietroaie?

- Rămân acolo unde sunt. Ți-am dat seama de sub șervet îl lăsăm tot sub copac. Să se mire proștii de el. Dacă ne-o întreba careva... ai văzut cum se uitau ăia la noi, le spunem că i-am cerut copacului niște pere mălăețe, iar el ne-a aruncat pietroaiele alea, de era să ne omoare. Să ne întrebe, că-i lămurim noi.

- Ha, ha, ha! Ești isteț, vecine! Așa facem!

Și a ascuns fiecare pungile de bani „dăruite” de copac. Bineînțeles că au fost luați la întrebări de cei care îi văzuseră cărând pietroaie. Le-au spus povestea cu perele mălăețe.

Respectivii curioși le-au tras câte o înjurătură, pentru că și-au dat seama că au râs de ei. Dar unul, mai nătâng, le-a crezut povestea. Cu o pernă pe cap, s-a dus sub copac și s-a rugat de el: copăcelule, dă-mi și mie niște pere mălăețe! Și auzi niște pocnituri pe pernă. Erau câteva pere și niște pietricele. S-a

mirat ca prostu: uite, bă, că n-au mințit! Le-a spus celorlalți că i-a dat copacul pere mălăețe. I-au tras o chelfăneală zdravănă pentru că erau profund jigniți: dacă și prostul satului râde de noi... N-au mai pus nicio întrebare și-au uitat povestea cu perele și pietroaiele. Dar, după un anumit timp, au observat cum înfloreau gospodăriile celor doi. Se umpluseră cu tot felul de bogății: acareturi, mașini de lux, casele, ca niște palate, turme de vite, păsări, soțiile și copiii îmbrăcați în haine scumpe.

- Mă, de unde? Că și noi muncim pe brânci.

- Lasă, mă! Să nu mâniem pe Dumnezeu, că avem ce mânca, ce îmbrăca... avem de toate.

- Avem, avem, dar nu ca ăștia. Prostul a spus adevărul. Ia să mergem și noi sub copac să vedem ce și cum!

Evident că nu au cerut pere mălăețe. S-au rugat de copac să le dea după pofta sau lăcomia fiecăruia și, mai ales a nevestelor. S-au bucurat mult când copacul le-a împlinit dorințele, dar s-au speriat rău când au căzut și pietroaiele alea. Până la urmă s-au obișnuit cu ele. Și ce dacă! Ei să-și satisfacă dorințele. S-au găsit unii să strige: ajunge, băăă! Dar nu i-a luat nimeni seama. Și ce dacă! Până la urmă s-au înțeles cu toții că... ajunge! Să nu mai spunem la nimeni și să nu mai lăsăm pe alții să se ducă sub copac. Păstrau cu strictețe secretul îmbogățirii și sperau să se bucure liniștiți de bogățiile lor. Ți-ai găsit! Străinii care treceau prin satul lor observau și ei, că nu erau proști. Și ei se întrebau: mă, de unde? Au găsit destui în sat care, fie din lăcomie, fie din prostie sau limbariță, au răsuflat. Vestea cu acel copac al dorințelor s-a răspândit în toată țara. Mai puțin chestia cu pietroaiele. Dar, cine ținea cont de ele?

Uite-așa, toți pofticioșii de îmbogățire din toată țara au dat năvală la cel copac atât de darnic. Degeaba au sărit toți sătenii cu furci, cu topoare. Ca odinioară cetele de barbari, cohortele de turbați i-au copleșit cu numărul și dârzenia lor. Sub coroana copacului creșteau movilele de pietroaie și stânci până la frunziș, pe măsura lăcomiei acestora. Tot mai mulți aventurieri alergau ca nebunii să ocupe un loc sub copac. Dar, cum aici nu mai erau decât pietroaie și stânci, se cățarau pe ele, se băteau ca hăbăucii, să apuce un locșor de unde să-și strige dorințele. N-apuca unul să ceară ceva, că ceilalți din jur trăgeau de el să-l dea jos și strigau la copac să-i arunce-n cap pietroaie, ca să cadă de-acolo și să-i ia locul.

Vă închipuiți iadul de sub copac... Minunatul loc de odihnă și rugăciune se transformase într-un peisaj înfiorător, unde oamenii se luptau și se omorau între ei, unii uitând și de ce veniseră acolo.

Sigur că vestea cumplitelor fapte petrecute sub copac a ajuns și la urechile regelui acelei țări. La început nu i-a dat importanță. Ba, chiar s-a bucurat că supușii lui se îmbogățesc, prilej să crească impozitele și taxele pe averile îmbogățitorilor și să mai acopere găurile din săraca lui vistierie.

Dar o veste rea a căzut în sala Tronului, ca un trăznet nimicitor:

- Prăpăd, maiestate, cu nenorocitul acela de copac al dorințelor!

- Nu-nțeleg! Nu vă ajunge cât am încasat de pe urma împlinirii dorințelor supușilor noștri?

- Tot mai mulți se bulucesc, maiestate și se omoară sub ramurile lui.

- Foarte bine! Să se bată, că pe toți îi taxăm!

- Permiteți, maiestate, să vă anunț totuși, vestea cea gravă, mormăi ministrul Treburilor Interne, cu capul plecat.

- Veste gravă? râse regele. Dacă ne umple vistieria, spune-o!

- Mă tem că ne va aduce numai necazuri, se aplecă și mai mult ministrul.

- Oricare va fi vestea, spune-o! S-auzim!

- Maiestate, movilele cu pietroaie și stânci s-au ridicat până-n vârful copacului.

- Și, care-i problema? Puneți-i pe cei de sub copac să înlăture pietroaiele, să se facă loc pentru dorințele tuturor.

- Cam greu, maiestate, este acolo un vacarm...

- Ce vrei să spui, ministrule? Că nu ești în stare să rezolvi problema?

- Aici este problema, maiestate, că acel copac crește cu repeziciune și își întinde crengile tot mai departe de trunchi, acoperind cu coroana lui grădinile oamenilor. Iar toți acei aventurieri au năvălit ca barbarii în grădinile oamenilor și în nebulia lor, s-au luptat cu ei, i-au ucis și au distrus grădinile cu lăcomia lor. Acum, acolo sunt numai bolovani de piatră și stânci golașe.

- De ce, ministrule, i-ai lăsat pe tâlhari să distrugă grădinile cetățenilor? Nu știai că din grădinile alea se aprovizionează jumătate din țară, chiar și curtea noastră? Unde-ți sunt trupele? De ce n-ai luat măsuri operative?

- Am luat măsuri, maiestate. Am trimis imediat trupele de jandarmi, am arestat pe toți tâlharii și le-am confiscat tot aurul.

- Foarte bine! Unde este aurul, câți saci ai confiscat?

- Păi... ăăă... S-au pierdut pe drum... Jandarmii au fost atacați de alți tâlhari... Am reușit să punem mâna doar pe un sac pe jumătate plin... probabil golit de jandarmi, sau de tâlhari.

- Probabil?... Aduci tot aurul pe care l-ai furat, că de nu, unde-ți stau picioarele acolo îți va sta și capul, ticăloșule!

- Iertare, maiestate, iertare! Am să aduc tot aurul, spuse căzând în genunchi ministrul.

- Iertați-l maiestate, iertați-l! au strigat și ceilalți din sală, într-un cor prelung.

Regele ar fi vrut să-l aresteze sau să-l decapiteze pe loc, însă, văzându-i pe ceilalți dregători cum reacționează și cum tremurau în jilțuri, s-a răzgândit. Le-ar fi confiscat la toți averile și i-ar fi surghiunit sau le-ar fi tăiat capetele, dar acum trebuia să ia măsuri urgente cu copacul acela blestemat. Pe urmă... o să vadă el ce face. Oftă și le ținu o predică, așa, să-i bage-n sperieți:

- Iată, domnilor dregători, unde ați adus țara cu nepăsarea voastră criminală! Am să dispun cercetarea curților voastre și am să confisc tot aurul pe care îl voi descoperi. Ar fi mai bine să-l aduceți de bună voie, că altfel... Și le privi fețele livide. Lințoliul de liniște căzuse în sala Tronului ca o placă de plumb. Însă, fu bombardată de ploaia de murmure, transformată în grindină de proteste. Primul ministru găsi de cuviință să ia apărarea dregătorilor săi:

- Maiestate, vă cerem iertare că v-am supărat cu cele întâmplare, dar majoritatea oamenilor din țara noastră și-a îndestulat dorințele la umbra marelui copac. Atunci și rudele noastre, ca oricare cetățean onorabil...

- Onorabili? Care au distrus grădinile țării și le-au umplut cu pietroaie? Au fost niște tâlhari și criminali care au umplut țara cu piatră seacă. Nu realizați, domnilor, dezastrul? Cu capetele lor ar trebui să umplem țara. Măsuri, domnule prim ministru, măsuri urgente asta vă cer!

- Dar... îndrăzni timid ministrul Finanțelor, trebuie să umplem haznalele vistieriei.

- Și, nu le-ați umplut până acum?

- De unde, maiestate? Sunt tot goale. Nu s-a strâns nimic din impozite și taxe. Cei mai mulți nici nu plătesc. Apoi, cheltuielile palatului sunt așa de mari.

- Cuum? Vistieria e goală? a țipat regele furios și disperat. Ticăloșilor!.. Trădătorilor!.. V-ați înfruptat din averea țării și acum mă întrebați: de unde? Din averile furate de voi. Am să vă tai capetele la toți!

Iar căzu liniștea de plumb. Fiecare se gândea unde și cum să ascundă comorile furate atât de la stat cât și de la cetățenii îndestulați de copacul-minune.

Regele era mâniș și înciudat că se lăsase păcălit de ticăloșii săi. Cum a putut accepta minciunile și sfaturile lor pentru menținerea jafului și crimelor de sub copac? Cum fusese atât de naiv să creadă că vor umple vistieria prin aplicarea unor taxe-nebulose?

Pe cine taxau, cu cât și cum dovedeau că i-au taxat? Acum era prea târziu, derutat, descurajat... Și doar Înțeleptul Barbă Albă, sfetnicul său credincios, îl avertizase că este o greșeală să lase copacul cel misterios cu minunile lui ciudate. Taie-l, maiestate, îi spusese. Scoate-l cu rădăcini, cu tot și aruncă-l pe foc! Stârpește răul până nu cuprinde toată țara! Au râs toți dregătorii de sfaturile lui, l-au făcut nebun și i-au cerut să-l ducă la balamuc, sau să-i taie capul. A fost prudent. Doar l-a închis, dar nu i-a urmat sfatul. A vrut și el un palat de cleștar, așa cum i-a cerut regina, iubita lui soață. Și a mai vrut... de, ca omul din vârful piramidei, care, cu cât are mai mult, tot mai mult dorește. Credea și el, ca toți dregătorii, că acel copac este norocul țării, că Dumnezeu le-a răsplătit vrednicia și credința. Acum, ce să creadă, dar, mai ales, ce să facă? Cine să-i dea sfatul cel mai bun? Atunci se luminează și strigă la căpitanul gărzii:

- Aduceți-l pe Înțeleptul Barbă Albă!

Dregătorii începură să protesteze:

- Maiestate, nebunul acela este la închisoare.

- De-acolo să fie adus! Avem nevoie de el.

Când a intrat în sala Tronului, Înțeleptul arăta ca o stafie, mai bine zis, un schelet mobil cu barbă colilie, lungă până la genunchi, îmbrăcat cu haine murdare și zdrențuite. Când l-a văzut, regele și-a acoperit fața cu palmele ca să-și ascundă lacrimile. Se simțea vinovat că Înțeleptul arăta așa de jalnic. Ar fi vrut să-și ceară iertare, dar când a văzut fețele dregătorilor, pline de ură, cu rânjete de șacali, se abținu. Erau în stare să-l sfâșie. Din prudență, își păstră demnitatea regească. Îi expuse situația gravă în care se afla țara, că acel copac a provocat o catastrofă națională și i-a cerut sfatul cum să iasă din acest impas. Tot calm, cu o voce blândă, îngerească, Înțeleptul Barbă Albă a spus:

- Maiestate, am intuit că așa se va întâmpla.

Nu numai că va distruge în continuare culturile, grădinile, pajiștile, livezile, chiar și așezările omenești, dar va provoca inundații în multe zone din apropierea cursurilor de ape, pentru că grindina de pietroaie și stânci va cădea și în apa râurilor și lacurilor, blocându-le curgerea naturală sau matca lor...

- Înțeleptule, îl întrerupse regele, nu pentru asta te-am adus aici, că și noi ne dăm seama de amploarea acestei calamități. Dacă poți să ne spui ce să facem ca să scăpăm de ea.

- Maiestate, continuă blând înțeleptul, acum nu mai poate fi distrus copacul. Singura soluție este să faceți un zid în jurul lui, adică până unde au ajuns crengile sale și să puneți pază strașnică, să nu sară careva zidul. Dacă încearcă vreunul, să-l împușcați, maiestate.

- Vorbele tale nu sunt înțelepte, bunule Barbă Albă, spuse mâhnit regele. Și paznicii sunt oameni. Vor fi primii care vor încălca legea. Atunci crengile copacului vor crește nestingherite, acoperind întreaga țară cu pietroaiele lăcomiei omenești. Nu cred că prin constrângere vom determina oamenii să renunțe la dorințele lor. Poate prin educație sau alte metode să-i convingem, să-i facem conștienți de relele pe care le provoacă lăcomia lor.

- Metodele de informare și educație nu vor limita niciodată dorințele oamenilor și, mai ales lăcomia lor.

- Atunci să înțelegem, Înțeleptule, că suntem condamnați la autodistrugere, să ne resemnăm că vom pieri cu toții?

- Copacul acesta este un fenomen natural, maiestate, căruia bunul Dumnezeu îi dirijează acțiunile sale ciudate și misterioase. Însă, depinde de oameni și acțiunile lor, ca respectivele fapte ale acestuia să fie periculoase, ori nu.

- Atunci, fii te rog, mai explicit, ce putem face ca acest fenomen să nu mai aibă un curs catastrofal?

- Maiestate, știți bine că cele mai complicate probleme au soluțiile cele mai simple. În cazul acesta, până și bețivii cunosc zicala: cui pe cui se scoate.

- Maiestate, interveni brusc primul ministru, se vede clar că bunul nostru Barbă Albă a luat-o razna de când meditează la răcoare. De fapt și mai înainte avea obiceiul s-o ia teleleu pe arătură. Părerea mea este să-l trimiteți înapoi, să mediteze în liniște și pace.

- Așa este, maiestate! Primul ministru are dreptate. Sunt obosit și vă rog să-mi permiteți să mă retrag în culcușul pe care mi l-ați rezervat. Sunt convins că stimații dregători vă vor da cele mai înțelepte sfaturi ca să ieșiți din impasul creat de copacul misterios.

Se înclină în fața regelui și a dregătorilor și se retrase din sala Tronului, fiind urmat de însoțitorii care-l aduseseră. Dregătorii râseră în urma lui cu hăhăieli răutăcioase:

- S-a ramolit de tot „Înțeleptul” nostru. Adică, ce a vrut să spună cu zicala lui tâmpită, bună pentru dulgheri și bețivi? Că dorințele pot fi înlăturate tot de dorințe? Ha, ha, ha!

- Vă rog, domnilor, puțină decentă și respect, față de un om onest care ne-a spus cuvinte înțelepte. Ar fi mai bine să vă puneți mintea la frigare, ca să le descifrați tâlcul. Până atunci, vom lua câteva măsuri urgente. Unu: construirea zidului pomenit de înțelept; doi: interzicerea tuturor să sară zidul, iar cei prinși să fie pedepsiți prin împușcare sau spânzurare. Ministrul Treburilor Interne va răspunde cu capul de executarea acestui ordin.

Așa am zis, așa să se facă și toți să tacă!

Dregătorii începură să murmure, însă valul de murmure creșu și se transformă într-o furtună de proteste și vociferări: nu se poate, nu se poate, nu se poate!

- De ce nu se poate? strigă regele mânios, cu o voce tunătoare.

În liniștea care acoperi vociferările, ministrul Treburilor Interne luă cuvântul cu o voce aparent calmă și mieroasă:

- Dacă-mi permiteți, maiestate. Unu: pentru construirea aceluia zid uriaș, ne trebuie mulți bani. Materiale... muncitori... Doi: pentru paza zidului ne mai trebuie polițiști și jandarmi încă pe-atâția câți avem acum. Iar mulți bani pentru plata lor, echipare și înarmare. Și vistieria e goală.

- Mai este ceva, maiestate, a sărit ministrul Treburilor Externe, toți vecinii care ne înconjoară se pregătesc să ne atace ca să pună mâna pe copac.

- De fapt, îl completează ministrul Treburilor Interne, cetățenii țărilor vecine au încălcat granițele și năvălesc la copac. Trebuie să dublăm și numărul paznicilor de la graniță.

- Pentru apărarea țării, a sărit și ministrul Apărării, trebuie să dublăm numărul soldaților. Să-i echipăm, să-i dotăm cu armament și muniție. Tancuri, avioane, rachete... Ehe, he, he! Bani și bani, maiestate! Măcar dacă ar accepta un vecin să se alieze cu noi, împotriva celorlalți. Dar și acela va dori ceva de sub copac. De unde bani?

- De nicăieri! a strigat ministrul Agriculturii. Mă opun categoric, maiestate, să mai vină și alții sub copacul acesta blestemat, care ne-a distrus cele mai frumoase grădini cu pietroaiele lui și ne-a furat cele mai mănoase terenuri. Apoi, turbații cei lacomi ne-au ucis cei mai pricepuți grădinari și agricultori. Din cauza asta au crecut prețurile la toate alimentele și vom fi nevoiți să importăm ca să satisfacem cerințele populației.

- Așa e, a sărit alt dregător. Degeaba suntem plini de aur dacă nu avem ce mânca.

- Terminați! a urlat regele, ca un leu rănit de moarte. Ar trebui să vă tai capetele la toți, dar acum am alte priorități. Cu ce bani? Nebunilor și zevzecilor! De-acolo, de sub copac. Zidul îl vom construi cu cei lacomi care aleargă sub el. Îi prindeți și-i puneți la treabă. În lanțuri cu ei! Să care pietroaiele și stâncile și să construiască zidul cu ele. Zidul îl construiți mai departe de coroana copacului, la o distanță apreciabilă, ca să ne exprimăm și noi dorințele pentru necesitățile statului nostru. Nu-i vom cere copacului pungi de aur, ci numai ce avem nevoie pentru plata paznicilor, echipamente și înarmare. Vom încercui zidul cu paznici înarmați până-n dinți, cu ordin să-i împuște pe loc pe toți care vor încerca

să sară zidul. Apoi, vom înființa un corp de inspectori care să supravegheze pe paznici și să-i împuște pe loc pe aceia care încalcă regulamentul și interdicțiile stabilite. Dar și paznicii să-i împuște pe inspectorii care vor încerca să sară zidul. Aplicăm principiul: frică la frică. Pentru plata paznicilor și inspectorilor de la zid, pentru cele necesare statului privind înarmarea și dotarea armatei, vom face o echipă specială din cei mai cinștiți și devotați slujitori, condusă de ministrul Treburilor Interne. Această echipă va trece dincolo de zid și va cere copacului cele necesare, numai în prezența mea și sub controlul meu. Așa am zis, așa să se facă și încă o dată vă cer ca toți să tacă! Cine va mai protesta, capul i se va tăia, fără nicio judecată.

De data asta, în sala Tronului nu se mai auzi nici un murmur. Doar bâzâitul unei muște de la fereastră, care se cerea afară, probabil speriată și ea de vorbele regelui.

Măsurile luate se executară fără crâcnire, executanții suspectându-se reciproc unul pe altul. Câțiva fură pârâți că sabotează realizarea zidului, sau încearcă să intre sub copac.

Regele a ordonat să le taie capetele fără judecată și le-a pus în țepele de pe zid. De atunci, nimeni nu a mai încercat să-i mai încalce poruncile.

Poate că, prin măsurile luate, regele ar fi readus țării fericirea de altădată. Însă... întodeauna există un „însă” care modifică surprinzător cursul istoriei. Cu toate că ținea sub control strict paza zidului și personal supraveghea obținerea de sub copac a celor necesare stabilite, cu toate că reușise ca să realizeze cea mai mare și mai înzestrată armată, cu cel mai modern armament, cu care bătea pe toți vecinii care încercaseră să-i cotopească țara, până la urmă, regele a fost învins de dușmanii țării, care s-au unit și l-au copleșit cu forțele lor.

De fapt, războiul nu l-a pierdut în luptele cu inamicii țării. Lupta a pierdut-o cu el însuși, și supușii săi. Mai întâi, nu și-a dat seama cât de mari sunt necesitățile țării cu înarmarea, paza zidului și hrana supușilor. A tot cerut copacului, a tot cerut, până când crengile lui s-au tot lungit, s-au înălțat peste munții de pietroaie și stânci, până au trecut peste zid, ca un zbor uriaș de păsări cu aripi de frunze. Dar nu au zburat într-o singură direcție, ci în toate zările și-a întins copacul crengile peste zid. Când au văzut crengile deasupra lor, ca un făcut, toți paznicii zidului și-au spus dorințele reprimite de asprimea regulamentului, dar niciunul dintre ei nu sărise zidul și au considerat că nu au încălcat ordinul regelui. La fel au gândit și inspectorii lor, care au cerut crengilor de deasupra ce au dorit. Au fost câțiva paznici și inspectori care n-au gândit așa. Ei au cerut colegilor să respecte ordinul regal. Ceilalți au tras în ei,

copleșindu-i cu numărul lor. Vestea, totuși a ajuns la urechile regelui, însă a fost prea târziu. Ocupat cu luptele de pe toate fronturile, nu a mai putut să acționeze rapid pentru oprirea dezastrului. Populația înfometată a năvălit sub crengile milostive și, în lăcomia ei a cerut hrană și alte lucruri necesare în cantități uriașe, făcând provizii pe un an întreg. Ba, unii au cerut mașini de lux, aur și bijuterii în cantități demențiale. Peisajul țării a devenit apocaliptic, când, pe sute de kilometri, nori imenși de păduri zburau pe toate coclaurile cerului scuturând pe pământ potopul de bunuri cerute în turbare de mulțimile înnebunite.

Dar acest potop era însoțit și de o furtună de pietroaie, bolovani și stânci, care, în căderea lor vijelioasă, loveau cu putere pe cei orbiți de dorințe și lăcomie.

Crengile s-au întins și deasupra palatului. Curteni, slujitori, dregători, toți deavala au început să ceară în neștire aur și nestemate, cu toții hotărâți să se îmbogățescă și să fugă din țara asta blestemată a copacului-vrăjitor. Când a aflat regele ce se întâmplă în curtea palatului, a turbat și el. A pus mâna pe un pistol automat și a alergat acolo, fiind urmat de miniștri și garda personală. A început să tragă în neștire în curtenii lacomi care umpluseră curtea palatului cu stânci. Atunci, ministrul Treburilor Interne a crezut că e momentul să scape de rege, știind că îl va spânzura, găsindu-l vinovat de cele întâmplate. În acel moment de disperare a descărcat pistolul în ceafa regelui și a încercat să fugă, dar un ofițer din gardă i-a zburat și lui creierii.

Vestea că regele a fost asasinat s-a răspândit peste tot. Ofițerii și soldații au fugit care-încotro, s-au spart fronturile și dușmanii aliați au năvălit până sub vijelioasele crengi ale copacului. Înnebuniți de patima dorințelor, au început și ei să ceară aur, aur, numai aur. Lingouri și saci cu monede, amplificând furtuna copacului, pe care au transformat-o într-un uragan devastator. Crengile alergau pe cărările cerului, întunecând orizontul, ca niște balauri verzi, uriași, ce aruncau pe gură bolizi de piatră și stânci. Lureșul de piatră crease un vacarm infernal de zgomote asurzitoare, amestecate cu gemetele, țipetele și urletele celor loviți și striviți, care, în inconștienta și demența lor, continuau să ceară saci de aur.

Un ofițer din armata dușmanilor a observat că acele crengi monstruoase azvârlea din cer peste soldații săi numai cu pietroaie și stânci ascuțite de bazalt. S-a înfiorat... Oare pentru asta s-au luptat și s-au sacrificat soldații patriei sale? Ce a fost în capul conducătorilor care i-au mânat în acest război aberant? Imediat a dat alarma ca toți luptătorii să se retragă. Apoi, văzând cu câtă mânie se scutură uriașele crengi din ceruri, și-a informat superiorii că acel copac blestemat îi răsplătește doar cu

pietroaie. Că răsplata miraculoasă a copacului cu iluzorii bogății, pentru ei nu-i altceva decât o Fata Morgana, sau o Gorgonă răzbunătoare a copacului acesta nenorocit, pentru care și-au vărsat sângele în zadar. Mai mult, regii țărilor aliate și-au dat seama de pericolul copacului blestemat, care aleargă prin cer și poate pătrunde pe teritoriile statelor lor. Au dat dispoziții urgente de interzicerea dorințelor și retragerea tuturor trupelor în cea mai mare viteză. Deși aveau uriașe pierderi materiale și de oameni, voiau să-și salveze măcar propriile pământuri care le dădeau hrană.

Și fantastica minune se împlini. Pentru că nimeni nu mai îndrăzne să ceară împlinirea vreunei dorințe, crengile încetară vijelia și potopul de piatră. Nu s-au mai extins peste granițele țării nici măcar cu un centimetru, spre bucuria cotropitorilor, care au adus mulțumiri lui Dumnezeu că-i scăpase de blestematul copac.

Acum, toată țara Copacului Dorințelor arăta ca un peisaj lunar. Un imens pustiu presărat cu stânci și pietroaie, sub care erau strivite clădiri, instalații, copacii din păduri, livezi de pomi, pajiști, culturi agricole, mii de cadavre de oameni și animale, toate distruse ca de un bombardament nuclear. De fapt, completase dezastrul provocat de interminabilele lupte cu trupele inamice. O ruină uriașă, dezolantă, ca o pecingine oribilă și nesfârșită. Și de sub această monstruoasă ruină răzbăteau miazmele cadavrelor în putrefacție și corul gemetelor celor răniți sau muribunzi, de care nimeni nu se mai ocupa.

Mai scăpaseră unii, cu puțin noroc, sau protejați de vreo grindă ori un acoperiș solid.

Desigur, dintre cei care nu-și exprimaseră dorințele sub crengile copacului. Văzând că s-a oprit vijelia de piatră, au ieșit din ascunzători și când i-au găsit pe cei dragi morți sau răniți au plâns amarnic. Au alergat care-ncotro să le panseze rănilor, să le aline durerile, au chemat Salvarea. Zadarnic! Pentru că spitalele erau distruse, ca și celelalte clădiri. După potopul de piatră a urmat furtuna de dureri și țipete desperate... Cei care scăpaseră alergau de colo-colo, ca niște pui speriați de uliu. Nu mai aveau curent electric, gaze, apă, telefoane și nu înțelegeau că fuseseră aruncați în acea stare naturală din epoca de piatră. Cei scăpați din infernul copacului se rugau de moarte ca să-i ia. Ca o ceață deasă și rece, starea de jale și tristețe le pătrunsese până-n măduva sufletelor. Doar copiii erau senini și dornici de a-i ajuta pe cei suferinzi sau neputincioși. Își închipuiau că se joacă de-a oamenii mari, sau de-a „nenea Doctoru” din echipele de salvare. Alergau și scotoceau prin casele distruse, unde descopereau victime cu diferite grade de vătămare, dovedindu-se ajutoare prețioase în salvarea lor.

O astfel de „echipă de salvare” au format un băiat și o fată, colegi de clasă și buni prieteni. Să fi avut vreo șapte-opt ani, căutători de victime. Erau entuziaști și conștiincioși. Într-o casă distrusă de un bolid de piatră, o tânără femeie cu piciorul strivit striga după ajutor. Piciorul îi era prins sub o grindă de beton. Lângă ea țipa speriat un copil mic. Când au văzut-o, copiii au vrut să ridice grinda. Evident că n-au reușit. Atunci, băiatului i-a fulgerat o idee. S-a dus lângă pietroiul care doborâse grinda, a privit spre crengile din înălțimi și s-a rugat: dă-mi puteri, copacule, s-o salvez pe mama copilului! Odată a simțit că prinde puteri neobișnuite și când s-a opintit, a ridicat grinda, spre uimirea tinerei femei. Imediat colega lui a tras piciorul rănit al femeii, de sub grinda ridicată. Era și ea uimită de forța colegului. Femeia a gemut de durere, dar a avut puterea să zâmbească și să le mulțumească, deși nu înțelegea miracolul. A fost surprinsă și când băiatul a strigat:

- Tanti, tanti, privește! A dispărut pietroiul căzut din copac.

Femeia a murmurat: cum a fost posibil? Dar fata, foarte isteată, a spus:

- Pentru că s-a rugat de copac lângă pietroi. Hai să mai încercăm o dată lângă stâncă aia mare din curte, să vedem dacă dispare!

- Și, ce să rugăm pe copac?

- Să vindece piciorul lui tanti.

S-au dus lângă stâncă și au rugat crengile din cer să vindece piciorul femeii. Când a dispărut stâncă au râs și au bătut din palme: bravo, copacule, îți mulțumim! Femeia a strigat și ea bucuroasă și cu lacrimi în ochi: copii, copii, veniți să vedeți minunea! Mi s-a vindecat piciorul și pot să merg, să merg! Ooo, Doamne, îți mulțumesc din suflet! Dă-le, Doamne, multă sănătate acestor minunați copii! Copiii au râs, bucuroși de acest succes, deși nu-și explicau fenomenele astea ciudate. Satisfăcut, băiatul a strigat: și acum, domnule copac, te rog să mă servești cu o sticlă de suc, pentru că mi-e sete! N-apucă să termine rugămintea, că se pomeni cu sticla de suc la picioare, dar și cu o pietricică în scâfârlie, care-l făcu să strige: au!

Când s-au dus acasă, au povestit părinților isprăvile lor. Tatăl băiatului a făcut remarcă:

- Atunci când ai cerut ceva pentru ajutorarea cuiva, copacul te-a ajutat și a retras pietroiul. Iar când ai cerut ceva pentru tine, te-a „răsplătit” cu o piatră. Asta era!

- Ce anume? a întrebat tatăl fetiței.

- Dezlegarea șaradei Înțeleptului Barbă Albă: cui pe cui se scoate. Acum pricepi ce avem de făcut?

- Bineînțeles. Să trecem imediat la treabă!

Împreună cu soțiile și copiii au trecut la ajutorarea celor nevoiași și suferinzi, rugând copacul

să le dea cele necesare. Au explicat și celor din jur ce trebuie să facă pentru a elibera teritoriul țării de mulțimea pietroaielor. Și erau atâția răniți, suferinzi, neputincioși, înfometaji, fără un acoperiș deasupra capului, care aveau nevoie de ajutor ca de aer. Iar copacul, asta aștepta de la oameni ca să-și retragă pietrele și să-și micșoreze coroana. Și oamenii au aflat care-i adevărata fericire: iubirea aproapelui.

Dar, oamenii au observat că numai rugămințile copiilor erau ascultate de copac. Adulții, nedumeriți, s-au tot întrebat care să fie cauza. Tot tatăl băiatului a găsit răspunsul: pentru că sunt neprihăniți, curați. Ca să asculte și rugămințile noastre, trebuie să ne purificăm, să ne rugăm pentru iertarea păcatelor. Și așa au făcut. Spuneau întâi rugăciunea „Tatăl nostru”, apoi dorința de ajutorarea cuiva. Numai așa dispăreau pietroaiile de lângă ei.

În acest fel au curățat pământul țării de pietroaiile lăcomiei omenești și au mulțumit Domnului pentru iertarea acelor păcate, promițând că vor munci din greu, mulțumindu-se doar cu răsplata muncii lor.

Tors

PROZĂ SCURTĂ

MIRĂRI ȘI REVELAȚII

► Viorica ANTON

Acest mic roman, „Livre de poche“, este o carte pe care o ridici, o răsfoiești cu gândul, să o așezi în raft. Dar nu, ea nu te lasă. Ea te obligă să te apropii de fiecare pagină de cum ai deschis-o, să o citești cu atenție, să nu o mai lași din mână, să o trăiești și să renunți la orice activitate pentru a o citi până la sfârșit.

Această carte conține suficientă imaginație pe care autoarea încearcă să ți-o împărtășească în cuvintele ei ce devin versuri, poeme de viață rostite în tăcere, în singurătate, în suferință sau bucurie, fericire sau speranță, dar care izvorăsc din căldura inimii sale.

„Câte porți ai, suflete?“ transmite ideea că viața ar putea să le alunece printre degete și putem rata multe momente sau șanse nebănuite.

Viața noastră este ca o biserică, ca o catedrală cu mai multe sau mai puține porți. Contează cât de mult împingem pentru a deschide aceste porți ca să cucerești libertatea și liniștea sufletului. Pentru că o poartă închisă nu aduce nimic nou, nimic satisfăcător, doar deznădejde și temeri. Multe temeri.

„Câte obloane închid, câte lacăte lasă testament pe buza tăcerii, crengi îngemănate, mânate de șoapte! Caut lumina în oceanul de întuneric și mă animă un dor, unul amar.

S-au oprit clopotele, un suflet s-a ridicat la cer, în cimitir, s-a mai ridicat o cruce.“

Durerile sunt unice. Le trăiești în singurătate, în tăcere. Uneori ți se alătură o ființă dragă, tăcută, fără glas, dar cu multă simțire. Nu poate vorbi dar trăiește cu intensitate drama despărțirii de omul drag ce l-a ocrotit o viață. Este cățelul ce împărtășește drama familiei și singurul care rămâne lângă mormântul stăpânei păzind crucea de marmură, singura amintire a unei vieți care a renunțat la lupta cu viața.

Drama acestui cățel, suferința și fidelitatea lui, exprimă cel mai puternic dramatismul vieții și iubirea necondiționată a micului animal.

„Stăpâna lui plecase de acasă; casa ei este aici; cum să se desprindă el de stăpâna lui, când

atât de mult îl iubea, iar el simțea dragostea aceasta. Și el, un cățel cuminte și cu suflet mare, își alină durerea stând ca un martor, lângă mormântul stăpânei lui cu suflet mare. Lui Filip nu-i venea a crede că-l găsește pe cățel acolo. Apropiindu-se de el, l-a mângâiat, i-a vorbit, cu blândețe:

-Și tu, cățelul nostru, nici tu nu accepți că mama nu mai este. Stai aici, tu să fii paznicul ei și ridicându-i capul, s-a uitat în ochii lui, și atunci, a văzut câteva lacrimi; și eu plâng, plângem amândoi, un om, un câine și o iubire adevărată!“

„Câte porți ai, suflete?“ Ne întrebăm, ne zbatem, ne chemăm, așteptăm, sperăm și încercăm să ne iubim. Uneori ne refugiem în natură. O altă catedrală, o altă biserică unde intri în armonie cu tot ce te înconjoară: izvoare, cer, copaci, anotimpuri:

„Te oprești la lacurile și izvoarele în preajma cărora privești albastrul cerului și al adâncurilor și care te îndeamnă la visare, la încântare. Un visător ascultă romanțe. În curînd va veni toamna, și atunci, vezi că sunt și frunze ce-și grăbesc plecarea, covorul de frunze te cheamă să descoperi liniștea și fericirea.“

Este o încercare care sfidează viața, precum cea a muzicii marine, care dă ora plecării, ca îndrăzneala poetului de a modela ploaia, ca îndrăzneala pictorului de a picta lumina sau a sculptorului de a sculpta „dorul într-un câmp de rouă.“

„Oare ce artist ar modela ploaia? Ar putea? Întrebă marea cu muzica ei de cărmiziu, cu mii de octave ca-ntr-un vals de toamnă târziu. Pictază lumina, dacă te-ncumeți! Sculptează dorul într-un câmp de rouă!“

„Câte porți ai, suflete?“ - o întrebare ce așteaptă răspuns, răspuns ce se pierde împrăștiind „deasupra mării vise turcoaz precum valurile ce dansează pe o muzică din vechile biserici.“

Și apoi vine și răspunsul decisiv, trist, dar „furișat în adâncul zidurilor sufletului și mă caută, mă așteaptă.“

Fragment din romanul Evlia Celebi - Călătorul celor șapte zări

ISTANBULUL SUB SEMNELE DECLINULUI

► Elena NETCU

Se lăsa înserarea peste Istanbul. Pe străzile înguste și pietruite, ploaia se prelingea în fâșii lucioase precum beteala argintie, iar vântul rece spulbera într-o fugă nebună frunzele strivite de trecătorii grăbiți. De prin ganguri întunecoase ieșeau în grabă umbre îmbrăcate în pelerine din catifea lucioasă de culoarea păcurei. Se ascundeau pe străduțe lăturalnice, apoi, după o vreme, se auzeau icnături și gemete scurte. Erau semne sigure de răfuieli, de comploturi, de intrigi. Se încheieau socoteli mai vechi sau se puneau la cale altele. Toate se petreceau la adăpostul întunericului, nebănuind că alți ochi stăteau la pândă.. Planurile de răzbunare erau bine ticluite. O adevărată armată de iscoade era prinsă în acest vârtej, nebănuind niciunul că sfârșitul fiecăruia era aproape. Urmele trebuia să se șteargă cât mai repede, de cele mai multe ori în ganguri întunecoase.

Deasupra orașului treceau păsări de pradă, cu fâlfâit greoi de aripi, prinse în aceeași luptă pentru supremație, după legea celui mai puternic care trebuia să învingă. Regulile erau la fel și în cer și pe pământ.

În răstimpuri se auzeau țipete ascuțite de șacali, haite de câini hămăind și încăierându-se în aceeași luptă acerbă, sfâșiindu-se cu înverșunare, dintr-un instinct puternic de conservare a rasei. Noapte într-o cetate cu un colț de mare, lovind țărnul într-o orgolioasă neîndurare! Nu exista petic de pământ din falnica cetate Constantinopol în care să nu pâlpâie o lumânare, o aripă a nemiloasei morți, vânturând de atâtea ori giulgiul, acoperind cauze pierdute, iertări zadarnice, îngenunchieri umile la care vreun sultan să ierte, să îngăduie, pentru că, de când e puterea forță supremă, nici un sultan nu a renunțat de bună voie la tron. Și cum oare să renunțe? Licoarea-dulce amăruie a trufiei, a voinței de a fi cocoțat deasupra tuturor, pune stăpânire pe toate simțurile. Inima se înfășura în haina orgoliului dominator, în timp ce Măritul Sultan se amăgea cu vorbe mieroase, se înconjura de slujitori mai mult sau mai puțin credincioși. Primea cu naivitate sărutul ludei, dar își purta coroana cu fală, triumfător. Cum oare să se supună? Voința divină urma să-l doboare

într-un târziu, cu atât mai dureros cu cât puterea lui nu era decât un tunet prăbușindu-se în abis. Sultanii au avut o domnie efemeră. În urma lor se consolidează puterea sau se destramă, se respectă legile sau totul e un haos. Murat al IV-lea a avut cea mai crudă domnie, după strălucitoarea domnie a lui Suleyman Magnificul.

În prima jumătate a secolului al XVII-lea, s-au făcut cele mai multe expediții și cele mai multe cuceriri ce au dus la expansiunea Imperiului Otoman. În același timp, apăreau suficiente semne ce indicau începutul declinului. Tronul sultanului devenise un loc vulnerabil în această perioadă. Cât mai multe conspirații, comploturi, nemulțumiri, discordie între slujitorii împăratului, crime fără teme, neliniște și anarhie, slăbind puterea. Sfetnicii se întâlneau în taină, puneau la cale asasinat, răpiri, corupție sub acoperire, după cum le erau interesele. Trezoreria se golea încet-încet, prin acordul tacit al lui Hazin defterdari (visternic)

În noaptea aceea de noiembrie, Omer Îndrumătorul, unul dintre oamenii de bază ai Sultanului, urma să se întâlnească în taină cu Halil-pașa zis Șchiopul. I se spunea așa de când se întorsese din ultima expediție din Caucaz. Alunecase în prăpastie, încercând să ocolească o stâncă prăvălită pe o pantă abruptă. Piciorul s-a zdrobit de stânca înfiptă zdravăn pe muchia unei prăpastii. Fusese unul dintre cei mai activi sfetnici ai sultanului Ahmet I și ai sultanei Kosem. Halil era prietenul de-o viață al lui Omer. Dăduse bir cu fugiții, în urma unui complot la care se făcuse complice fără voia lui. Și-a dat seama că lupta pentru o cauza pierdută. Omer s-a ascuns, nemaiaceptând un sacrificiu inutil. După ce apele s-au liniștit, era văzut des prin cafenele sau prin locuri izolate, scriind, citind sau întâlnindu-se cu istorici, scriitori, poeți, comentând evenimentele de la Palat.

La vreme târzie în noapte, Halil îl aștepta pe Omer îndrumătorul. Își făcu obiceiul de a se întâlni pentru a comenta în voie starea sultanatului.

Fiind o viață în slujba sultanilor, credeau că au acest drept de a cântări ce e bine și ce nu, în dinastie, punându-și aceeași întrebare: încotro ne îndreptăm?

Halil-paşa era încă în slujba noului sultan, Mustafa I, și se arăta foarte îngrijorat de tensiunile din ce în ce mai aprinse dintre sultana Kosem, constrânsă să-l urce pe tron pe Mustafa, și Halime, sultana mamă. Aceasta însă, după ce l-a văzut instalat pe tron pe Mustafa, nu și-a mai ținut promisiunile, dând poruncă s-o expulzeze pe sultana Kosem în Vechiul serai.

La Palatul Topkapı se petreceau tot mai multe crime, fie din ordinul Sultanului, fie din răzbunare, fie eliminarea potențialilor dușmani din afara Palatului care instigau mulțimea la răscoale. Tot mai mulți sfetnici se amestecau în treburile interne ale statului, uneori luau decizii pe ascuns, fără știrea sultanului. Succedarea la tron se făcea prin conspirații. Nemulțumirile erau tot mai greu de ținut în frâu. Îndrumătorul Omer făcea parte din acest vârtej al puterii la care asista în fiecare zi. Uneori, afla cu durere în suflet că frații sultanului sunt uciși conform, rânduielii. Odată a văzut nouăsprezece sicrie mici înșirate în fața Palatului, pregătite să pornească pe ultimul drum, în timp ce lumea privea în tăcere cu ochii înlăcrimați.

– Alah, alah, se jeluiau femeile îmbrăcate în negru, ai grijă de sufletele lor nevinovate! Amintindu-și de acel moment, Omer se opri în loc, scrâșnind din dinți de indignare pentru această tradiție nemiloasă. Fusese martor când sultana Safyie căzuse în dizgrația sultanului Ahmet I, nepotul ei. Era acuzată de trădarea dinastiei. Ahmet a trimis-o în surghiun în haremul vechi numit și Haremul Lacrimilor. Acest fapt a fost cam după 1610, când Sultanul Ahmet I încerca să instaureze o disciplină riguroasă, impunând ascultare până la supunere.

Îndrumătorul Omer fusese martor la înscăunarea lui Ahmet. Făcea parte din Divan. Îl însoțise pe Ahmet în expediția din Caucaz. Îl admira tacit, mai ales pentru cinste și corectitudine. Era și un pasionat vânător. Își aminti cu părere de rău de momentele tensionate din viața lui Ahmet. În timpul unei expediții, Ahmet îi destăinuă îndrumătorului Omer multe din traumele sale psihice, până să ajungă la tron, dar și din timpul domniei.

– Știi, Îndrumătorule, câte frici am trăit înainte de a mă urca pe tron? Eram închis în odaia mea, așteptându-mi sentința. La Palat se vorbea despre mine în șoaptă. În noaptea în care am fost chemat în iatacul imperial, eram sigur că voi fi ucis de tatăl meu. Nopti la rândul îi visam pe călai și parcă-i simțeam cum se apropiau de patul meu, iar eu țipam și mă trezeam learcă de sudoare. Îmi făceam rugăciunea de pe urmă și-l imploram pe Alah să-i dea tatălui meu gândul cel bun ca să-mi cruțe viața. Când am ajuns în fața bunicii mele, Safie, tremuram, aveam inima cât un purece și nu conteneam să mă rog. Dar am aflat că în noaptea aceea, tatăl meu, Ahmet-han murise, iar eu urma să primesc tronul și să-lucid pe Mustafa,

fratele meu mai mic, să-i iau viața în virtutea aceleiași tradiții. Multe nopți de frământare, de neliniște. Îmi simțeam sufletul împovărat și totuși am dat poruncă într-o seară de noiembrie să se îplinească sorocul. Mustafa, de numai șase ani, era închis în temniță. Plânsetul lui ajungea până în camera mea. În acea noapte se pornise o furtună aprigă, răscolitoare, ploaia împrăștia pământul de ocară. Simțeam cum stropii de ploaie mă izbeau ca niște picături de jar, strivindu-mi inima. Vorbele lui Mustafa se auzeau jelind în noapte: „mamă, unde ești? O să mă omoare? Mamă, mi-e frică! Mamă, mamă, vino!” Auzeam vorbele mamei lui Mustafa: „viteazul meu, nu-ți fie teamă! Te voi naște a doua oară!” Am tresărit și un icnet de durere îmi ieși din piept. Mă plimbam prin cameră, dar vorbele lui Mustafa îmi păreau că le aud din ce în ce mai aproape. Treceau pe lângă ureche și mă loveau în inimă. Mi se părea că Mustafa întinde mânuțele spre mine, cerând castane coapte. Coșmarul era de nesuportat. În fața mea foșneau umbrele călăilor cu frânghia de mătase, înfășurând gâtul firav al micuțului. Ploaia lovea cu un fel de disperare în geam, mă șfichiuia, îmi ardea trupul. Am deschis ușa, izbind-o de perete. Am alergat pe holurile palatului spre temniță strigând: „Opriti-vă! Opriti-vă! Nu! Nu!” Halime, mama lui Mustafa se prelinse pe lângă zid inconștientă. L-am smuls pe micuț din brațele călăilor. Castanele din mânuțele lui Mustafa se izbeau haotic de podea în același răpăit al ploii nemiloase. L-am strâns la piept ca pe o comoară, șoptindu-i: „fratele meu, nu-ți voi face nici un rău”.

Îndrumătorul Omer își aminti toate astea, dar și momentul când Sultana Kosem reușise să-i protejeze pe prinți printr-un firman de încetare a acestui ritual nemilos, fratricidul regal. Își aminti cu pioșenie și de hotărârea lui Ahmet I de a construi Moscheia Albastră, drept mulțumire adusă lui Alah. Omer-paşa însuși îi ducea flori la mormânt, după ce o boală necruțătoare l-a doborât în 1617.

Nici acum, după moartea lui Ahmet I, treburile la Palat nu mergeau bine. Pericolul sta la pândă în interior. În harem nemulțumirile creșteau. Femeile se răfuiuau între ele pentru supremație.

Îndrumătorul Omer înfrunta aceeași ploaie nemiloasă ce-i amintea de domnia lui Ahmet. Alungă din minte himerele trecutului și se gândi cu amărăcină că nici acum nu e liniște. Aceleași ambiții deșarte, aceeași luptă pentru putere. Trufia sultanilor era fără margini.

Tot mergând prin ploaie, îndrumătorul Omer încerca să-și explice de ce Mustafa a fost urcat pe tron prin conspirația mamei sale, Halime, deși era bolnav mintal. Era aceeași ploaie în noaptea în care trebuia să fie ucis. Omer se gândea cu strângere de

inimă ce soartă nemiloasă au acești potențiali urmași la tron.

Grăbi pasul ca să ajungă la timp la întâlnirea de taină cu prietenul lui, Halil-pașa. Ploaia îi îngreuna mersul. Se gândi că nici Halil-pașa nu va ajunge la timp pe o asemenea vreme.

Înfășurat într-o pelerină cenușie cu glugă, mergea ușor aplecat spre a-și ascunde fața, în timp ce se strecura ca o fantomă pe lângă zidurile înnegrite ale unei clădiri din piatră, proprietatea unui negustor grec. La parter se afla o cafenea cu ieșirea în stradă.

Se vedeau câteva mese din lemn și tabureți împlețiți din nuiete.

Omer ajunsese la locul de întâlnire. Halil-pașa aștepta în frig, înfășurat într-o manta din stofă maronie, cu un turban vișiniu pe cap, iar în mâna dreaptă ținea metaniile pe care le frământa între degete rând pe rând, dând semne de nervozitate:

– Pesemne că ești nervos pentru întârzierea mea, Halil. Dar fie-mi iertat, pe o asemenea vreme, întâlnirile sunt periculoase, mai ales în cartierul acesta.

Hallil îl privi ușurat, văzându-l în fața lui.

– Știi doar că multe tâlhării s-au petrecut pe străduța abruptă din spatele acestei clădiri. E greu de urcat, de parcă te-ai cățăra pe o scară, mai ales acum, în noiembrie.

– Sunt nerăbdător, Omer. Ploaia asta se poate transforma într-un ghețuș. Cu un pumnal în spate l-ai putea răpune pe dușman cât ai zice pește. Îl târăști la vale, în dai drumul pe derea, se oprește la malul mării, printre bolovani uriași de piatră, peste care valurile trec în grabă, măturând totul în cale.

– Ai dreptate, dar înțelege și tu cum am venit!

– La cât de gras ești, îmi închipui cum ai coborât!

– Mai mult de-a berbeleacul. Pe brânci. Cine o fi făcut străduța asta, fie-i de cap!

Omer rămase pe gânduri.. Se uita la Halil, cu o privire fixă, cu buze strânse de parcă l-ar fi dojenit:

– la spune-mi, Halil, care-i treaba?

– Nu miroase a bine. Iar se fac jocuri pentru schimbarea sultanului.

– Înseamnă că-i fierbere mare în Divan.

– Este cât se poate de rău. Ienicerii vor să-l detroneze pe Osman.. Am fugit. Sunt sigur că sunt căutat.

– Ai grijă cum vorbești, Halil, pereții aștia au urechi. Or fi ei din piatră, dar au locuri mascate cu draperii. Nici nu știi ce iscoadă se ascunde acolo și până mâine îți iei adio de la viață!

– Sunt prea bătrân ca să-mi mai fie frică de moarte. Am văzut multe la viața mea. Am prins domnia lui Soleyman Magnificul. De mult înțeleg mersul istoriei, dar sunt mândru că sunt otoman.

Acum la vârsta de șaptezeci de ani, cine mai are nevoie de mine? Pot vorbi despre orice. Am avut gura slobodă și pe vremea lui Suleiyman și n-am pățit nimic.

– Sultanul Osman a vrut să fie un sultan adevărat. Însăși Kosem a contribuit în cea mai mare parte la detronarea lui. Eu atât îți spun, Omer: ferește-te să deschizi gura și să scoți vorbe nesăbuite.

– Și dacă pereții mă aud, ce să facă Sultanul cu mine? Nu sunt un pericol pentru nimeni.

– Nu te supăra pe mine, Omer, că n-am spus-o cu răutate. Ai putea să-mi fii tată. Vorba ta cântărește mult. De-aia zic. Îți fac un bine. Fii precaut! Dacă începi să vorbești în fața mulțimii din Piață?

– Știu, Halil, n-am să vorbesc, doar nu sunt nebun să-mi bat cuie-n tălpi.

– Dar poți avea dușmani. Pe de altă parte, trebuie să te mai gândești că nu e om pe lumea asta să nu fie pizmuit pentru ceva.

Se auzeau dinspre piață gemete înăbușite, tropote de cai, zgomotul unui car răsturnat, vorbe de ocară, o poruncă grăbită și zarva luminării de ziuă. Se iveau zorii, iar dinspre răsărit albul dimineții sclipea triumfător.

– Ei poftim, Halil, ne-au apucat zorii dimineții.

– Nu e prima dată! Nu e o noutate. Nu te mai văita, că aceste momente sunt cele mai prețioase. Somnul? Somnul este starea de dinaintea morții. Nu m-am culcat niciodată de plăcere. N-am dormit niciodată cu poftă. În schimb, am mâncat cu o foame de lup, am iubit ca un nebun, am luptat ca un taur în arenă, am îndurat frig, am ars pe rugul mocnit al iubirii, am rezistat furtunilor pe mare, dar toate m-au făcut mai bun și mai iertător.

– Ce să spun prietene? Nu pot decât să te fericesc Bunica mea avea o vorbă: dacă nu treci prin foc, dacă nu înduri frigul zăpezii, arsura gheții, dacă nu te îndoi în furtună, fără să te rupi, înseamnă că n-ai existat.

Deodată un băiețuș de vreo zece ani dădu buzna peste ei, intrând sub masă, tremurând:

– Nene Halil, Nene Omer, mă omoară un bostangiu! Nu sunt vinovat! M-au luat drept hoț. Eu am văzut hoțul, i l-am arătat, dar nu mă crede. Nene Halil, spune-i cine sunt, te rog! Mi-au rupt caietul meu de însemnări. Ce mă fac?

Cei doi îl priveau nedumeriți, se uitau la părul lui negru ca abanosul, o claie cârlionțată, cu sprincene groase, aproape nefirești pentru vârsta lui. Îl întrebară amândoi deodată:

– Cum te cheamă, băiețuș?

– Sunt Evlia, băiatul dervișului Mehmet Zilli.

– O, Allah, Allah! Este băiatul bijutierului de la Curte. Ia, uite ce băiat chipeș are Dervișul Zilli! Ce cauți tu la ora asta în târg?

– Mă plimb. Vreau să cunosc toate împrejurimile Istanbulului, toate clădirile, să scriu despre ele, sunt mândru că sunt otoman!

– Ei, nu mai spune? Când te-o înhăța bostangiii și te-or arunca în temniță, ai să vezi tu, băiete, ce înseamnă să vagabondezi de nebun pe toate coclaurile! Cum te aperi tu, Evlia, în fața primejdiei?

– Nu mi-e frică de întuneric! Am ochi pentru tot ce mă înconjoară, chiar pe întuneric. Simt orice foșnet, știu să mă feresc. Fac antrenament, știu să mănui pumnalul, stiu să mă lupt cu sabia, știu multe vicșuguri prin care îl pot doborî pe dușman, dar mai am multe de învățat..

– Nu te lauzi prea mult? Vezi că minciuna are picioare scurte. Dacă ai început să te umfli în pene de pe acum, cine știe, băiete, când vei fi mare nu-ți ajunge nimeni cu prăjina la nas. Nici nu bănuiești câte capcane are viața! Ia-o mai încet, c-ai să ajungi departe.

– Asta și vreau, nene. Eu îmi știu lungul nasului. Voi face multe drumuri. Știu Istanbulul ca-n palmă.

– Până una alta, Evlia, du-te acasă. S-a luminat de ziuă. Te caută părinții. Nu te gândești la ei?

– S-au obișnuit cu toanele mele. N-am astâmpăr, nene Omer. Îmi vine să zbor pe deasupra orașului, să văd totul de sus. Am dorul depărtărilor.

Halil se uita la el cu luare aminte, încercând să-și imagineze cum va fi Evlia om la casa lui, mai mult nu-și putea imagina. Îl mângâie pe cap și-i spuse cu un fel de dojană:

– Până să ajungi mare Evlia , mai ai multe de pățimit. Ascultă-l pe tatăl tău.

– Eu nu pot să fiu ca el. Nu stau mult într-un loc. Îmi vine să plec.

– Lasă că-ți trece ție. Ce vrei să te faci când vei fi mare?

– Muezin, nene Halil. Să cânt, să văd cum musulmanii sunt atrași de cântecul meu, cum le îtblânzesc sufletele și vin să se închine profetului Ali. Ce e mai frumos decât să-mi aud vocea până dincolo de nori și să văd cum se mișcă lumea din loc atrași de cântecul meu tânguitor.

– Păi cu plecarea cum rămâne, Evlia?

– Plec, dar după ce termin școala. Vreau să știu multe, să descoper lumea asta mare, o să văd atunci.

– Asta dacă nu-ți fură inima vreo fată.

Evlia îl privi fără să înțeleagă sensul cuvintelor lui Halil.

La orizont începu să se întrevadă soarele. Tot mai multă forfotă în piață. Negustorii își etalau marfa pe tarabe.

– Ai grijă, Evlia. Ești băiat isteț. Du-te acasă. Și să aud că ești cel mai bun la școală. O să pun să te urmărească.

– Vreau să ajung învățat. Atunci o să fac cercetări să aflu cine sunt strămoșii mei.

Evlia părăsi cafeneaua și se pierdu în mulțime. Într-un gang văzu un bostangiu care prinse un hoț pe care nu-l putea doborî. Apoi se auzi un țipăt înăbușit. Bostangiuul își puse pumnalul în chimir și plecă mai departe. Evlia dispăru pe o straduță care urca pe o pantă abruptă. Urcă mai mult pe brânci. Aerul dimineții de noiembrie îl liniști, soarele îi alungă frica.

– Bietul om! O fi fost chiar hoț? I-a făcut de petrecanie, spuse Evlia, uitându-se în jur cu băgare de seamă. ” Ehei, Evlia, ai grijă ce vorbești! O să ajungi să-ți fie frică și de umbra ta..!-ți răsuna în cap vorbele tatălui, de câte ori îl dojenea.

Bostangiuul se postă lângă masa lui Omer., parcă ieșit din pământ. Se apropie de Halil, îl apucă de guler, zgâlțându-l bine.

– Ți s-a urât cu viața, bătrâne? Acum vă adun cu forșul! Am ordin de la Marele Vizir să le iau gâtul celor care vorbesc împotriva dinastiei.. La rândul meu sunt urmărit de alții care mă spionează ca să vadă cum îmi fac treaba. Aveți noroc că vă cunosc. Să nu crâcniți, că intru în bucluc. Nu sunt de capul meu. Iscoade sunt peste tot

– Noi știm, bostangiuule, dar când va fi liniște?

– Nu trebuie să știți nimic. Nu deschidți gura.

– Așa este, dar nu e vinovat poporul. Tot ei au făcut legile. Cum îi rabdă Domnul pe pământ să-și ucidă frații și nepoții?

– Asta-i tradiția! Trăim după legea Șariei.

– Bostangiuule, cred că nu ne-ai pus gând rău. Te întreb și eu ca un om bătrân care n-a trăit degeaba pe pământ. De ce l-au detronat pe Osman? Nu era el sultan bun? L-au adus din nou pe nebunul de Mustafa. Fie-mi iertat! Păi, nu se duce de răpă dinastia?

– Nu se duce, bătrâne. Acum este în foc și pară. Atunci cad multe capete. Se schimbă sultanul. Vine altul. Sultana Hallime susține sus și tare că acum este epoca ei. Oricât ar fi ascuns boala sultanului, tot își dă în petic. Mustafa , în nebunia lui, le cere eunucilor să-i aducă apă ca să plece cu galerile în larg. Apoi se răzgândește și poruncește eunucilor să scoată masa afară să se aerisească.. Altădată striga cu disperare că vin călăii să-l omoare. Asta-i sultan? Sau vreun rătăcit al sorții?

– Alah, Allah, apără-ne de rău!

– Eu o să vă spun în taină, să nu știe nici pământul. Zile multe nu are Mustafa. E mai rău de prințul Osman. De aceea sunt în târg, să nu înceapă vreo răzmeriță.

– Va fi o luptă pe viață și pe moarte, spuse în șoaptă Omer, trăgând cu ochiul spre piață unde se adunară oamenii cu miile. E o zarvă de nedescris.

Halil se ridică în picioare, pregătit să plece. Îi era teamă să mai rămână cu Îndrumătorul Omer, când a aflat că este căutat.

– Eu plec, spuse cu jumătate de gură, neștiind ce urmărește bostangiul.

– Văd că le știi pe toate. Dar oare de ce l-au detronat pe sultanul Osman.?

Le făcu semn să plece cât mai repede.

– Se fac controale. Sultana-mamă Halime și-a plasat oamenii ei peste tot. Nu vreau să dau de belele. La noapte o să aflăm. Ori e albă, ori e neagră.

Omer observă un alt bostanhiu care se furișă într-un gang, urmărind un om cu pelerină. I se părea suspect, mai ales după mersul înconvoiat, reușind să-și ascundă fața. Omer se opri ca să-l urmărească și văzu o scenă de o cruzime de neimaginat. Se auziră icnituri și vocea omului cu pelerină:

– Trădătorule! Pe cine aperi tu aici? Ești împotriva sultanului nostru?

Omul zăcea într-o baltă de sânge, cu capul atârând, era aproape decapitat. Brațele amândouă erau ciuntite până la coate și azvârlite în mijlocul străzii. Bostangiul mai izbi de vreo câteva ori cu furie în trupul mutilat al spahiului, apoi se adresă trecătorilor:

– Așa pătesc trădătorii! A căutat-o cu lumâmbarea.

Omer și Halil grăbiră pașii. Erau îngroziți de priveliște. Se pierdură prin mulțimea tăcută, adunată în piață, neîncercând niciunul să deschidă gura. Alt grup de bostangii se poziționează pe la colțul clădirilor, urmărind în tăcere mișcările din Piață.

– Hai acasă, Halil, că murim ca proștii, nevinovați.

– Eu propun, Omer, să mergem la Dervișul Mehmet Zilli pașa, să vedem dacă Evlia a ajuns acasă. Băietanul ăsta umblă haihui prin toate cartierele. Îl poate răpi careva sau poate chiar să se urce de capul lui în vreo corabie și să plece fără adresă, de nu mai știe nici pământul de el.

– Mie-mi place băietanul ăsta. Dacă apuci să-l vezi și, mai ales, să-l ascuți, nu-l mai uiți.

– Tocmai de-aia trebuie să-l anunțăm pe Dervișul Mehmet Zilli să aibă grijă. Să nu-i plângă urma.

În vremea asta, Evlia, se strecură pe lângă peretele din spate conacului unde se afla o ușă camuflată. Mergând în vârful picioarelor, reuși să ajungă în odaia lui. Dosi caietul cu însemnări și se aruncă în pat, pregătind minciuna, în cazul în care ar intra tatăl lui, ca de obicei să-l trezească.

Oricât de somnoros ar fi fost Evlia, tot nu putea să adoarmă ca să pară buimac de somn. Privea în

tavan, chinându-se să inventeze un scenariu, în cazul în care tatăl lui va insista să-i dea detalii.. Se pricepea de minune să scorească întâmplări în care el să fie eroul. Exagera, dramatiza, ba chiar storcea și lacrimi, dacă era nevoie să impresioneze. De cele mai multe ori reușea.

Odaia lui întunecoasă avea o fierăstrucică în partea de nord pe unde iarna crivățul șuiera pe toate gamele. Avea obiceiul să colinde pe străzile Istanbulului, în puterea nopții. Se smulgea din somn, deschidea ușa pe furis, traversa camera părinților în vârful picioarelor, se strecura pe un coridor în care pâlpâia un opaiț, se oprea în curte, răsufând ușurat. Pentru mai multă siguranță, dervișul Ahmet Zilli îl culcă într-o aripă a casei, în așa fel încât ieșirea lui din odaie să fie supravegheată. Cu roate acestea, reușea să treacă de sforăiturile în cascade ale tatălui, apoi o rupea la fugă. Nu se oprea decât în piațeta de după colț unde erau aliniate calești, cotigi, măgari legați de garduri, cașcarabete răsturnate în dezordine de câinii vagabozi ai Istanbulului, șacii care mișunau prin cotloanele ascunse ale orașului și care se cuibăreau în aceste improvizații de căruțe lăsate în paragină de negustorii prăduiți. Evlia văzu coșuri mari pline cu marfă de uz casnic, ciubăre, linguri de lemn de diferite forme, și mai mari și mai mici, străchini adânci, rotunjite și cu un chener frumos pe margine ca să trezească mai mult pofta de mâncare., oale din lut ars, putineiuri și alte mărunțișuri necesare. Evlia descoperi printre ele un coș din nuiiele plin cu papuci din catifea de toate culorile, cu canaf în vârful ascuțit, ușor arcuit. Uneori se oferea să vândă el papucii, strigând în gura mare tot felul de bazaconii, născocind povești despre minunile pe care le făceau papucii. Lumea se strângea în jurul lui, se veselea și cei mai mulți cumpărau papucii, crezând poveștile improvizate ale lui Evlia. Înnoptă prin hrubre dosite printre dărâmături, alături de câinii vagabonzi care nu-l lătrau niciodată. Dimpotrivă se gudurau pe lângă el, mai ales că avea grijă să le azvârle câte ceva de mâncare.

Ajungea a doua zi acasă și de multe ori mama, cât ar fi fost ea de bună, nu putea să-l scape din mâinele dervișului. După ce îl zgâlțâia bine, îi ținea o predică de-l apuca amiaza. De multe ori, îl apuca somnul și tatăl lui, până să-și dea seama că adormise, vorbea de unul singur. Îl scutura până deschidea ochii buimac:

– Nu mai pleci, ai înțeles? Umbli teleleu noaptea, sunt atâția cerșători prin piețe, sunt călăreți veniți de aiurea, te înhață unul pe cal și pleacă cu tine îl lume. Unde să te cauți? Pe cine să întreb, băiete?

FRAGMENT DE ROMAN

ULTIMILE ZILE ALE AUGUSTULUI MAXIMIANUS

► Violeta IONESCU

În Gallia, Constantinus tocmai învinsese francii și alamanii care își forțaseră norocul forțând granița Imperiului dinspre est și acum, într-un spectacol plin de măreție, le arunca regii la fiare... Poporul era câștigat!

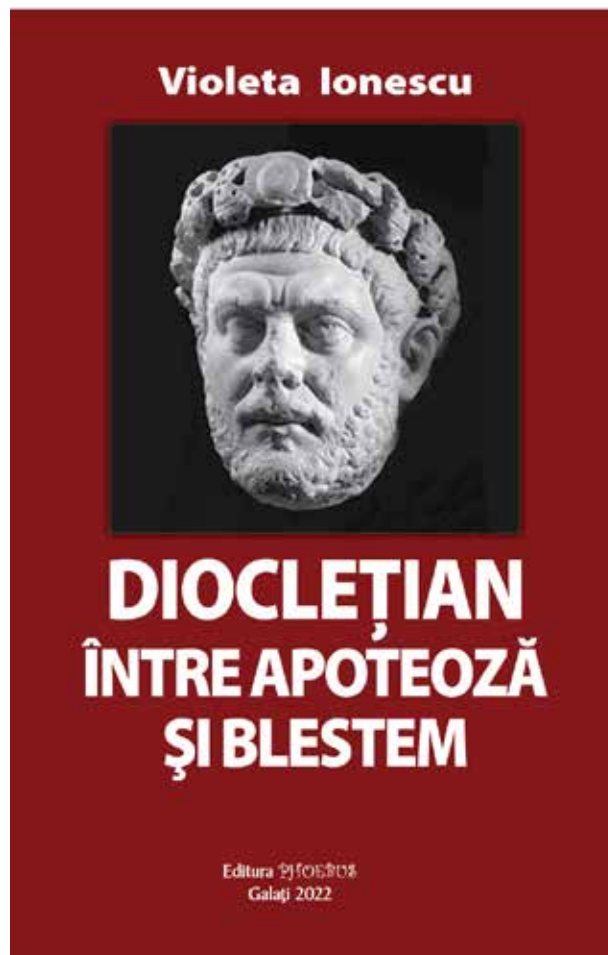
Maximianus Herculius, socrul lui, care și el stătuse un timp în Gallia, pe lângă ginerele său, revenise în Italia, unde avu tupeul – de ce să nu recunoaștem că și zeii l-au ajutat - să sfideze hotărârile Conferinței de la Carnuntum care l-a declarat „uzurpator”, regulile Tetrarhiei și pe auguștii aleși și să se proclame Augustus, cu de la sine putere. Aburii gloriei nu i se risipiseră din cap. Chiar în absența lui Diocletianus, care nu mai voia să iasă din bârlogul lui de la Spalathum, el hotărî de unul singur că va restaura Tetrarhia pe noi principii - Maximianus și principiile! -, va muta capitala Imperiului din Răsărit în Apus... și câte nu va face, dacă va fi lăsat... Nu ascundea nici că, pentru împlinirea mărețelor sale planuri va fi nevoit să-și suprime ginerele, care „nu are experiență, e tânăr, poate să mai aștepte”, ba chiar și pe Maxentius, propriul fiu aflat pe tron, care a fost deja declarat uzurpator!” - uitând să adauge că el însuși, după rezoluțiile de la Carnuntum, purta același stigmat pe frunte. „Aveți încredere în mine, zicea el armatei, ori de câte ori i se ivea ocazia, încă mai am mușchii tari, ca marmura de Paros!” Și a mers mai departe. Mult prea departe.

Când Augustul Constantinus era încă în toiul luptelor cu barbarii pe fluviu, Maximianus începuse o campanie de denigrare grosolană a ginerelui său, înșirând tot felul de calomnii și grosolănii la adresa lui, pe care și el le credea în parte și stârnind o revoltă militară la Arelate* (* Arles, Franța). Și nu s-a oprit aici. Fiindcă îl mânca prea tare pielea, cu drepturi de Augustus autodeclarat, a sechestrat trezoreria, a împărțit banii cu cei care l-au ajutat, ba a mai dat și populației, pentru a o atrage de partea sa.

Știa că va fi capturat într-o zi, dar ce contează? La ce folosește peștilor să știe cum se construiește un novod? Satisfacția că a reușit ce și-a propus, îl ridica pe cele mai înalte culmi ale extazului.

Când a auzit Constantinus isprăvile socrului său, a rămas stupefiat. De fel, îl simpatiza pe bătrân, dar de data aceasta chiar că sărise calul! Își adună în mare grabă armata și alergă într-acolo. Maximianus îi ieși în cale, la Viennoise. Înfățișarea lui era aproape de coșmar. Mesteca frunze de lotus și avea pupilele dilatate și atât de mari încât aveai impresia că te privește din fundul infernului. E drept că nu se așteptase ca ginerele său să fie atât de prompt. Îl subestimase cumva? Bineînțeles, altfel nu se explică înfrângerea lui destul de rapidă. A fost capturat și... cruțat.

Soldații care trecuseră de partea sa s-au alăturat repede lui Constantinus, iar bătrânului i s-a mai acordat o șansă de viață, cu condiția... să nu-și mai caute moartea cu lumânarea!

Maximianus însă nu excela prin prudență. El nu a putut rămâne în același loc cu cel care îl umilise. Plecă, supărat foc – tot el! -, la Massalia* (* **Marsilia**) și acolo se baricadă în cetate. Nu va renunța la onorurile imperiale și pace! Spera să câștige timp până se va pregăti o navă care să-l ducă înapoi la Roma, unde fiul său îl va primi, desigur, e doar fiul lui...

Massalia l-a primit cu cearșafurile în vânt, gata de zbor. Străzile urbei erau pline de aripi albe, care fâlfâiau, străduindu-se să ridice la cer mizeria umană.

Pe uscat, cale de scăpare nu mai avea. Gallia Ripanensis era bine apărată și chiar de ar mai fi cumpărat trupe să-i vină în ajutor, ele s-ar fi lovit de rezistența detașamentelor de flotă de pe Rhonus și Lacul Lemanus și de cohorțele ținute în garnizoana Massalia. Trupele păzeau pasajele de trecere peste fluviu și Alpi - ultimile linii de rezistență la porțile Italiei.

Constantinus se apropie de zidurile cetății și îi ceru să se predea: „Renunță la planurile tale și deschide porțile!”

Maximianus i le deschise...

Constantinus a intrat și primul lucru pe care l-a făcut a fost să-l denunțe în fața soldaților și să-i smulgă purpura de pe umeri. A câta oară demis?!...

După ce i-a retras drepturile și i-a cruțat din nou viața, l-a lăsat în libertate, sub supraveghere strictă. Totuși, Maximianus nu era de oprit, se învârtea ca tigrul în cușcă. Cu onoarea și demintatea terfelite, victoria pentru el conta acum mai mult decât viața.

Se chinuia, avea coșmaruri. Visa visele lui Hercules, cum că era invadat de pigmei, pe care, văzându-i atât de mici, râdea și îi aduna pe toți în pielea leului cu care se învelea... Apoi o căuta pe Fausta, să-i dea ei leul acela cu pigmei în el, de care trebuia să scape... Ea l-a luat și l-a aruncat-o într-o prăpastie. Iar Maximianus întinse mâinile să-l prindă, alunecă și se duse după el...

S-a trezit infricoșat, cu inima bătându-i, să-i spargă pieptul. Ce era de făcut? Ultima ființă la care se gândise vreodată, dar singura la care mai putea apela acum era fiica sa, Fausta. Prin rugăminți, mângâieri și promisiuni, o ademeni și o determină să-și trădeze soțul, promițându-i că va găsi el altul mai bun...

- Și ce trebuie să fac, tată? întrebă Fausta, docilă.

- Nimic altceva decât... să-i intri frumos în *cubiculum*, iar la plecare să lași ușa întredeschisă. Bineînțeles, să ai grijă ca supravegherea să fie cât mai slabă sau, dacă se poate, deloc.

Fausta îi promise că va face întocmai cum i s-a cerut. Și primul lucru pe care îl făcu a fost să-și anunțe bărbatul.

În noaptea aceea, Maximianus se sculă din pat la miezul nopții, își luă garda personală și se apropie încet de ușa împăratului. Gărzile nu se vedeau pe nicăieri: ori era prea întuneric ori se aflau la distanță. Dacă l-ar fi întrebat cineva ce caută acolo, ar fi spus că visase ceva și a venit în grabă să-și avertizeze ginerele... Dar nimeni un se apropie să-l întrebe nimic. Fausta lucrase bine... Prin ușa întredeschisă, o sabie de lumină se lungea pe podea. Pătrunse înăuntru, împreună cu soldații din gardă care se năpustiră cu pumnalele asupra patului. Cearșafurile albe unde altădată dormise în desfătări împăratul se umplură de sânge. Se mai auziră câteva horcăituri, apoi liniște... Maximianus ieși glorios pe coridor și strigă ca un apucat:

- L-am omorât, fraților! În sfârșit, sunteți liberi! Tiranul nu mai e! Ați scăpat, am scăpat de tiran! Treziți-vă, e un moment mare în istoria Imperiului, nu-l pierdeți... Flavius Valerius Constantinus Augustus a murit, nu mai e! Trăiască...

Pe coridor se auzeau pașii corpului de gardă, iar între făcliile torțelor care se apropiau desluși chipul lui Constantinus, plutind ca o stafie... Maximianus crezu că visează, glasul se pierdu, sugrumat. Garda lui fu imobilizată pe loc, în timp ce din dormitorul împăratului era târât afară corpul neînsuflețit al unui bătrân eunuc... Uluit, „Herculius” văzu negru înaintea ochilor și se prăbuși pe podea, cu un zgomot puternic, de parcă s-ar fi prăvălit acolo însăși stânca Marpesia* (* muntele de marmură Marpesus, din insula Paros).

Privindu-l, Constantinus îi zise cu regret: „Până aici ai ajuns, bătrâne? Chiar atât de mult mă urăști?” Oare Fausta, care îi salvase viața, îl iubea cu adevărat sau și-a apărât propria siguranță?

Demascat, Maximianus Herculius ce mai putea face? Nu i s-a mai dat decât șansa de a-și alege moartea. Și a ales, poate nu chiar de bună voie, ștreangul, după cum i se profețise: „*Sus la bână înnoadă lațul morții urâte*” - așa cum sună un vers din Vergilius* (* Eneida 12, 603, citat de Lactantius în „De mortibus persecutorum”, 30,5). Și-a pus lațul de gât și... și-a dărâmat singur soclul.

Era luna iulie a anului 1063 ab U. c.* (* **310 d. Hr.**), la numai 65 de ani de la nașterea sa.

Cu toate nebuniile săvârșite la bătrânețe, Maximianus a avut totuși parte de o un ceremonial funebru potrivit rangului său. A fost adus în reședința sa de la Mediolanum și depus în mausoleul pe care, precaut, și-l pregătise din timp. (Va urma)

(Din romanul istoric „Dioclețian între apoteoză și blestem”, Ed. PHOEBUS, 2022)

► Ghiță NAZARE

CRONICĂ LITERARĂ

O CARTE A VIEȚII ȘI A MORTII *

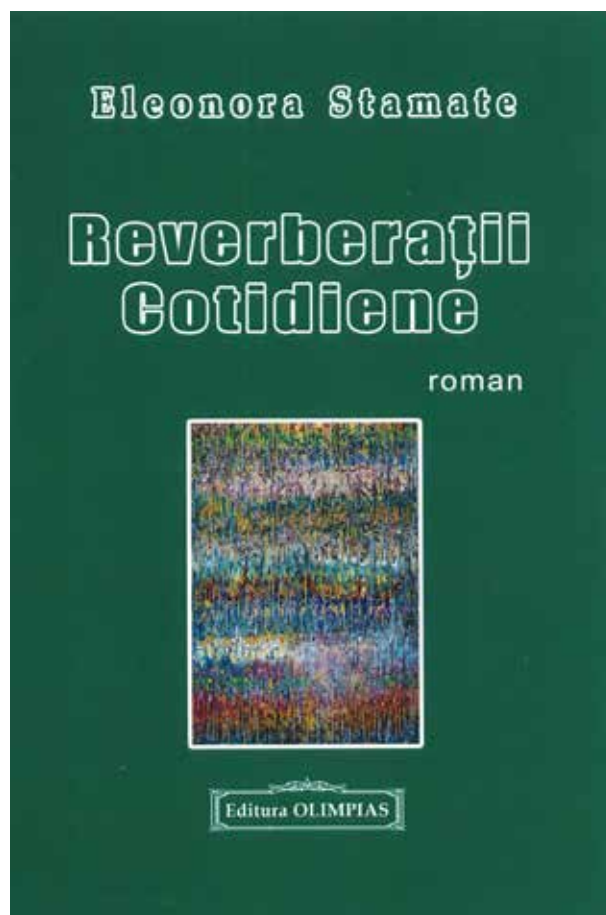
Eleonora Stamate, olteanca (își detersă drumul, îl puseră, îl duseră) de Tecuci, cunoscută și apreciată poetă, debutează în proză cu romanul *Reverberații cotidiene*, apărut anul trecut la Editura OLIMPIAS. De fapt, Eleonora Stamate se prezintă publicului iubitor de cultură/de literatură într-o triplă ipostază: poetă și, de acum, și prozatoare, editoare-fondatoarea revistei *Tecuciul literar-artistic*, redactorul-șef al acesteia de peste 15 ani, revistă care se apropie de numărul 70 și un entuziast animator al vieții culturale tecucene și nu numai, recunoscută inițiatore de manifestări culturale în plan local.

Romanul Eleonorei Stamate este, deopotrivă, o carte a vieții și a morții, a optimismului și a deznădejdei, a bucuriei și a tragicului. Autoarea sintetizează în câteva rânduri întreaga filosofie a existenței umane, adresându-se lectorilor săi: *Dragul meu cititor, călătorește, râzi, plângi de bucurie, plimbă-te, ascultă muzică, umpleți sufletul de bucurie! Să mori nu este mare lucru, groaznic este să nu trăiești! Visează, creează, iubește ca și cum ai trăi veșnic! Nu cât trăiești, ci viața din anii tăi contează! Viața este o luptă...pe viață și pe moarte! Din păcate, ne tulburăm viața, cu grija morții. Nu știm să trăim, căci trăim fără să știm a trăi, și suntem morți fără să murim...În fiecare zi alergăm, căci însăși viața este o alergare către moarte. (p.84). Poate că la aceste îndemnuri... filosofice, autoarea ar mai fi putut adăuga îndemnul esențial al vieții, *Asigură-ți existența!**

Primul roman al Eleonorei Stamate poartă girul altor doi renumiți scriitori, prieteni și colaboratori ai autoarei: băcăuanul Petre Isachi și vasluianul Petruș Andrei. „Confruntarea fără speranță, lupta donquijotescă, aparent inutilă, cu destinul orb și imprevizibil e sensul existențial al lumii personajelor create de poeta Eleonora Stamate” (p.10), spune Petre Isachi despre proza „Reverberații cotidiene”, în vreme ce Petruș Andrei este impresionat de traiectoriile existenței umane

surprinse în textul romanului: „**Durerea**, pricinuită de pierderile omenești, **Singurătatea** alergătorului de cursă lungă și a artistului, **Tristețea**, **Amintirea** celor dragi, **Speranța** dar și **Iubirea**, în cele din urmă, și **Viața** care merge înainte”. (p.94).

Eleonora Stamate face un elogiu destinului, care știe să le aranjeze pe toate în viață, de la cădere (decădere) la înălțare (zbor). Dedică această carte „părinților și socrilor”, fiind, probabil, o legătură între aceștia și personajele volumului, integrând chiar referințe autobiografice, cartea nefiind întru-totul ficțiune. Descrierea unui moment dramatic din viața de familie a unuia dintre personaje, Fredy, este semnificativ: „-Vai de capul meu, am rămas și fără tată. Câteva zile în

urmă, mama și băiatul meu au suferit un accident de mașină, acum sunt la morgă. Tată, tătuțul meu, m-ai părăsit și tu! Probabil că mama îl așteaptă să vină să fie și el cu ei în familie...tristă familie; eu cu familie, eu fără familie, singur și nefericit, trei sicrie...ce înmormântare, câtă tristețe, ce tragedie! Parcă am fost blestemat, bunicii nu i-am cunoscut, eram micuț când ei au plecat la cer, iar acum, în loc să fim împreună, cu toții fericiți, soarta ne-a luat totul, ne-a luat bucuria de a trăi". (p.18). În oglindă, o entuziasmantă scenă de dragoste, o expresie elocventă a ceea ce este, de fapt, viața, ne-o oferă același personaj: „Ești fermecătoare...știi...știi...aș vrea să te am... Și cu gesturi precipitate începu s-o dezbrace, să o simtă mai aproape de trupul său. Miroși a iasomie și levănțică, ador mirosurile astea. Mîinile lui Fredy începură să-i cuprindă trupul Elianei – cele două personaje direcționale ale romanului -, ar fi vrut s-o lipească pentru totdeauna de al lui...O mână mai agitată îi cuprinse spatele, trecu pe după gâtul ei și șoaptele amândurora se împletiră cu atâta patimă...sărutări rebele îi aduse în pragul arderii." (p.32).

Bucuria și durerea se împletesc dulce-amar nu doar între paginile romanului, ci chiar între cei doi, Fredy și Eliane, cititorul fiind martorul tăcut al unei drame dincolo de puterea omenească de înțelegere: Eliane îi dă lui Fredy „O veste tare,

voi fi mamă”, în vreme ce Fredy i se adresează „lubita mea mămică, vom avea un copil, copilul nostru”. Momentul fericit se suprapune însă peste momentul dramatic sau invers, nici nu mai are importanță, în care lui Fredy i se aduce la cunoștință „rezultatul de la ecografie, că are leucemie și că trebuie să facă chimioterapie”. Sfârșitul tragic este implacabil, Fredy se sfârșește în somn, „se stinsese ca o lumânare, încet și trist!”, urmând să fie transportat din Yemen, unde era într-o misiune medicală umanitară, în Canada sa natală. Eliane se întorcea în orașul nașterii sale, la Lausanne. După numai o lună, Eliane avea să nască „copilul lor”, un copil de trei kilograme și jumătate, care „semăna uimitor cu Fredy”. „Un ochi al Elianei zâmbea și se bucura, celălalt lăcrima, bunul ei Fredy a luat cu el o lume, o iubire, un destin”. (p.84). Viața și moartea se succed.

Eleonora Stamate este optimistă, își încheie romanul cu îndemnul către cititor: „Visează, speră! Visătorii nu mor niciodată! Noi vom trăi, moare doar timpul. Viața ne dă nume, moartea ni-l ia!”

Evident, alături de felicitările adresate autoarei, se merită cuvinte de laudă realizatorului copertei, editorului și Editurii *Olimpias*.

* Eleonora Stamate, *Reverberații cotidiene*, Editura OLIMPIAS, Galați, 2022.

Zbor frânt

CRONICĂ LITERARĂ

STELA IORGA, Ț DEAUVILLE. VERSURI *

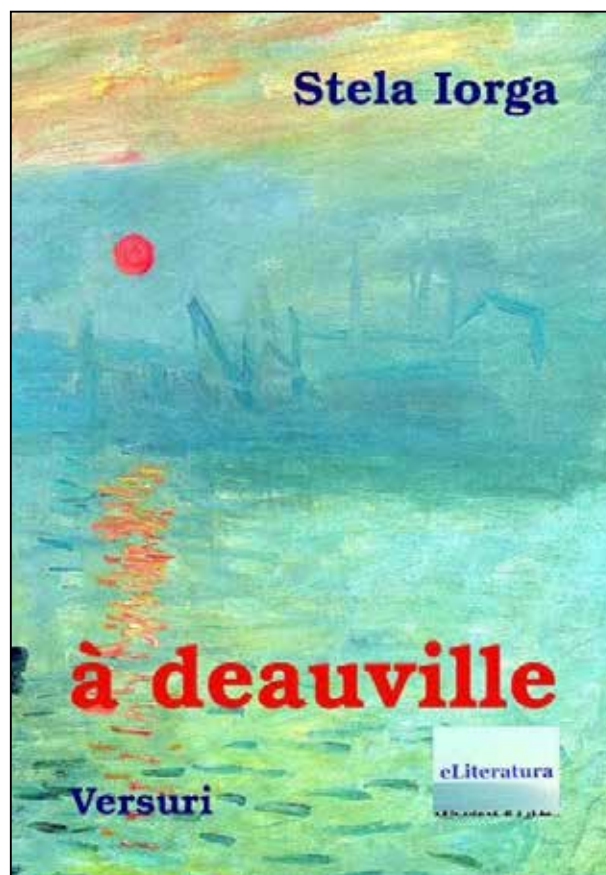
► Vasile LEONTE

În cadrul Proiectului eLiteratura, prin contribuția doamnei Stela Iorga s-a acoperit distanța Galați – Deauville, Franța, via București, grație paginilor unei cărți. Cine este Stela Iorga? „Sunt din Galați, unde m-am și născut. Am absolvit Facultatea de Litere, București. Am debutat în 1992, la revista Zig-Zag etc.” Ce este Deauville? Sursele ne informează despre un oraș situat în Normandia, Franța, port turistic la Marea Mâneei, stațiune balneară, din care nu lipsesc hipodromul și un cazinou. Gălățeanca noastră completează: „Nu am văzut Deauville niciodată, dar este ca și cum l-aș fi văzut dintotdeauna”, stă scris pe coperta IV.

În acest spațiu luat „în locație”, doamna Stela re/face ordinea primordială: zidește doi ocupanți arhetipali, întocmește un decor, minimalizat, creează/rememorează povești de viață terminate, fatal, cu moartea partenerului. Cam ce îi este hărăzit oricărui făuritor (de frumos, de adevăr, de iluzie). În binomul Eros – Thanatos, suflul morții se simte cu intensitate sporită. Între spațiile rămase libere pe steaua luată în stăpânire, ceva bucurie pasageră, multă speranță deșartă, multă disperare, în final, multă renunțare. Adică, recunoaște stăpâna locului: „O poveste mică, începută cu „te iubesc” și devenită un ocean care desparte doi oameni ce odată au fost îndrăgostiți unul de altul.” Doar uitarea voită să facă infertilă legătura cu filmul „Un bărbat și o femeie” al lui C. Lelouch? Urbea franceză are o istorie imaginată, biografia sa e împletită virtual cu experiența erotică a eului liric: „a fost odată ca niciodată/ un oraș numit deauville/ pe malul oceanului/ avea dublă vedere/ a mea și puțin către veșnicie/numai către marea dragoste/ nu avea/nu.”(p.65). Localitatea nu e populată (oricum pulsația ei nu se resimte în poezie), doar morți fantomatici ocupă, la intervale, plajele, ele însele pustii: „vine marea de capete/ de bărbați/ spre maluri/ pe niciunul nu am iubit/ cum te-am iubit

pe tine...” (p.37). În memorie s-au sedimentat și povești creștine cuprinse în cărțile sfinte, povești în care eroina se regăsește: „lin vine lazăr pe ape/ cu crist aproape/ a deauville/ totul e o mireasmă/ de rozmarin/și de tamarin...” (p.108); „ce crist ud văd eu/iese din ape de sânge/șiroind palid/ e tot o durere/cu mult mai mare/ ca a mea/”(zilnic); „crucificat însuși crist/ e adus de val/ la mal/e ud și sărat/ și gol săracul/așa cum sunt eu/ în fața nefericirii și a morții...” (p.107).

Desfășurînd imaginea panoramică, identificăm un suflet în rezonanță cu ceea ce este viața în triumful și plenitudinea ei: „m-am născut generos/ lângă oceanul de cuvinte/din care sorb și astăzi viața/ce pedeapsă...” (p.30). Ținutul e fără cusur, dacă îl ținem doar sub magia speranței:

„la deauville/ totul este perfect/ marile iubiri nu se sfârșesc vreodată/ oceanul vine mai rar la mal/să șteargă pașii îndrăgostiților(...)// de aceea și stau pe plajă la deauville/ să te aștept/iubit/ al altor femei...” (p.38) sau, din altă parte: „la deauville/ totul miroase a fericire/chiar și albatroșii plutesc pe valuri/ nimic din toate nu e banal/viața se scurge lin.” Continuarea poemului, cutremurătoare, în acord total cu întreaga atmosferă a volumului, o găsește cititorul la pagina 83, **Moartea câte puțin**. „A trăi”, pentru multă vreme, se conjugă musai cu „a iubi”: „blesemată sunt veșnic/să surâd/poveștii de iubire/ pe care o țese viermele de mătase/ al sufletului meu.” (p.32). Planuri confuze, peisaje cețoase dezecchilibrează succesiunea evenimentelor, a

Nud

cronologiei: „cum te mângâiam/odinioară/parcă nu ai fi existat/carnea ta mi se scurgea printre mâini/la fel și oasele tale subțiri și lungi fugeau/ erai înalt/ îmi amintesc/ parcă... (p.57). Vine și o vreme a desfăcării definitive a cuplurilor: „Din ce în ce mai puține/femei adevărate suntem/din ce în ce mai dese pomeni facem sufletelor/ celor pe care i-am iubit”// (p.35). Muzici stranii, anticipări ale morții răsună încă din titlu; câmpul semantic al preludiilor funebre devine neîncăpător. Există, în volum, **romanță** (p. 38), **mic vals la deauville** (39), **vals mic, valsul monștrilor, tangou la deauville, ce zicea acordeonul, toba inimii, vals bolnav I, vals bolnav II, în mi minor, mică romanță, valsul viermelui, valsul ochilor** (78)... A obosit tastatura, să mai cerceteze și lectorul, până la ultima pagină! Haloul iubirii n-ajunge să se închege definitiv; trecutul e depășit precum în această **melancolie**: „acest catastrofal deauville/ în care totul e perfect și pereche/ucide până în acul inimii/ unde tristețea/ face metastaze și împrăștie cancerul în oase.”

Fauna litoralului e supusă segregării; au rezistat doar focile, porumbelii desperecheați, scoicile fără număr, gălăgioasa pasăre minah și albatroșii. Aceștia din urmă, simboluri ale cutezanței, ale autoizolării omului superior, sunt ai lui Baudelaire, fiindcă numai așa se justifică propensiunea gălățencei pentru macabru, materie în descompunere, moarte fără șansă de recuperare într-un alt univers. Paradoxal, oceanul – leagăn al vieții – devorează orice altă formă de existență, intrusă involuntar (vezi textele de la paginile 110,112, 118, 120, 121 etc.). Flora e cvasiabsentă, se topește otrăvită de miasme necunoscute, de amenințările neantului. Luate pe rând, viețuitoarele prelungesc, exteriorizează prin prezența lor, damnațiunea cuplului: „focile zburdă pereche/ și se scufundă/ cu un suspin/ în lacrimile mele./”, „focile tremură stingher de frig” (p.101), „aici pe țârm la deauville/focile se vor iubi mereu/și vor respira dintr-un plămân/oftând ușurel a regăsire.” (p.73).

În baza câtorva volume cercetate în ultima vreme, constat, fără vreo bucurie intimă, că imperiul suferinței copleșitoare prinde rădăcini ferme în lirica feminină gălățeană. Să fie acestea semne ale vulnerabilității unei lumi clădite pe nesiguranță, amenințări, suspiciuni?

* Stela Iorga, **à deauville. Versuri**; București, eLiteratura, 2019

CRONICĂ LITERARĂ

POETA CE-ȘI ODIHNEȘTE SUFLETUL ÎN PALMA CITITORULUI

► Dorina STOICA

„Așezăminte sufletești” – antologie – Editura Armonii Culturale, 2023. *Volum de versuri sponsorizat de Primăria stațiunii balneoclimaterice Slănic-Moldova, pentru promovarea creației literare și turismului, în urma obținerii premiului I la Concursul Internațional de Creație Literară „Freamăt de Codru și Ape”, ediția I, 2023, de către poeta Mioara Baci.*

Cum poți să nu-ți exprimi recunoștința pentru o carte primită de curând prin poștă, o carte de poezie cu o frumoasă dedicație din partea autoarei, ce și-a așternut, așa cum spune în dedicație, „...tainele sufletului în palma destinului și vi le încredințez dumneavoastră...”, decât scriind o notă de lectură empatică, la volumul de versuri „Așezăminte sufletești”, volum premiat la un recent concurs de Creație Literară?

Volumul ce vede lumina tiparului în vara anului 2023 se bucură de o amplă prefață scrisă de Prof. Adina Mitroiu și de o postfață ce poartă semnătura Daniela Guman. Cartea mai cuprinde și un C.V. literar, ce oglindește frumos o activitate literară, rezultată prin dezvoltarea abilităților creative, manifestate încă din școală (când trimite poezii la Revista „Flacăra” a lui Adrian Păunescu).

Din anul 2018 până în prezent publică patru cărți de poezie, la care se adaugă și prezenta antologie ce cuprinde o selecție din creația sa.

Valoarea poeziilor Mioarei Baci este apreciată prin mulțimea de premii obținute la concursuri naționale și chiar internaționale, multe dintre poeziile sale fiind traduse în limba italiană și engleză. Trebuie evidențiate și numeroasele Antologii din țară și din diaspora, în care sunt incluse poeziile semnate de dumneaei.

Membră a Uniunii Ziaristilor Profesioniști din România, dar și a altor societăți culturale și asociații, Mioara Baci este deja un nume cunoscut, o scriitoare implicată în multe proiecte culturale locale, naționale și internaționale (exemplu: Spania, Madrid, unde este în echipa redacțională a revistei “Spania Literară” și unde participă, susține și promovează diverse activități culturale).

De remarcat este și activitatea publicistică, fiind redactor (și chiar redactor-șef) al mai multor publicații culturale.

Pe lângă preocupările cotidiene Mioara Baci își cultivă frumos talentul literar, scrisul fiind o nobilă preocupare ce face parte din viața sa.

După ce am lecturat antologia de autor “Așezăminte sufletești”, o carte de curând tipărită de autoare, am putut să înțeleg sensul titlului cărții, în care sunt incluse poeziile selectate din volumele publicate, dar și profilul moral al autoarei, un om sincer, cu suflet curat.

Mă bucură faptul că mai sunt creatori ce cred în valorile tradiționale ale românului iubitor de țară și de neam și care a primit o educație corectă în familie.

În acest sens, cartea ne întâmpină de la primele pagini cu câteva poezii-rugăciuni, pe care, citindu-le, înțelegem cât de importantă este credința în viața autoarei. În același timp, citindu-le, am înțeles de ce m-a ales pe mine să scriu despre cartea sa! Remarc poezia, (Jertfa, suprema iubire - pag 17), din care evidențiez: "Dimineți Pascale,/ mângâiate-n palma soarelui/ de păsările cerului,/ ce-și glăsuiesc bucuria/ printre brațele copacilor,/ aștern pe potecile sufletului,/ liniștea cuvântului.../ În verde privire de brad/ întreg univers se ascunde,/ murmură iubirea de-aproape,/ vestind lumii învierea Hristosului nostru/ care-a patimit și s-a răstignit/ din dragoste pentru noi.../ dovadă-n cer și pe pământ/ a iubirii supreme..."

Gingașe sunt poeziile închinat mamei, pot spune remarcabile, în lirica feminină contemporană ce abordează această temă. Mama este responsabilă aproape integral de educația morală dar și de reușita sau de eșecul celor pe care i-a născut și i-a crescut ca să devină oameni maturi, respectabili. "Cu durere, că-ți sunt prea departe,/ Cu mândrie că-s om împlinit/ Că, dragostea mea pentru carte/ În dar, de la tine-am primit..." (Câtă vreme - pag 25).

Mama, la fel ca și divinitatea sunt călăuze de nădejde pe calea vieții, însoțitori spre lumină. Ne convinge în acest sens poezia "Știu, mamă" (pag 21): "Știu, mamă,/ tot ce ți-ai fi dorit vreodată/ să-mi spui/ și n-ai facut-o de teamă/ că ghimpii timpului/ m-ar putea răni.../ Știu, mamă, că ți-ai așternut viața/ pe altar de lacrimi,/ de iubire, de speranță.../ De aceea, MAMĂ/ îmi ești unicul univers/ în care vreau să-mi/ ocrotesc și eu vlăstarele/ de negura vremurilor/ și să le las moștenire/ cea mai prețioasă dintre/ iubiri:/ IUBIREA DE MAMĂ."

Dintr-o carte a trăirilor autentice, așezate, ale sufletului, nu puteau lipsi niște frumoase poezii închinat marelui Eminescu și anume: (Dacă n-ar fi Eminescu - pag. 34) "Dacă n-ar fi Eminescu/ Freamăt, codru și alean,/ Lac, dorință, dor terestru// floare-ar fi albastră-n van", (La umbra ta, poete - pag 35) "La umbra ta, poete,/ îmi caut liniștea cuvântului/ îmbrăcat în podoabele gândului.", (Oă lui Eminescu - pag 36), Eminescu-i România,/ E tot ce avem mai sfânt,/ Poartă către simfonia/ Frumuseții din cuvânt." (Eminesciana - pag 37)!

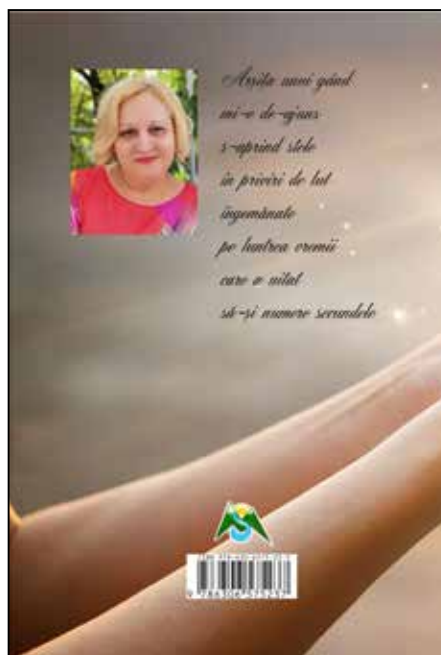
Urmează câteva poezii despre țară, despre soarta României postdecembriste.

Pe mai multe pagini citim poezii având ca subiect dragostea, intercalate cu poezii ce abordează tematica trecerii timpului, despre locurile dragi sufletului poetei, despre anotimpuri, nostalgii, regrete, împliniri, doruri de ființe dragi

dar și dor de înveșnicire. La pag. 67 mi-a tras atenția poezia, "Las timpul meu", pe care am citit-o mai întâi în gând, apoi cu voce tare și pe care o evidențiez pentru dvs., cititorii acestei note empatică de lectură, cu recomandarea s-o citiți pe Mioara Baci, încercând a simți, așa cum am simțit și eu starea de poezie, starea de bine ce se degajă din cuvinte simple, melodios împerecheate, pe care parcă-ți vine să le cânti: "Las timpul meu pe-o coală de hârtie/ Să vremuiască-n litere și-n cânt,/ Să dăinuiască întru veșnicie/ În mare de speranțe și-n cuvânt.// Las timpul meu pe zborul lin al clipei/ Să-mi poarte gândul dincolo de nori/ Să scrie-n cer că mulțumesc ursitei/ C-a picurat în viața mea doar primăveri.// Las viața mea pe-o coală de hârtie/ Și bucurii, neazuri, orice-ar fi/ Dovadă-n ceruri, sfântă mulțumire/ C-am rezonat cu viața, doar prin poezii!"

Vorbindu-ne frumos în versuri sensibile despre Iisus Hristos ori Maica Domnului, despre mama ori despre țară, despre iubirea pentru Dumnezeu ori iubirea eros, despre timpuri, nostalgii generate de trecerea timpului, despre sentimentele sale în raport cu tot ce e omenesc, poezia Mioarei Baci transmite liniște, simplitate, împăcare cu lumea și cu divinitatea, bucuria vieții și încântarea pentru toată creația, dar mai ales cuminența celui care conștientizează că arta este cununa pe care a primit-o omul sub forma unui talent, oferit spre a fi înmulțit și nu îngropat.

Închei cu o strofă din poezia "De ziua ta, mamă" (pag. 30), ce poate fi crezul poetic al autoarei: „Cuvintele-mi, balsam, prin suflet/ Leaștern cu dragoste de vers/ trăirile mi-s toate-un umblet/ Sub talpă-mi înflorește-un univers”.

► Ionel NECULA

CRONICĂ LITERARĂ

ION DINVALE ȘI IDEEA DE PRĂBUȘIRE

Lectura unei cărți semnată de Ion Dinvale echivalează cu parcursul unei crestomații de texte și citate dispuse tematic și cu consultarea unui dicționar de sinonime și echivalențe pentru multe cuvinte - fie metafizice, fie cu o bătaie metafizică. Cartea sa, **Prăbușirea din certitudini**, (Editura Salonul literar, Vrancea, 2023) m-a intrigat de la prima pagină, m-a edificat asupra dispoziției sale reflexive și mi-a indus ideea că oricine se încumetă în lectura ei iese mai înzdrăvenit în probleme de cunoaștere.

M-am convins că autorul dispune de serioase posibilități epistemice, că este bine așezat în lecturi filosofice și teologice și nu în cele din urmă m-a surprins aptitudinea sa în optimizarea rațiunii de a se reatașa fundamentelor, primelor principii.

Nu-l cunosc pe autor, cărțile sale n-au ajuns pe masa mea de lectură, dar cea pe care am primit-o de curând compensează, cred, absența unui precedent și a unor lecturi anterioare. Este, desigur, unul dintre cei mai lecturați exegeți contemporani, un om tobă de carte și un intelectual cu excelente valențe epistemice.

Cum să nu-l prețuiesc? Într-o vreme în care actul lecturii este dezavuat ca prisoselnic și inutil, iar știința de carte este privită cu o suspiciune agresivă, Ion Dinvale arată o foame hipopotamică față de conținutul cărților de filosofie și le devorează cu o hărnicie nereprimată, mai puțin obișnuită în zilele noastre, ca pe niște pișcoturi apetisante, pline de savoare și de înțelepciune.

Ideea cărții pe care ne-am propus s-o comentăm în aceste rânduri ocazionale este cea de *prăbușire* a certitudinii, a convingerii și admitem, odată cu autorul că problema trebuie privită din mai multe perspective, că reclamă un tratament polivalent și participarea complementară a mai multor discipline. De altfel autorul chiar apelează la opiniile multor gânditori și teologi de la Hegel și Karl Popper la Sf. Apostol Pavel, Augustin și Giovanni Pappini.

Ce-i drept, mulțimea citatelor, numeroasele apeluri la opiniile autorizate din istoria filosofiei și teologiei îneacă uneori poziția autorului și comentariul exegetic așteptat de cititor. Erudiția își are riscurile ei, dar dincolo de această observație, tema aleasă de autor chiar este actuală și binevenită, pentru că sub ochii noștri neputincioși se prăbușesc mituri și multe idei cu valoare de postulat își pierd temeiurile, iar pe locul rămas gol apare îndoiala, lehamitea, scepticismul.

Mai cu seamă în ultimele decenii, lumea s-a stricat, cuvinte precum credință, familie, proprietate s-au degradat, au fost golite de sensul și semnificația inițială, au devenit niște simple paliative cu înțelesuri total schimbate față de ceea ce reprezentase cândva. Familia nu mai este constituită din mamă și tată, ci din părinte 1 și părinte 2 - care pot fi de același sex, iar proprietatea a trecut prin atâtea reformări că va fi greu s-o despovăram de ideea colectivă, ceea ce înseamnă că nu mai are un stăpân care s-o apere și s-o administreze responsabil.

Despre ce mai scrie Ion Dinvale în cartea sa de eseuri? Bunăoară despre Sfânta Scriptură și despre Sfânta Tradiție, despre avere și putere, și despre nesăbuițele postdecembriste cultivate de șleahă netrebnicilor care au pus mâna pe putere. Într-unul din eseuri se întreabă dacă poporul român mai este un popor creștin, dacă mai respectă canoanele, poruncile și Decalogul și face o analiză extrem de severă a cumplitelor întâmplări petrecute după 1989. *Nicicând în istoria omenirii nu s-a pomenit ca atâta bogăție - întreprinderi industriale, bănci, pământ, resurse - să fie înstrăinate pe nimic unor oportuniști care s-au trezit, peste noapte, milionari, fără muncă, fără vreun merit socialmente recunoscut (p. 110).*

Sigur, tabloul este corect, guvernările postdecembriste, în loc să vindece ființa românească de metehnele cumulate în deceniile de comunism deșăntat - areligiozitatea, disprețul față de proprietatea colectivă și de stat - le-a radicalizat

și le-a oficializat ca politici de stat și ca momeală electorală, dar de aici nu trebuie să conchidem că a murit omul cu frică de Dumnezeu. N-a murit și n-a dispărut, bisericile sunt pline și neîncăpătoare în zilele de prăznuire creștinească poate s-a mai diminuat pietatea, smerenia, evlavia, dar sunt semne de revenire și îndreptare. *Când omul devine areligios prin voința sa*, spunea Cioran în dialogul său cu publicista din Muntenegru, Branka Bogavac Le Comte, *se sterilizează pe sine, este respingător prin aroganța sa excesivă. Sunt indivizi goi pe dinlăuntru.*

Ar mai fi ceva care trebuie subliniat în prealabilul acestui sumar comentariu: ideea de prăbușire a certitudinii este împănată, cum este firesc, cu numeroase concepte - dacă nu filosofice, măcar cu o încărcătură metafizică - pentru care autorul le folosește împreună cu toată gama de înțelesuri și toate sinonimele indicate prin dicționare. Ceea ce a rezultat din această generoasă adăstare la ispita lecturilor filosofice este o carte de înțelepciune în care regăsim multe idei și teze epistemice aflate de veacuri în gestația actului de cunoaștere, asupra cărora s-au acumulat deja destule răspunsuri, dar care nu-i rău ca din când în când să fie reluate, scoase la soare și vânt și dispuse pentru alte înțelesuri.

Bunăoară, civilizația europeană a fost rezultatul creștinismului, sau al filosofiei grecești și al administrației romane, care și-a impus nu doar voința politică dar și percepțiile sale juridice, dreptul roman din care s-au inspirat toate codurile ulterioare? Este, într-adevăr o problemă, pe care autorul o readuce în discuție, deși cred că rezolvările ce s-au dat de-a lungul veacurilor pot beneficia în continuare de creditul nostru. Creștinismul n-a fost peste tot impus de conchistadori, ci a fost asumat și ca opțiune liber consimțită în multe regiuni ale globului - fără rezerve și fără conflicte. La multe popoare, trecerea de la politeismul păgân la monoteismul creștin s-a făcut aproape firesc, prin adoptarea mai marelui dintre zei ca unic, ubicuu și atotputernic. Fenomenul a fost general, dar poate fi observat foarte bine și în cazul Daciei cucerită de romani. Trecerea de la păgânism la creștinism s-a făcut neconflictual tocmai datorită compatibilității dintre religia lui Zalmoxe și cea creștină.

Faptul că religia creștină, prin Marea schismă din 1054 s-a rupt în două - ortodoxismul și catolicismul - și că această ruptură dăinui și azi și că nu se găsesc punțile care să refacă unitatea inițială este, desigur regretabil, dar lucrarea creștinească merge înainte câtă vreme amândouă religiile se revendică din aceeași Predică de pe Munte.

Spune autorul: *inevitabil, credința devine un element decorativ, o haină de duminică, o haină îmbrăcată de sărbători, înainte de a începe chermiza cu toate ale praznicului.* Așa apar ereziile și așa se cultivă mișcările gay, prin inducerea îndoielii în valorile creștine, validate deja în cele două milenii de creștinism. Este totuși, o idee, opusă tradiției, la care Horică (Horia Roman Patapievici) n-ar putea consimți, ceea ce înseamnă că n-a îmbătrânit, a rămas verde și bun de cap limpede la toate devălmășiile acestor vremi.

Ce-ar mai fi de spus despre cartea d-lui Ion Dinval? Am arătat deja că este o carte densă, mustoasă și cu bogate trimiteri bibliografice. Ideea că pozitivul are un derivat negativ, iar negativul are partea sa pozitivă a făcut deja obiectul multor exegeze de-a lungul timpului. Toată lumea crede, bunăoară, că însușiri precum mila, toleranța cumsecădenia, altruismul și chiar îndoiala sceptică sunt pozitive, benefice și conferă noblețe comunităților care le împărtășesc, numai că unii gânditori (Schopenhauer, Nietasche, Cioran) le-au explorat și partea negativă și le-au dezavuat ca inoportune trendului evolutiv. Nu mai spun că mulți gânditori, (Mircea Florian și chiar Noica) împărtășesc ideea că negativul este factorul propulsator al oricărei evoluții.

Insistăm: Întruna din diviziunile cărții vorbește despre Speranță și antonimul ei, Disperarea. Cine nu știe că Speranța, sub orice formă s-ar prezenta, implică vrând-nevrând și un mod de a cocheta cu un ideal himeric, cu ceva care nu este, dar spre care se tinde. Că această tentație urcă până dincolo de existența sublunară, într-un transcendent ipotetic ține deja de obiectul religiei. Împreună cu credința și dragostea, găsim scris în epistola Sf. Apostol către corinteni alcătuieste trinitatea care împodobește omul religios - un fel de alternativă la trinitatea profană cunoscută sub numele de kalokagathonie. Cele mai multe din eseurile lui Ion Dinval, de nu cumva toate, duc, în cele din urmă la religie, cu care văd că are mai multe polițe de achitat.

Ne-am oprit doar asupra unor aspecte, din cele multe propuse de autor, dar lucrarea în întregime este plină de reflecții și de idei pe care le dispune exegetic cu toate dovezile la vedere. Este, cum am spus deja, o carte de învățătură în care autorul operează cu erudiție, cu o logică deplin convingătoare și cu rațiuni suficiente. Îl felicităm sincer pe autor pentru această ispravă, îl apreciez pentru întinsele sale lecturi filosofice și-l așteptăm și cu alte dispuneri eseistice.

CRONICĂ LITERARĂ

ISCUSIT PORTRETIST PRIN CUVÂNT

► Vasilica GRIGORAȘ

„Ce roman a mai fost și viața mea!”
(Napoleon)

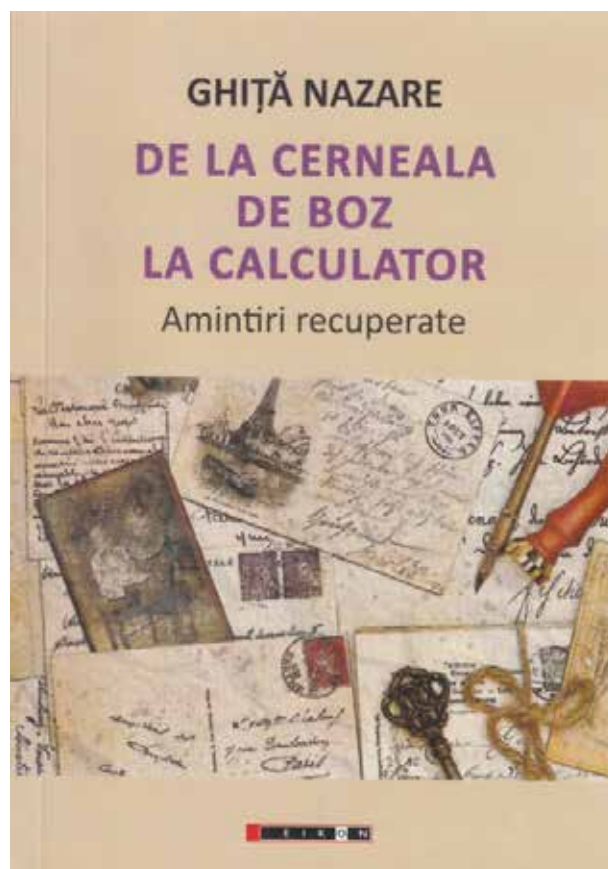
Am primit de la distinsul profesor, publicist și scriitor gălățean GHIȚĂ NAZARE, cartea „**De la cerneala de boz la calculator: Amintiri recuperate**”, București, Eikon, 2020. Harul și talentul de scriitor este relevat din plin în acest roman autobiografic, cu un titlu deosebit de interesant, în aceeași măsură sugestiv pentru evoluția scrisului și tehnicii până în zilele noastre, însă observăm între cuvinte un antagonism de toată frumusețea... Se vede limpede opoziția, contradicția flagrantă dintre *boz* și *calculator*. O parte dintre cei care au trăit la oraș și cei mai tineri nu cred că știu ce este „bozul”. Așadar, stârnește curiozitate și trimite cititorul (neavizat) la dicționar. Descoperind ce înseamnă, apare întrebarea: ce au în comun *bozul* și *calculatorul*? Nu durează mult această derută, întrucât autorul grijuliu adaugă informațiile la titlu: „*Amintiri recuperate*”. Dar ce amintiri? Aflăm doar din câteva considerații pe care le aștern aici și, bineînțeles prin lectura cărții.

După o matură chibzuință, scriitorul a socotit că a sosit timpul să dedice o parte din energia vârstei de senior, pe care i-a dăruit-o Dumnezeu, întoarcerii către locurile natale și timpul parcurs ca fiul cel mai mic al familiei (din cei opt copii născuți, doar cinci în viață). În opinia sa, acest gest este o datorie de onoare față de părinți, frați și toți cei care i-au fost alături într-un moment sau altul al existenței sale.

Ghiță Nazare consideră că sinceritatea este cea mai bună metodă de a nara, descrie întâmplările și faptele. Doar astfel, scrierea capătă însemnătate autentică, este bine înțeleasă, credibilă și apreciată la justa sa valoare. Relatează momente și perioade din propria viață, contextul social, profesional, familial și personal într-o panoramă episodică: prima amintire din anii

copilăriei, anii de școală, (primară, gimnazială, liceu, facultate), repartiția și profesoratul în orașul dunărean Galați, căsătoria, copiii...

Autorul mixează o sumă de amintiri în filmul vieții pe o peliculă formată din „straturi fotosensibile” ingenios îmbinate. Mănuind cu dibăcie cuvântul bine șlefuit crează imagini și portrete de oameni, stări, situații și ale societății în general, în anumite contexte istorice. Probabil, în momentul în care s-a decis să scrie acest roman, profesorul Ghiță Nazare a reacționat la invitația eului interior, care l-a îndemnat cu generozitate: „Sesam deschide-te!” S-a deschis și nu s-a mai putut opri până nu a deștelenit timpul cu râvna și destoinicia omului născut la țară, alcătuit din lut fecund, crescut și înălțat precum brazii

din minunatele peisaje rustice, bucolice mereu atrăgătoare pentru iubitorii de natură și frumos.

Veritabil martor ocular a ceea ce s-a întâmplat în România, încă din copilărie a asistat la instaurarea comunismului după modelul bolșevic, la stupidul proces de colectivizare, așa numita transformare socialistă a agriculturii prin deposedarea țăranului de pământ, unelte agricole și animale, întocmindu-se un act, în care se preciza: „*m-am înscris de bună voie și nesilit de nimeni.*” Ceea ce era o mare minciună. Conform acestui înscris, asemenea celui de la starea civilă, la căsătorie, țăranul și întreaga familie se „căsătoreau” pe vecie cu Gospodăria Agricolă Colectivă înființată de socialismul în plină instalare. În acest proces, un rol important îl avea perceperea dărilor plătite rușilor ca datorii de război pentru că ne-au eliberat de nemți și au construit socialismul. Era nevoie de activiști loiali pentru împlinirea acestor misiuni. Portretist până la detaliu, Ghiță Nazare conturează tabloul atmosferei din gospodăria familiei la perceperea birurilor/taxelor prin confiscarea celor doi porci: „*Godacii s-au opus, sărmanii, o rezistență deosebită și au declanșat un adevărat concert al dobitoacelor din curte și de prin vecini: porcii guițau, câinii lătrau, pisicile mieunau, oile zbierau, găștile cotcodăceau, rațele măcăiau, găștile găgăiau, curcile bolboroseau, caii nechezau, parcă toți își luau rămas bun unii de la alții*”. Iar, copilul Ghiță a început să plângă, purtând amintirea de-a lungul deceniilor până astăzi. Și cine a săvârșit această faptă oribilă? „*Bocănoaia, ... era o femeie înaltă, roșcată și roșcovană, cu ținută de ofițereasă, îmbrăcată într-un impecabil veston kaki, cu căciula rusească cu urechi, cu pantaloni bufanți și cizme din piele până la genunchi, bine lustruite, care să fi tot avut vreo 25 de ani.*” - ne spune autorul.

Ghiță Nazare a parcurs un proces de creștere firesc în care au jucat rolurile principale sănătatea trupească, mentală și sufletească, ambiția, dorința de a-și împlini rostul în viață și de a transforma șansa în realitate. Timpul s-a scurs, iar autorul, după anul 1989 este martorul multor stângisme, prin care societatea românească încearcă să se detașeze de balastul comunist, de sistemul etatist, de mentalitățile timpului... Corolarul acțiunii romanului este atenția sporită a autorului asupra unei realități trăite intens și depășite cu hotărâre și dorință de a merge înainte, după modelul de educație în familia țăranului gospodar, vrednic și respectat de întreg satul.

Autorul stăpânește limbajul neaoș al Moldovei de mijloc, respectă obiceiurile și cutumele lumii rurale, însă cunoaște și truda țăranului la munca din gospodărie și din câmp. Împletește cu iscusință momentele zbuciumate și bucuriile inerente fiecărei vârste, alternând peisajele încețoșate ale vieții din care răsar amintiri ca niște buruieni gata să te cuprindă, să te-apuice, să te otrăvească, să te doboare, cu împlinirile și satisfacțiile asemănătoare fructelor înmiresmate din livezile roditoare. Astfel, deși nerespectând cu strictețe linia cronologică a desfășurării faptelor, întâmplărilor, evenimentelor, pe parcursul scrierii romanului scarmână întregul caier al vieții, torcând fire suplă, dar trainice și durabile cu logica minții, arta inimii și dragostea sufletului.

Scriitorul Ghiță Nazare vorbește organizat despre o lume în dezordine, agitată, în care toate au legătură cu nevoia de justificare a afirmațiilor, atitudinilor și comportamentului. Astfel, limbajul folosit reflectă deplin inteligența autorului, erou principal al romanului. Scrierea este profund definită printr-un realism creator, merit să contureze și să dea viață unui personaj sui-generis, real. Mereu atent la el însuși, ca să nu-i scape nimic din raza sa vizuală, totul este măsurat, conturat, subliniat și aplicat în așa mod, încât nicio clipă interesul cititorului să nu fie estompat, înfrânat de imagini incoerente. Realismul lui Ghiță Nazare se reazimă pe virtuți stilistice care dau pulsații textului și lectorului.

Dialogul dintre personaje este scurt, clar, la obiect, fără întinderi și lăbărțări, fără cuvinte rebuturi. Prin faptul că uneori, autorul se abandonează stărilor trăite în trecut se întrevede bucuria regăsirii copilului, tânărului dispus să-și trăiască viața reală, cu bune și mai puțin bune și să facă orice efort pentru a se regăsi mai târziu în pielea și postura adultului realizat intelectual, cu o carieră ascendentă prin împlinirea menirii unui adevărat dascăl. Merită precizat și faptul că autorul s-a folosit de „dotările” înăscute, arii din pachetul original pe care le-a udat cu apa vie a implicării, muncii și dăruirii. Chiar dacă unele înclinații au fost doar în formă latentă, acordându-li-se atenția cuvenită și tratarea cu seriozitate le-a înmulțit seva mult hrănitoare unei bune creșteri, formări și alcătuirii. Amintește și faptul că, în concepția tătului, educația are nevoie și de aplicarea unor măsuri coercitive, precum: „*bătaia e ruptă din rai*”

Pentru autorul „Amintirilor recuperate”, un rol important îl au părinții. Cu dragoste și cu mândrie nedisimulată le schițează portretele: „*Tata, Ion, zis*

și Nică, era un om gospodar, fruntaș în sat, pentru el proprietatea reprezenta legea supremă, iubea ordinea, disciplina, lucrul bine făcut, muncitor până la sacrificiu, devotat familiei, mândru și ambițios, îi plăcea mult să cânte, să știe că se vorbește frumos despre faptele lui, ale familiei, ale copiilor.” Portretul mamei: „Ana, era de o bunătate rară, înțelegătoare, concesivă, iubitoare. Dădea oricui și haina de pe ea. Avea o vorbă bună pentru oricine. Vobeia frumos, politicos, cu tonul scăzut, era credincioasă, bisericăoasă. Nu se enerva ușor. Era harnică, ținea la onoarea și la curățenia casei și a familiei.” Urmare a acestor trăsături, fiul conchide: „Pentru mama aveam dragoste, iar pentru tata respect și teamă.”

Trăsăturile de caracter ale înaintașilor, ale părinților se transmit genetic, și nu-i de mirare că scriitoarea și jurnalista Violeta Ionescu îl caracterizează astfel pe autor: „...omul pe care noi îl cunoaștem, profesorul pensionar de astăzi, Ghiță Nazare, merită tot respectul cuvenit pentru străduința de a ajunge om cu carte, pentru dragostea lui de studiu și pentru dragostea insuflată elevilor săi, pe care i-a instruit și educat, pentru dragostea de soț și de tată și, în general, pentru bonomia lui, care se vede și din scris, și din faptele sale.”

Cartea nu este o simplă autobiografie, nici un curriculum-vitae, ci autorul dorește să arate cum s-a format ca om, profesor, soț, tată, scriitor, cu alte cuvinte fațetele unui intelectual român harnic și muncitor, îndrumat corect și dornic să se ridice la înălțimea potențialului personal prin propriul efort și sub îndrumarea persoanelor atestate pentru instruirea, educarea și formarea tinerilor.

Despre autorul romanului aș mai sublinia acuratețea exprimării, simplitatea construcției frazei, fără înșiriri interminabile și fără repetări de cuvinte cu același sens. Fraze și paragrafe scurte, fără exprimări rizibile și frivole. Nu e o retorică prețioasă, scorțoasă, ci o expunere blândă, caldă chiar și atunci când povestește lucruri, întâmplări mai contondente. Gramatica este bastonul pe care se sprijină, vocabularul-i bine organizat, însă limbajul, deși corect și bine ales, nu poartă întotdeauna cravată și frac. Se spune că niciun scriitor nu-i fără păcat, eu n-am descoperit niciunul la Ghiță Nazare, poate sunt puțin subiectivă pentru că port și eu în suflet o afinitate deosebită față de orașul dunărean Galați, în care mi-am petrecut anii de liceu și adolescența doldora de vii amintiri, asemenea valurilor Dunării cu dimensiuni și intensități variate.

Narațiunea cărții este și o pildă pentru viață. Citind cartea „De la cerneala de boz la calculator: Amintiri recuperate” și, bineînțeles păstrând proporțiile, cred că și prozatorul Ghiță Nazare ar putea spune: „Ce roman a mai fost și viața mea!” (Napoleon) Intenția autorului de a aduce, cu proaspăta-i memorie, în atenția cititorilor „amintirile recuperate” este ca noi să ne facem o imagine asupra vieții și contextului istoric în care domnia sa a văzut lumina zilei, a crescut, învățat și profesat ca dascăl cu neîndoielnică pasiune și dragoste.

Cartea este o istorie a neamului românesc din ultimele zeci de ani (1958-2018), care au fost în aceeași măsură bulversanți, zbuciumați, purtători de germeni ai unor cataclisme sociale: ridicarea la ranguri înalte a unor organe de represiune, ce executau orbește ordinele autorităților, exacerbarea cultului unor personalități ignorante, distrugerea adevăratelor elite românești, privarea de libertăți, de hrană, lumină și căldură... Cum altfel, tânara activistă de partid, Irina Boca (Bocănoaia), ajutată de PCR (pile, cunoștințe, relații) care domină și azi societatea românească a terminat o facultate, iar după 40 de ani și ceva, în 2008 avea deja patru mandate de parlamentar. În aceeași logică, aflăm că Ionel Calicu redenumit Ionel Bogatu a devenit primarul comunei Dealul Luncii. Hâtru, ilar, ușor ironic, uneori sarcastic, în ultimul capitol al cărții, autorul îi așează la aceeași masă (așa cum au stat și-n realitate) depănând amintiri. De, în cărți, toate ca-n viață!!!

Prietenos și onest, volumul „De la cerneala de boz la calculator” se adresează nu doar generației acelor timpuri, azi pensionari pentru aducere aminte (deși nu cred că au uitat), ci mai ales noilor generații (sperăm a fi) dornice și iubitoare să înțeleagă istoria așa cum a fost. Prin „Amintiri recuperate”, Ghiță Nazare ne invită la reflecție asupra dimensiunii ontologice a unui neam, ceea ce constituie pentru el, dar și pentru noi toți punctul de pornire al filosofiei proprii trăirii. Și poate spune oricând: „Nimic din tot ce am abordat, nimic din tot ce am spus de-a lungul unei vieți nu poate fi separat de ceea ce-am trăit. N-am inventat nimic, am fost doar secretarul senzațiilor mele.” (Emil Cioran)

Pentru Ghiță Nazare, **Amintirile recuperate** sunt și vor fi de-a pururea hrană pentru minte și suflet, dar și **PORTRETUL DEPLIN**.

CRONICĂ LITERARĂ

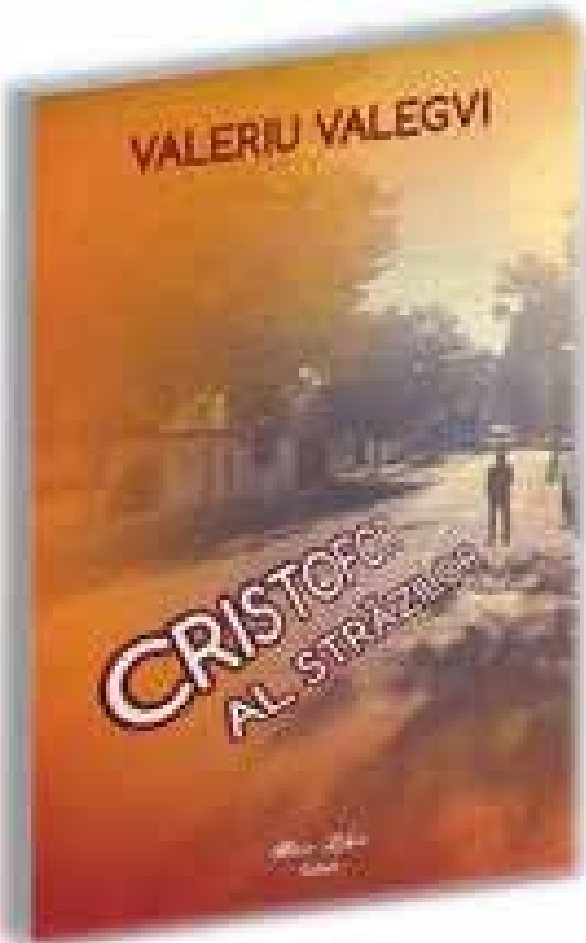
VALERIU VALEGI, ADICĂ UN CRISTOFOR AL STRĂZILOR *

► Vasile LEONTE

Cum motivul/ mitul drumului (cu valoare inițiativă) gestionează cam toată marea literatură, a noastră, a celorlalți, m-am grăbit să-l întâmpin cordial și plin de încredere pe recentul **Columb al străzilor**, sub semnătura poetului Valeriu Valegvi. Este cea de a treia propunere eseistică a unui intelectual confortabil așezat în cetatea literelor gălățene; precedentele se numeau **Până unde aruncă undița sufletul?** (Iași, 2017) și **Cu umbrela prin ploile acide** (București, 2019). Ariile tematice ale eseurilor subdimensionate privesc prietenia (*In memoriam Dan Plăeșu* stră scris, sub formă de atenționare, la pagina 5, iar în conținut sunt menționați bunii amici Marin

Mârza și Constantin Gherghinoiu sau mult uitatul pe nedrept/reamintitul pe drept Mircea Ionescu), sfera lecturilor, din anii mai vechi, mai noi („Am exercițiul lecturii tihnite de mic. M-a fascinat dintotdeauna imaginea lădiței pline de cărți ce au trecut proba timpului”, p.78, „O duminică cu E. Ionesco... trecut prin dioptriile critice ale lui Matei Călinescu, p.31), atracția involuntară a revistelor de cinema („Mă fascina lumea de celuloid în care varii personaje ne amăgeau sufletele. Actorii, ce stranii entități!), obsesia morții – mai ales sub impulsul lui E.Cioran -, parfumul scrisorilor de odinioară etc. Propoziții rupte din desişul paginilor dau, poate, mai bine dimensiunea preocupărilor: „Care e cea mai dragă zestre a copilului? Desigur, candoarea. E un fel de lumină, o stare de explorare continuă a propriei ființe.” (65), „Ce mândră e înserarea când zidurile zilei încep să se şubrezească! E timpul să-ți întorci privirea către propriile lumini și să le înfrunți dacă mai speră într-o salvare.” (66). „Când venea primăvara mama ne scotea la plimbare, dar nu oricum. De unde avea, de unde nu avea, ne confecționa cu mână sigură hăinuțe de sezon. Așa simțea ea că trebuie să întâmpinăm schimbarea.” (66), „Mai este loc pentru prietenia adevărată? O viață nu-i de ajuns...Sunt un perpetuu perdant.” (41), „Cu sânge și transpirație aștern versuri pe o pagină... Ineditul necesită aptitudini de bijutier și hectare de lecturi bine asimilate...De cele mai multe ori ușurința scrierii nu este egală cu valoarea”. (53).

La finalul dialogului cu cartea, datorată editurii *Axis Libri*, Galați, 2022, m-am declarat cucerit de sinceritatea confesiunii, de luciditatea unui spirit trăitor în vecinătatea ideilor, precum și de eleganța discursului construit de un vrăjitor (or) al cuvântului. **Cristofor al străzilor** se continuă cu un subtitlu ademenitor: *O scurtă istorie a sufletului meu*. Așadar, o riscantă și asumată radiografie a ființei creatoare, supusă la o difuziune socială normală, într-o vreme de intense și tulburi

provocări. Fortând puțin fermitatea/ proprietatea termenilor literari, voi zice că am navigat prin jurnalul unui om viu, cu o biografie atent sintetizată, prin mărturiile unui poet, absorbit sau fascinat de neasemuita alcătuire a lumii, în fine, am trecut prin neliniștile perene ale unui intelectual, invitat să-și spună părerea cu privire la prezent. Enunțurile de mai sus nu pot fi decât subsecvente modelelor clasice. Zicea Michel de Montaigne, pe la 1580 „Eu vreau să mă arăt aici în felul meu simplu, firesc și obișnuit, neafectat și nemeșteșugit, căci pe mine însumi mă zugrăvesc... substanța cărții mele sunt eu însumi”. În baza unei dihotomii clasice, artistul – oricare i-ar fi maniera de exprimare -, spre deosebire de savantul riguros, e un semănător de incertitudini, un vânător al clarobscurului, un pâlmaș al nespului. El îmbătrânește (dacă biologic i se întâmplă asta!) cu un fluviu de spaime în fața asaltului cotidian, a necunoscutului, obligându-se doar să sporească, prin scris, a lumii taină.

Omul Valeriu Valegvi e sfios, lapidar, discret; protejează cuvântul, oricare ar fi el, prin amânări. Și puținul pe care-l livrează, spre bucuria apropiaților (prieteni sunt ne semnificativi ca număr, recunoaște poetul cu nume de împrumut), îl închide iute în tăceri provocatoare. De parcă ceea ce ar putea transmite (sau se așteaptă lectorul să primească) se adună, conglomerat sub protecție legală, doar pentru poezie: M-am născut pe 11 ianuarie 19..., într-o zi de vineri sub atracția micului benefic Venus, în zodia Capricornului... Copilăria și adolescența au avut aura unui cuib bine păzit”. De timpuriu l-au ademenit labirinturile din bătrânul port dunărean, bucurie care nu s-a estompat nici după trecerea spre o ușoară senectute. Deambulațiile voluntare, încurajate tacit de familie, nu-i produc o stare de buimăceală, precum eroilor lui Marin Preda sau străinilor occidentali observați de Camus. Îi limpezesc gândurile, îl stimulează înspre solilocvii, devenite apoi pagini de jurnal, îl pun în relație cu contemporanii. „Pot să te invit la o plimbare?”, ne ispitește V.Valegvi la pagina 50.

Cristofor-ul gălățean, pornit de pe strada Dăceană, nr 6, navighează, ajutat de soartă, intuiție și înțelepciune, numai printre piscuri literare, pentru a le contempla și a stabili proporțiile. Selecția de texte lirice, texte intercalate între notațiile personale, e validată de popasurile fiecărui om al cărții, măhnit în intimitatea-i că veacurile i-au luat-o înainte, făcându-i precursori confirmați/ necesari pe Dante, W. Shakespeare, Arthur Rimbaud, T.S. Eliot, Saint-John Perse,

Eugenio Montale, Georg Trakl și ale lor pagini nemuritoare, hrană suficientă pentru o minte în continuă stare de fertilă creație. Tuturor le mulțumește Valeriu Valegvi pe ultima pagină a volumului, cu textul propriu **Zâbind dintr-o frunză, poetul**, „Nu strămutați umbra poetului/din lumea asta unde/mai ieri jongla cu nălucirile ierbii/ se cățara pe poduri efemere/lua pulsul vorbei cu eclipsele în gând...//el pleacă pentru scurt timp/să-și scuture mantaua de urme/neliniștilor strânse cu spor etc.”

Valeriu Valegvi, **Cristofor al străzilor. O scurtă istorie a sufletului meu**, Axis Libri, Galați, 2022

Treptele speranței

► Aristotel PILIPĂUȚEANU

CRONICĂ LITERARĂ

ASUMARE ȘI DESTIN

Un inginer din Onești, Gheorghe Bogza, își completează munca zilnică la o firmă, cu laborioase cercetări de ordin istoric privind locurile natale, de la vremea gloriosului Ștefan și până la Cetatea Petrochimiei, mândria unei epoci revoluate și ruină a prezentului. Convins că datoria cercetătorului onest este de a dezvălui și partea de umbră a existenței, recte dramele petrecute în spatele frumoaselor realizări din „orașul tinereții”, „orașul lumină”, a editat în 2023 o carte mai mult decât tulburătoare: „Deținuți politici din Onești și împrejurimi”, o continuare „fără sfârșit”, precizează autorul, a alteia de același profil apărută în 2015.

O secvență a cărții atrage în mod deosebit atenția prin drama unei familii întregi, provocată de cauze complexe, curajul și imprudența împletindu-se cu suspiciunea și cruzimea.

Alexandru Tacu, născut în satul Burdusaci, comuna Răchitoasa, județul Bacău în 1931, era fiul lui Ghiță Tacu, răzeș cu ascendență macedoromână, gospodar (arestat de 12 ori, anchetat în stil enkavedist, mort în împrejurări neclare) și al Niculinei, olteancă inteligentă și cultă. A urmat studiile liceale la Colegiul „Codreanu” din Bârlad în perioada 1945-1950, fiind coleg de clasă cu C.D. Zeletin, Lucian Raicu, Adrian Beldeanu, Puiu Filipescu. Temperament vulcanic, activat prin nedreptățile îndurate de tatăl său, a avut întâia manifestare de revoltă la nici 17 ani. Împreună cu alți șase colegi a fost arestat pentru că a intonat un imn pe care puterea impusă de Moscova nu-l putea tolera: „Trăiască Regele”, deși la 11 iunie 1947 suveranul domnea oficial, ba chiar fusese recompensat de Stalin cu marele ordin „Victoria”. Însă întâmplarea care avea să-i pecetluiască definitiv destinul s-a petrecut la depunerea jurământului militar, în 1951. Cadrul festiv includea patru drapele, trei sovietice și unul rusec. Venindu-i rândul să sărute steagul rusec, soldatul Tacu Alexandru declară categoric: „Refuz public să depun jurământul militar sub drapel

sovietic!”. Asistența înmărmurește, în câteva clipe răzvrătitul este dezarmat și dus la Malmaison. Anchetat, bătut, fără drept la un apărător este condamnat la 7 ani de închisoare. La Jilava îi cunoaște pe Gh. Brătianu, istoricul și fost premier și pe Corneliu Coposu. La Poarta Albă se încredințează că supranumele Capul Morții este justificat, comandantul amenințându-i pe deținuți: „Cei care vor încerca să evadeze vor muri. Cei care nu vor evada vor trăi până la Crăciun. Cei care nu vor muri de Crăciun vor muri de Paști. De murit, tot o să muriți, mă!” La Onești, unde muncea 14 ore pe zi la săpături pentru fundații și primea drept hrană „brizură de orez și mazăre cu gărgărițe” se vedea clar că dușmanii regimului nu erau închiși pentru a-și ispăși pedeapsa, ci pentru a fi exterminați. În fine, eliberat, Alexandru Tacu primește un post de salahor la Trustul de Antrepriză și Montaj din Bârlad. Ulterior este angajat la Fabrica de rulmenți și, având înclinații literare, lucrează chiar la ziarul „Rulmentul”. Viața lui părea să ia o turnură benefică. La 25 de ani se reînscriseră la Colegiul „Codreanu” pentru a-și lua diploma de bacalaureat. Urmează apoi, la fără frecvență, Facultatea de Filologie din Iași. Dar parcursul acesta promițător este întrerupt brusc la câteva luni înainte de absolvire, când i s-a descoperit trecutul compromițător. Reîncepe viața ca un provizorat: suplinitor în învățământ la Livezi-Bacău și Deleni-Iași. Când răbufnește din cauza nemulțumirilor, primește o singură explicație: „Tovarășu Tacu, dumneata ai pata ceea!” Tace și înghite. Încadrat la Grupul Școlar de Chimie ca pedagog, dar predând și ore de limba română, probabil la școala profesională, cunoaște o laborantă, Ana, cu care se căsătorește. Concediat tot pentru „pata” de la dosar, deși fusese reabilitat prin hotărâre judecătorească în 1971, ajunge muncitor la C.U.G. (Combinatul de Utilaj Greu) Iași. Absolvă cursurile unei școli tehnice postliceale și înființează, în cadrul mării întreprinderi cea mai

mare și mai dotată bibliotecă tehnică din țară. În paralel, devine mentorul Cenaclului literar „Lupta cu inerția”, locul de întâlnire al spiritelor libere. Ca poet va debuta mult mai târziu, în 1997 la revista „Luceafărul”. Deocamdată era imposibil ca secretarul de partid al uzinei să nu reacționeze și astfel începe o nouă perioadă punitivă cu hărțuirea celor mici. Copiii lui Tacu sunt opriți pe stradă sau în alte locuri de indivizi dubioși care se interesează despre discuțiile din casă, prietenii care-i vizitează, posturile de radio ascultate... În aceste condiții, soții Tacu hotărăsc să depună cereri de emigrare. *„Aveam și un argument de familie: după gradul de rudenie din partea mamei, ne situăm în arborele genealogic al savantului George Emil Palade, laureat al Premiului Nobel”*. În fapt, genealogia, remarcabilă, este mult mai amplă: C.D. Zeletin, poet și traducător de faimă europeană, Radu Postăvaru, cu debut dirijoral la vârsta de cinci ani, Sorana Țopa, actriță de renume la Naționalul ieșean, poetul Sergiu Adam, fondatorul revistei „Ateneu”, Miltiade Filipescu, specialist în geodezie, academician și strălucita familie Brăiescu: Smaranda, campioană mondială la parașutism, Alexandru, fondatorul Spitalului de neuropsihiatrie Socola, Nicolae, tenor cu spectacole la „Scala” din Milano. Cererile de emigrare au fost avizate suspect de repede; urmau să vină curând pașapoartele și calvarul să ia sfârșit.

Dar posibilul roman cu pagini de tragism și senzațional este abia la jumătate. În liceul unde învățau, Mălin Tacu, fiul lui Alexandru, împreună cu prietenul și colegul său Mircea Celmare, băiatul cunoscutului universitar ieșean, erau de mai multă vreme puși sub urmărire. Li se înscenează ceva murdar: sunt acuzați că au devastat cabinetul de științe sociale, tocmai acela unde se predau materialismul dialectic și socialismul științific. Părinții sun chemați la școală, plătesc niște scaune rupte, dar băiatul, peste câteva zile, este bătut crunt în sala de clasă de doi elevi vânjoși de la secția sportivă și un necunoscut. Tânărul Mălin Tacu nu era un oarecare. Născut la Onești în 1969, își petrece copilăria în seducătorul peisaj al Copoului, în ospitaliera Grădină Botanică, într-un perpetuum peisaj floral și cântec de păsări. La 9 ani, debutează în „Cronica” ieșeană cu versuri premiate la un concurs literar. La 17 ani era un nume cunoscut în generația sa, în cenacluri și publicații. Vorbea fluent engleza și intenționa să facă traduceri. Din îndrăzneala vârstei făcea parte și călirea organismului prin arte marțiale. Minte

sănătoasă în corp sănătos. Dar, într-o tristă zi de noiembrie 1986, el și colegul său, Mircea, au fost ridicați din drumul spre școală de o dubă și duși la o anchetă. Întâmplarea s-a repetat. Băiatul a devenit introvertit, refuzând să discute pe marginea acestui subiect, atitudine contrastantă cu temperamentul său vesel și comunicativ. În seara zilei de 22 decembrie 1986, inexplicabil, a început să se simtă rău. În scurt timp a intrat în comă. Asistenta de pe ambulanță a exclamat: „Băiatul acesta este otrăvit!”. Mai târziu a fost de negăsit, ca martoră. Lucrul s-a confirmat când un ofițer a

Alexandru Tacu

scăpat un amănunt: în timpul interogatoriului din acea zi o persoană a intrat în biroul respectiv și i-a oferit anchetatului un pahar cu apă. S-a bănuie ulterior că era aconitină, substanță ucigașă. La Urgență, bolnavul a fost supus la terapie intensivă, iar medicii i-au asigurat pe părinți că băiatul este în afară de orice pericol. În timpul nopții s-a primit un telefon, pretins din partea familiei (care neagă vehement acest gest) ca pacientul să fie transferat la Neurochirurgie. Deconectat de la aparate, plimbat în miez de noapte pe străzile pustii și înghețate ale orașului, Mălin a ajuns la Spitalul „Sf. Spiridon”, unde spre dimineață, părinții l-au găsit neînsuflețit. Documentele medicale au dispărut, iar doctorii nu-și mai amintesc nimic. După câteva luni, altă moarte suspectă: tânărul Micea Celmare cade în gol de pe terasa unui bloc... *„Din prea mare plăcere de-a îngenunchea/ sărut toate viorile lumii» - acest hai ku străjuiește unul dintre cele mai frumoase monumente funerare în bucolicul cimitir din capătul Grădinii Botanice. Pe piatra funerară, vizitatorul curios poate desluși chipul unui adolescent cu trăsături încă nedefinite, trecut mult prea devreme în eternitate. O liniște profundă, punctată din timp în timp de țipătul unei păsări,*

străjuiește colțul acesta de lume, unde uitarea se înfrățește cu dureroasa aducere aminte". (Nichita Danilov). Câteva coincidențe, inclusiv data morții, 22 decembrie au alimentat comparațiile cu Labiș, ori au făcut din Mălin un vestitor al Revoluției. A rămas spre amintire volumul de poezii publicat de prieteni, „Călătorul profund” și elogiat de C. D. Zeletin care a subliniat mesajul unor poeme precum „Suflet de primăvară”, „Blestemul de duminică”, „Rămurosul plisc de cuc” sau „Când vom pleca”. Și-a mai rămas prețuirea urmașilor, grupul de copii „VIRA” din Bârlad care au interpretat la lași melodii pe versurile poetului. În anii 80, moartea lui Mălin a reprezentat o lecție de intimidare a mișcării disidente anticomuniste. Astăzi se spune că *„Alexandru Mălin Tacu este un arbore de liliac răsărit la Onești, transplantat apoi la lași, care a prevestit, prin întreruperea brutală a verticalității sale, Revoluția din Decembrie 1989”* (Gheorghe Bogza).

Sfârșitul nu-i aici. După cumplita lovitură, familia renunță la plecarea în SUA. Face numeroase demersuri pentru a lămuri circumstanțele și vinovații, însă fără succes. Frustrat, pentru a da o replică adversităților, tatăl intră în rândul disidenților ieșeni grupați în jurul lui Dan Petrescu. Când acesta face greva foamei, el și fiica sa, Alina, elevă de liceu, devin solidari cu gestul protestantului. La 8 octombrie 1989,

„Europa Liberă” difuzează „Scrisoarea împotriva lui Ceaușescu”. Semnătura lui Alexandru Tacu se regăsește alături de altele, celebre: Doina Cornea, Liviu Ioan Stoiciu, Luca Pițu, Liviu Antonesei... Printr-o lucrătură abilă, bazată pe o confuzie de adrese, casa în care locuiește familia cu chirie la stat este retrocedată unui așa-zis proprietar care, fără a avea curiozitatea s-o vadă măcar, o vinde imediat. Alexandru Tacu și ai săi sunt nevoiți să se adăpostească în spațiul restrâns al unui mic bar pe care-l dețineau. Se numea „La Matale”, fiind și el supravegheat, căci aici se bea pe datorie și se discuta despre... artă. Era locul de adunare al răzvrătiților contra unui regim devenit odios. După Revoluție, Alexandru Tacu obține în instanță, abia în 2004, o despăgubire în bani pentru chinurile îndurate de el și familia sa. Era un precedent pentru alte procese asemănătoare. Cu banii respectivi s-a constituit Fundația „Alexandru Mălin Tacu” având ca obiectiv sprijinirea copiilor supradotați. Alexandru Tacu și-a găsit liniștea eternă în 2019, soția sa, Ana a preluat stindardul neuitării, iar fiica lor, Alina păstrează o explicabilă discreție asupra vicisitudinilor îndurate. Familia Tacu va purta pentru totdeauna amprenta unor vremuri nemiloase abătute asupra unui popor care nu s-a dorit niciodată revoluționar și războinic, dar pentru care destinul a hotărât altfel.

CRONICĂ LITERARĂ

GHEORGHE CHICIOROAGĂ, AVATARURILE UNUI PROFESOR DE GIMNAZIU *

► Vasile LEONTE

Între colegii de serviciu, între prieteni și cunoștințe circulă și se citește, ca destindere hibernală, **Avatarurile unui profesor de gimnaziu**, sub semnătura lui Gh.Chicioroagă. Conținutul cărții depășește anticipările/limitările titlului întrucât ipostazele povestitorului sunt cu mult mai numeroase (și neașteptate!) decât cea desfășurată în mediul școlăresc. Domnul profesor cultivă pepeni (chiar dacă e adesea perdant), în rând cu agricultorii autorizați, face comerț de minimă intensitate ca turist prin Balcani sau la granița Europei, figurează în scriptele spitalului de specialitate, în calitate de bolnav (aripa Covidului) etc. Confesiunea de pe coperta IV este consistentă, revelatorie: „Pentru *pâinea cea de toate zilele* am fost nevoit, în timpul meu liber, să schimb haina de profesor cu cea de mic agricultor, de muzicant ocazional, de paznic, de ziler în agricultură, de vânzător la tarabă, de negustor ambulant de lucruri aduse din țări scăpate de sub jugul totalitarismului, întotdeauna căutând să-mi păstrez demnitatea, independența și integritatea morală pe care le-am învățat din cărțile citite”. E limpede, domnul Gicu e priceput în orice, și colivă din arpacaș, dacă i-ai cere, ar ști să facă la vremea pomenilor. Numai în politică nu s-a aventurat, din bun simț ereditar; știe să-l facă pe *fraier* din vorbe, i-ar fi venit tare ușor să urce la tribună și să pomită marea cu sarea (sau cu gazul!).

Mediile menționate în paginile de jurnal sunt, evident, disjuncte, pentru a ilustra ideea de avataruri ale povestitorului: sala de clasă, holurile școlii, atelierile de formare profesională, strada cu agitația ei cotidiană, piața fără solemnitatea agorei grecești, loturile agricole, apartamentul familiei.

Trecând sub discreție dedicația de la pagina șase, cealaltă, până la 223, cultivă o stare de bună dispoziție, de umor in/voluntar, de note polemice și observații acide asupra prezentului, a lumii în care ne mișcăm, încât lectura devine galopantă, parte a unui maraton făcut în doi, cu emoția distribuită doar asupra cititorului. Repererele cărțurărești, cele mai multe consacrate de manualele școlare, nu-l

ocolesc nici pe domnul profesor, de la textul inițial, *Ex libris, ex vita* sau prin narațiunile ulterioare. E o carte proaspătă și, în multe locuri, îndrăzneată: atacuri fără menajamente, din interiorul sistemului de învățământ, limbaj dezinhibat – lucru rar la un profesor de literatură, ademenit mai curând de inefabila metaforă.

Nemilos, învârte cuțitul în rană, recurgând la truisme din viața școlii: salariile sunt insuficiente, mai ales pe timpul vacanțelor, obositor de lungi (**Livada ca o pradă**), gradele didactice se obțin cu cheltuieli mari, prin aranjamente, intervenții

jenante, fără să aducă modificări vizibile în progresul școlar (**Et in systema ego**), pregătirea suplimentară a elevilor e însoțită de o pleoră de prejudecii morale, de compromisuri, atacurile între colegi nu sunt explicit interzise (nici re/mediate de vreun organism), (vezi **Cercul**), iar agresiunile la stabilitatea și autoritatea omului de la catedră produc eroziuni sufletești iremediabile (**Posterul buclucaș, Barbut educativ**). Ministerul, organele de cercetare (mai mult sau mai puțin oneste, eficiente, creditate), familiile, impulsionate nu de puține ori de colegii din cancelarie, au mereu câștig de cauză, sunt sonore, lăbărțate pe toate canalele de dez/informare. Solemnitatea actului didactic e bulversată intempestiv, comunicarea

– mai ales cea modelatoare- cade în derizoriu. Din păcate, nici gălăgiosul contestatar, ereticul scorțos, n-are soluții aplicabile, așa că rămânem pe ideea *era mai bine înainte*. Exemplific: o poliție a doctoratelor copiate a scos la iveală doar dimensiunea aproximativă a fenomenului, fără să aducă satisfacții publice sau să admonesteze eficient pe împričinați.

Între paginile acestui album, nu tocmai festiv sau măgulitor al școlii, stau țepoase instantanee (*momentele* lui nenea Iancu) din lumea românească, în vizibilă și totală interdependență cu cele din sistemul de educație și instrucție. Hoția, furtul, înșelăciunea, cu toată cohorta de sinonime, nuanțe, câmpuri semantice trec prin fața cititorului. Se fură, din pământ, cartofii puși în cuiburi la germinat, din livada devenită un fascinant con al abundenței din care fiecare se servește, de pe tarabe, fie ziua, mai sigur noaptea, din cotlonul rămătorilor, din cușca zburătoarelor, se fură florile oferite celor plecați din lumea aceasta, până și tricolorul de pe catargul unității de pionieri. Toate vârstele au apetitul subtilizării, fără jenă, fără remușcări. Transferul între proprietari, cel vechi, păgubitul, cel nou, fără vreun drept, nu zdruncină vizibil relațiile de prietenie, de tovărășie. E

drept, nu se plagiază, ca în lumea subțire a universitarilor, nu se falimentează, ca în cazul băieților deștepți, fără număr, fără număr, nu se destabilizează economia națională pentru o traistă de cartofi, câteva lădițe de piersici sau un sac de pepeni. Un novice discipol al lui Solomon, om al legii cu grade pe umăr, are subtilități metafizice în apărarea hoților: „În satul acesta nimeni nu muncește! Toți culeg de la alții (particulari, ferme de stat etc). Nu fac afaceri, strâng provizii ca să iasă din iarnă. Înainte lucrau în CSG, dar acum, după Restructurare... Dar cu legea cum rămâne?! – Sunteți de română, nu e nevoie să vă amintesc versurile din **Moartea căprioarei**”: „Dar legea ni-i deșartă și străină/Când viața-n noi cu greu se mai anină”. Și mai e ceva. Nimeni nu fură niciodată de la cei ce n-au, ci de a cei ce au. -!?!...” (**Mânie estompată**).

Dacă nu sunteți tăbăciți de rutina cotidiană, citiți ca să vă mai năpădească mirarea/iritarea cam la fiecare pagină din cartea cu avataruri. Ale unui profesor, ale unui contemporan din juru-ne.

* Gheorghe Chicioaroagă, **Avatarurile unui profesor de gimnaziu**, Editura Axis Libri, Galați, 2022.

FESTIVALUL INTERNAȚIONAL AL AFORISMULUI, TECUCI, 2023

ANCHETĂ LITERARĂ

1. Vă rugăm să definiți aforismul, această minusculă, dar fascinantă, specie literară.

2. Este știut că el are tradiții milenare. În unele epoci, a cunoscut chiar o popularitate remarcabilă. Puteți să citați nume celebre din literatura universală, dar și din cea română, care au dat strălucire acestei creații literare?

3. După un recul, în perioada comunistă, aforismul românesc contemporan a revenit în forță, chiar în plan european. Italienii, francezii și sârbii au editat și au difuzat antologii cu aforisme de-ale noastre, iar mulți scriitori români au cules lauri la diverse concursuri internaționale, au tipărit volume în limbi străine etc. Și totuși, există reviste și edituri importante care refuză să publice acest gen de literatură. Cum vă explicați această atitudine?

4. În toată lumea, numărul cititorilor de literatură a scăzut, în ultimile decenii, dramatic. Omul contemporan este fascinat de esențe. Nu mai citește volume ample de ficțiune, pentru că sutele de canale TV și digitalizarea comunicării (axate pe divertisment facil, de multe ori, chiar vulgar) i se par mai tentante. În aceste condiții, va mai avea, oare, aforismul șanse să devină, într-un viitor, nu prea îndepărtat, o importantă hrană spirituală a omenirii?

5. Cum apreciați încercările tecucenilor de a-i atrage pe tineri, dar și pe adulți, spre lectura literară, cu ajutorul aforismului?

V. Ghica

RĂSPUNSURI:

Petre Isachi

1. Aforismul este un triplu paradox: *paradoxul învățării* (p. i. poate să învețe numai ceea ce nu știe, dar dacă nu știe estetica, poetica și poietica aforismului, cum de știe ce anume caută să învețe din arta aforismului?), *paradoxul mincinosului* (tot ce am spus eu mai sus este fals; este adevărat numai dacă e fals, și este fals dacă e adevărat), *paradoxul dihotomiei* (este imposibilă încheierea creerii aforismului în literatura universală, adică nu se poate ajunge într-un timp finit, la capătul unui șir de aforisme infinit.)

2. Lucian Blaga, Constantin Brâncuși, Vasile Conta. Mihai Eminescu, Nicolae Iorga, Mihail Ralea,

Tudor Arghezi, Al. Xenopol,, Liviu Rebreanu, George Enescu, Mihail Sadoveanu, Cioran, Rilke, Platon, Luigi Pirandello, Blaise Pascal, Marcus Aurelius, Titu Maiorescu, Horațius, Goethe, Epictet, Socrate, Euripide, Dostoevski, Cervantes, Borges, Aristotel, Beethoven, Leonardo da Vinci, Ștefan Zweig, Vasile Ghica etc.

3. Probabil strategia editorială, specializată, centrată pe un anumit domeniu etc., poate și prejudecata că aforismul este un discurs tautologic; refuz să cred că ar putea fi vorba de sfânta ignoranță sau de indiferență...

4. Nu cred că viitoarea hrană spirituală a omenirii va fi salvată de aforism, chiar dacă acesta ar putea să exprime esența esențelor. O posibilă renaștere a umanității cere un sincretism fără precedent al artelor și o viziune inter - și transdisciplinară, care să satisfacă orizontul de așteptare al omului – să nu uităm – ființă transmندانă. Aforismul va continua să rămână o algebră superioară a spiritului, un foarte util exercițiu de gândire complexă, de sapiențialitate și de lapidaritate, de neînlocuit, în opinia mea.

5. Efortul intelectualilor tecuceni de a deschide gustul pentru lectură, arte, muzică, începând cu aforismul este un model cultural-artistic demn de urmat și de alte municipii/ comune din țară. Imaginați-vă efervescența estetică, într-o Românie de azi, dacă în „n” orașe ar avea loc, simultan, pe lângă Festivalul de aforisme, Festivaluri de basme, elegii, doine, balade, sonete, rondeluri... etc. Se știe: omul sfințește faptele... În acest sens, Tecuciul se poate considera un loc binecuvântat de Dumnezeu. Toată admirația pentru entuziasmul, perseverența sisifică și solidaritatea intelectualilor, scriitorilor, profesorilor, preoților, înțelepților, bibliotecarilor, elevilor, studenților Locului!

7 mai 2023, Bacău

Petruș Andrei

1. Aforismul (maximă sau sentință) ține de talent și inteligență. El este esența cugetării. Aforismul instruieste, pune în gardă, critică, urcă, satirizează, critică, cizelează, amuză, surprinde, îndeamnă la reflexie folosind umorul de calitate, paradoxul, stilul elegant, ironia, autoironia, având

efect terapeutic: vindecă durerile de cap și creează bună dispoziție.

2. În cultura universală sunt numeroși gânditori care au dat strălucire aforismului și epigramei: Marțial, Juvenal, Jean de La Bruyère, Nicolas Chamfort, Michel de Montaigne, Paul Valéry, Lev Tolstoi, Friedrich Nietzsche, Fabrizio Caramagna

Literatura română este însă și mai bogată: Maiorescu, Ibrăileanu, Emil Cioran, Petre Țuțea, Theodor Codreanu, Valeriu Butulescu, Mihai Eminescu, Constantin Brâncuși, Lucian Blaga, Ionuț Caragea, Vasile Ghica, Tudor Mușatescu, Ionel Necula, Petruș Andrei, Ștefan Mîrzac, Dan Movileanu, Pompiliu Comșa, Alina Breje, Adrian Racaru, Constantin Oancă, Dorel Vidrașcu, Mihai Merticaru, Efim Tarlapan, mulți dintre autori fiind cunoscuți prin Antologiile editate după „Festivalul Internațional al Aforismului - pentru românii de pretutindeni”, excelentă lucrare alcătuită de scriitorul aforistic Vasile Ghica și editat cu sprijinul Fundației Pelin – Educație fără frontiere – Creștin – Europeană.

3. Sunt reviste care ar trebui să fie ale tuturor dar ele, din păcate, sunt numai alecâtorva. Acești „aleși” sunt refractori la anumite specii literare și la anumite nume, instituind un adevărat embargo. De aceea, unele reviste ca „Literatura și Arta”, „Flacăra lui Adrian Păunescu”, „Plumb”, „Liter-Club” ne sunt dragi iar aforismele publicate sunt citite cu plăcere.

4. Aforismul, stimate domnule Vasile Ghica, a fost și va fi „importantă hrană spirituală a omenirii”,

trebuie însă lichidat analfabetismul consumatorilor de manele și de alte manifestări de subcultură.

5. De câțiva ani buni vin cu mare drag la Tecuci, merg alături de colegi în școlile din acest oraș, și nu numai, și sunt alături de profesori și de colectivele de elevi care citesc aforisme, le comentează și mulți dintre ei scriu aforisme cu talent evident.

Dumneavoastră, în primul rând, stimate domnule Vasile Ghica dar și „Fundației Pelin” vi se cuvin respectuoase mulțumiri și calde felicitări.

Epigrama și aforismul

(Reiterând mitul androginului)

Îi cere aforismul epigramei mâna
Și îi promite, de pe ceruri, luna
Că el o va iubi întotdeauna,
În veci de veci, să-i fie lui stăpâna.

Ea vrea, pe cap, să-i pună el cununa,
Firește, n-ar dori cu anasâna,
Sultan să fie el, iar ea cadâna,
Să-i spună că ea este numai una.

În vremea asta, ei fac casă bună
Și parcă-s unul când stau împreună
Și, Doamne, tare bine le mai șade!

Ea e hanțușcă, suplă și zglobie
Că o privesc prea mulți cu lăcomie
Și îi închină ode și butade.

Masca faraon

PAGINI DE ISTORIE LOCALĂ

UN EPISOD AL HOLOCAUSTULUI PETRECUT ÎN GHETOUL DIN TECUCI

► Sorin LANGU, Camil-Liviu SUCIU

În 1999 apare, în Australia, o carte de memorii.¹ Autorul: un supraviețuitor al Holocaustului. De ce? Zygfryd Atlas, nu a fost supraviețuitor de la Auschwitz, sau a unui alt lagăr de exterminare, nu a fost supraviețuitor a vreunui lagăr de concentrare, nu a fost nici măcar în ghetou. Dar ar fi putut fi. Just One Life, este o lucrare care descrie anii vieții sale de la nașterea sa în Polonia până la absolvirea școlii de medicină din Melbourne, în 1954.

Zygfryd Atlas s-a născut în 1920 la Lvov, Polonia. Familia lui, deși evreiască, din punct de vedere cultural era destul de poloneză și foarte laică. Vorbea poloneză în casa lor și mergeau la sinagogă doar la sărbătorile mari. Atlas și frații săi au învățat, de asemenea, germana și franceza de la o vârstă foarte fragedă, iar fluența sa în limbi străine (precum și aspectul său „arian”) l-a ajutat pe Atlas să supraviețuiască războiului. În tinerețe, Atlas nu a întânit prea mult antisemitism din partea colegilor săi. Mai degrabă, când a experimentat, de obicei venea de la oamenii mai în vârstă, inclusiv de la profesori și antrenori de sport.

Imediat după ce Atlas a terminat liceul în 1939, a început al Doilea Război Mondial și Lvov-ul a intrat sub ocupație sovietică. În această perioadă, Atlas a reușit să evite viața aspră suferită de unii polonezi, fiind numit într-o poziție proeminentă de instructor universitar. La mijlocul anului 1941, germanii au invadat Lvov-ul și polonezii apti au fost duși să lucreze pentru ei. Atlas a profitat de înfățișarea sa, „ariană”, și-a procurat acte false de polonez și a început să lucreze pentru nemți la curățenie la una dintre bazele lor și, cam în același timp, s-a alăturat mișcării de rezistență poloneze. Poziția sa la o bază germană i-a permis să fure arme și să facă acte de sabotaj.

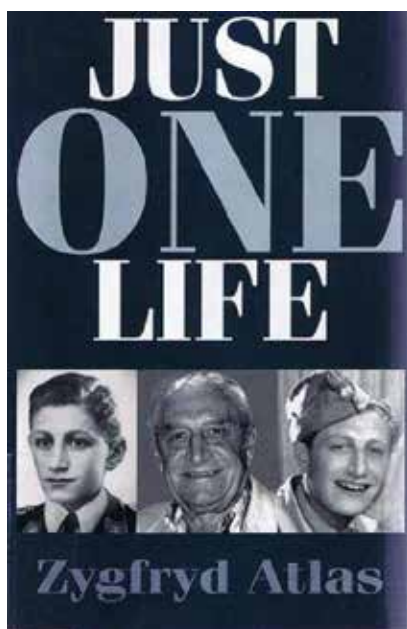
În octombrie 1942, ghetoul din Lvov a fost izolat de restul orașului. Atlas, cu înfățișarea lui de „neevreu” și cu fluența în poloneză și germană, a rămas în afara ghetoului, pozând în polonez și, mai târziu, în ofițer german. El folosește tot felul de subterfugii pentru a rămâne în viață. Deghizarea lui în german și legăturile sale cu Rezistența îl duc pe Atlas la Kiev, Zotomir și Nikolayev în Ucraina. Mai târziu se întoarce la Zakopane în Polonia, iar în cele din urmă ajunge în România, la Galați, Tecuci și București.

La sfârșitul războiului, Atlas, care joacă acum rolul unui refugiat polonez, se află în România când, pe 23 august, România întoarce armele contra Germaniei. Acum este crezut de autorități dezertor german, și cu greu poate să-și probeze nevinovăția. După ce a petrecut ceva timp în România, Atlas pleacă în Italia, unde își începe studiile medicale, iar apoi la

Melbourne în august 1946, pentru a se reîntâlni cu sora sa, Nusia. Dorind mereu să studieze medicina, a reușit în sfârșit să absolve facultatea de medicină în Australia, în 1954.

În România Atlas vine în primăvara anului 1944. Ajunge la Galați, apoi pleacă la Tecuci, pentru a lucra la unitatea de lângă aerodrom. În final, se va muta la București, unde îl va prinde și 23 august. În paginile referitoare la România Atlas relatează și un episod al Holocaustului petrecut în ghetoul de la Tecuci:

Într-o zi am sugerat sa construim o piscină pentru unitate. Am furat idea de la Hauptarzt² și i-am vândut-o tot lui ca și un beneficiu terapeutic pentru soldații răniți. Spre mare mea surprindere, a fost de acord imediat, lăsându-mi mie datoria să mă ocup de proiect.

Știam că în fața cartierului general al armatei române stă un buldozer enorm și mi s-a părut o idee bună să încerc să-l împrumut. Așa cum mă așteptam, ofițerul român de serviciu era încântat de ideea unei piscine și a fost de acord să folosim buldozerul. În timp ce plecam, însă, mi-a spus că buldozerul consumă benzină multă și că *Bereitschaft*³ va trebui să-și asume întreaga responsabilitate pentru alimentarea lui cu combustibil. Am putut vedea la ce trebuie să se fi gândit: menținerea buldozerului în funcțiune nu era o practică responsabilă, când fiecare gram de benzină disponibilă ar fi trebuit păstrat pentru armată.

Am pretins că evaluez situația, dar aflasem că există un lagăr de muncă evreiesc la marginea orașului Tecuci și un plan a început deja să mi se formeze în minte. „Bine”, am zis în final, „pot să justific acest consum, dar mă întreb dacă e posibil să iau câțiva evrei din lagăr, să sape?”

Românul a chicotit - o soluție ideală. „De ce nu?”; a spus el. „Este o idee splendidă. Lasă-i să facă ceva pentru o schimbare”. Înapoi la *Bereitschaft*, al doilea responsabil al spitalului, *Stabsarzt*⁴ von *Glenck*, a fost la fel de încurajator și a semnat de bunăvoie un document care îmi permitea să supraveghez eliberarea zilnică a 150 de evrei din lagăr (ani mai târziu am donat acest document muzeului din București care a constituit încă o dovadă a cruzimii germane față de evreii din România). A doua zi după vizita mea la *Stabsarzt* am comandat trei camioane ale unității și, cu trei paznici, am mers la lagărul unde mi-am prezentat autorizația și i-am adunat pe prizonierii evrei. În timp ce prizonierii erau debarcați înapoi la spital, l-am luat deoparte pe *Hauptfeldwebel*⁵ desemnat să mă ajute cu proiectul, a cărui poreclă era „*Spieb*”. „Ascultă”, i-am spus, „șeful spune să îi uşurel pe evrei”. „Bine, o sa fac ce spune el,” a raspuns *Spieb*.

Și-a ținut promisiunea. Evreii care lucrau la piscină nu au fost niciodată bătuți, și am observat ca ei erau bine hrăniți; deși săpatul era anevoios și era aproape vara, condițiile în care lucrau acești oameni erau mai bune decât cele din lagăr. Pe măsură ce au trecut zilele, prizonierii au început să aștepte cu nerăbdare sosirea camioanelor noastre dimineața.

Într-o dimineață, ofițerul român m-a tras deoparte. „Dupa cum aleargă la camioane”, a spus el rânjind, arătând cu degetul la prizonieri, „ai crede că se duc la picnic”. „Nu prea”, i-am rapuns privindu-l în ochi. „De fapt”, a continuat ofițerul, „se pare că tu îi tratezi pe prizonieri bine, ai crede ca și tu ești unul dintre ei.”

„Poftim?” am țipat cu vădită indignare? „Cum îți permiți? în timp ce m-am dat un pas înapoi și l-am pocnit drept în față. Șocat, el s-a dat un pas în spate

și și-a pus mâna la falcă. „Iartă-mă!” a spus, „A fost doar o glumă”. „A fost o glumă foarte proastă”, i-am raspuns.

Acensiunea Germaniei naziste duce și în România la o creștere exponențială a curentului antisemit, current care se finalizează cu o legislație antisemită, începută cu guvernul Goga-Cuza, și continuată de guvernul Gigurtu. Venirea la putere a lui Ion Antonescu nu a adus nicio îmbunătățire a condiției lor, ba mai mult, situația lor ia o turnură dură după emiterea Decretului-lege nr. 1403 referitor la organizarea muncii naționale din data de 14 mai 1941. Evreii trebuie să efectueze 60 zile dacă au vârsta între 18 și 21 ani, 180 de zile pentru cei între 21 și 24 de ani, 120 de zile pe an pentru cei între 24 și 26 de ani, 90 de zile pentru cei între 26 și 41 ani și 60 de zile pentru cei între 41 și 50 de ani. Evreii erau obligați să plătească taxa militară pe lângă prestarea muncii obligatorii, organizarea muncii evreilor se făcea de către Cercurile de recrutare și erau organizați în detașamente de muncă exterioare sau locale și în tabere de muncă aflate în afara orașelor.⁶ Așa apare ghetoul de la Tecuci știm că a fost înființat prin ordinul 4147 al lui Antonescu, prin care evreii suspecti de comunism erau duși la Tg.Jiu, iar pentru cei rămași se înființau lagăre (ghetouri). Evreii sunt consemnați în partea de est a orașului, pe malul Bârladului, în cartierul evreiesc. Era un ghetou deschis, dar evreilor le era interzis să iasă pe străzi între 8 seara și 7 dimineața.⁷ Pentru a se asigura că evreii vor respecta regulile, 20 de notabilități din rândul evreilor erau ținute ostatici. Periodic evreii din lagăr erau duși în diverse locuri pentru muncă forțată, cum este cel amintit de la Bolgrad. Lagărul a funcționat până în august 1944.

Nu știm ce s-a întâmplat în continuare: Atlas a plecat la București, a intrat în contact cu Rezistența, apoi a venit 23 august, dar supraviețuitorul polonez surprinde o piesă mică din puzzle, dar relevantă pentru o pagină complicată, complexă și insuficient cercetată din istoria noastră.

Note:

1. Zygfryd Atlas, *Just One Life*, Rocham, 1999, 294p
2. Medic șef
3. Unitatea germană
4. Ofițer medic
5. Sergent major
6. Laura Ioana Degeratu, *Documente inedite cu privire la situația evreilor din orașul Galați în timpul celui de-al Doilea Război Mondial*, „Sfera Politicii”, 1(177), 2014, p.96, *Final Report International Commission On The Holocaust In Romania*, Iași, 2004, p.216
7. Cristina Bejan și O.Creangă, în USHMM, *The Encyclopedia of Camps and Ghettos 1933-1945*, III, Indiana University Press, p.788

„TELEGRAF SELECTIV”

REVISTA REVISTELOR

► Adrian RĂcaru

SCRIPTOR nr. 105-1066 (9-10)
septembrie-octombrie 2023

Îngemănatelile numere (de) 9 și (de) 10 ale Magazinului cultural **Scriptor** prezintă atractive chemări la lectură, în cunoscutele rubrici, din bogasieria de lux a ediției, din care am consemnat cu zgârcenie oarece... Dar când să întoarcem coperta slovenim în zâmbetul strălucitor al profesoarei Elvira Sorohan, frumusețea eternă a celor dedicați aprofundării... și tulburați zăbovim.

semina sapientiae

UN POET, O PAGINĂ - și... autoarea premiată de editura JUNIMEA și de revista SCRIPTOR la Concursul „Porni Luceafărul”, Botoșani, iunie 2023: **Maria-Carmen SĂCĂUȘ, Catrene din mai (și un triplet)** „Fiecare mormânt pe care mi l-am construit s-a/ coborât în el și s-a făcut salină, praf de sare pe/vârful buzelor mele și un meteorit desprins din/cerul gurii.”;

PROZĂ- **Ioan Florin STANCIU, Dincolo** - savuros (n.n.): „Și, dacă în spatele meu, dincolo de hașmacele luxuriante și gălăgioase, se legănu încă lanurile verzi de rogoz și de grăușor sălbatic, străpunse ici și colo de canaful tremurător al trestiiilor și îngrădite cu parapetele ghimpoase ale tufelor de porumbar sau cu draperiile îndepărtate ale lianelor, în fața mea se deschidea o vale a ispășirii și a morții. Iar acest deșert veninos și flămând înaintase atât de hotărât-devastator, încât, prin aprilie '61, dacă luri Gagarin, primul explorator tovarășesc al cosmosului, ar fi avut curiozitatea să privească....”

Fragment din romanul Experimentul Caraharman, în lucru editorial la JUNIMEA.

historia magistra vitae

Ioan-Aurel POP, De ce „descălecat” dinspre Transilvania? O întrebare pentru un răspuns academic: „Acesta este descălecatul politic, pus pe seama lui Negru Vodă (Radu Negru) pentru Țara Românească și a lui Dragoș și Bogdan, pentru Moldova. Acești voievozi vin spre sud și est de Carpați din Transilvania (privită aici în sens larg, cu toate „țările” ei adiacente). Nu întâmplător,

Transilvania a fost numită de unii istorici „rezervorul etnic românesc”, deși, gândind la descălecături (folosim intenționat acest plural, fiindcă nu este vorba aici despre descălecate, adică despre coborâri de pe cai), ea este și un rezervor politic românesc.”;

Simona LAIU, Devenind româncă: Regina Maria și relația ei cu costumele românești, pentru că: „Regina Maria s-a dovedit a fi mai aventuroasă din punct de vedere politic și vestimentar decât predecesora sa. Spre deosebire de Regina Elisabeta, care se îmbrăca doar în costumele naționale românești de curte, Regina Maria a purtat ținute țărănești regionale din diferite regiuni ale Olteniei, Munteniei sau Moldovei.” „Prin folosirea îmbrăcămintei sale care reunea diferite elemente ale costumelor regionale din întreaga Românie Mare,

Regina Maria a arătat, atât din punct de vedere vestimentar, cât și metaforic, cum diferitele zone puteau fi unite într-o țară, contribuind la perceperea unei identități comune în întreaga Românie Mare.” Din volumul Rolul costumului național în făurirea României moderne, JUNIMEA, colecția „Mousaion”, 2023.;

fragmentarium

DOSAR CULTURAL **Elvira SOROHAN** (n. 21 august 1934- 12 aprilie 2023)/ Coordonator **Bogdan CREȚU**

Grigore ILISEI, Elvira Sorohan – profesorul pe deplin – cu momente care urzesc „elementele nodale ale pânzei care-i existența umană”. „Cât privește seminariile aceluia an de începătură păstrez cu reliefuri amintirea asistentei de la Cursul de Istoria literaturii române vechi, Elvira Sorohan. Ca vârstă nu era departe de noi, dar nici prea aproape pentru modul de a gândi al tinerilor, care-i văd bătrâni pe oamenii aflați în miezul vieții. Nu era cazul acestei

doamne. Părea fără vârstă, senzație lăsată de altfel pe întreg parcursul ei existențial. Era, totodată, prototipul unei frumuseți românești, una de pus în ramă, ce nu avea nevoie de nici un fel de chiclazuri. Nu întâmplător, când o priveam, mă gândeam la litografiile pașoptiste cu Ana Ipătescu. Știa să fie apropiată de studenți, dar păstrând tot timpul acea distanță a bunei cuviințe. Doza iscusit exigența cu comprehensiunea, picurând din când în când stropi bineveniți de afecțiune luminoasă.”; **Dialog Nicolae**

BUSUIOC – Elvira SOROHAN: „Lectura textelor vechi ne relevă valori nebănuite” și „profesorul pe deplin” se mărturisește: „– Ce-i drept, cartea despre **Cantemir autor de roman alegoric** mi-a adus consacrarea în domeniul literaturii române vechi, un domeniu de care, la început, m-am ocupat pentru că așa au fost împrejurările. M-am devotat apoi, cu toată seriozitatea, acestei epoci voind să demonstrez că perspectiva larg culturală, căreia îi era aproape exclusiv subsumată, trebuie reconsiderată și că istoria narațiunii istorice, a poeziei sacre și laice românești, istoria literaturii române deci își are acolo începutul. În linii mari, cred că am izbutit să conving fie verbal, de la catedră, fie în scris, prin studii, articole, cărți. Deși un proverb chinez spune că „și cea mai palidă cerneală e de preferat celei mai bune memorii”, nu vă ascund că, în mod paradoxal, cred mai mult în acțiunea verbului meu, în comunicarea vie, directă și intelectual-generoasă. Deși e numai începutul -sau poate tocmai de aceea – acest capitol de istorie literară îți solicită gravitatea în gândire și măsură în expresie.”; **Bogdan CREȚU, Elvira Sorohan – firescul erudiției:** „Într-un fel, în orice ipostază, Doamna Sorohan reușea să rămână Profesoara. A dat totul acestei meserii. S-a identificat până la capăt cu ea, și-a asumat toate codurile ei, deontologia ei. Până la final, Doamna Sorohan a dat dovadă de o demnitate extraordinară (nu e încă vremea, am să scriu în memorii despre asta.) Morala acestei evocări sentimentale nu e complicată. Până la urmă ce este un profesor adevărat? Este exact omul care te ajută să devii tu însuși. Nici mai mult, dar nici mai puțin.” Și evocările elogioasă continuă cu: **Claudiu HORJEA, În onorem Elvira Sorohan; Octavian NICOLAE (Germania), Mater dolorosa; Chestionar scriptorian Lucian VASILIU – Elvira SOROHAN** *semper ad meliora.*

LINGVISTICĂ

Ștefan AFLOROEI, A vorbi și a înțelege

– pentru o lume mai bună: „Revin la câteva pagini ale lui Eugeniu Coșeriu ce aduc în față problema înțelegerii. Ele surprind adesea prin claritatea cu totul aparte a unor distincții și prin aceea că refac, în termeni elocvenți astăzi și cu argumente noi, unele locuri clasice privind faptul de înțelegere. Într-adevăr, acest fapt merită readus în atenție. Dacă astăzi se întâmplă totuși ceva important în legătură cu noi înșine, tind să cred că acest lucru privește înainte de toate faptul de înțelegere. Mai precis, noua situație a puterii noastre de înțelegere, noile deprinderi și iluzii în această privință, mai ales când e vorba de înțelegerea de sine și înțelegerea celuilalt. Nu faptul de cunoaștere ridică acum probleme care să ne îngrijoreze în mod serios, nici cel de comunicare, extins și facil ca niciodată,

ci tocmai faptul de înțelegere. Iar acesta nu poate fi confundat cu celelalte, căci, cum adesea vedem, putem cunoaște bine unele lucruri și, totuși, să nu le înțelegem în mod potrivit, chiar să nu le înțelegem deloc.”

De prospectat și conspectat ce ne prezentă **Laura Carmen CUȚITARU** în **Despre recursivitate/ „Capacitatea omului de a combina sunete care, izolat, nu au sens, în unități mai mari cu sens (cuvinte) se numește combinatorialitate. Ea nu există în sistemul de comunicare al animalelor: un semnal de orice tip (vocal, olfactiv, kinetic) are un singur înțeles, deci vor exista atâtea semnale în codul unei specii câte mesaje e nevoie să transmită. În schimb, la om, numărul mesajelor e potențial infinit. Această proprietate de design a limbii, numită „creativitate” de unii, sau „productivitate” de alții, este, de fapt, o consecință directă a combinatorialității. Dacă ne uităm la orice sistem lingvistic, vedem cum această abilitate se manifestă pe două planuri: mai întâi la nivel fonologic, apoi la nivel sintactic. Ca să exemplificăm, să luăm trei sunete din inventarul limbii noastre, /p/, /t/ și /a/. Nici unul dintre acestea nu are, luat separat, un sens propriu. Putem combina aceste sunete și obținem două unități de rang superior (mai lungi și înzestrate cu sens propriu): pat și apt. Atp și tap sunt alte două combinații posibile în teorie, dar nu există în vocabularul limbii române (tap există în engleză, însă). Mai departe, putem înlocui una dintre cele două consoane fie cu ea însăși, pap, fie cu alta, pac, paf, paj, par, pas, sau vocala dintre cele două consoane, pot, put. Ideea este că, în acest fel, foarte economici, este construită orice limbă umană. De la un cuvânt la altul ajungi prin schimbări foarte mici. Așa se face că, deși fiecare limbă dispune de un set finit de sunete/foneme, putem forma cuvinte practic la infinit.”**

Am (cam) întins-o ...

PLUMB (martie 2023, nr. 192)

Din cerul lui, Poetul Ancelin Roseti (n.25 mai 1967- d.19 iunie 2022), privește cum „Capetele de la fereastră rîd, plîng, ovaționează, / numesc, în cor, universul «tot acest calabalac»” și... își întâmpină musafirii cu: „Poftiți, domnilor, levitați! E ora când marile biografii se cer scrise. Nu vă sfiți! Întrezaresc în voi totuși câteva lucruri sfinte, aidoma unor măruntaie de miel. Pregătiți instrumentele, ascuțiți-vă ironiile, puneți-vă la îndemână cele necesare! Luați sub lupă maiestruoasele taine, schimbați între voi câteva replici de uzură. Sunt curios cât de departe vom putea ajunge împreună și sunt fericit.”

...,La Ancelin Roseti, nu neapărat fibra de virtuoz al limbajului este aceea care impresionează,

cât faptul de a fi un nativ de prag maximal al imersiunii în fluxul imaginarului, al dezvoltării însăioase, în stare de grație, a ipostazelor sale neortodoxe. Lirismul său este unul al amorării continue. Una

peste alta, un mod complet dezinteresat de a da cu tifla și de a sabota referentul devalizat de semnificații, anodin sau doar uniform(izat), cel mai adesea limitat la funcția de decor fără însușiri. Privirea lui Ancelin Roseti nu se încurcă aproape deloc în ițele referentului vizibil, mai mult, îi sancționează ab initio inconsistența, oprindu-se abia asupra celor ce se petrec dincolo de el. Recte asupra materiei erodate de metastazele a căror abruptă și deconcertantă punere într-o generică ecuație a poemului conturează o mistică și articulează o viziune. Limbajul care dă corp acestor metastaze este încă unul „tare”, în registru simbolic recognoscibil.../...Poate că fiecare inimă are felul ei de a-i vorbi timpului, pre limba ei. Și, de la un punct încolo, nu se mai înțeleg sau, cine știe, poate că de vină e timpul, îmbătrânește și n-o mai aude.” - (25.05.2023) DAN BOGDAN HANU

În acest număr atotcuprinzător și de necuprins în telegraf, decât selectiv să punctăm:

Variațiuni vesele și triste pe teme românești de **Mihai Buznea** - text satiric, necruțător și sigur cu supărări la case mari. Haz de necaz. Text curativ pentru Fascinanta Românei ;

Reîntoarcerea în viață de **Ioan Vulcan-Agniteanul** „Se cuvine să ne reamintim de

Adrian Păunescu: *Omul și Poetul* (n. 20 iulie 1943 - d.5 noiembrie 2010). Pentru că marele meșter al cugetărilor în versuri și îndemnurilor patriotice cântate ne-a lăsat moștenire o pilduitoare scriere literar-muzicală demnă de a nu fi dată nici uitării și nici lăsată pradă nepăsării. Iar dacă ar mai fi trăit, atunci să știți că în vara anului acestuia, în vremea secerișului grăului și în chiar ziua sărbătorii creștine a Sfântului și Slăvitului Prooroc Ilie Tesviteanul (20 iulie), ar fi împlinit vârsta de 80 de ani”, ... „Printre ultimele versuri ale creației sale, gândite și scrise pe patul de suferință sunt și acestea: «...Vă văd pe toți mai buni și mai umani,/ Eu însumi sunt mai omenos în toate./Dă-mi Doamne, viață, încă niște ani/Și țării mele minimă dreptate(...)/Aș vrea ca să rămân în mintea voastră/Doar un poet ce și-a iubit mult țara/Ce a descoperit și șlefuit talente/Ce-au scormonit prin inimi cu chitara...»”

Et in Adulescentia ego de Isabela Cotelin un poem cursiv, patetic inspirat incontestabil pentru bibliografia unui examen de maturitate; oferim două fragmente din răsaturile de fiori ale eseului: „Adolescența este cea mai ingrată vârstă. Este vârsta la care, dacă îți arăți vulnerabilitățile, ești mâncat de viu de cei din jur. De cei de-o seamă cu tine mai întâi. Dar și cei mari, care se presupune că ar trebui să te îndrume, te vor devora, în cazul în care nu și-au rezolvat între timp frustrările sau complexe din propria adolescență.” și „Adolescența, mai presus (sau dincolo) de toate este vârsta care ar trebui să bucure cel mai mult pe purtătorii ei și pe cei din jurul lor. Așa cum e ea, cu frustrări, complexe și dileme, e bine că e. Înseamnă că acela care a ajuns la adolescență a fost copil și va fi într-o zi om mare. Pentru că, să nu uităm, unii se nasc de la început fără șansă, fără soartă, fără viață. Unii se nasc deja bătrâni. Să nu mai uităm, de asemenea, că: Aceasta mare e acoperită de adolescenți/ care învață mersul pe valuri, în picioare,/mai rezemându-se cu brațul de curenți,/mai sprijinindu-se de-o rază țeapănă,/de soare./Eu stau pe plaja-ninsă, tăiată-n/unghe perfect și îi contemplan ca la o debarcare./O flotă infinită de yole. Și aștept/un pas greșit să văd sau/o alunecare/măcar pân' la genunchi în valul diafan/sunând sub lănta lor înaintare./Dar ei sunt zvelți și calmi, și simultan/au și deprins să meargă pe/ valuri, în picioare. (Adolescenți pe mare, Nichita Stănescu)”

Veronica Balaj- Nostalgia ca rezistență de Cristina Ștefan: „Scriitoarea timișoreană, activă și prolifică în ale scrisului literar, are o activitate culturală de invidiat, atât după numărul de volume publicate, dar și ca jurnalist, realizator de emisiuni radio-tv, membră în multe academii din străinătate, tradusă în Canada, Spania, Chile și premiată de instituții culturale prestigioase: Premiul "Pro Cultura"

acordat de Radio România, Timișoara (2018); Premiul de Excelență al USSR, Filiala Timișoara (2000); Premiul Festivalului Internațional de Poezie Don Luigi di Liegro – Roma (2008); "Diploma di Merito" conferită de Accademia "Citta di Roma" (2008).Romanul **Rotirea neamurilor** din 2023, la editura Victor Babeș, mi-a captat atenția, memoriile, nostalgiile, fiind despre universalitatea copilăriei și a prietenilor, prin care generația noastră rămâne una romantică, sentimentală, umanistă. Romanul a fost lansat anul acesta sub egida editurii și a Filialei Timișoara a USSR, cu o prezentare în laudatio a președintelui filialei Cornel Ungureanu și a altor personalități culturale timișorene. Prezentat ca o „axiologie a rudeniei”, romanul tușează contagios lectorul prin epicul cald, emoționant, liric, fiind cuminte așezat în sentimentele bune și în trăirile unei copilării și adolescențe universale.”

Lumini și umbre în poezia lui Dinu Flămând de Livia Ciupercă, despre poet aflăm: „Merită să repetăm, fără timiditate, că Dinu Anchidim Flămând este una dintre „vocale esențiale ale poeziei europene contemporane”, și nu pentru că formularea aparține poetului Luis Garcia Montero, profesor la Universitatea din Granada, deopotrivă, președinte al Institutului Cervantes, ci pentru că o dovedesc toate realizările acestui prezent (poet tradus în mai multe limbi, eseist, traducător de prestigiu, jurnalist francez, diplomat, critic de artă.” și mai înserăm «Captivant recentul volumul Scaun la fereastră (Ed. Școala Ardeleană, Cluj, 2022), din care transpare un suflet „suspendat între viață și carte” (Vară/ Veghea și Somnul), un suflet ce „pipăie un spațiu” golit de viață! Pentru poet, acest ciclu poetic reprezintă doar un „pumn [„roi”/ „ghem”] de cuvinte cu miezul/ de mult uscat”. „Uscat” în a sa tresărire îndurerată din pricina unui val de suferințe. Și nu-i deloc ușor să-ți iei „adio”, cu „tandrețe/ ușor stânjenită” de la ființe dragi. Nu, nu-i deloc ușor!»;

Mariana Rogoz Stratulat-Din nostalgie s-a întrupat poezia, articol în care neistovitul „uricar la Poarta Moldovei de jos”, profesorul Ionel Necula, precizează: „Dacă ar fi să identificăm starea de spirit din care se resoarbe poezia semnată de Mariana Rogoz Stratulat, atunci trebuie să concedem că simțământul dominant, nu doar în volumul pe care îl comentăm în aceste rânduri - **Mansarda timpului** (Editura Tipo Moldova, Iași, f. a.) - dar și în cele anterioare, din bogata bibliografie cumulată, este cel de nostalgie și mai rar cel de melancolie, de dor, de aceia de alean. Întrebat, într-unul din interviurile acordate, cum deosebește nostalgia de melancolie, Cioran stabilea ca element de distincție obiectul care o provoacă. În timp ce nostalgia presupune ceva, un om, un obiect, o întâmplare, un peisaj

după care se tânjește, melancolia este lipsită de obiect, este starea de vagabondaj a gândului. de aduimcare a neantului, a golurilor din textul lumii, când materia se volatilizează, își pierde substanța și se dematerializează. Este starea încercată de schivnicii chiliilor mănăstirești în zilele de sărbătoare, după trapeza de prânz, când stau ceasuri întregi cu privirile fixate pe fereastră, fără să aștepte pe cineva și fără să caute ceva anume.”

ATENEU

Nr. 647-648/ iulie- august 2023

Cele două ediții ale **Revistei Ateneu**, ornate cu „contururi plastice de siluete, de peisaje, de zări pe care mustuiește picturalul” reproduceri din **Expoziția Metaxis**, a artistei **Daniela Grapă**, vă oferă într-o prezentare elegantă: cronică literară, comentarii, autori și cărți, poezie, proză, eseuri, interviuri, lecturi din care laconic am selectat grăbit:

Adrian JICU Călătorii reale, călătorii imagine doar din **Acasă departe**: „Sunt locuri unde, fatalmente, nu vom ajunge niciodată. Sunt oameni pe care, inevitabil, nu-i vom întâlni niciodată. Și sunt experiențe pe care, vrem, nu vrem, nu le vom trăi niciodată. Din fericire, există cărți care pot suplini, măcar în parte, aceste neajunsuri. O astfel de carte este **Trei săptămâni în Atlas** (Humanitas, 2023), un splendid ghid mental, prin intermediul căruia putem avea acces la o lume altfel inaccesibilă. La 11 ani de la publicarea volumului **Trei săptămâni în Himalaya** și la 7 ani de la **Trei săptămâni în Anzi**, Marius Chivu revine cu **Trei săptămâni în Atlas**, invitându-ne la o nouă călătorie, de această dată în nordul Africii, pe care îl explorează cu nesmintită curiozitate, pentru a scoate la iveală tainele unei lumi ce scapă hoardelor de turiști care au împânzit mapamondul.”

Dan PETRUȘCĂ Despre moarte, numai de bine „Creangă a decis că „Ivan Turbincă” este o „poveste”, altfel spus, un șir de întâmplări. Pe creator nu-l interesa specia epică, ci întâmplările puse pe seama lui Ivan; iar acesta este, înainte de toate, rus. În secolul al XIX-lea, moldovenii sunt primii dintre români care au simțit pe pielea lor „generozitatea” vecinilor imperiali. și ce altceva poate fi Ivan decât soldat al unei armate care, de veacuri, este spaima vecinilor....Astfel că, asemenea lui Sisif (primul mit european care conține păcălirea morții ca motiv), Ivan va deveni factor perturbator al lumii, în care „râul” are și el rolul său, fiindcă, într-o lume bună în întregime, existența lui Dumnezeu nu se justifică.” și apoi cu tâlc cum a fost moartea păcălită căci: „Mai toți cei care au depășit „jumătatea” vârstei, dacă sunt onești, ar putea identifica unul sau mai multe

momente din viața lor când Moartea le-a fost prin preajma. Cum de-au scăpat temporar de confruntare nu se știe. Dar ne putem bucura. Cât despre moarte, numai de bine!”

Daniel-Ștefan POCOVNICU – Basic romanian despre învățământ cu durere și deznădejde „La cota zero absolut, scrisul devine realmente incomprehensibil, ininteligibil! Nici măcar cei mai nesatisfăcuți dintre ei, care părăsesc țara, nu stau mai bine la acest capitol. Ce-i drept, ei au scuza că s-au adaptat la basic english, supă cu resturi și măruntaie lingvistice din care se hrănește pe apucate cam toată populația Noului Babel. Așa că de ce n-ar merge și la noi un basic romanian? După asemenea experiențe de lectură abisală, te prinzi repede când partenerul de dialog prin sms, de exemplu, doar se grăbește sau, de fapt, bâjbâie grav neștiind a scrie corect..... Cumva, discret și țăfnos, până și cei mai aprigi inamici ai slujbașilor literei, cuvântului, scrisului, cititului, cărții recunosc, fie și mai greu, că lumea de azi, a comunicării, virtualului, tehnologiei, nu se poate dispensa nicidecum de serviciul educației și instrucției. Ce se arată însă prea înclinat să se dea după vremuri, improvizându-și un pragmatism grăbit, dureros, greu de arborat pe stindard. De aici s-ar putea să provină măcar o parte din senzația că societatea în care trăim a ajuns a trata învățământul ca pe un rău necesar.”

Elena-Brânduș STEICIUC – Negustorul de antichități,/ comentariu amplu pentru că: „*Recenta carte a lui Stelian Tănase – Negustorul de antichități – stă sub semnul unei triple iubiri. Pasionat de artă, el însuși colecționar, scriitorul se dovedește a fi un excelent cunoscător al diverselor curente, școli, al marilor maeștri români și universali, dar și al pieței de artă. Este în egală măsură îndrăgostit de Bucureștii vechi, de topografia mitică a „capitalei de gubernie“, în care cel mai mult par să-l fascineze spațiul și fenomenul mahala, pe care-l cunoaște în cele mai ascunse unghere. La fel de puternic este atașamentul lui pentru limba română, pe care – de la roman la roman – o șlefuieste cu o răbdare de benedictin, o explorează și o exploatează în toate registrele ei, de la argou, până la limbajul înalt, presărând pour les connaisseurs arhaisme care dau tot farmecul textului (toate titlurile celor opt capitole conotează trecutul nostru impregnat de contactul cu civilizația slavă, otomană, greacă: Bogdaproste; Hatâr; Halal; Sulimanuri; Cherem; Hachițe; Moft; Arhonda).”*

La lecturi din CARTEA STRĂINĂ, infatigabilul profesor **Ionel SAVITESCU**, cu – **Parerga și paralipomena Arthur Schopenhauer**, (*Parerga și paralipomena. Scrieri lămuritoare și întregitoare ale operei mele*, traducere din germană și note de Vladimir Lazurca, București, Ed. „Humanitas“, 2021) - „*Prestigiul și gloria lui Schopenhauer s-au impus, din păcate, după moartea sa, când Europa este subjugată de gândirea schopenhaueriană, gânditorul german influențând multe spirite europene, fiind tradus și comentat. Astfel, bunăoară, Schopenhauer era filozoful preferat al Junimii, l-a influențat pe Eminescu (v. Liviu Rusu, Eminescu și Schopenhauer, 1966), a fost tradus de T. Maiorescu în 1890 (Aforismele asupra înțelepciunii în viață), iar Zizin Cantacuzino l-a tradus în limba franceză. Cu aceste gânduri am început lectura cărții cu titlul de mai sus, titlu tradus prin Scrieri lămuritoare și întregitoare ale operei mele, structurată în două părți: Schiță pentru o istorie a teoriei despre ideal și real, urmată de o Anexă, și Fragmente despre istoria filozofiei (subîmpărțită în 14 capitole), urmate de o altă Anexă.”*

VATRA VECHE Nr.7 (175) iulie 2023

Număr ilustrat cu lucrări de Arcadie Răileanu
„*stai timp cu mine/ ca și cum/ ai înțelege/ ce ți-am scris...*” (VERONICA PAVEL LERNER- CA ȘI CUM)

Vatra veche, număr cu număr întreține nestins focul sacru al culturii, doar pentru o încălzire

ușoara vă reținem (a)prinși, notând doar câteva titluri și vă înfrupt câte un citat din cuprinsul bogat a celor 88 de pagini.

Regretatul erudit și înfocatul patriot, de nestăvilit în dragostea lui față de țara și de neam, **Nicolae Dabija** (15 iulie 1948, Codreni - 12 martie 2021, Chișinău), se destăinuia la Galați în februarie 2017 profesorului **Ghiță Nazare** care consemnează dialogul. Inconfundabilă mărturisire „*După anul 1940 nouă, basarabenilor, ni se furase aproape totul. Spre deosebire de domniile voastre, consăngenii noștri de peste Prut, cărora li se furase o bucată de țară, nouă ni s-a furat Țara însăși. Iar odată cu ea ne-au mai fost răpite: Limba, Alfabetul, Credința, Istoria, Trecutul, Prezentul și – în măsura în care copiii nu aveau acces la valorile neamului –*

Viitorul. Și cu toate acestea, am avut un dram de noroc: dintr-o „eroare” a celor care s-au lățit peste noi, ne-a fost lăsat Eminescu. Și cu ajutorul lui Eminescu am putut reconstitui, pe rând, Țara, Istoria Națională, Limba Română, Alfabetul, Trecutul, adevărata Literatură Românească etc. Și ne simțeam bogați. Am fi fost mult mai săraci dacă ne era lăsat totul și ni s-ar fi luat Eminescu.”

Adrian Păunescu – 80. Ataraxia păunesciană, de Nicolae Suci: «*Poate că tot din dorința de a-i apostrofa pe cei care se simțeau atunci vinovați de îngrădirea libertății cuvântului, poetul care odinioară se declara „om periculos”, acum vrea ca din numele său propriu să se facă interjecție „Când am să mor/ am să dau voie/ lingviștilor români*

să facă: din numele meu propriu/ o interjecție/ pentru durere (...) o, abia aștept/ să fiu interjecție!/ inconștientă, iresponsabilă,/ elementară, inflexibilă,/interjecție”, așa cum mărturisește într-o veritabilă artă poetică - ecou al zecilor sale de volume de poezie, însumând peste 300.000 de versuri (o Mahabharatha literaturii române) - și reală mărturie a misionarismului său poetic.»

Noi scene din viața literară, de Ion Lazu:

„24 iunie 1994. Aseară Lucia N. îl prezintă pe Gellu Naum într-o casă de țară la Comana: o bancă de lemn în iarbă, un vișin copt, o potecă abia întipărită, șir de câni țărănești pe perete, tablouri prin casă, poate chiar ale autorului – așa cum eu însumi simt uneori dorința de a picta. Camilo Jose Cela despre scriitori: Să crezi că poți influența societatea prin scris este un păcat de trufie, propriu tinerilor poeți și prozatori. Premiul Nobel 1989. Din raftul de poezie scot trei cărți, apoi încă una: Dimov, Baci, Kiropol, Vlad. Le răsfoiesc pe rând, îmi cad ochii pe câte un vers, pe vreo strofă. Citesc Lucarna și Rondelurile lui Dimov, în total vreo 20 de pagini, apoi din Baci:

Analiza cuvântului dor, un vers de ici, o strofă de colo, Baie în Olt, poeziile cu Al. Paleologu și Emil Botta, câteva dedicații; apoi prezentarea lui Kiropol de M. Ciobanu și vreo trei poezii și termin cu Omul decupat și Către cititor de V.V. Atâta poezie! Bună. Dar cine are nevoie de ea? Poți însă să-l oprești pe poet? E o utopie din care nu-l poți scoate pe Poet (decât cu picioarele înainte...). Nu-l vindeci. Dar... prea multă poezie bună...”

Europoezia. Poeme de Ileana Mălăncioiu

un fragment din „**Ci iarăși țin în palmă sufletul tău**”

Ci iarăși țin în palmă sufletul tău și/ iarăși mă tem/pentru drumul lui pe întinsul ceresc/ o dacă sufletele ar putea să zboare/cum zboară cocorii/ și să își schimbe locul atunci când/ obosesc/ dac-am putea să știm bine unde ajung/ în zborul uniform obositor”

Și drept îndemn de încheere:

„*Inteligența și creierul se dezvoltă în principal prin educația lecturii*” (Prof. univ. dr. Alexandru Vlad Ciurea)

Gheorghe Nour

CRONOGRAF

Selecție internet și note:
Adrian Racaru

Dimitrie Cantemir

(350 de ani de la naștere și 300 de ani de la trecerea în eternitatea culturii naționale și europene)

Inedit

Dimitrie Cantemir - 350 ANI de la NAȘTERE medalie aniversară 1/10 oz aur pur Piesă omagială dedicată marelui cărturar, enciclopedist și domn al Moldovei, Dimitrie Cantemir

Moștenirea muzicală a lui Dimitrie Cantemir

Aflăm dintr-o postare pe Internet de la Academia de Științe a Moldovei:

„Muzician de profil larg (compozitor de vază, teoretician muzical erudit, interpret-virtuos la tanbur și nei, pedagog talentat), Dimitrie Cantemir este mai bine cunoscut în această ipostază în țările Orientului: Turcia, Iran, Azerbaidjan etc. și ale Occidentului: Franța, Germania, Italia etc., decât în Moldova, țara lui de origine. Aportul fundamental al lui Dimitrie Cantemir în cultura și știința muzicală islamică rezidă, întâi de toate, în elaborarea unui vast tratat științific. El include 450 de piese instrumentale – peşrev și semâ-î (partea 1) și 345 peşrevuri și 36 sâz semâ-îsi-uri (partea a 2-a). Cărturarul moldovean a elaborat un sistem special de notație muzicală.

Prin intermediul muzicii notate de Cantemir, europenii au luat cunoștință de specificul artei sonore turcești. Fragmente din culegerile și compozițiile lui Cantemir au fost utilizate de către compozitori europeni în opere «turcești» pentru a le atribui un colorit specific oriental: Christof Willibald Gluck a folosit o

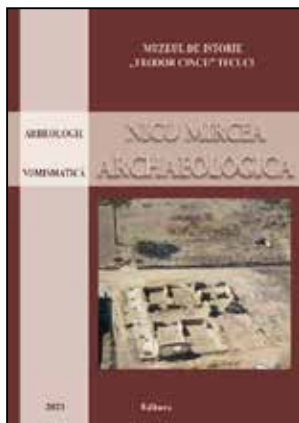
melodie din culegerea lui Cantemir în opera lui Peregrinii din Mecca, iar Wolfgang Amadeus Mozart în renumita sa operă Răpirea din serai a aplicat o variantă modificată a Ariei Dervișilor.”

Căutând să mai inserez câteva note despre moștenirea muzicală a marelui erudit, mă las inspirat ascultând albumul **ISTAMBUL/ DIMITRE CANTEMIR/ 1673-1723/ «Le Livre de la Science de la Musigue et les trditions musicales Sepharades et Armeniennes»** realizat de **JORDI SAVALL**.

Nu eram la prima audiție și totuși... se împlinise cred timpul, să mă copleșescă. Nu avusesem prilejul să vizitez Istanbulul, dar ... eram extaziat acolo, acolo de peste trei veacuri și ceva. Îl ascultam pe KANTEMIROĞLU, cântând la tanbur în fața sultanului, poate era chiar Ahmed al III lea? Mă cuprinse o stare unică de patetism înciudat și paradoxal tămăduitor. Virtuozitatea instrumentiștilor îmi făcea inima să vibreze ca o lăută cu gât lung și gândurile îmi dansau pe canavaua imaginației... sau cadâne visele?

Va urma

O VATRĂ DE CULTURĂ: TECUCI 2023/ IMAGINI

CONCERTE * RECITALURI * EXPOZIȚII * SPECTACOLE ÎN AER LIBER * LANSĂRI DE CARTE

Atelier de Sculptură „Dan Mateescu” * BIBLIOTECA DE VACANȚĂ * LECTURI ÎN PARC *

DIMITRIE CANTEMIR - PERSONALITATE PLURIVALENTĂ
A CULTURII ROMÂNE ȘI EUROPENE

CARTOGRAFUL

HARTA MOLDOVEI IN TIMPUL DOMNIEI LUI DIMITRIE CANTEMIR

Harta întocmită de Dimitrie Cantemir,
completând textul lucrării *Descriptio Moldaviae* (1716).
Preluare din publicația *Adevărul*, luna iunie, anul 1935